

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 18, junij 2010
shtevilka 97 - 98

Izdajatelj revije

Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Ljubljana
m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910
e.m. urednistvo@revijasrp.si
i.a. <http://www.revijasrp.si>

Naslovnica

Mirko Rajnar: Odsev – veliko poletje, 2005

Izbor likovnih del

Damir Globochnik

Tisk

VED d.o.o., Ljubljana

Uredništvo

Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Uredniški odbor

Rajko Shushtarshich – odg. urednik,
Ivo Antich – lektor in korektor,
Lev Detela (Dunaj) – neprevedene knjige,
Damir Globochnik, Branko Lipnik – likovna priloga,
Jolka Milich – poezija,
Franko Bushich (Split), Matjazh Jarc,
Matej Krajnc, Bogdan Novak,
Just Rugel (Moskva), Iztok Vrhovec

Naročila, prodaja

Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska
knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana

Izposoja na dom

Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1,
p.p. 2670, 1001 Ljubljana

Antikvarni izvodi

Antikvariat Cunjak, Gallusovo nabrežje 21,
1000 Ljubljana

Izdajo omogočajo

sodelavci v reviji

ISSN 1318–1912

Revija je dvomesečnik /izhaja trikrat letno na
shtiri mesece kot dvojna shtevilka/

Vsebina

<i>Ivana Lepushich</i>	Dokler rozhice zhlahtne cvedo	4
<i>Damjan Jensterle</i>	Potovka	5
<i>Matej Krajnc</i>	Mozh, ki je zgradil omaro iz modrostnih zob	9
<i>Adam Sbuligoj</i>	Impresija	12
<i>Luka Hrovat</i>	Mrtvilo	14
<i>Ivo Antich</i>	Tigrov(s)ke	16
<i>Irene Navarra</i>	Senchna ura	20
<i>Franko Bushich</i>	Waka	31
<i>Edvard Kocbek</i>	Chrno morje	32
<i>Iztok Vrhovec</i>	Rihard, I	35
<i>Lev Detela</i>	Propad, IV	62
<i>Lev Detela</i>	Literarna popotovanja, VIII /Rodos – otok velikega Sonca/	74
<i>Damir Globochnik</i>	Predmetno izhodishche, barvna atmosfera in svetloba	78
<i>Mirko Rajnar</i>	Likovna dela /slike/	80
<i>Damir Globochnik</i>	Kurentov album iz leta 1918	89
<i>Ciril Gale</i>	"Ikarus" med stripskimi "gladiatorji"	93
<i>Bozho Debeljak</i>	Gladiatorji /iz stripa/	94
<i>Ivo Antich</i>	Janez & Jovan /strip – karikatura/	95
<i>Matej Krajnc</i>	Tikpredvecherni sonetje	96
<i>Ivo Antich</i>	Ducat dobronamernih (aforizmov)	99
<i>Ivo Antich</i>	Epigramizmi: Anti(ch)kronika	100
<i>Ivo Antich</i>	Popare	103
<i>Ivo Antich</i>	Mnozhichnomedijske belezhke	105

Chlovekov razvoj

Rajko Shushtarshich Vizionarjem za narod ni mar
/Zavednim Slovencem, III/ 117

Rajko Shushtarshich Referendum za Slovenijo – drugi
/Zavednim Slovencem, IV/ 121

Za zgodovinski spomin

Andrej Lenarčič Mirovna konferenca o Jugoslaviji 122

Andrej Lenarčič O zgodovinski drzhavnosti Slovenskih
dezhel (ter o Temeljni ustavni listini RS in o
razsodbi US RS o arbitrazhnem sporazumu) 128

Andrej Lenarčič Invekcije, korekcije, III
/Z Markom v mraku (demokracije)/ 134

Iz zgodovinskega spomina

Radivoje Peshich Catena mundi /Spona sveta – Balkan/ 144

Lucijan Vuga Veneti v Troji, X
/Povezave med Hetiti in paflagonskimi
Veneti, 4; Najnovejshe teorije o izvoru
Indoevropcev/ 147

Neprevedene knjige

Lev Detela Na dnu družbene lestvice /André Pilz/ 176

Chitalnica

Lev Detela Slovenski koroshki kriminalni roman
/Martin Kuchling/ 177

Lev Detela Ljubezen in levkemija/Eva Petrich/ 180

Ivo Antich Med konkretizmom in eskapizmom
/Detela/ 182

Vprashalnica

Jolka Milich O prevajanju in poeziji, XV 184

Lev Detela O esenci literature 194

Ivo Antich Tri mitropske »nobel lovke«
/Na rob Nobelovim nagradam 2009/ 198

Matej Krajnc Nmau chez Izaro, nmau chez Kolpico? 204

Ivana Lepushich

DOKLER ROZHICE ZHLAHTNE CVEDO

Dokler rozhice zhlahntne cvedo,
hladne sapice pihlajo,
lubi tichki po vejcah gredo,
srchne vizhce zhvrglajo,
ti le dragi perjatelj mi bodesh,
koder koli ti dihtash in godesh.

(Jaenette L., 23. aprila 1825)

OPOMBA K IVANI LEPUSHICH

V predhodnih dveh shtevilkah SRPa sta bili v rubriki zachetkov slovenskega pesništva predstavljeni nosilki oznake »prva slovenska pesnica« Fany Hausmann in Josipina Turnograjska. Zato je logično predstaviti še tisto, s katero se zaokrožuje »sveta trojica« zachetnic slovenske ženske poezije iz 19. stol. To je **Ivana Lepushich**, po imenu še manj znana in po ostankih svojega pesnjenja še skromnejša kot trojishki kolegici. Znan je namreč en sam pesemski tekst izpod njene roke, chetrt stoletja zgodnejši od pisanja Hausmannove in Turnograjske: briljantna lirichna miniatūra, zapis brez naslova (Dokler rozhice ...). Shešt trohejsko-daktilsko intoniranih in arkadichno patiniranih verzov, ki sestavljajo vzor(ch)no besedno kompozicijo z dvema moshkima in shtirimi zhenskimi rimami (ababcc) na konicah fino prepletene silabichne simetrije (9-7-9-7-10-10), skladne z vsebinsko-sporochilno-sintaktichno dvodelnostjo: prvi shtirje verzi uvajajo pomladno »chasovno pogoj/e/nost« (omejenost) z opisom zunanje, objektivne narave, zadnja dva verza pa drugoosebno (subjektivno) nagovarjata »dragega prijatelja«, poantiranega kot odsotnega (metafizichnega?) neznanca, ki nekje »pesni in gode« (»dihtash« po nem. Dichtung; avtorici verjetno še ni bila znana kakshna druga ustreznica za pesnjenje).

Pesem, datirano in podpisano z »Jaenette L.« (avtograf danes izgubljen), je odkril Oton Zhupanchich v spominski knjigi grofov Coronini, ki jo je hranila družhina grashchinskega upravitelja Heinricha Schollmayerja v Kochi vasi na Notranjskem; to je bil edini slovenski zapis (v bohorichici) med besedili v nemshchini, francoshchini, italijanshchini, angleshchini. Zhupanchich je odkritje predstavil v *Mladinski reviji* 1948-1949, nakazujoč svojo ocharanost (»slovenska deklica /skusha/ v svojem jeziku dati dushka temu, kar ji kipi v srcu – svojemu chustvu ...«). Literarna zgodovina pod napachno zapisanim francoskim imenom ugotavlja Ivano Lepushich (1807-1880), hchi trgovca iz Trsta, ki je pod Francozi obogatel, se leta 1809 priselil v Ljubljano in se porochil z Marijo Rudolph iz trgovske družhine; ena od njunih shtirih hchera je bila Ivana, ki se je sholala pri urshulinkah in se ok. 1850 neomozhena preselila v Shkofjo Loko, kjer je umrla. Formalna eleganca njene edine ohranjene pesmi dopushcha domnevo, da to verjetno ni bilo edino, kar je »dihtala«. (Prichujoča predstavitev je v glavnem povzeta po Gspanovem *Cvetniku*, knjiga 2, 1979, kjer je med vsemi avtorji slovenskega pesništva od prvih zachetkov do srede 19. stol. Ivana Lepushich edino zhensko ime.)

Izbor in opomba Ivo Antich

Damjan Jensterle

POTOVKA

1.

Na trdi cesti
stara potovka,
vsi jo podijo,
da otrokom ne zavda.

Spet so se zbrali
ledeni mozhje,
kolnejo ostali,
da to je gorje.

Vidijo spake
in potovke sled,
v brezni okostnjake,
chas je za znoret.

Vmes dekle je ostarelo,
nam chas je odtekel
in lazhe debelo,
da vse je zhe rekel.

Na trdi cesti
potovke sled,
vsi se bojijo,
da zavladal bo red.

2.

Na trdi cesti
stara potovka,
vsi jo podijo,
da otrokom ne zavda.

Sedejo modri,
da nashli bi lek,
zbiti so odri,
srednji je vek.

Potujocha jim vzbuja
srd, nelagodje,
drugachna je, tuja,
in oni gospodje.

Ona izginja,
pojavi se spet,
kjer ne prichakuje
prestrasheni svet.

Na trdi cesti
potovke sled,
in se bojijo,
da zavladal bo red.

3.

Na trdi cesti
stara potovka,
vsi jo podijo,
da otrokom ne zavda.

Far glas dviga,
obljublja vsem vica,
tercialke pa briga
le berachica.

Drugi shushljajo,
da je krivica,
zraven kvantajo,
da je prasica.

Zaboga nihche
pa ne bi priznal,
da strah je vse
ves ta chas gnal.

Na trdi cesti
potovke sled,
in se bojijo,
da zavladal bo red.

4.

Na trdi cesti
stara potovka,
vsi jo podijo,
da otrokom ne zavda.

Enkrat jo zgrabil
je hudi birich,
dokaze uporabil,
dokazal pa nich.

Revezh v njej vidi
pravo carico,
oblast, ki se spridi,
pa nevarno levico.

Jezuitu se trena,
razpada mu mit,
pelinova zhena
pishe ga v rit.

Na trdi cesti
potovke sled,
in se bojijo,
da zavladal bo red.

5.

Na trdi cesti
stara potovka,
vsi jo podijo,
da otrokom ne zavda.

Oblastem je nevarna
ta njena vrsta,
megla soparna
in sol tam iz Trsta.

Putika je nadloga
vsevprek bogatijam,
posebnica se roga
vashim pomijam.

Da je nočejo chrvi,
je slaba uteha,
naj vrzhe prvi,
ki je brez greha.

Na trdi cesti
potovke sled,
in se bojimo,
da zavladal je red.

6.

Na trdi cesti
stara potovka,
vsi jo podijo,
da otrokom ne zavda.

Bogate chrvi
sladkor in visok tlak,
takshni so ti tichi,
njim nisi enak.

Revshchina pride
v vas skozi streho,
za gnide debele
plachuje se ceho.

Konec sveta
in spachen izraz
je napovedal ta
angelski obraz.

Na trdi cesti
potovke sled,
in res se bojimo,
da zavladal je red.

Matej Krajnc

MOZH, KI JE ZGRADIL OMARO IZ MODROSTNIH ZOB

I.

Svoje ime sem prestavil
za dva koraka v levo.
Prevech me je bolelo,
da bi lahko trezno gledal na zadevo.

Prevech me je shchemelo,
da bi lahko poslushal
shumenje vrochih kuhinjskih plohch
in hladnega tusha.

In potem sem oblekel plashch
in shel.
Noch je bila odreshujocha.

In ves chas se mi je zdelo,
da mi glas mraka skoz obligatorno meglo
nekaj sporoचा.

II.

Tovarishki nasmehi, ki sem jih srecheval na poti,
me niso preprichali, da
bi opustil potovanje
in se ustalil v naročjih bohotnih gospa.

Nisem si pustil blizu
in niti dalech ne.
Che bi si pustil dalech, bi bil ob nekaj,
che blizu, ob vse.

Oblekel sem si plashch
in shel.
Noch je bila rahlo nagnita.

Zaudarjala je po spominu.
Zato sem pobral shila
in tudi kopita.

III.

Sprehajalci so me vedno gledali
nekako 'kaj pa ta tu pochne?'
Shel sem jim v nos, ker so morali pred menoj umikati
svoje pse.

Shel sem jim v nos, ker so morali vedno zatisniti
eno oko.
Prav, sem si rekel in jim odshchipnil she drugega, chesh,
naj jim bo!

Nato sem si oblekel plashch
in shel.
Noch je bila bridka.

Kdo ve, kako bi shele vpila za menoj,
che po brezplodnem pogovoru z njo
ne bi poravnal zapitka.

IV.

Nekaj, kar je v zraku,
na mojo kapo nashteva imena.
Sproti jih pozabljam,
ker so prevech cenena.

Sproti jih vkujem v zvezde
in jim tam dovolim umreti.
To je moj konjichek.
Tega veselja si ne pustim vzeti.

Oblechem si plashch
in grem.
Noch je dragocena.

Tudi ona
brez posebnih tezhav
pozablja imena.

V.

Svoje ime prestavljam
od koraka do koraka.
Domishljam si, da sem tisti, ki gre,
in ne tisti, ki chaka.

Vendar pa ure na starih kolodvorih
ne govore v moj prid.
Do vratu se jim nasmiham.
Do grla sem jih zhe sit.

Oblechem si plashch
in grem.
Noch molchi.

To, da nima vech besed,
mi ne preprečuje rezanja teme.
Ustreza mi.

Adam Shuligoj

IMPRESIJA

IMPRESIJA

Nad mano rdech,
razpraskan Dan;
z grozo shelestech
z vetrom obklesan ...

Med vinogradi in vrti,
pometénimi s strani,
vrabci, v nich zastrti,
chakajo vesti ...

da prihaja Burja,
ki je nich ne ustavi ...
Favna iz velurja
trepeta v daljavi.

TOVARNA

Tovarna.
Gola in sama.
S tornadi v pochenih steklih
z vejami fige v oknih
in kroshnjo,
ki je pognala
pod strop.

Razzhrta rebra
pozharnih lestev
ji molijo s strani
in rjava, mrzla rja
ji vztrajno kaplja
izpod brade
chasa.

Votlo zidovje
se vdaja,
gornje nadstropje
se vdira
in ograja razpada ...
Ne, nichesar vech ni;
razen prikazni propada,
ki pleni ljudi ...

ZADNJA VRATA

Iti z dletom skozi chelo
preluknjati lobanjsko dno
ochistiti panoptichne kanale
umiti jih s svetlobo
oprati jih
s krvjo

in tavati po kanjonih rdeche
chutiti hladen veter
shiriti ozhine v telo
in kapljati skozi barve,
mrtvohladne,
za oko ...

in padati v neskončno težho
v neizprosno zemljo,
ki iztisne utrip ljudi ...
in uiti!
Uiti skozi zadnja vrata – ven!
iz primezha stvari.

KDO?

Kdo lovi
v tej nochi brez lune?
V tej nochi
brez sape
in apna svetlobe?

Kdo rezhe
chrne steze
z ledenimi bodali
in globokimi kopiti
strashnih ochi?

Kdo
v tej nochi brez lune?
V tej nochi brez lune,
ko sence chrnijo!
ko zvezde mrlijo!
in noch krvavi ...

Luka Hrovat

MRTVILO

1.

Chiste solze lezhijo na obrazu, spachenem, odtrganem, utrujenem – solznost oblivanja spominja na zidove hishe in znotraj nje sije luna, mavrica pa bezhi skozi vzhodno okno k tebi v usta. Ne smesh imeti imena. Zbrisano je, nevidno kot prostor sonca pred dezhjem;

suho, peshcheno, vtisnjeno. A dezh izpira, prikliche si smrt in poje o ljubezni in pod sabo naredi povodenj, neurje, poplave, potrese, plazove: brishe ime – tvoje ime! Takrat se iz praznega mesta potochijo solze, ne veselja, ne zhalosti. Lepote. Melanholije. Mesto praznine bozha

svoj lepi obraz. V njem izzharevata dve kroglici chasa, v zapiranju in v odpiranju pa se v solzah zarisuje utajeno ime; za te trenutke, ko nihche ne gleda in nihche ne ve, neme kapljice konchno spregovorijo.

2.

V ustnicah, v slinah telesa, v objemanjih srca, v prepletanju tekochin drugo telo udarja ob prvo. V določanju polozhaja ljubezni se telesa ne utrujajo, zhivijo v drugem okoli sebe in sanjajo o sedechih objemih, ko se noge zapletejo

in ne zhelijo razvezati polozhaja, ki daje toplino. Ustnice nabirajo pogum za poljube, ki prihajajo, in jezik – zhivo meso – se v iztegnjenosti prekrije s plashchem ogretega spomina. In dlani razklenejo prste, ki pochivajo na obrazu, polnem veselja, smeha:

v teh zlomih se zgodi dotik, ki osvobodi telo vseh invalidnih stvari, v tem dotiku se telo odpre telesu in zhivi sanje o sebi, da drugemu kazhe svoje lastno meso.

3.

Polno pozabe skozi mrežhe srca tolche bivanje, v plahosti nochi, tujost teles pozhira spektralnost izrečenih besed. Koraki otožnosti se zlivajo v otochja jezika, ustnic in nevidnih kretenj – poplavlajo stopala, odlozhena na mivki

podob kot valovi, ki se zaletavajo na obalo in brishejo sprotnosti vtisov, pechatov in grbov ubitih ljudi. Konec je sledi, ki vpijejo v nemost jutra, v sonce, ki ne zheli odlozhiti njihovih skrbi. To končno mrmranje izzveni v razkosanju teles: jok se presushi, solze otopijo

in oči zatisnejo spomine. V slepoti se prikazhejo zhivljenjske prikazni, v toploti zharkov, v sredishchu sijaja pa chakajo sence teme – chakajo na tisti dan, ko se zharecha krogla utruji in odpotuje na vogal nochi.

4.

Udarjanje mozghanov ob ograjo lobanje, v pritiskih bolechine in v vakuumu glave prihaja duh spomina – pri njem se voha pekel, v tujosti nochi – v prehladu rojevanja se kazhe drobtinica vonja, ki izzhareva podlost, minljivost, pozhrtnost in krvavost zasutih ust,

tega zhrela temachnosti in globin. Duh se družhi z nichem, z vrtino, ki seka telo kot naftne ploshchadi, ki rezhejo zemeljsko morje in chrpajo ostaline pozabljenih zhivljenj. Chrpajo, trgajo, sesajo ostanke tujih in zunanjih objektov: predelanih odpadkov kloake in nepredelanih

v tiste nerazgradljive smeti, ki se pretakajo po udih, ki so zhe izumrli. Stiskanje odpadlih, nerazlochljivih predmetov v prostore bodochih rezervoarjev, kleti in trgovin, skladishch in stanovanjskih okraskov: v predelovanje, v mrtvilo.

TIGROV(S)KE

TIGER

(triptih)

BLAZNEZH

od zholtih dni
od chrnih nochi
je tigrast vid

skoz lastne sanje
upochasnjeno stopa
z machjim korakom

mokra cunja obraza
se v cement zabije
v tigrast zid

maska razprshi
lastne mozhgane
k oblakom

BLISKANJE

bliska se
iskri
bliska se
drobi

bliska se
shtrli
bliska se
vrti

bliska se
leti
bliska se
pa ni

TIGER

sam sebe sanja
mojster dejanja

ko skozi valujočo travo
zapušča trdno naravo

in se prežehče približuje
morju ki je sebi tuje

dotakne se kamnite hishe
in s šapo dom izbrishe

dotakne se kamnite ženske
in lastne podobe peklenke

od vsakega ogledala
za hip ostane le pena vala

BORJACH
(triptih)

I

razbit kamen
surovo siv
zbit kamen

od vseh strani
krvavo siv
nor kamen

II

od vseh strani
slepeče bel
nor plamen

skozi kamen
iz mozhganov
trd plamen

III

zapisano
v vechni kamen
dna nicha

zapisano
v vechni plamen
prapticha

VRT SABELJ
(dvostishja)

écrire sur le sable
écrire sur le sabre
(moto)

TURKIZ

turshki kamen kot zapis
turshki plamen kot izbris

VETER

v pesek in akvamarin
veter vpisuje zlochin

DVOBOJ

dve goli sablji sna
na zli preprogi dna

VODOMET

v sladkem temnem vrtu
brizga kri po prtu

CVETJE

cvetje gori po vseh shpranjah
zlomljeno zhe v prvih sanjah

PLES

po razpeti rjuhi
pleshejo prisluhi

LEPOTA

hipen vid otrpel v zid
zemljevid z blatom oblit

OBJEM

v sabljastem objemu lune
zvezda prebuja kopune

VOLKPES

ubiti volk ni zlom
le pes je vrnjen tlom

PENA

v slano peno valov
dih razpihuje snov

Irene Navarra

SENCHNA URA

PRELUDIJ

Che ne poishchemo v globinah svojega spomina
Sence, ki nas obdaja,
nam preti nevarnost, da umremo,
ne da bi spoznali svoj čas.
Roditi se. Vznikniti iz nerazločnih meglenic.
Prepoznavati na temelju markacije
z rdečimi, pradavnimi znaki, ki zachrtajo mejo
med krajem iz sivega grafita
(kompaktnega, vendar prhkega)
in svetlo točko
(nesnovno, nezavzetno.)

Chas Sence.

Ki ga moramo zživeti v nasprotju s svetlikanjem na Zachelku,
ki je ostalo na stvareh.

Senca.

Maternica, ki jo moramo raziskati.

(Pod robom kot svinec težkega plashča
ne prodre nobena Svetloba,
ki je od tega sveta.)

3. septembra 2005

HVALNICA DVOMU

"Mi, ki živimo v svojih mislih ..."

Kaj naj storimo, kako naj se obnashamo,
ko podoba studenca,
ogledala v omari,

bezhna podoba, ki jo ujamemo,
ko dvignemo pogled na shipo s ponudbami
za blagajno v supermarketu

*(nekega hladnega jutra iznenada
nashe obrazne poteze vrz bene navzven
kakor iz kakšnega projektorja v nas),*

tuja podoba, kot da bi nas ujela na limanice
z najbolj nerodnim poizvedovanjem
in nas (malce porogljivo) vprashala:

»Kdo pa sploh smo?«

USODA BESED

Navidezni nesmisel

Ognjevitost poletja ...
Grenka brazgotina rastlinskih trakov ...
Nepopustljivo truplo, ovito v brokat lista ...
Uganka ...

Reshitev

Ognjevitost poletja
je grenka brazgotina za rastlinske trakove.
Uganka poletja je njegova smrt.

(Zachetek, obsezhen v Koncu.)

Poletje je torej:
nepopustljivo truplo, ovito v brokat lista.

CHAKANJE

Sprejemni oddelek prashne bolnishnice.
Bele in chrne plohchice
s fugami, polnimi prisotnosti,
ki so se pogosto pogreznile v temni konec.
Temnejshi od nohtov kopacha.

Z nogo odlochno stopim na sredo
belega romba najpoprej,
nato na onega chrnega.
Ena noga pred drugo.

Izmislil si nachrt,
programirani osnutek.
Z nogo odločno stopim na sredo
in se lahko ponasham z osvojitvijo stepe.
*(Sredi snežnobelih lilij in angelskih perutnic
zdravnishkih halj, nabreklih od nemohne znanosti.)*

Glas, ki me po zvočniku pokliche
*(krakajoch in neoseben, oshtevilchen dotik
oznojenih kozh in misli
kot zvončki v gnoju),*
me opozori na moj potni prt.

SENECHNA URA: SNOV IN MOZHNOST

Edino resnichna
je tista, ki jo prezhivimo
v senci samih sebe,
in nad sabo
sprashujemo
svoj oblak.

Ki se nato razshiri na druga
senchna obmochja
z vmesnimi premori
kot prameni
(daljnimi, nedosezhnimi)
goste vate.

MISELNE PRIKAZNI

Miselne prikazni te senchne ure.
Ki chisto nich ne pojasnijo,
ki pahljachasto razprejo
prste iz pechatnega voska,
zashijejo dva roba sopare,
preluknjajo spirale, barve umazane smetane,
vtaknejo in zavezhejo vezalko
cirusom, ki jih je otochna
usoda premrazila do srca.

V TEH SENCHNIH URAH

V teh senčnih urah
bi bilo še najboljše obležati
sproščeno pred kakšnim prijateljem,
ne da bi sploh govorila.

Oskrbljena z vstopnim geslom,
ki deshifrira Enigme
stopiti molče
v misli drug drugega.

Midva končno Atlanta.
Medsebojno Atlanta, prehodna
s prstnimi blazinicami brez pogleda.
Kadilnici občutkov
kot dotik kadila.
Mrtvashka prta dush.
Neizbrisna.

NA FOSFORNIH MUSLINIH

Lovech ravnovesje
na fosfornih muslinih kot kak splavar,
odpeljem na drugi breg svojo podobo
iz fotogramov, skupaj tesno povezanih.

Okrog lesketa vsega tistega, chesar nisem posedovala

*(Odkrijemo vedno tisto malo, ki je bilo nasbe,
v tem, chesar nismo imeli
in ne bomo imeli.*

*Ker preteklost biti v prihodnost
in se nato vrne nazaj.)*

(KER SE CHAS NE BI SMEL IZGUBITI)

(Ker se chas ne bi smel izgubiti)

ali če mislimo, da se izgubi,
ni nam znano, kam pade,
zaman chlenimo zvoke
in jih mechemo v prostor,
zaman skladamo glasbo,
ki zaobjame sfere
Harmonij,
neslišnih za človeka.

Bolje je počakati na sesutja in plazove,
da zgrizljamo dejstva kot vlakna
do sredice mladega trstja.

OGOLJENA KORENIKA

Brezova ogoljena korenika
je bela kot lubje.

*Neobčajna skrivnost odsotnosti
rednic
hčera Sonca in Lune.*

Korenika rojena iz Sence.
Sicer svetla.
Neprichakovano.

MED BRSKANJEM PO DEHTECHIH OSTRUZHkih

Med brskanjem po dehtechih ostruzhkih
v brlogih otozhnih lisic,
pod progastimi zalogami
bosh morda nashel chas, o katerem
menish, da je izgubljen?

*Izkop se včasih tako poglobi,
da se ne vrneš vech na povrshje.*

Tako da se prishteješ med mrliche.

*Medtem prhnish sredi poboehij
shote, ki nosi tvoj odtis.*

NAMERA V CHIAROSCURU

Zaustaviti se brez upora
v strahljivih igrah Votline,
kjer kapljajo simulakri.

Doumeti protislovje
pokopa v krivulje korenin
kot v strupene zibelke.

Vznikniti ozaveshchen
z ochmi privajenimi na temo
in na njene skrivnosti.

Drzniti si tudi v grozi.
Skratka, zarotiti se.
In zmagati na kakshen nachin.

In si oddahnniti malo bolj preudarno
pa vzljubiti ustrezhljivo Senco,
ki spominja na Temo in Svetlobo.

NA SH'TIRIH NEBESNIH STRANEH

Na shtirih nebesnih straneh
kratkotrajna svitanja,
ki jih pozhirajo privzdignjene veke
in jih skushajo objestno
ukrasti.

SO MI VSHECH STRANI

So mi vshech strani
o Rdechih Kapicah brez volkov,
lovcev in mravnih gozdov.
Izberem tudi strani, ki govorijo
o zvezdah, vetru, morju, o delfinih in zhabah.
Nato jih s prsti kot modre lune
raztrgam v male koshchke.
Iz njih naredim chudezhne relikviarije
iz redkih potochenih solza.

*Rizhev papir, ki se spreminja
v zhe sesirjeno mleko
za norost, ki naj bo izbrisana.*

Zamenjujem chasovne ravni,
razmrshim zaplete
in razstavljam besede.

*(Ki pa se ponovno sestavijo
v spiralo babilonskega stolpa
s prepadi namesto ur.)*

V LUZHI NEVIDNE PODOBE

V luzhi nevidne podobe,
komaj zashepetane v zrcalo,
ki ima barvo zemlje.
Do zapestij potopljene roke
so zgrizene od blatnih kodrchkov.
Ochi, usta, uslochena krona
lic: kalna ilovica
ob medlem trenutku rojstva.

(Tako Narcis nima dvomov o ljubezni.)

LEPOTA DNEVA BREZ SONCA

Lepota dneva brez Sonca
je resnično zaobsežena
v prirojenem pomanjkanju
Sence, ki naj bi projicirala
nashe telo
okoli točke obstojnosti.

*Skoraj kazalec na shtevilbnici
sonche ure, sirote brez ur.*

IZ PUSHCHAVE V PUSHCHAVO

V trenutnem preblisku
se vrnemo k zasoplemu teku
in se delamo, kot da lovimo
komete za rep.

*(Ki je kameleonski jezik,
varuh gotovosti.)*

(PREPRICHANJE)

*(Vechno zleknjeni v Senci zhlavljenja,
mislimo, da je prav tam
nashe mesto pod Soncem.)*

RDECHA IN VIJOLICHNA BARVA
RAZLIČNIH ODTENKOV

Skromna kot lishaj na ljubju
ali koshchica slive brez mesa
ali praska v razjedenem zidu
je miselna Skladnost.

Vsak v svoji sferi
imamo rdeche in vijolichne barve
z nasprotnimi odtenki.

*Pobojena prashnica
pogosto spushcha
v zrak odvechne trose.*

CHE BI SE SENCHNE URE PRIBLIZHALE VSAJ TOLIKO

*Che bi se senčne ure približhale vsaj toliko,
da bi se dotikale,
bi se naša sivina pomeshala s tujo sivino
in otožnost bi bila bolj tolažljiva.*

*Porodila bi se (mislim) bolecha žalostinka,
neke vrste Melodija vsega veselja,
petje duš, ki so pripravljene, da se odprejo
kot cvetje ob Zori
in nato spet potonejo v Tishino.*

*Nedvomno žalostni.
Vendar tudi močnejši.
Sposobni, da prenesemo
daljno lesketanje zvezd.*

MODRA VRTNICA VECHERA SAMO ZUNAJ

Prizhgane svetilke za oči onkraj shipe
(*pet oljenk okrog mene*).

Mah na prodishchu neke misli
(*mehak na vratu kot rahla zanka*).

Rumeno jabolko na okenski polici
(*da pritegne poglede in ugasne poglede*).

Modra vrtnica vechera samo zunaj.

NEIZPODBITNI DOKAZ

Sicer
je Senca
samo v Svetlobi.

*(Potemtakem nas polnost
dela tako krbke?)*

LA QUESTE*

Sproshcheno plavati na povrshini
revnega potochka
na robu ceste?

Prebodeni dopustiti, da nas
prevzame ponizhnost travne bilke,
vse drhteche zaradi zaupljivosti v Boga?

Razumeti – kot pravi Simone Weil –
da je bridkost dar,
da se duša reshi iz zased
in se vdano prepusti
samo v trpljenju?

* Izraz iz stare francoschine; pomenil naj bi nekakšno viteshko iskanje Graala, zhenske.

NESKONCHNO NIZEK PRAG

Chepe na tleh,
sem dvomeche gledala znak,
natanchno zarisano chrto
le nekaj centimetrov od mene.
Kot kakshen akrobat, izmuchen
zavoljo obratov in vijugastih poletov,
chepe v prahu, ki je bil kot
z zlatom vezena svila, sem odvijala
obnemoglo počasnost rok, ki so se
she vedno slepile, da zmorejo leteti.

Hotela sem pobrisati s prsti,
oguljenimi od vrvi,
neskonchno nizki prag dushe.

LENIVEC

Ogenj kot zhivljenjska zasnova
(vendar ogenj, ki te unichi,
ne oni, ki ti daje toploto)
in njegov plamen na korenu jezika:
z bagrom odstraniti omrezhja arterij,
oviti rep okoli srca
in posushiti dihanje dushe,
she vedno zhuboreche.

To, da se vchasih chutimo nespametne,
kdaj odvechne ali strahopetne pa slabotne,
to je meni dobro znano.

Saj je zdaj moje zhivljenje
kot zhivljenje lenivca ob znozhju gricha,
vrh katerega pa je njegova hrana.

(Tri dni, da se nanj povzpne,
in en dan, da umre.)

O avtorici

Italijanska pesnica, publicistka in literarna kriticharka Irene Navarra se je rodila 3. septembra 1948 v Gorici, kjer tudi zhivi in kjer je do upokojitve pouchevala italijanshchino in latinshchino na srednjih sholah. Izdala je pet pesniskih zbirk: *Esclusioni* (Izkljuchitve), za katero je prejela nagrado Cesare Pavese, nekaj let kasneje pa *Gli occhi del fratello* (Bratove oči), ki je bila delezhna mednarodne nagrade mesta Ancone; leta 2002 je izshla njena zbirka *Margini* (Obrobja) in tri leta kasneje *Dettagli* (Podrobnosti). Istega leta (2005) je uredila antologijo mladih italijanskih pesnikov iz Julijske krajine z naslovom *La vita è sogno – Microcosmi di poesia* (Zhivljenje je sen – Pesniski mikrokozmosi), v njej pa so zastopane pesmi, ki so jih napisali techajniki na njenih delavnicah kreativnega pisanja. Leta 2009 so pri Edizioni della Laguna izshle njene pesmi skupaj z reprodukcijami olj renomiranega gorishkega slikarja Roberta Faganela in s spremno besedo znane esejistke Silvie Valenti v razkoshni monografiji *La terra, la visione* (Zemlja, privid). Vech pesmi iz te knjige je izshlo tudi v slovenshchini in furlanshchini. Lani je izdala peto zbirko *Derive* (Odplavljanje). Prichujochi izbor je iz te zbirke.

Prevod iz italijanshchine in zapis o pesnici Jolka Milich

Franko Babič

WAKA

Rosa na oknu,
izdihljaj je postal viden.
Ni mar zima
v neogreti sobi
kruto manifestirana?

Ne razumem
pesnikov s pomanjkanjem
navdiha,
medtem ko cvetovi in zhenske
nenehno cveto.

S kvaliteto se
odlikujejo pesniki,
z lepoto zhenske,
a pesnice stojijo
na vrhovih stebel.

Prevod iz hrvaščine Ivan Dobnik

Edvard Kocbek

CHRNO MORJE

ROKI

Med svojima rokama sem zhivel
kakor med dvema razbojnikoma,
nobena izmed njiju ni vedela,
kaj je počenjala druga,
levica je bila nora od srca,
desnica pa pametna od spretnosti,
ena je jemala, druga izgubljala,
druga pred drugo sta se skrivali
in opravljali polovichna dela.

Ko sem danes bezhal pred smrtjo
in padal in vstajal in padal
in se plazil po trnju in skalovju,
sta mi bili roki enako krvavi.
Razpel sem ju kot zhrtvena rochaja
velikega tempeljskega svechnika,
ki z enako vnemo prichujeta.
Vera in nevera sta bili en sam plamen,
vzdigoval se je visok in vroch.

CHRNO MORJE

Vse nashe vode
tezhijo vate,
Chrno morje.
Rosa juter
in vecherne nevihte
in vsi vrelci
zhuborijo vate,
tatarsko morje.
Vsi snegovi in plazovi
in vse povodnji
hitijo vate,
turshko morje.

In z njimi se trga
nasha dobra prst
in s svetim pepelom vred
pada na tvoje dno,
bizantinsko morje.
In z nasho prstjo
se usedajo vate
nasha telesa,
neusmiljeno morje.
V tvojih algah smo zhe
in v tvojih pozhreshnih ribah,
del tvoje globine smo zhe,
Chrno morje.

ZAMORSKA

Sredi gneche me je nekdo
povprashal za ramo
z naglasom iz Shishke:
Ali boste izstopili?
Na ovinku sem se chez ramo
zazrl v bele zobe
chrnega chloveka iz Gane.

Zdaj mi je jasno,
zakaj je Presheren na trgu
vedno bolj teman,
beseda v meni je poskochila
od binkoshtnega veselja,
zachela je kliti
v rodovitni chrnici.

Obrnil sem se v gnechi
in zavpil: Ne bom izstopil,
nikoli ne bom izstopil,
nihche ne bo izstopil,
peljali se bomo dalje,
peljali se bomo v zamorje,
da potolazhimo lepo Vido.

OPOMBA H KOCBEKU

Abecedno zaporedje je prichujocho mikroantologijo sodobne poezije balkanskih narodov privedlo do Slovencev (seveda mimo »dileme«, ali Slovenija je del Balkana ali ni; pred prvo svetovno vojno se slovenski Narodni dom v Trstu kot markantna trdnjava etnoidentitete ni sramoval hotela z imenom Balkan v svojem poslopju). Pojem »sodobna poezija« nacheloma in na splošno zajema pesništvo po drugi svetovni vojni, se pravi avtorje, ki so se v svojih sociolingvističnih kontekstih pojavili v drugi polovici XX. stoletja. Vendar se je v tej antologiji zhe pri Grkih pokazalo, da je Seferis (Revija SRP, 89-90 / 2009) najvechje ime grshke poezije zadevnega obdobja, cheprav je zachel objavljati in se je tudi vidno uveljavil zhe dosti pred drugo svetovno vojno. Podobno se kazhe v slovenski poeziji pomen Edvarda Kocbeka (1904-1981), chigar poezijo ključno zaznamujeta zbirki *Zemlja* (1934; prim. istoimensko sočasno hrvashko slikarsko združenje v Podravini; tod je tedaj Kocbek sluzhboval kot profesor) in *Groza* (1963). Kocbek je tukaj predstavljen s tremi »simptomalnimi« pesmimi iz *Groze*. *Roki* je bila v drugachni zvezi (kot ključna pesem njegovega opusa in kot simbolichna personifikacija slovenske usode XX. stoletja) zhe objavljena v *Reviji SRP* (65-66 / 2005), *Chrno morje* metaforichno definira balkanski kontekst, *Zamorska* pa se navezuje kot svojevrstna »preroshka poanta«, ki z izvorno lokalistichno in ljudskemu izročilu zavezano vizijo napoveduje t. i. »globalno (afrihko) vas« (prim. W. Lewis, M. McLuhan).

Izbor in opomba Ivo Antich

Iztok Vrhovec

RIHARD

I.

Prebudilo ga je zavijanje avtomobilskih siren. Pa ne, da je reshilec spet tukaj? Zakaj le? Pomel si je oči in sedel na posteljo. Nekdo je potrkal na vrata.

»Ja,« je zaspano zazehal.

»Policija je,« je rekla mama, ko je vstopila.

Policija? Za bozhjo voljo?! Le kaj hočejo?

»Zanima jih, kaj vesh o Maticu,« je nadaljevala.

A, seveda.

»Pridem dol,« je odvrnil Tin. »Samo oblechem se ... Dve minuti ...«

»V dnevni bomo,« je dejala mama in vrata njegove sobe so se znova zaprla.

Ko se je oblekel, je odhitel na hodnik, se naslonil na ograjo in pogledal navzdol. Zagledal je enega od policistov, ki je shel proti dnevni sobi. Policija v njihovi hishi! Pomiri se vendar, bedak, prishli so samo vprashat, kaj vesh o Maticu. Nich drugega. Morda sploh ni vech zhiv ... Spet se je ujezil, ker je na tak nachin razmishljjal o dechku.

V kopalnici si je splaknil obraz, globoko zajel zrak in se odpravil navzdol. Srce mu je divje razbijalo, ves chas si je prigovarjal, da je vse kul, da o njem nihche ne ve nichesar. In tudi ne bo izvedel, che se ne bo izdal sam. Do prihoda v dnevno sobo mu je uspelo vsaj to, da se mu srchni utrip ni she dodatno zvishal.

Ko pa je vstopil skozi vrata ... O, sveti bog! Najraje bi jo ucvrl! Ampak to bi bilo isto kot priznanje krivde. Za hip je zastal, v glavi si je moral narediti red. Kul si, *on* v resnici nichesar ne ve, kul si ...

»Tin,« se je predstavil, ko je po dveh korakih obstal sredi dnevne sobe.

Eden od policistov se je predirljivo zagledal vanj:

»Se nisva midva zhe nekje sreчала?«

Bil je natanko tisti, ki ga je *gospod Gonzales* spoznal pred Sanjino hisho.

»Ne da bi vedel,« je Tin ravnodushno skomignil z rameni in zazehal.

Policist je za trenutek odmaknil pogled in se namrshchil. »Vcheraj v parku ... v Tivoliju ...«

Zdaj je tudi Tin nagrbanchil chelo. Torej ga je zamenjal s Timom. No, njega tam zares ni bilo.

»Ob kateri uri naj bi to bilo?« se je vmeshala mama.

»Okoli devetih.«

»Takrat je bil doma,« je odlochno pokimala gospa Cecilija. »Z mano, v kuhinji. In z ochetom,« so ji ponosno zasijale oči. *Njenega* Tina zhe ne bo nihche po nedolzhnem obtozheval! Zashchitnishko je pogledala sina, ta ji je v zahvalo vrnil kisel nasmeh. »Razen che ...« se je konchno spomnila.

»Ja?« je policist povzdignil svoje koshate obrvi.

»Saj smo vam javili, kaj se nam je zgodilo zjutraj.«

Policist ni razumel.

»Nash drugi sin, Tinov brat dvojček, je včeraj navsezgodaj zjutraj ... pobegnil ... Pravzaprav ni ravno zbežhal, saj je napisal pismo, da ga nekaj časa ne bo, ampak nas vseeno skrbi ... Saj smo sporočili policiji in tudi njegovo sliko imajo.« Odhitela je v kuhinjo, slišali so glasno loputanje predalov in njeno nestrpno iskanje, nato so se koraki znova zacheli približevati.

»Tule,« je izdabila zadihano, ko je prisopla nazaj in pomolila policistu pod nos dve sliki. »Na teje je Tim, Tinov brat,« je s prstom potrkala po prvi sliki, »tule,« je pokazala še drugo, »pa sta oba skupaj. Sliki sta bili narejeni pred približno enim letom.«

Policist je vzel fotografiji, si ogledoval prvo, pa drugo in spet prvo, in ponovno drugo. In potem Tina, ki je še vedno stal sredi dnevne sobe in se od časa do časa zehajoch prestopil z ene noge na drugo.

»Pa sta si res podobna kot jajce jajcu,« je končno izdaval in fotografiji vrnil gospe Ceciliji, ki jih je pazljivo spravila v zhep svojega predpasnika. »Kako pravite, da je ime drugemu?« se je popraskal po glavi.

Mama se je namrshčila.

»Tin je tukaj, Tim je ...«

»Aha, hvala,« je kimal policist in si nekaj zapisal v svojo belezhko.

Ochitno Timovo ime, je pomislila mama in se znova namrdnila.

»Pa kaj ne veste?«

»Chesa, gospa?« jo je zachudeno pogledal policist.

»Da je izginil ... Saj smo vam vendar sporočili. In rekli so nam, da ga bodo zacheli nemudoma iskati. Torej bi morali vedeti ...«

»Na katero policijsko postajo ste sporo... ?«

»Kaj ima pa policijska postaja s tem?« se je ujezila gospa Cecilija.

Lepo, si je mislil Tin. Napad je najboljsha obramba. Če ga izvede namesto tebe kdo drug, pa še toliko bolje. Sedel je v naslonjach, prekrizhal roke na prsiah in z zanimanjem čakal, kaj se bo zgodilo v nadaljevanju.

Drugi policist, ki je kot kip stal v kotu dnevne sobe, je zdaj, po Tinovem zgledu, prav tako sedel. Ves čas ni spregovoril niti besedice. Tin si ga je malce bolje ogledal. Bil je še zelo mlad, na pogled mu je prisodil dobrih dvajset let. Ta je komaj nehal nositi plenice. On pa cvika pred takimi otročeti.

»Gospa,« je znova nepotrpezhljivo zachel prvi policist.

»Gospod Rihard,« je prhnila mama, ki s tonom njegovega glasu naenkrat ni bila prav nich zadovoljna.

Aha, tale je *mister* Rihard, je Tina vse skupaj zhe zachelo zabavati.

»Gospa Cecilija,« je vnovich poskusil bolj uvidevno Rihard. »Od tam, kjer ste zadevo prijavili, bodo javili drugim policijskim postajam, komandirji pa odlochajo o tem, kdo je zadolzhen za to, da izsledi fanta.«

»Bodo,« je spet nezadovoljno pihnila mama. »Nam so rekli, da bodo to storili nemudoma, torej *včeraj* zjutraj, kar pomeni, da so to zhe storili. In zakaj vam niso dali njegove slike, saj smo jo zhe zdavnaj poslali po faksu?«

»Gospa,« je imel Rihard zhe dovolj, »che bi vsi delali vse, potem ne bi prishli nikamor. To boste vendar razumeli ...«

»Kaj bom razumela in chesa ne,« je široko razprla oči gospa Cecilija, »o tem bom odlochala jaz! In pazite, kako se pogovarjate z mano. Ne pozabite, da ste v nashi hishi in da smo vam *mi* dovolili, da vstopite. Torej se obnashajte temu primerno! Se pravi sposhljivo! To bi javni uslužbenci, vi pa she posebej, lahko vedeli, ne da bi vam bilo treba razlagat!« si je dala dushka. »Tukaj ste samo zato, ker nas vse skrbi za ubogega dechka,« se ji je zatresel glas, ko se je spomnila na Matica.

»Seveda, gospa,« je Rihard vnovich poskushal bolj ponizhno.

Tile naj bi delali red, se je sam pri sebi posmihal Tin. Saj ne bi opazili niti slona, che jim ga ne bi ravno porinili pred nos. No, tale Rihard morda zhe ... Ampak tale zelenec ... Pa kje jih pobirajo?

»Nich *seveda gospa!*« je bila Cecilija ponovno v svojem elementu. »Pa dovolj o tem. Klavdij!« se je zadrila.

Odrpala so se vrata kabineta in v sobo je prishel Tinov oche.

»*Tile* mozhe pravijo, da nich ne vejo o tem, da smo prijavili Timovo izginotje,« je zadrdrala Cecilija in pomenljivo dodala: »In o tem, da bi ga morali iskati *vsi*. Baj ga ishchejo le nekateri redki izbranci, ta dva *odlična* gospoda, na primer, pa o tem ne vesta nichesar.«

»Ga ishchejo,« je odvrnil gospod Klavdij. »Pravkar sem govoril z Lobodo. Zagotovil mi je, da so obvestili vse ustrezne oddelke.«

Cecilija se je nejevoljno prestopila.

»*Ustrezne oddelke,*« je nezadovoljno zamrmrala. »Koliko otrok pa izgine dnevno? Dva, trije, eden, nobeden? Kaj ne bi mogli vsem dati njihovih slik? Kot da bi bil to ob danashnji tehnologiji kakshen problem! Razposhljejo jih na mobilne telefone, pa bi bil problem reshen ... Saj nismo v srednjem veku. Kdo vas pa plachuje? Mi! Kaj pa mislijo, da so ...?« Po teh besedah je zastala, saj je dojela, da ta dva tukaj ne bosta reshila nichesar. Teh dveh tepcev vse to pravzaprav sploh ne zanima. Onadva dobivata tisto borno placho, a jo, v nasprotju s tisočimi drugih, ki niso privezani na korito javnih financ, vsaj prejemata, kaj vech ju pa ne zanima. Tale zelenec, je pokroviteljsko premerila policista, ki je bebavo posedal v *njenem* naslonjachu, se she drzhi mamine kikle ... *Tile* naj bi skrbeli za red! Zakaj je Klavdiju sploh rekla, naj obvesti policijo? Tima bodo nashli le, che se bo zaletel v katerega od tistih, ki so sluchajno obveshcheni o tem, da je izginil. Che ga bo zmedenec sploh prepoznal ...

»Dobro,« je zavzdihnila. »Hvala, Klavdij. To me res veseli.«

Oche se je poslovil in znova odshel v svoj kabinet.

»Z ochetom sva jima zhe prej povedala vse, kar veva o Maticu,« je pojasnila mama, ki je opazila, da je Tin presenechen, ker je oche kar odshel. »Potem smo chakali, da se zbudish. Sem bila zhe dvakrat v sobi, pa si she spal in te nisem hotela buditi. In sposhtovana gospoda sta se prijazno strinjala, da pochakamo.«

Zelenec je ob njenih zadnjih besedah ponosno zravnal hrbet in glasno vdihnil, Rihard pa je le nepotrpezhljivo begal z ochmi. Tudi on je imel zhe dovolj tega obiska. Tukaj sta zhe uro in pol. In od tega sta dobro uro morala chakati mulca, ker ga njegova mamica ni hotela buditi.

»Kako je z Maticem?« je vprashal Tin.

»Ponochi so ga operirali in sedaj je v kritičnem stanju. Imel je notranje krvavitve, poshkodbo jeter in ledvic. Njegovo stanje naj bi bilo stabilno, koliko chasa pa bo she v komi, ne vedo. Morda se bo prebudil takoj, morda pa ... kdo ve,« je odgovorila mama.

»Gospa,« se je vnovich vljudno vmeshal Rihard, »bi lahko zdaj ... prosim ... samo nekaj vprashanj za vashega sina ... potem bi pa s kolegom shla ... res se nama zhe zelo mudi ...«

»Seveda,« se je Cecilija nenadoma spet vdano strinjala.

Riharda je zanimalo, od kdaj Tin pozna Matica, kolikokrat sta se videla in podobne neumnosti. Tin mu je *seveda* ustrezhljivo odgovarjal.

Ko je konchal z »zaslishevanjem«, se je Rihard navelichano napotil proti vratom, bilo je jasno, da si zheli chim prej od tod, zelenec se je pognal kvishku in mu sledil kot vdan kuzha. S Cecilijo je spregovoril she nekaj vljudnostih fraz, nato pa sta policista naglo zapustila hisho.

»Da bi se le mali izvlekel brez hujshih posledic,« je zavzdihnula mama, ko je za njima zaprla vrata.

»Ja,« je odsotno pokimal Tin.

»Gremo zdaj jest. Klavdij, zajtrk!«

Nekaj hrane ne bo shkodovalo, se je strinjal tudi Tin. Nato pa mora nazaj v svoj brlog. Sanja gotovo zhe nestrpno prichakuje, da jo pokliche ...

* * *

»Bedak! Tega je pa nisem vprashal!« se je razhudil Rihard. »Kako sem lahko pozabil? Seveda, ko pa je zhenshchina trosila take neumnosti.« Pognal se je iz avta, Fingusht mu je hotel slediti, a mu je Rihard zaklical, naj se takoj vrne, in zelenec je s sklonjeno glavo ubogljivo obsedel na svojem sedezhu.

»Jemo,« se je namrshchila gospa Cecilija, ko je pred vrati vnovich ugledala predstavnika represivnih organov.

»Samo she eno kratko vprashanje,« je vljudno dejal Rihard.

»No, da *slishimo*,« se je Cecilija nejevoljno podrgnila pod nosom.

»V kateri razred hodi vash drugi sin? Ee ... kako mu je zhe ime?«

Cecilijo je she enkrat zasrbelo pod nosom. Tokrat se je podrgnila s tako vnemo, da ji je kozha nad zgornjo ustnico vidno pordela.

»Tim,« je nepotrpezhljivo odvrnila. »Tim je tisti, ki je izginil. Kaj si niste zapisali njegovega imena v tisto vasho krvavo rdecho belezhko?«

»Ja, seveda. Oprostite,« je ponizhno pokimal policist. »V kateri razred torej hodi?«

»Ta, s katerim ste govorili danes, pa je Tin,« je nestrpno nadaljevala. »Oba sta ravnokar konchala prvi – a.«

Rihardu je zazharel obraz. She enkrat se je opravichil, ker jo je bil zmotil pri zajtrku, potem pa je odhitel nazaj k avtu.

»Ti cepci,« je prhnila Cecilija, ko se je vrnila v kuhinjo.

»Kaj je hotel?« je vprashal mozh.

»Ne vem, zakaj ga je to zanimalo, ampak saj ni pomembno.«

»Kaj?!«

»Hotel je vedeti, v kateri razred hodita, pravzaprav ga je zanimal samo Tim. Pa pustimo zdaj to, imam jih zhe poln kufer.«

Zakaj je policista zanimalo, v kateri klas hodi Tim, je zmrazilo Tina. Tale Rihard mu ni bil prav nich vshech. Ni se mu zdel ravno bistre glave, ampak kar shnofa in shnofa kot frdaman lovski pes, in ni vrag, da bo slej ko prej kaj izshnofal.

»Nekaj pa se je le premaknilo!« je Rihard navdusheno tlesknil po kolenu svojega partnerja.

Fingusht je Riharda poznal le nekaj mesecev, odkar je opravil enoletno sholanje za policista in je prishel k njemu na pripravnishtvo. Rihard doslej she ni bil tako navdushen. Vsaj pred njim ne. Pri reshevanju nalog jima je vedno shlo kaj narobe. Vedno sta spregledala kakshno malenkost, zaradi katere sta zashla na slepi tir. Rihard je bil zato vse bolj pogosto chemeren in nataknen. Od kod zdaj ta nenadna sprememba?

»Dvojchka hodita v isti razred kot ta mala,« je vzhicheno zaploskal Rihard. »Razumesh, partner? Tisti drugi – kako mu je zhe ime? – Tim! No, ta mala gnida pripada bandi, ki smo jo pohopsali zjutraj. Se spomnish, kako je sedel na tisti klopci, kot da se ga vse skupaj chisto nich ne tiche? Ta je res tich. Si videl, kako ga je tisti dolgin – kako mu je zhe ime? – Jan! ... kako ga je ta Jan gledal kot nabodena krava, on pa je buljil predse kot nedolzhen jagenjchek. Pokerash mali. Kako naju je pretental!«

Fingusht je pomislil, da *mali pokerash* pravzaprav ni pretental njiju, ampak zgolj Riharda, on pa tega zdaj, ko ga je prvich poimenoval za partnerja, ne bo drazhil zaradi take malenkosti ... Ne, to bi bilo prav zhaljivo izzivanje usode.

»In potem je zbezhhal.«

»Ampak ...« je Fingusht strahoma odprl usta.

Rihard ga je zachudeno pogledal. Zelenec je spregovoril! Saj ni mogoche. Koliko besed je izgovoril, odkar se poznata? Pet, morda kakshno vech. Dober dan, nasvidenje in she kakshno podobno neumnost.

»Tim je pobegnil, preden smo ga videli v Tivoliju,« je previdno nadaljeval Fingusht. »Torej je zhe prej moral imeti razlog, da je zbezhhal od doma.«

»Morda so ga posvarili, kaj pa vesh,« je zarenchal Rihard, cheprav se mu je zdelo, da zelencheva pripomba ni chisto brez smisla. »Poslushaj,« je nadaljeval nestrpno, »ko nas je mali zagledal, je zbrisal. Kot sem rekel, prefrigan je kot lisica. Ko prideva v pisarno, bosh od shefa zahteval njegovo sliko. Po mestu bova povprashala, ali ga je kdo opazil. Bosh videl, partnerchek ...«

Spet mu je rekel partner, je zasijal Fingusht. Kakshna sprememba! She do zjutraj je bil zelenchek, nesposoben bebchek, mamin lulchek ... Danes pa ... Vau! Zdaj je tudi neuradno postal partner dolgoletnega policijskega machka! Vau in she trikrat vau, vau, vau!!!

»Midva – in nihche drug – bova reshila ta primer! Che bo treba, bova delala cele nochi. Si razumel?« je kot v transu predel Rihard.

»Da, partner,« je odlochno pokimal Fingusht.

Kaj mu je rekel? se je namrshchil Rihard. Ah, pa naj bo partner, che si tega tako zelo zheli. Zdaj ne kazhe izgubljata chasa s takimi malenkostmi ...

»Ampak,« je nadaljeval, »che je drugi brat navaden lopov, potem je ta, ki sva ga srečala prej, fant tiste punce ... Pa je to sploh pomembno? ... Seveda je, cheprav she ne vem točno, zakaj. Vsekakor bi mu morala zastaviti she kakšno vprasanje o puncu ... Cheprav ... Chakaj ... K Lesarjem sem shel samo zato, ker sem hotel pri puncu preveriti, v katero paralelko hodijo. Torej je sploh ne potrebujem vech. Ampak zakaj je mali pobegnil?« se je spomnil Fingushtove pripombe. »Ma ne, to zdaj ni pomembno,« je odmahnil z roko. »Kaj je zhe rekel tisti norec, ki je tak kot kak zadrogiran neandertalec?«

Rihard mu je zastavil vprasanje! Prvich, odkar se poznata! Do zdaj ga ni she nikoli niti dobro pogledal. Zdaj pa od njega prichakuje pomoch. Ko je shel k Lesarjem, sploh ni hotel slishati o tem, da bi shel z njim. Naj mu skuha kavo, mu je ukazal. Danes pa ga je vzel s sabo in zdaj prichakuje njegovo sodelovanje! Partner! Fingusht je napel vse sile, da bi se spomnil, kaj je rekel Mik. Presneto! Partner ga prvich zares potrebuje, on pa se mu bo izneveril. To se vendar ne sme zgoditi! Zakaj si ni zapisal? Ampak do sedaj si je vedno vse belezhil le Rihard ... Od zdaj naprej bo moral biti pozoren na vsako njegovo besedo, na vsako njegovo kretnjo, njegova pozornost ne sme popustiti niti za hip ...

»Mislim ...« je poskusil.

»Mislim, mislim,« je stiskal cheljusti Rihard. »Tudi jaz mislim! Pravzaprav sem skoraj prepričan. Saj drugache ne more biti. Ampak vesh, kolikokrat do zdaj sva zhe mislila, potem pa ...« je krchevito grabil volan, ko se je spomnil, kako je nekoch zameshal prstne odtise dveh nepomembnih tatichev. Potem pa je primer reshil tisti kretenski Simon ... »Nich, zdaj ne smeva nichesar prepushchati sluchaju. Malega norca bova she enkrat zaslishala. In si vse, kar bo rekel, skrbno zapisala.«

Fingusht je s popolno zbranostjo vpil vsako njegovo besedo.

»Katerega malega?«

Rihard je z gnevom zavzdihnil. Bo zdaj blebetal kot baba?

»Mika!« je bevsknil.

»A, seveda, seveda.«

»Potem naj se pa tista limona simonska krotovichi, kolikor se hoche,« je Rihard besno zozhil zenice. »Toda zdaj ni chas za to,« je dodal mirneje. »Imava pomembno informacijo, ki je ne pozna she nihche drug. Si razumel, partner?«
Kaj pa drugega!

»Da mi o tem ne zinesh niti besedice! Si razumel?«

Fingusht je vnovich pokimal, cheprav mu ni bilo chisto jasno, o chem vse ne sme ziniti niti besedice. Sicer pa tako ali tako ne govori z nikomer. In tega tudi ne namerava. Saj za to ni nobene potrebe. Zdaj, ko se tako dobro razumeta z Rihardom, pa sploh ne.

»Ko prideva v pisarno, bosh pri shefu dobil dovoljenje za zaslishanje, potem bova shla v Shishko, kjer so priprti mulci. Vse tri bova she enkrat dala na razhenj.«
She ena naloga zanj! Svet je iz trenutka v trenutek lepshi.

»Ampak,« je s prekanjenim nasmeshkom izdaval Rihard, »tisti mali ... Matic ... morda sploh ni iskal Tina, ampak drugega, svojega kompanjona ... Seveda, le kako se nisem tega spomnil zhe prej! Saj drugache sploh ne more biti. To pomeni, da

tudi mali pripada bandi. Saj je tisti zverini, Miku, ushlo tudi to, da enega nismo ulovili. Dve muhi na en mah!» je Rihard zharel od zadovoljstva. In Fingusht z njim. Zarotnishko se je zasukal proti zelencu. V njegovih okeh je sijalo nekaj, kar se je Fingushtu zdelo she najbolj podobno skrivnostni zamaknjenosti znanstvenika, ki je pred največjim odkritjem v svojem zhivljenju.

»Pssst!« je Rihard prislonil kazalec k ustom. »Si razumel? O nichemer niti besede. Nikomur!«

Fingusht je kot uročen pokimal. Naj se danashnji dan nikoli ne koncha, naj ga srecha, ki se je tako neprichakovano naselila v njegovem srcu, nikoli ne zapusti!

Ko sta prispela na policijsko postajo, se je Rihard zapodil iz avta, kot da mu strezhejo po zhivljenju. Fingusht mu je sledil tesno za petami. Pred njuno pisarno sta se lochila. Fingusht je oddirjal do shefove pisarne, se pred vrati she enkrat ozrl proti Rihardu in pokimal, chesh: partner, vem, kaj je moja naloga, ne skrbi, ne bom se ti izneveril, nikoli!

Rihard je z nekaj kretnjami signaliziral, da ga bo pochakal v pisarni, in pomenljivo potrkal po uri.

Fingusht je kot vdan vojak strumno pokimal, se skoraj spotaknil ob koshu za smeti, ki se je nenadoma pojavil pred njim, nato pa se je le uspel prebiti do vrat shefove pisarne. S partnerjem se zdaj razumeta celo brez besed! Kot v najbolj napetih filmih! Saj to ni resnichnost, to je najlepsha pravljica, mu je znova zaigralo srce. Odločno je potrkal.

»Ja?« je z druge strani zaslislhal globoki glas svojega predstojnika.

»Fingusht!«

»Naprej, shleva!«

Mu bo zhe pokazal, kdo je shleva! Naj ga kar zhali. Sedaj, ko ima na svoji strani svojega partnerja, ne potrebuje nikogar drugega. Ko bosta razreshila primer, ga bo na moch sposhtljivo naslovil tudi predstojnik. Toda vse ob svojem chasu. Najprej mora dobiti potrdilo za zaslisanje. In Timovo fotografijo. Odločno je pritisnil na kljuko in vstopil.

* * *

Ko je Rihard zaloputnil vrata svoje pisarne, se je spomnil, da je pozabil Ceciliji in Klavdiju zastaviti she eno, ključno vprashanje. Jezno je zashkrstal z zobmi in si spet zabichal, da takih in podobnih napak ne sme vech pocheti. Najbolje, da poskusha priklicati Sanjine starshe. Morda pa se je Shpanec motil in se bodo oglasili. Zakaj ga ni vprashal po njihovi telefonski shtevilki? Nich, nekako jo bo zhe dobil.

V sluzhbi Sanjine mame so ga brez zadrzhkov odpravili, chesh da telefonskih shtevilk svojih usluzhbencev ne smejo posredovati neznanecem. Kljub pojasnilu, »da je gospa Lesar nadvse pomembna za razkritje najbolj zakrknjene bande kriminalcev«, se tajnica ni omehchala niti za ped. »Che boste imeli nalog,« je odgovorila, »boste lahko govorili s shefom. Najlepsha hvala za vash klic.« In je odlozhila.

Rihard je jezno prhnil skozi nosnice. Kako se danes obnashajo civilisti! Nobenega reshpekta nimajo vech do policije ... Sicer pa je imela prav. Zakon o zaupnih

podatkih je glede tega nedvoumen. Da le ne bi bilo tudi v očetovi službi isto! Nich, ne sme tvegati.

»Lep pozdrav,« je dejal na moč prijazno, ko je glas na drugi strani sporočil, da je priklical *Velesvet*. Nadaljeval je: »Krevh iz Zelene oaze tukaj.«

»Kaj lahko storim za vas?«

»Z gospodom Lesarjem sva se dogovorila, da se danes slishiva. Saj najbrzh veste, gre za tisto kmetijo na Ptujju ...«

Gospod Lesar, Sanjin oče, je bil biolog in agronom, dodatno pa se je izobrazil še za ekologa in zadnjih nekaj let je delal pri projektih svetovanja, kako kmetovati po nachelih permakulture. V okviru svojega izobrazhevanja je obiskal avstrijskega kmeta Holzerja, ki je prvi v Evropi udeležil tovrstni način kmetovanja.

»Narava tako v ugodnih kot v neugodnih razmerah utrjuje rastlinsko vrsto. Omogoča ji, da se razvije v vsej svoji kvaliteti, saj je njena zaveznica; če pa rastlino negujemo in zalivamo,« mu je pripovedoval lastnik kmetije, gospod Holzer, »jo le razvajamo in nazadnje postane nebogljen bitje, ki potrebuje nasho energijo in chas. Po nachelu permakulture z dodatnim zalivanjem izpiramo hranljive snovi, s pletjem pa povzročamo dodatno izsushitev zemlje. Naravo je treba samo nekoliko usmerjati, v osnovi pa ji pustiti, da dela po svoje.«

Gospod Lesar je spoznal, da na Holzerjevi kmetiji nobena rastlinska vrsta ne obstaja sama zase, temveč je vedno v družbi svojih »prijateljev«. Smreka zhivi v sozhitju z jablano, macesen z azalejo, rododendroni se objemajo z vrtnicami, ribezom in krompirjem. Med buchami in grmi kivija se na svetlo prebija velikolistna cikorija, cheshnja pa se postavno bohota ob kakor stolp visoki smreki. Rastline se privijajo k zharkom vishinskega sonca v sozhitju s koruzo, s sibirskim zhitom, z buchkami, ricinusom, zeljem, malim paradizhnikom in eksotichnim tobakom. Gospod Holzer je povedal, da kot namochni listi tobaka pomagajo proti pogostemu chloveshkemu parazitu – proti ushem, tako tobak opravlja enako nalogo tudi proti rastlinskim ushem.

»Bolne zhivali se prehranjujejo s popolnoma drugachnimi rastlinami kot zdrave,« mu je razkazoval »domacho bolnishnico«, ki je zgoj ograda z zdravilnimi zelmi. »Grenki lupinar in listi zheleznega klobuka so idealni pri zatiranju trakulje, in seveda si zhival pomaga s tem kar sama.«

»Le kako zmore chlovek obdelati tako velike povrshine?« je zanimalo Sanjinega ometa.

»Ko poberem, kar potrebujem zase, spustim na podrochje govedo, za njim pridejo na pojedino prashichi, ki dodatno poorjejo zemljo, na koncu pa se po razriti prsti zapeljem s traktorjem, jo poravnam in pustim, da semena vzklijejo. S pesticidi, z gnojenjem, s pobijanjem voluharjev in z rezanjem vej sadnega drevja le povzročamo propadanje dreves – vzgajamo rastlinske invalide.«

Vse sadike Holzer vzgoji sam, brez naporov in nenehne nege. Sadiko v prvih dneh pusti na prostem, koreninski sistem ovije z vrechevino in jo izpostavi soncu. Ker rastlina zheli prezhiveti, zelo hitro odvzhe liste in cvetove. Taka sadika, ki je v nadaljnji fazi ne zaliva, je primerna za sajenje. Tako se je koreninski sistem prisiljen razshiriti v globino in si zagotovi zalogo vode.

»Che pod bodoche drevo pristavish kamen, si sadiki naredil najboljšho uslugo,« je pojasnjeval gospod Holzer. »Vishje ko posadimo sadna drevesa, bolj so dragocena,

saj v hladnih nočeh razvijejo močno aromo in imajo desetkrat vech hranljivih snovi in vitaminov. Gnojenje povzroča intenzivno rast, rastline ne utegnejo razviti svoje skorje in ob prvih nizkih temperaturah zmrznejo. Z obrezovanjem pa porushimo osnovno ravnotezhje drevesa.«

S sajenjem šipka, cheshmina in gloga preprečuje gozdnim zhivalim objedanje mladih sadik, z volchjim bobom, deteljo, gabezom in s kozjo brado pa dodatno bogati tla z dushikovimi spojinami.

Gospod Lesar je izvedel she to, da sedaj, po tridesetih letih permakulturnega kmetovanja, tudi znanstveniki podpirajo Holzerjeva dognanja, da rastline bolje uspevajo brez vsiljivega chlovekovega vpliva. Na njegovo kmetijo poleg turistov prihajajo shtevilni shtudenti, ki tam opravljajo diplomske naloge, magisterije in doktorate.

Sanjin oche je bil nad tistim, kar je videl, tako navdushen, da je za podobne projekte zachel nagovarjati tudi svojega shefa. Lastnik Velesveta je precej dolgo okleval, saj je vedel, da bodo rezultati vidni shele po mnogih letih, a gospod Lesar ni odnehal, in schasoma se je shef strinjal s tem, da se Lesar polovico svojega delovnega chasa ukvarja tudi s permakulturo. Che bo kaj iz tega, si je mislil shef, bodo vsaj prvi v Sloveniji. To pa je v poslu odlochilnega pomena.

Rihard si je podrobno ogledal spletne strani podjetja Velesvet. Gospod Lesar je bil vodja ekoloshkega oddelka, zato je Rihard vedel, kakshna zgodba bo najbolj vzhgala.

»O tem ne vem nichesar, ampak saj mi tako ali tako marsikaj zamolchi,« je zavzdihnila tajnica.

»Zagotovo ima toliko dela, da ...«

»Ah, seveda.«

»Po nesrechi sem zalozhil njegovo telefonsko, danes pa sva dogovorjena, da se slishiva, gospodichna ...«

»Lomota. Tajnica.«

»Danes moram she na Ptuj, da se dogovorimo o nadaljnjih podrobnostih, brez gospoda Lesarja pa ...«

»Da, da, seveda. Telefonske shtevilke gospoda ekologa sicer ne dam kar vsakemu pridanicu, ki se spomni, da bi rad z njim pokramljaj, ampak vi zhe niste taki, kajne gospod ...«

»Rih ...« Rihard se je tako močno ugriznil v ustnico, da je zakrvavela. Le kaj mu je?! Nich, saj ni nich narobe, che ostane Rihard, se je odlochil. »Rihard Krevh, gospodichna.«

»Seveda. Gospod Krevh, upam, da sta z gospodom Lesarjem res dogovorjena.«

»Kakopak.«

»Dobro,« se je gospodichna *Seveda* le omehchala. »Imate svinchnik in papir?«

»Vsekakor, sposhtovana gospodichna.«

Gospodichni Lomota je bilo vshech, da je sposhtovana.

»Torej,« je dejala kot kaka pripravnica za uchteljico, ki she vedno zhivi v utvari, da je v odnosu uchtelj – uchenec najpomembnejshi prvi. »Nich, tri, ena ...«

»Da ...«

»Ste zapisali?«

»Vsekakor, kar nadaljujte, prosim,« je Rihard zhe poshteno izgubljal zhivce. Bodi potrpezhljiv, bodi potrpezhljiv, si je prigovarjal.

»Torej: nich, tri, ena, dve, shtiri, osem ...«

»Da ...«

»Ste zapisali?«

»Kakopak, gospodichna ...«

Gospodichno Lomota je malce zmotilo, da je ni znova naslovil s *sposhtovana*, ker jo je prej ob tem nekje v zhivotu prijetno pogrelo in ne bi imela prav nich proti, che bi se to zgodilo she enkrat. A ne glede na to mu mora zdaj odrecitirati to presneto shtevilko do konca. In je zdrdrala she manjkajochi del.

»Torej: nich, tri, ena, dve, shtiri, osem, sedem, sedem, pet,« je ponovil Rihard.

»Vam lahko she kako pomagam?« je utrujeno zavzdihnla tajnica.

»Najlepsha hvala, sposhtovana gospodichna, to bi bilo vse, zares ste bili na moch prijazni.«

Spet je delovalo! Zdaj jo je prijetno pogrelo kar dvakrat: ob *sposhtovana* in *prijazni*. Tale Rihard je navsezadnje chisto fajn dec, kolikor je lahko presodila po telefonu. Bog ve, kakshen je na pogled? Koliko je star? Ljudje, s katerimi ima obichajno opravka, so precej bolj robavsasti, z njo govorijo kot z avtomatom. In potem od kolegov slishi, da jo imajo nekateri za hladno in brezchutno mrho. Kako pa naj se obnasha, che so drugi do nje prav taki?

»Tudi vi. Morda se she kdaj slishiva,« je sanjavo dahnila in se v mislih preselila v svet svoje izzhete fantazije. Imela je zhe triintrideset let, s fantom, s katerim je hodila shtiri leta, sta se pred letom in pol razshla, in od takrat ni imela she nobene resnejshe zveze. Chez moshke je zhe naredila krizh, tale Rihard pa jo je neprichakovano prisilil, da je podvomila o svoji odlochitvi.

»Lep pozdrav,« je zhe malce nestrpno dejal Rihard.

»Da, morda ...«

Klik jo je znova speljal v resnichnost.

»Pa kaj se gresh, tepka!« se je okregala. »Saj se obnashash kot trapasta najstnica!« Z mishko je razdrzhenno kliknila na naslov neke spletne strani, kjer so bili nasveti za odpravo celulita.

Rihard je bil zadovoljen. Toda che bo moral za vsako malenkost porabiti toliko energije ... Pa she Lesarja morda sploh ne bo dobil.

A Sanjin oche se je oglasil zhe po chetrtem zvonjenju.

Rihard se mu je na hitro predstavil; dejal je, da ga nadvse veseli, da se je gospod Lesar kljub temu, da je na dopustu, odzval na klic, in naj ga nich ne skrbi, saj ga kliche le, ker zbira informacije o neki zadevi, ki jo reshujeta s partnerjem. Ravno takrat je v pisarno stopil Fingusht. Ko je iz ust svojega tovarisha znova zaslislal besedo partner, so se v njegovi glavi razblinili she poslednji dvomi. Zdaj je vedel, da je dokonchno povishan. Strumno je zravnal hrbet in ponosno pomahal s papirji, ki jih je drzhal v roki.

Rihard je gospoda Lesarja previdno vprashal, ali bi Sanja morda lahko posredovala telefonsko shtevilko pobeglega Tima.

Oche mu je skushal pojasniti, da Tim, kolikor on ve, ni zbezhaj; ko pa je Rihard vztrajal, da »po moji obshirni, natanchni in temeljiti raziskavi ne more biti nikakrshnega

dvoma o tem, da Tim *je* zbežhal, in da je zakrknjen lažnivec, prevarant in kriminalc«, je sklepal, da je najbrz h zamenjal imeni obeh fantov. Kakor koli, Tim je klical na telefon Lesarjeve z hene, zato sploh ni bilo treba sprashevati Sanje.

Rihard si je zapisal shtevilko in si zadovoljno mel roke. Najbrz h se ne bo oglasil, toda kdo ve ... Che hoche reshiti primer, ne sme prezreti nobene mozhnosti, sicer se spet lahko zgodi kot zhe tolikokrat prej ...

»Me veseli, da sem vas dobil,« je dejal ob koncu pogovora, »saj mi je tisti Shpanec – Gonzales ali kako mu je zhe ime – rekel, da ...«

»Kakshen Shpanec?« se je zachudil Lesar.

»Tisti, ki je imel kljuch od vashe hishe in je bil pri vas.«

»Nobenemu Shpancu nismo dali kljucha.«

»Hm, to je pa chudno,« se je Rihard zmagoslavno zagledal v Fingushta. »Obnashal se je, kot da je tam doma.«

»Ste preprichani, da je bilo to pri nas? Morda ste pomotoma ...«

»Niti sluchajno ni prishlo do pomote,« je odlochno odv rnil Rihard, »saj sem se vendar pogovarjal s Shpancem, pred vasho hisho, o vas ...«

»Nekaj je zelo narobe, gospod Rihard,« je po kratkem premolku dejal gospod Lesar. »She danes pridem v Ljubljano. Che me boste potrebovali, me lahko poklichete, kadar koli zhelite.«

»Najlepsha hvala.«

»Samo trenutek ...«

Rihard je slishal, kako je gospod Lesar omenil Shpanca svoji z heni. Ne, tudi ona ni vedela nichesar o kakshnem koli gospodu Gonzalesu.

»Za vsak sluchaj sem preveril she pri z heni ...«

»Da, sem slishal,« je zadovoljno kimal Rihard. »Na svidenje in she enkrat hvala!«

Rihard je dvignil roke visoko v zrak, sklenil dlani in jih naslonil na skalp ter se zagledal v neko tochno nad Fingushtovo glavo.

»Nikoli ne smesh spregledati nobene mozhnosti!« je uchiteljsko dvignil desni kazalec in se z vrochichnim pogledom zastrmel nekam skozi Fingushta. »Pa che se ti zdi she tako nesmiselno, vse morash preveriti! Si razumel?«

Fingusht je pokimal. Dvakrat.

»Dobro,« je bil zadovoljen Rihard. »Tisti Shpanec je hijena,« ga je pogledal naravnost v ochi. »Si razumel?«

Fingusht je pozhrl slino in vnovich pokimal. »Ampak ...«

Rihard se je namrshchil.

»Kaj – ampak?!«

»A nisi rekel, da je nedolzhen kot telichek?« je previdno izdaval Fingusht.

»Ti si telichek!« je zarohnel Rihard, ker se je spomnil, da je vcheraj, ko se je vrnil v pisarno, res rekel tako. »To je bila samo delovna hipoteza,« je hlastno nadaljeval.

»Zdaj ko imam na voljo nove podatke, jo je treba ustrezno dopolniti! Si razumel?!«

»Razumel,« je tiho izdaval Fingusht in pozhrl slino.

»Policijsko delo ni zdolgochaseno zehanje za tekochim trakom, kjer se uro za uro, dan za dnem vse ponavlja kot v sluzasti telenoveli! Treba se je prilagajati novim situacijam. Mi smo znanstveniki *in* umetniki, Fingusht!« je Rihard zarohnel kot orkan in se, ves zaripel, nervozno pogladil po redkih laseh.

Fingusht se je skoraj stopil od sreče. Njegov partner ga je naslovil z imenom!

»Razumem!«

»Dobro, vidim, da si dobil dovoljenje,« je Rihard vrgel pogled na mizo, kjer je lezhal list papirja, ki ga je Fingusht prinesel od shefa.

Fingusht je zasijal kot zharnica.

»Najprej me je nadrl kot psa, nakar sem mu razloznil, da si rekel, da je tako nujno, da dobiva prekleti papir, kot je nujno zamenjati dojencku plenice; nakar me je she enkrat nadrl, potem pa ...«

»Ne nakladaj!« je Rihard s tako ihto udaril po mizi, da je kar poskочila.

Fingusht je v hipu utihnil.

»Poličijsko delo zahteva uchinkovitost, uchinkovitost in she dvakrat – uchinkovitost!« je Rihard zaprhal kot pobesnel bik. »Dobro si opravil!« je dodal z blazhjim glasom, vstal in Fingushta potrepljal po hrbtu, nato pa znova zarohnel: »Ampak najino delo se ni she niti zachelo, razumesh?! Ne moreva zhe zdaj spati na lovorikah, pa cheprav si to morda zheliva in si ... zasluzhiva,« je klamfal kot kak veleumni predavatelj. »In ne trosi vsakemu dobesedno vsega, kar ti rechem, ti pocukrani golazh!«

Fingusht je bil tako zatopljen v njegov govor, da ni razumel, o chem pravzaprav teche beseda.

»Dojenček in plenice,« je navelichano pihnil Rihard, ko je opazil njegov zmedeni pogled.

»Aja, sem mislil, da ...«

Rihard je teatralno dvignil desnico.

»Rekel sem – dovolj! Chaka naju pomembnejshe delo.«

V Fingushtovi glavi so v hipu poniknile vse misli. Che bi bilo treba, bi se v trenutku zakopal v zemljo in ubogljivo chakal, dokler mu Rihard ne bi ukazal, naj znova prileze na plan. Pa chetudi bi se zadushil. Rihard bi zhe vedel. On je njegov partner in mentor. Kar reche Rihard, je pomembnejshe od bozhje besede.

»Zdaj bosh shel v laboratorij, k tistemu shpeglarju ... Kako mu je zhe ime?«

»Zdeshar,« je izstrelil Fingusht.

»Naj pobrška po bazi, morda imamo v njej naslov tistega prekletega Shpanca.« Rihard je iz zhepa izvlekel belezhnico in obrnil nekaj listov. »Pishi!« je usmeril desni kazalec v Fingushtov nos.

Ta je iz levega srajchnega zhepa izvlekel kuli in iz desnega belezhnico. Kako dolgo je chakal na ta trenutek! Da si bo končno tudi on nekaj zapisal v belezhnico. Srecha! Radost! Blazhenost! Hvala ti, bog, se je v mislih zahvalil vsevishnjemu, obrnil prvo stran in chakal nadaljnjih navodil.

Rihard se je zadovoljno nasmehnil. Kljub temu, da je imel Fingushta za popolnega bedaka, mu je nekako, ne da bi to pravzaprav hotel, zachel postajati vshech.

»Rodrigo Gonzales,« je bral iz svoje belezhke. »Si zapisal?«

Fingusht je pokimal.

»Dobro ... Che je to res njegovo pravo ime ... Che je lagal o tem, da ... Kakor koli ... Vsekakor morash preveriti. Ko konchash, me pochakaj tukaj.«

Fingusht je razocharano sklonil glavo.

»Jaz grem zaslišat tiste mulce,« je dejal Rihard. »Ne smeva izgubljeni chasa, razumesh? Ti gresh dol k onemu bledolichnezhu, jaz na zaslišanje. Saj bi te vzel s sabo, ampak tukaj bosh bolj koristen.«

Tukaj bo bolj koristen, je odmevalo v Fingushtovi glavi. Nadvse si je zhelel, da bi shel z Rihardom na zaslišanje, saj bi se tam nauchil kaj novega. Toda saj ni vech otrok, temvech njegov partner, tudi sam mora prispevati k reshevanju primera. Tukaj bo bolj koristen!

»Da!« je vnovich pogumno dvignil pogled.

»Tako je prav,« je pokimal Rihard, si nadel policijsko kapo, she enkrat potrepljal Fingushta po hrbtu in odbrzel skozi vrata.

Fingusht je nekaj sekund zmedeno buljil v prazen stol svojega partnerja, nato pa je v glavi znova zaslišal Rihardove razgrete besede in kot vzmet ga je vrglo na noge. Ne sme izgubljeni chasa! Naslednji hip se je zaletel v vrata, si potipal bolechi nos, jih naposled le odprl in oddrvel v klet k tistemu zarukanemu rachunalnicarju.

* * *

Rihard je bil ves v ognju. Gnan od zhelje po odkritju novih dokazov in od chastihlepnosti, ki mu je prigovarjala, da mora primer reshiti pred drugimi, je vkljuchil sireno, dirjal med avtomobili, hupal in se razburjal na voznike, ki se niso pravochasno umaknili na rob cestishcha. Presneti civilisti! On reshuje najpomembnejshi primer svojega zhivljenja, oni pa ... Drhal!

»Se je kateri od starshev zhe oglasil?« je vprashal dezhurnega policista, ki je medlo posedal pred vrati, kjer so imeli zaprtega enega od nepridipravov.

Dezhurni je odsotno odkimal.

»Ampak Dekleva jih je pa obvestil, ne?« se je Rihard she enkrat hotel preprihati, da je bilo vse storjeno po predpisih. Da ga ne bi ponovno ulovili na kakshni tehnicni podrobnosti, ki jo je bil spregledal.

»Ma ja,« je zavzdihnil policist.

Kakshna sodrga dela za nas, je z gnusom pomislil Rihard. Vchasih je bilo treba najprej konchati kadetsko sholo, zdaj se v enoletni techaj lahko vpishe zhe vsak polpismen teleban s srednjo sholo.

Z Deklevo je sicer zhe govoril prejsnji vecher; zatrdil mu je, da vse poteka po predpisih. Rihard je globoko zavzdihnil in pritisnil na kljuko.

»Kdo je tukaj?« je she enkrat pogledal dezhurnega.

»Tisti divjak.«

Rihard bi ga najraje na gobec. Che bi bilo po njegovem, bi ga nagnal na cesto, a ker je bil svet tako trapast, da skoraj nich ni bilo po njegovem, ne more ukreniti nichesar. Sploh pa ne zdaj, ko mora she enkrat zaslišati tisto malo barabo.

Ko je stopil skozi vrata, se je mladenich, ki je stal pri oknu, zasukal proti njemu.

»No, me boste zhe izpustili?« ga je srepo pogledal. »Ali sploh veste, da mladoletnikov ne smete zadrzhevati tako dolgo?«

»Tishina!« je zarjul Rihard. »Sedi semle,« je pokazal na stol nasproti njega, »in da mi niti ne pisnesh, dokler ti ne dovolim!«

»Da si ne bosh zlomil gobca, starchek,« je zamrmral Mik in se pochasi priblizhal.

»Si razumel, kaj sem ti rekel?!«

»In kaj bosh naredil, če ne ubogam?« je zajezikal Mik. »Me bosh prishponal, starchek?« se je izzivalno nagnil prek mize.

Rihard bi mu seveda najraje eno prisolil, toda potem ne bi bilo vse po predpisih.

»Zanima me tisti tip, ki ga ni bilo z vami,« je dejal z mirnejšim glasom in se s hrptom naslonil na naslonjalo razmajanega lesenega stola, da je ta utrujeno zashkripal.

Miku so se mashchevalno zasvetile oči. Tina zhe od prvega trenutka ni maral. Če bi bilo po njegovem, bi ga zabil v zemljo, deset metrov globoko ali pa she globlje, in nikoli vech ne bi pomislil nanj.

»Kaj je z njim? Saj sem zhe vse povedal,« je zabevskal.

»Kako mu je ime?«

»Saj sem rekel: Tin.«

»Pa vesh, da ima brata?«

Mik se je zachudeno zazrl v policista. Rihardu je bilo takoj jasno, da nima pojma o kakrshnem koli bratu.

»In da sta dvojchka?«

Mik je bil she bolj osupel.

»Enojajchna. Podobna sta si kot teleban telebanu.«

»In?«

»Je kateri od vas kdaj pomislil, da mu v resnici ni ime Tin, ampak je morda prevzel ime svojega brata?«

»In kaj bi mu to pomagalo?«

»To bomo she ugotovili,« je pomenljivo odvrnil Rihard, »za zachetek bo dovolj, če mi odgovorish, kar sem te vprashal. Si res preprichan, da je bil z vami Tin in ne Tim? Saj bi rad, da zadrghnemo zanko okoli vratu tega lopova, kajne?«

Miku so se mashchevalno zasvetile oči. Kar se njega tiče, bi Tina lahko obesili na prvo drevo, pa ne bi niti trenil. Če ne bi bilo tega prekletega Tina ali Tima ali kako je bebchku ime, se ne bi nikoli lotili tistega bedastega ropa ... Dobro, res so pokasirali ful keshu, ampak – kaj potem? Saj jim tudi zhe prej ni shlo slabo. Kaj pa je bilo narobe s prodajanjem ceglov? Vchasih so jih od koga fasali, to je bilo pa tudi vse. Za sproti so imeli chisto dovolj, nekaj so celo privarchevali. Pa she iz tiste kleti, v kateri se je prvich v zhivljenju nekje pochutil domache, so se morali izseliti. Tisti jarek na Rozhniku ... Kako so garali! Malim je bilo vsem po vrsti vshech, njemu pa se je vse skupaj zdelo brez veze. Če ne bi bilo tega shalabajzerja ...

»Rekel je, da je Tin. Jaz tega nisem preverjal. Morda to ni bilo njegovo pravo ime. Pa koga briga! Jaz vem le to, da bi nam bilo brez te podlasice veliko bolje.«

»Che bosh na sodishchu prichal proti njemu, ti bom uredil, da bosh dobil milejsho kazen.«

Miku je bilo chisto vseeno, za koliko chasa ga mislijo zapreti. Toda che lahko zashije tisto gnido, zaradi katere je zdaj tukaj, se bo spechal tudi s tem pokvarjenim starchkom, che bo treba.

»Bomo she videli,« je dejal in se bedasto zarezhal. »Odvisno od ponudbe.«

Rihard je chutil, da z Mikom ne bo tezhav. Če drugi ne bodo hoteli sodelovati, bo on chisto dovolj.

»Kako je ime tistemu malemu?«

»Kateremu malemu?«

»Vse zhe vemo, zanima me le to, ali si res pripravljen sodelovati. Mala dva sta zhe potrdila, da je Matic,« je poskusil na vse ali nich.

Mik je prebledel; ko pa se je zavedel svoje reakcije, si je poskusil na obraz znova navlechi posmehljiv izraz. A mu ni uspelo. Mali se mu je prikupil, ko sta tolikokrat skupaj prodajala opeke. Bil je she otrok, ubogi fichfirich. Zdaj so očitno na sledi tudi njemu. In Peter in Rok sta potrdila. Che podgana policijska ne lazhe.

Rihardu je bilo po Mikovi reakciji takoj jasno, da je zadel v sredino tarche. Pravzaprav ga sploh ni vech zanimalo, kaj mu bo mali razbojnik odgovoril. Matic je shesti! Zdaj ima torej vse! V glavi mu je zopet izbruhnil pozhar. Vse je prehitel, vse! Toda mirno, Rihard! Ni she konec. Da ne bosh spet chesa spregledal. Umiri se. Globoko vdihni ...

»Nimam pojma, o chem nakladash, stari,« je zabevskal Mik.

»Si mi zhe odgovoril,« je nezainteresirano odvrnil Rihard in vstal.

»Smeshko,« se je zasmejal Mik in se zagledal skozi okno, vendar se Rihard ni vech menil zanj.

»Adijo,« je she zamrmral in zapustil sobo.

»Saj si vendar v sluzhbi!« je zahrulil, ko je videl dezhurnega, kako lista neko trapasto revijo. Tisti kup mesa pa, kot da ga ne slishi. Le nekaj je nerazločno zabrundal; najbrzh je mislil, da se je Rihard poslovil.

Druge tri ujetnike so imeli zaprte spodaj, v kleti.

S Petrom in Rokom ni imel tezhav. Na zacetku sta se she izmikala, potem pa sta mu priznala vse, kar je zhelel.

Zdaj je bil Rihard zhe popolnoma preprichan, da je Tim lagal, da bi se zashchitil. Sicer zelo naivno, a saj je she mlad in neizkushen. Nich nenavadnega torej.

Glede Jana mu je bilo jasno zhe takoj, ko so jih prijeli, da bo trd oreh. Da ima znachaj, ki ostane zvest do konca, cheprav bridkega. Che bi ga prijel malce ostreje, bi mu ga zagotovo uspelo zlomiti, vendar za to ni bilo nobene potrebe. Saj so mu njegovo teorijo potrdili zhe trije!

Zastavil mu je nekaj vprashanj, mu povedal, da so drugi zhe vse priznali, toda na Janovem obrazu ni trznila niti mishica.

Take bi mi rabili, je obchudujochepomislil Rihard. Zveste in neomajne!

Poskushal je she z nekaj vprashanji, a ni bil vech stoodstotno pri stvari. Z mislimi je zhe bil v svoji pisarni ... In pri Fingushtu. Kaj je izvedel o tistem Shpancu?

»Dobro,« je zavzdihnil. »Tudi take znamo zlomiti. Samo malo dlje traja. A to bo le v tvojo shkodo. Saj imamo tako ali tako zhe vech kot prevech dokazov,« je she dejal, na hitro vstal in zaloputnil vrata, ne da bi chakal na morebitni odgovor.

Ko se je peljal nazaj na policijsko postajo, ga je poklical Matichev zdravnik. Mali se je na zachudenje vseh prebudil iz kome. Ni she najbolj pri mocheh, potrebuje veliko pochitka, vendar bo zdrzhal nekaj minut pogovora, mu je sporočil zdravnik.

V Rihardovi glavi je znova zavrelo. Ja, danes je njegov dan! To je samo njegov primer! Vse gre kot po ledu. Pohodil je plin in vkljuchil sireno. »Che tole ni izjemna situacija,« se je opravicheval pred samim sabo, »potem pa ne vem, kaj je.«

Zdravnik je bil she vedno pri malem.

»To je tisti gospod, kateremu bosh odgovoril na nekaj vprashanj,« je dejal Maticu.

»Pravkar sva govorila o tem ...«

Rihard je hvalezhno pogledal zdravnika. Ta ve, kaj se pravi sodelovanje.

»Zdravo,« je dejal malemu.

Iz Matičevih ust je zahreshchalo nekaj nerazlochnega. Njegov glas je bil prestrashen, na robu joka.

»Ga kaj boli?« je Rihard shepetaje vprashal zdravnika.

»V njem je toliko pomirjeval, da je sploh chudezh, da lahko govori,« je odkimal mozh v beli halji.

»Zdravnik mi pravi, da dobro okrevas,« je znova poskusil Rihard.

Matica je motila Rihardova uniforma, toda njegov glas se mu je zdel prijazen, prav tako kot prej zdravnikov. Tega ni bil vajen. A mu je bilo tako vshech, da bi mu najraje povedal chisto vse, kar je vedel. Nenadoma pa mu je v glavi zahrumel Tinov glas, ki ga je svaril, naj ne izda nichesar. Ni se mogel spomniti, kdaj mu je Tin to ukazal, toda zdaj je policista pogledal z dvomom v ocheh. Tudi Tin je bil z njim prijazen. Kaj se je pravzaprav zgodilo? Plezal je po tisti steni, hotel je zgrabiti njegovo roko, a jo je zgreshil in omahnil v globino. O, sveta pomagalka! Kaj pa je s Tinom? Ga je spravil v kasho? So ga odkrili? Po njegovi krivdi? Tin mu je hotel pomagati, lahko bi prespal pri njem, on pa je izpustil tisto presneto vrv.

Zdravnik ga je zaskrbljeno pogledal in nato she policista.

Rihard je vedel, da ima le she malo chasa.

»Zanima me le to, Matic,« je dejal, kolikor je mogel prijazno, »ali si poznal Tinovega brata?«

Ne, Matic je prvich slishal zanj od Tina. To najbrzh ni nobena skrivnost.

Nalahno je odkimal z glavo.

Rihard ga je prijazno potrepljal po zdravi roki.

»Si kdaj videl kak Tinov osebni dokument?«

Tina so gotovo zaslishali. Kdo ve, kaj jim je napletel. A tudi to vprashanje ni nich posebnega, si je mislil.

Znova je odkimal.

»Pa Tina, si kdaj videl?«

Matic je brez odvechnega razmishljanja vnovich odkimal.

»Kot najbrzh vesh, smo druge – Jana, Mika, Petra in Roka – zhe ulovili. In oni so nam povedali tudi zate,« je zastavil she najbolj kochljivi del pogovora.

Cheprav je bilo skozi povito glavo videti le majhen del dechkovega obraza, je Rihard opazil, da je mali zardel. Matic si ni mogel pomagati. Naenkrate ga je postalo sram. Kot da bi bil on tisti, ki jih je izdal, in ne oni njega. Nato pa je vendarle pomislil. Saj se je z vsemi dobro razumel. Le zakaj bi ga izdali? Jan? Ne, on nikoli. Mik? Zanj zhe ni bil vech tako preprichan, cheprav se mu je zdelo, da ga ne sovrazhi, kot je sicer sovrazhil ves svet. Peter in Rok? Onadva sta she otroka ...

Kdo ve, kaj vse so pocheli z njima. Ampak zdaj je tako ali tako vseeno. Vse je zamochil. Morda je potunkal celo Tina.

Osramocheno je povesil oči.

Rihard je dobil she eno potrditev.

»Dokler ne okrevaš, bosh v bolnishnici, in to lahko traja kar dolgo,« je dejal. »Potem se bom pa osebno zavzel zate. Si mlajši mladoletnik, zato jo bosh morda odnesel z ne prehudimi posledicami.«

»Prav,« je pokimal Matic. »Ampak o Tinu ne vem nichesar,« je dodal. »On je le moj frend, ki mi je hotel pomagati.«

»Prav, prav,« je pokimal Rihard. Matic mu je bil vshech, ker je poskushal, cheprav na naivno otroshki nachin, zashchititi svojega pobalinskega tovarisha. Ne zato, ker bi si zhelel, da ga ne bi ulovili, temvech zato, ker ni maral tistih, ki izdajajo svoje prijatelje. Zvestoba je bila na njegovi lestvici vrednot na prvem mestu. No, od Matica je tako ali tako izvedel vse, kar je hotel.

Zdravnik je Riharda narahlo povlekel za rokav, chesh, dovolj bo. Policist je she enkrat naklonjeno pokimal Maticu, ki je boleche zavzdihnil.

»Ni jim lahko,« je zamrmral Rihard. Videl je zhe nich koliko podobnih primerov. Starshem zanje ni mar, znajdejo se na ulici, potem pa ...

Na hodniku se ga je ponovno lotila nepotrpezhljivost. Tik pred ciljno chrto je. Le she nekaj metrov, pa bo veliki zmagovalec.

»Potrpezhljivost, Rihard, potrpezhljivost,« si je dopovedoval, ko je nestrpno hupal voznikom. »Vsaka rech terja svoj chas.«

Fingusht ga je zhe chakal v pisarni. Celo kavo je skuhal.

»Terna!« je zavpil Rihard in se zviska pochil na stol, da se je ta nevarno nagnil, on pa bi skoraj zgrmel na tla.

Fingusht sicer ni vedel, kaj natanchno pomeni *terna*, vendar bo zhe ugotovil, si je dejal. Zhe dostikrat se je zgodilo, da mu kakshna stvar najprej ni bila jasna, potem pa se mu je razkrila kar sama od sebe.

»Tochno tako se je zgodilo, kot sem predvideval,« je nadaljeval Rihard.

Fingusht je nejevoljno pokimal. Precej bolj bi bil zadovoljen, che bi bil Rihard dejal »kot *sua* predvidevala«, saj sta bila zdaj vendar partnerja. Toda prevech le ne sme zahtevati, si je dejal in se kislo nasmehnil.

»Matic je bil z njimi; Tim tudi, a se je izdajal za svojega brata. Zato zdaj bezhi.«

Fingusht je potrpezhljivo pokimal.

»Pa ti?« je naposled le dochakal Rihardovo prvo vprashanje.

»Terna!« je zavpil malce prevech glasno in se zgrabil za usta. Zdaj je bil zhe popolnoma prepričan, da terna pomeni nekaj takega kot *super*. Morda bo pozneje celo preveril v slovarju.

»No?« ga je Rihard nezaupljivo pogledal izpod obrvi.

»Shpanca Rodriga Gonzalesa imamo v bazi podatkov,« je profesorsko zachel Fingusht. »Pregledali smo vse podatke o tujcih v zadnjem letu. In ga nashli v evidenci! Najemodajalka je prijavila najemno pogodbo, zato vemo, kje stanuje. V Shishki!«

Rihard je od navdushenja silovito tresnil po mizi, da se je Fingusht, ki je bil tako zatopljen v svoje pripovedovanje, da njegove kretnje sploh ni opazil, prestrasheno zdrznil in z odprtimi usti obnemel sredi stavka. Je zdaj storil kaj napak? Saj je uspesno opravil nalogo, she vech, izvohal je celo Shpanchev naslov.

»Bravo, stara sablja!« je navdusheno zaklical Rihard in prestrashenost je iz Fingushta v hipu zbezhala v zanjo primernejshe skrivalishche; v Rihardovih okeh

je opazil nekaj, kar je bilo še najbolj podobno iskrenemu zadovoljstvu. Tudi sam se je nasmehnil. *Stara sablja!*

»Si rachunalničarju povedal,« se je Rihard zaupljivo nagnil proti Fingushtu, »da o tem ne sme niti pod smrtno grozljivo nikomur nič pisniti?« je zarotnishko zashepetal.

Fingusht se je prav tako nagnil daleč naprej, da je njuni glavi lochevalo le še nekaj centimetrov zatohlega pisarnishkega zraka.

»Sem,« je pokimal.

»Bravo!«

»She vech,« je sijoch kot svetilnik nadaljeval Fingusht. »Prispelo je obvestilo iz Nemchije ...«

Rihard je v napetem pričakovanju razširil zenice in nagrbanchil znojno chelo.

»Ravno ko sem se vrachal iz laboratorija, je zachel piskati faks,« je shepetal Fingusht. »V glavi dokumenta sem prepoznal ime nemshkega policista, ki je, poleg vseh drugih evropskih kolegov, s katerimi sodelujemo, dobil obvestilo o tem, da so okradli poshtarja ...«

»In?!« se je Rihard še komaj zadrževal.

»V neki rachunalnishki trgovini na Dunaju je nekdo plachal z ukradenim denarjem. She dobro, da je ves denar, namenjen za pokojnine, od tistega ropa lani, oznachen.« Rihard je nejevoljno zavzdihnil. *Tistega* ropa lani se raje ne bi spominjal. Ni ga razreshil. Cheprav bi ga moral.

»No, kakor koli ... Imamo prstne odtise ... Ujemajo se s ...« je teatralno nadaljeval Fingusht.

»No?!«

»... s Shpancem!« je vzkliknil Fingusht in tresnil po mizi. Che bi bilo po njegovem, bi mu morali pripeti medaljo za ... pach nekaj.

»Kako pa to vesh?« je z iskrenim zachudenjem vprashal Rihard.

»Bili smo pri Lesarjevih in vzeli prstne odtise s kljuge na vhodnih vratih.«

Rihard ga je pogledal s takim obchudovanjem, da je Fingusht skoraj poletel.

»Nich,« je zadovoljno dodal Fingusht.

»Kako – nich?« se je namrshchil Rihard. »Kaj nisi rekel, da ...?«

»Potem sem se spomnil, da si mi rekel, da je bil Shpanec na kolesu ...«

Rihard je široko odprl usta. Fingusht ga je iz trenutka v trenutek bolj presenechal.

»Zapomnil sem si tudi znamko – favorit! – in barvo – rdecho. Odshel sem v Shishko ... Kolo je bilo parkirano pred stolpnico. Z balance sem vzel prstne odtise, oddirjal nazaj do laboratorija in jih primerjal z odtisi na denarju. Najprej jaz, nato she Cveto ...«

Rihard je grozeche stisnil cheljusti:

»... ki mi je sveto obljubil, da ne bo o tem chrhnil niti besede!«

Rihard se je za trenutek sprostil, nato pa znova zaskrbljeno vprashal: »In kaj si storil s faksom?«

»Razgledal sem se po pisarni, ali me kdo opazuje. Ko sem se preprichal, da nihche, sem ga na moch previdno odtrgal in odshel. Tule je,« ga je izvlekel iz mape, ki jo je drzhal v narochju, in ga izročil Rihardu.

Ta ga je na hitro preletel: spodaj so bili Shpanchevi prstni odtisi.

»In tule so odtisi, ki sem jih nashel na kolesu,« je Fingusht izročil Rihardu she drugi list.

Vse je bilo po pravilih ... Prstni odtisi s kolesa, pa tisti z bankovcev – deset kvadratkov, kjer so se ujemali. In pod vsem tem podpis strokovnjaka za prstne odtise, Cveta. Saj to ne more biti res! Kaj se je zgodilo z zelencem, ki ni znal shteti niti do tri? Trdo delo je naposled obrodilo sadove, je sklenil Rihard. Pod njegovim skrbnim ochesom je Fingusht postal pravi policist.

»Bravo, partner, sila si!« je pohvalil mladca.

Fingushtu se je pohvala zdela skoraj samoumevna. Saj se je zares odlično odrezal! Storil je vse, kar mu je bil naročil Rihard, in she veliko vech. Resda je imel pri tem nekaj sreche, na primer to, da je faks iz Nemchije prispel ravno ob pravem chasu, ter da so imeli Shpanca v bazi podatkov in da je bilo kolo pred blokom. Toda srecha spremlja pogumne! Lahko bi spregledal faks, pa ga ni. Ko na kljuki ni odkril prstnih odtisov, je vedel, da mora preveriti she kolo ... Da, res zasluži pohvalo.

»Zdaj morava po Shpanca, partner,« je dejal Rihard. »Kje pravish, da zhivi?«

Fingusht mu je izročil listek, na katerem je bil chitljivo izpisan Shpanchev naslov. Riharda je preplaval tak ponos, da bi Fingushta najraje objel. Naenkrat mu je bil kot sin. Najljubshi sin.

Po hodniku je Rihard stopal z visoko dvignjeno glavo. Vse sodelavce je prehitel, she malo, pa bo primer reshen! Nihche mu ne sezhe niti do glezhnjev.

Fingusht je zanosno stopal za njim. She nikoli ni imel tako dobrega prijatelja, kot je Rihard. Zhivljenje se je zanj pravzaprav zachelo shele z danashnjim dnem ...

Ko sta sedla v avto, pa se je Rihard v popolnem brezupu zagledal v Fingushta.

»Ampak, Fi... Fingusht,« je zajechal, »che so na tistem denarju res Shpanchevi prstni odtisi ... Potem ... potem je z mojo teorijo nekaj narobe.«

Fingusht mu je vrnil zmeden pogled, nato pa se je domislil odgovora.

»Ali pa so imeli – she enega partnerja,« je dejal mirno.

Rihardu so se sprva zasvetile ochi, nato pa je ogenj v njih znova ugasnil.

»Janu in Miku smo prishli na sled, ker so odkrili oznachen denar v ljubljanskih trgovinah in ker sta zhe imela kartoteki,« je obnavljal dogodke zadnjih dni. »Druge smo dobili, ker so bili pach z njima. V skrivalishchu in kar so porabili po shtacunah, je bilo natanko toliko denarja – che prishtejemo she manjkajocho shestino – kot so ga ukradli poshtarju. Zato sem sklepal, da je moral biti z njimi she eden. Matic in Mik sta mi potrdila, da je to bil Tin ... Oziroma Tim, ki se je izdajal za svojega brata. Dva bi bila prevech, razumesh?«

»Razen,« je po razmisleku odvrnil Fingusht, »che zaradi nekega, nama she neznanega razloga, vsi ti mulci sovrazhijo Tina in so izrabili prilozhnost, da ga potisnejo v drek. Ali pa preprosto zato, da bi zashchitili pravega storilca – Shpanca!«

Rihard je zmajeval z glavo in premleval njegove besede. »Morda imash prav,« je naposled zamrmral. »Moram she enkrat premisliti. Ko bom imel vech chasa ... Zdaj morava prijeti tega presnetega Shpanca. Prekleti tujci!« je zarobantil in pohodil plin.

* * *

»Rihard,« se je predstavil starejši od dveh policistov, ko sta prispela k Lesarjevim. »In to je moj partner, Fingusht,« je pokazal mlajšhega kolega, ki se je pretirano ponosno izprsil in ochetu Lesarju ponudil roko. »Fingusht vam bo razložil celotno situacijo,« je nadaljeval Rihard. »Jaz pa bi se pogovoril z vasho hčerko, če nimate nič proti.«

Fingusht je gospodu Lesarju do zadnje nepomembne podrobnosti pojasnil, kaj se je zgodilo, kako sta prishla na sled Shpancu in ukradenemu denarju ... Zatem sta pregledala hisho. Na njuno zachudenje je bilo vse na svojem mestu; oche je dejal, da, kolikor lahko na hitro presodi, ne manjka nič.

»Pa ste preprichani, da se z njim res ne poznate?« je sprasheval Fingusht in z levico stiskal belezhnico, z desnico pa kuli, s katerim si je zapisal vsako Lesarjevo besedo, da je bil od napora zhe ves prepoten. Popisal je zhe skoraj vso belezhko, zato ga je zachelo skrbeti, kaj se bo zgodilo, ko ne bo imel vech prostora za zapiske. Rihardu tega ne bo smel povedati, saj bi ga spet imel za bedaka. Ampak kaj, che bo pozneje potreboval kako podrobnost, ki si je ne bo zabelezhil? Zakaj vendar she niso dobili obljubljenih diktafonov? Pritisnil bi na gumb in ves pogovor preprosto posnell! Tako pa se mora kot kak prvosholchek ukvarjati s to zastarelo pisunsko »tehnologijo« in po nepotrebnem troshiti dragoceno energijo, ki bi jo lahko uporabil stokrat bolj koristno!

She enkrat sta se sprehodila od kleti do Sanjine sobe, a gospod Lesar je znova zatrdil le to, da ne manjka – nič.

»Kaj pa je tule?« je Fingusht usmeril prst na loputo, ki je ob prvem obhodu ni opazil.

»Ah, samo podstreshje,« je odmahnil z roko Sanjin oche.

Ah, podstreshje! je kot blisk presehalo Fingushtove mozhgane. Che on ne bi bil tako pozoren, bi Lesar kratko malo prezrl podstreshje. Ti civilisti!

»Seveda,« je potrpezhljivo pokimal Fingusht. »Tudi podstreshje si morava ogledati, gospod Lesar.«

»Tam gor zhe stoletja ni bilo nikogar,« je skomignil z rameni Sanjin oche. »A che zhe vztrajate ...«

Fingusht je odprl usta, da bi gospodu Lesarju pojasnil, da se ne sme nikoli in pod nobenim pogojem spregledati niti najmanjshe podrobnosti, kajti prav v malenkostih se skriva vrag. Vendar se je zadržhal. Civilisti so tako ali tako izgubljeni primerki.

Lesar je prinesel lestev in Fingushtu pomignil, naj spleza gor.

Seveda, mene vedno chakajo najtezhja dela, je sam pri sebi zavzdihnil mladi policist. Vendar se je tega zhe navadil. Le tisti, ki si ne zatiskajo oči pred tezhavami, se je spomnil Rihardovih naukov, so delezhni najvechjih nagrad.

Na podstreshju je iz zhepa izvlekel svetilko, ki je borno osvetlila osrednji del. S svetilko v roki je pozorno preiskal prostor. Nich. Podstreshje je bilo tako razsezhno, da bi ga lahko brez tezhav preuredili v majhno stanovanje ... A tukaj ni zato, da razmishlja o gradbenishtvu, se je okaral, temvech zaradi svoje najpomembnejshe preiskave v zhivljenju! Namrshchil je chelo in s svetilko she enkrat posvetil v kot. Nich, samo pajchevine. Potem pa je na prechniku nekaj zagledal. Vznemirjeno je stopil blizhe. Majhna chrna shkatla z rdecho luchko.

»Imate satelitsko anteno?« se je zadril.

»Na strehi nich!« je v odgovor zaklical oče in pomislil, da bo nemara le bolje, če tudi on spleza gor. Zakaj ga policist sprashuje take neumnosti?

Fingusht je bil tako zatopljen v preučevanje chrne shkatlice, da ni slisal, kdaj je prishel Lesar za njegov hrbet. Ko je zaslišal Lesarjev glas, se je zdrznil kot prestrashen deček, ki so ga ulovili sredi prepovedane igre.

»Samo jaz sem,« je dejal Lesar, ko je zagledal njegov zbegani obraz. »Pomislil sem, da morda lahko kaj pomagam ...«

Fingusht se je v trenutku zavedel, da se kot policist in Rihardov partner ne sme obnashati kot brezglavo otroče. Stisnil je ustnice in se resno namrshchil.

»Tole,« je pokazal na shkatlo, »je pritegnilo mojo pozornost.«

Zdaj se je namrshchil tudi Lesar.

To je pravo, je takoj vedel Fingusht. Tega ne bi smelo biti tukaj! Lesar o shkatli nima pojma! Pa ne, da mi je znova uspelo?

»Tega nisem jaz postavil semkaj,« je spregovoril gospod Lesar.

»Ste prepričani?« je Fingusht resno privzdignil desno obrv.

»Che vam pravim ...«

»Ste o tem res popolnoma prepričani?« Pri civilistih nikoli ne vesh, je v glavi vnovich zaslišal neshtetokrat izgovorjene besede svojega mentorja. Stokrat ti rechejo belo, potem pa si kar naenkrat premislijo in trdijo – kodrlajsasto. In o tistem, kar so trobezljali prej, iznenada ne vedo nichesar.

»Che vam vendar pravim ...«

»Dobro,« je Fingusht za milimeter spustil obrv. »Torej bova zadevo odstranila.«

Gospod Lesar je pokimal.

Fingusht je zhe hotel zgrabiti shkatlo, ko se je spomnil na premnoge filme, ki jih je videl v svoji morechi mladosti. Modra in rdecha zhica! Ali je bila ena zelena? Le Vedno je bila le ena prava. In v filmih so dobri fantje vedno nashli tisto, ki jo je bilo treba prerezati. Ampak zdaj nista v filmu. Zaskrbljeno je pogledal Sanjinega ocheta.

»In che je v njej ...? Saj razumete ...« se mu je zatresel glas.

Gospod Lesar si je od blizu ogledal shkatlo.

»Ne,« je odkimal. »V sluzhbi imamo isto zadevo. To je za varnostne kamere, postaja, ki ...« Ko mu je postalo jasno, kaj imajo na podstreshju, je debelo pogledal Fingushta, ki she vedno ni razumel. »Ampak zakaj, za boga svetega, bi kdo pri nas namestil kamere?!« je vzkliknil. »Razen che ...« se mu je na obrazu zarisala skrb.

»Da?« se je vmeshal Fingusht, ki se mu je zazdelo, da sta z Rihardom tik pred razkritjem afere, ki bo v kratkem napolnila chasopise in postala najudarnejsha novica na televiziji. Morala bosta odgovarjati na neshteta novinarska vprashanja. Morda bodo v Slovenijo prihiteli celo tuji novinarji ...

Lesar je Fingushtu pojasnil, s chim se poklicno ukvarja. Morda se je v hisho vtihotapil vohun iz konkurenchne firme ... Cheprav se mu je domneva zdela tako absurdna, da je le nejeverno zamahnil z roko: »Ne, ne, to ne more biti res. Saj je vse, kar pochnemo, javno. Cheprav,« je znova podvomil, »chlovek danes nikoli ne ve, kajne gospod Fingusht?«

Gospod Fingusht! She nikoli ga ni nihche naslovil z gospodom! Ampak zdaj se bo moral navaditi tudi tega. Zdaj ni vech zelenec, ljudje ga bodo vse pogosteje

naslavljali na moč sposhtljivo in ponizhno. Potem se je Fingusht spet vrnil v resničnost. Precej bolj bi mu bilo vshech, če bi bil Sanjin oče kak pomembnejši chlovek, ne pa ekologe, ki ljudem svetuje, kako naj preurejajo kmetije.

»Torej bo najbolje, da jo odstraniva,« je dejal in se zazrl v gospoda Lesarja.

Ta si ni dal dvakrat rechi. Shkatla je bila na spodnji strani prilepljena na tram, a ne prav močno. Nekajkrat jo je potresel levo in desno – in zhe jo je imel v rokah. Fingusht se je ob njegovem »podvigu« za vsak primer malce odmaknil in v napetem prichakovanjem spachil obraz. Vseh tistih filmov, ki so zastrupili njegovo glavo v mladosti, le ni mogel kar tako odmisлити.

»Ja,« je kimal Lesar, ogledujoch shkatlo, »natanko tako imamo v sluzhbi. Postaja, ki zbira signale iz video kamer in jih usmerja na internet. Najnovejsa tehnologija ...«

Shele zdaj je Fingushtu postalo jasno, o chem govori Lesar, a je svoje presenečenje skrbno prikriil. Zdaj bodo morali ponovno zares temeljito preiskati hisho, je razmishljjal, ko sta se spushchala po stopnicah.

Sanja in Rihard sta bila pred hisho. Dekle se je zaprepadeno drzhalo za usta in zabodeno gledalo policista.

»Ochi, saj ne bosh verjel, kaj sem pravkar izvedela,« je zahlipala in stekla k ochetu.

Medtem je Fingusht o vsem porochal svojemu partnerju.

»Vesh, kaj mi je rekel policist ... Da je Tim navadna baraba. Saj ne morem verjeti,« je Sanja planila v jok.

Oče jo je objel, in ko je minil prvi napad joka, je s solznimi ochmi nadaljevala: »Pravi, da je v resnici zbezhhal Tim in ne Tin, da je bil Tim chlan neke bande in se je izdajal za svojega brata; da so jih zhe polovili, le njega she ishchejo. In da bi se neki fant zaradi njega skoraj ubil ... Moj Tim!«

Oče ni prav dobro poznal Sanjinega fanta, toda tudi njemu pri celi zgodbi nekaj ni drzhalo vode. A kdo bi vedel. Saj ne bi bilo prvich, da bi se o kom zmotil. Sicer pa je fanta videl le nekajkrat, zgolj toliko, da sta se na hitro pozdravila in spregovorila kakshno besedo. Njega je bolj zhrl nesrečni sprejemnik, ki zagotovo pomeni, da so v hishi tudi video kamere.

»Najbrzh je bil zato zadnje chase tako chuden, ker je pochel vse te neumnosti,« je zhlobudrala Sanja. »Zhe zdavnaj je zbezhhal, z mano pa se je she vedno družhil in mi lagal, da je pobegnil Tin. Da ga ne bi odkrila, mi je celo prepovedal, da ga klichem in prihajam k njemu domov. Koliko lazhi ... Kako sem se o svojem Timu lahko tako zelo motila?«

Ocheta pa ni skrbel zmeshani najstnik. Sanja bo zhe prezhivela, si je mislil. Zdaj morajo chim prej odkriti, kje so kamere ...

* * *

»Kamere, pravite?« je Rihard z vrochichnim pogledom strmел v gospoda Lesarja, ko mu je ta zhe tretjih zapored pojasnjeval, kaj sta z njegovim kolegom nashla na podstreshju. »Ste preprichani?«

»Zares bom preprichan, ko jih bomo nashli,« je potrpezhljivo odgovarjal Sanjin oče, »pravim pa, da je tale shkatla prav taka kot ...«

»In vi jih zagotovo niste namestili?« ga je sumnichavo sprasheval Rihard.

»Poslušajte,« je nestrpno odvrnil gospod Lesar, »ali boste poklicali pomoč, da skupaj preishchemo hisho ali pa se bom tega lotil sam, z vami ne mislim vech izgubljeni chasa.«

Ali tako dobro lazhe, da si she sam verjame, ali pa govori resnico, je ugotavljal Rihard. Pa recimo, da govori resnico. Naj res pokliche pomoč? Da bo za vse to izvedel celoten oddelek? Ne, niti sluchajno!

»Mislim, da bomo mi trije chisto dovolj,« je dejal.

Sanjin oche je nezadovoljno skomignil z rameni. No, bolje trije kot eden, si je mislil.

»Torej?« je pomignil Rihardu, ko je ta she kar stal in strmел vanj.

»Da, seveda,« je pokimal Rihard. Zdaj so tudi njega obsedle podobne misli kot prej Fingushta. Morda bodo razkrili zaroto velikih razsezhnosti, v katero je vpletena bog ve kakshna mednarodna teroristichna zdruzdba! Koliko let je chakal na svoj trenutek, na svojih pet minut! Neshtetokrat se je opekel. Toda vse to so bili nepomembni primerchki, ob katerih to, na kar je naletel zdaj, zbledi kot stara ponoshena srajca. Ko bo razreshil ta primer, ga nihche vech ne bo imel za norca. Zagledal se je na naslovnich chasopisov, kako neukim novinarjem pojasnjuje, s kakshnimi prijemi je razreshil primer. Kako jim razlaga, koliko ponizhanj je dozhivel v vseh dolgih letih svojega napornega sluzhbovanja. Chemu vse se je moral odrekati, a si je pri tem nabral neprecenljive izkushnje, brez katerih ne bi bilo sedanjih rezultatov. Kako mu bodo kolegi zavidali!

Pri vratih je z ного zadel ob nizko stopnico in skoraj padel.

»Vse v redu?« ga je izpod obrvi pogledal Sanjin oche.

»Samo preobremenjenost z delom, gospod Lesar, samo to,« je zavzdihnil Rihard.

»Res ne bi poklicali kakshnega ... strokovnjaka?« je vnovich poizkusil gospod Lesar.

Rihard ga je pogledal kot muchenik, ki edini zares ve, da je bil on tisti, ki je razprl Rdeche morje, a je Mojzesu darezhljivo prepustil slavo, kajti njemu ni mar za nich drugega kot za to, da se nesebichno zhrtvuje za chloveshtvo in velikodushno uboga najkrutejshe zahteve usode.

Utrujeno je pogledal Fingushta in odkimal z glavo, chesh: ubogi civilist ne bo mogel nikoli doumeti, s kom ima opravka: nihche drug pod soncem ne bi mogel niti v sanjah opraviti zastavljene naloge bolje kot on.

»Jaz se bom lotil pritlichja, vi kleti, gospod Fingusht pa zgornjega nadstropja. Prav?« je predlagal oche.

Fingusht je bil zdaj, ko je bil spet naslovljen z gospodom, pripravljen narediti kar koli. Navdusheno je pokimal.

Rihard je z muchenishkim izrazom na obrazu navelichano prikimal gospodu Lesarju. Civilisti naj se kar slepijo, da odlochajo oni, si je mislil. V resnici pa je vsakemu, ki zna shteti do tri, jasno kot beli dan, da je on, Rihard, tisti, ki drzhi shtrene v svojih zgaranih rokah. A kdaj je she kak civilist znal shteti do tri? Kaj ni chisto vseeno, kdo se loti katerega nadstropja? Tako ali tako je to njegov primer, in ne glede na to, kdo bo she kaj odkril, so tukaj in zdaj le po zaslugi njegovih poprejsnjih nadchloveshkih naporov.

»Pa jaz?« se je namrshchila Sanja.

»Le kaj bosh ti, ljubi otrok?« je zamomljal Rihard. »Ne le, da si zgolj uboga civilistka, za povrh nimash nobenih izkushenj, saj si komaj zlezla iz plenich. Zdaj pa

bi kar naenkrat rada sodelovala pri napornem policijskem delu.« Ni se vech ukvarjal z njo. Se bodo zhe drugi, tisti »nizhji« od njega. On preprosto ne more in ne sme izgubljeni chasa s takimi neumnostmi.

»Lahko gresh z mano v kuhinjo,« je dejal oche.

»Okej,« je Sanja skomignila z rameni in odskakljala za njim.

Fingusht se je odpravil v zgornje nadstropje.

»Samo ne razmechite mi vsega!« ga je iz kuhinje opomnila Sanja.

»Civilisti,« je zavzdihnil Fingusht. Gledajo vse tiste trapaste amerishke filme, potem si pa mislijo, da se tudi mi obnashamo tako kot tisti neuki bedaki. Saj nismo barbari, ki ne znajo paziti na red.

Njegovo pozornost je pritegnil debel album, posut z bleshchechimi pisanimi zvezdicami, ki je lezhal na mizi. V njem so bile slichice rockovskih skupin, ki so bile popularne pred petimi, šestimi leti. Takrat je imel – koliko let zhe? Kakshno glasbo je poslushal? Sredi vseh teh vrochichnih vprashanj se mu je zazdelo, da bi bilo nemara bolje, che bi se lotil tistega, zaradi chesar je prishel v deklichino sobo. Che bi ga zdajle videl Rihard ...

Nenadoma so se odprla vrata in v sobo je prihrumela Sanja.

»Oh,« se je zdrznil Fingusht in se prestrasheno zagledal vanjo. Album je nespretno izpustil iz rok, da je z glasnim treskom pristal na pisalni mizi.

»Spodaj se z ochetom samo zaletavava,« je zazhlobudrala Sanja, »zato sem se odlochila, da bo bolje, che se grem preoblech. Zhe ves dan sem v istih cunjah. Kaj pa pochnete vi?« je pogledala proti albumu.

»Oh, nich, nich,« je zajecjljal Fingusht, se za korak odmaknil od mize in sklenil dlani, kot da jo naprosha, naj mu ne prisoli klofute. Nato se je vendarle zbral. »No, mislim ... ishchem kamere, seveda.«

»V mojem albumu iz chetrtega razreda?« ga je izpod obrvi pogledala Sanja.

»No, povsod je treba pogledati, se vam ne zdi, mlada dama?« je Fingusht preshel v napad. Kdo pa misli, da je, smrklja? Saj ima opravka z njim, gospodom Fingushtom!

»Saj sem vendar policist, bom zhe vedel, kaj je moje delo, se vam ne zdi?«

»Whatever,« je odmahnila z roko Sanja. »Saj v njem tako ni nich posebnega.« Tistega, chesar ne sme videti, zhe ne bo odkril, saj je tako dobro skrito, da bi zbegalo she Sherlocka Holmesa. No, morda njega ravno ne, si je premislila, ampak gotovo vsakogar drugega.

Odprla je omaro in se zazrla v svojo garderobo. Kaj naj obleche? Fingusht jo je nekaj trenutkov opazoval, ne da bi prav vedel, kaj naj stori, potem pa se je obrnil k steni in se zabuljl vanjo. V enoletnem policijskem techaju se niso uchili, kako se ishche skrite kamere. Z Rihardom jih prav tako nista she nikoli iskala. Kje bi torej lahko bile? Zagotovo so chisto majcene, torej mora preiskati vsak kotichek. Nemara bi koristilo, che bi imel povechevalno steklo? Nagnil se je k steni, se spotaknil ob starega plishastega medvedka in z glavo narahlo treshchil ob zid.

Ko ga je Sanja videla, kako nerodno opleta z rokami, ni mogla drugega, kot da je prasnila v smeh.

Fingusht je zardel kot kuhan rak.

»No, mlada dama,« je zajecjljal, »che bi bila tale vasha cenjena soba bolje pospravljena ...«

»Whatever,« je Sanja znova odmahnila z roko in se posvetila omari.

»Mislim ... eh, kako je vzgojena danashnja mladina,« je zamrmral Fingusht. »Kar sredi stavka ti obrne hrbet. Nobenega sposhovanja do starejših ... Jaz si v takih letih ne bi drznil storiti chesa takega ...« In se je znova obrnil v steno.

»Kaj pa je tole?« se je Sanja zastrmela v rob desnega krila omare.

»Omara, sposhovana dama,« je navelichano zapihal Fingusht.

»To mi je zhe jasno« je bevsknila Sanja. »Ampak kaj je tole?« je s prstom potrkala po eni od luknjic.

Fingusht je vzdihnil in stopil k njej. Kaj pa naj bi drugega? Gospodichna se je očitno namenila, da ga bo ves chas motila.

»Najbrzh se je kak pajek zapodil sem noter in tragichno izdihnil,« je dejal Fingusht in se zasmejal ob lastni duhovitosti.

»Le kako, da nisem tega she nikoli prej opazila?« se Sanja ni odzvala za njegovo pripombo.

Glavo je primaknila she malce blizhje in s prstom podrezala po tisti chrni stvarchici, ki je bila zarinjena v luknjico.

Fingusht se je spomnil, da pravzaprav ne ve, kakshne so skrivne kamere. V policijski sholi se tudi tega niso uchili. Morda bo najbolje, che pokliche Riharda. On bo zhe vedel, kako in kaj.

Stekel je na hodnik, se nagnil prek ograje in se na vso moch zadrl:

»Policist Rihard! Policist Rihard!«

Rihard, ki je v kleti ravno lezel pod staro zaprasheno mizo, se je zdrznil, kot bi ga stresla elektrika; naglo se je dvignil in z glavo tresnil v mizo.

»Presneti zeleneck!« je popenil. »Kaj res ne more nichesar brez mene?« Vsega je bil zhe poshteno sit. Pa she lachen je bil kot volk. Saj zhe ves dan ni nichesar zauzhil. In kadar je bil lachen ... Stekel je navzgor.

Pred kuhinjo je zagledal Sanjinega ocheta, ki je zrl vanj z velikim vprashajem na obrazu. Je klical tebe?! je bevsknilo v Rihardovi glavi, ko je drvel mimo njega. Rekel pa ni nich. S civilisti tako ali tako ni vredno izgubljeti besed.

V Sanjini sobi se je najprej zabaljil v dekle, nato pa v chрно piko, ki mu jo je bila pokazala; pobezal je vanjo z mezincem svoje okorne desnice.

Aha, tako se to dela, si je mislil Fingusht. To si vsekakor mora zapomniti.

Rihard seveda ni imel pojma, kaj pochne. Tudi on she nikoli ni imel opravka s temi mini chudesi. Saj se tehnologija tako hitro razvija, da ji chlovek sploh ne more slediti! Kdaj je bil nazadnje na kakshnem techaju? Pred petimi leti. Takrat je bila vohunska oprema, ki je bila dostopna povprechnemu civilistu, she tako okorna, da se jo je dalo odkriti s stotih metrov. S prostim ochesom. Pred pol leta pa so namesto njega na izobrazhevanje poslali tisto gnido, tistega ...

»Ja, to je to,« je zaslishal tik za sabo. Bil je Sanjin oche. »To je kamera. Po shkatli sodech, jih mora biti she osem.«

»Ampak v moji sobi, ochi?« je Sanja zachudeno pogledala ocheta.

»Tudi jaz ne vem, kaj naj si mislim. Pojma nimam, zakaj ...«

»To bomo zhe mi razjasnili,« se je vmeshal Rihard. »Vam si s tem ni treba razbijati glave. Najbolje, da naju s kolegom sedaj pustite sama.«

»Morda bi vama jo samo pomagal spraviti ven,« je predlagal oče. Bilo mu je jasno, da Rihard in Fingusht o tovrstnih kamerah nimata pojma.

»Che zhe vztrajate,« je pokroviteljsko pokimal Rihard in zdolgočaseno pogledal Fingushta, chesh, pustiva ubogega civilista, da se bo chutil koristnega.

»Che jo skushate izbezati z nohtom ali s pinceto, jo s tem le she globlje potisnete v luknjo,« je pojasnjeval gospod Lesar.

»Da, da, seveda,« je zavzdihnil Rihard.

»Na sredini ima chisto majhno vdrtino, v katero je treba potisniti buciko ali kaj podobnega. Mehanizem se je oklene kot pajek in kamero lahko izvleчете.«

»Da, da ...«

Sanja je zhe odpirala zgornji predal svoje mize in iz njega vzela barvast kartonček, v katerega je bilo zabodenih nekaj igel. Izvlekla je tisto, ki se ji je zdela ravno prav velika, in jo pomolila ochetu.

»Super,« jo je pohvalil oče. Shivanko je potisnil v vdrtino, v sobi je nastala grobna tishina, zaslisljali so skoraj neslisen »klik« in staknili glave, da bi videli, kaj je izvlekel.

Oče je na mizi nashel list papirja in nanj polozhil mikro kamero.

»Che hochemo iglo odstraniti, jo je treba pritisniti ob nekaj trdega,« je spet pojasnil oče. Kamero je skupaj s shivanko pritisnil ob mizo, znova so zaslisljali skoraj neslisen *klik*, igla in kamera sta se lochili. »In to je to,« je dodal oče.

»Seveda, seveda,« je komentiral Rihard, kot da mu je zhe zdavnaj vse jasno.

»Najlepsha hvala za vashe podrobno pojasnilo, gospod Lesar. Zdaj pa bo res najbolje, che nadaljujeva midva sama.«

Oče je okleval. Ju res lahko pusti sama?

»Jaz vam bom medtem skuhal kavo in pripravil kaj za pod zob,« se je naposled odlochil.

Ko je omenil hrano, so se Rihardu pozheljivo zasvetile oči. Konchno je tudi iz civilistovih ust pritavala spodobna misel!

»Che vam ni odvech ...«

»Jaz pa samo she vzamem nekaj, da se preoblechem,« se je zganila tudi Sanja, »potem pa se poberem ... Tole pa tole in she tole,« naenkrate ni imela vech nikakrshnih tezhav z izbiro.

»Sicer pa sploh ni recheno, da so vse kamere tukaj,« je zamrmral oče. »No, zdaj vsaj vemo, kakshne so. Ko bo kava kuhana, vaju poklichem.«

»Ti civilisti,« je zakrozhil z ochmi Rihard, ko sta s Fingushtom ostala sama.

»Ampak chlovek jim mora privoshchiti nekaj veselja,« je zavzdihnil. »No, zdaj sva konchno na vrsti midva, kamerad!«

Ko je Sanja iz kopalnice priskakljala v kuhinjo, jo je na mizi zhe chakal sendvich. Z ochetom sta zachela jesti, od zgoraj pa se je zaslislhalo glasno lomastenje in prerekanje.

»Upam, da ti ne bosta chesa unichila. Morda bi bilo bolje, che bi shla pogledat.«

»Ne,« je odmahnila z roko Sanja. »Po tleh je sama shara, ni frke. Ta dva bi se zaletavala she v pushchavi.«

»Sicer sem pa zhe poshteno lachen,« se je zasmel oče in zagrizel v sendvich. Nato se je zresnil. V njegovi hishi je nekdo namestil mikro kamere ... Vdrli so – in

to s ključem! Torej gre za izkushene profesionalce. Ampak to, da so prvo kamero odkrili v Sanjini sobi, ga je le še bolj zbegalo. Ali gre morda za – pedofile?

Zaskrbljeno je pogledal hčerko. Bog ve, kaj vse so zhe posneli? Kaj so storili s posnetki? Je njihova hisha edina? So se lotili celotne ulice? Sanja zagotovo ne more biti edina zhrtev, to bi bilo preveliko naključje. Zdaj mora zashchiti hčerko. Ampak kako? Najprej morajo lopove odkriti. Ja, drugache ne bo shlo, pa che se she tako zhre. Ali sta tadva policijska cepca zmohna opraviti sama? Preostale kamere bosta najbrzh zhe nashla, saj tako trapasta vendar nista, da jih ne bi. Ali pach? je podvomil, ko je od zgoraj znova zashlishal glasno prichkanje.

Sanja je glodala sendvich in prav tako razglabljala. A ne o kamerah. Skrbelo jo je za Tima. Kljub temu, da se je izkazalo, da je popolnoma drug chlovek, kot je verjela, da je, ga ni mogla kar tako pozabiti in izbrisati iz svojega srca. Nekaj preprosto ni shlo skupaj. Kot da je postal drug chlovek. Ne, to je za njeno mlado glavo prevech. Najprej ga mora videti. Pri tem ji bo oчитno morala pomagati policija. Pa si od teh dveh smeshkotov lahko obeta kakshno korist? Morda bo morala kakshno rech opraviti tudi sama.

V sobi so glasovi potihnili. Odprla so se kuhinjska vrata in skoznje sta se primajala Rihard in Fingusht. Sanja in oche sta se vprashujoche spogledala. Policista sta bila videti kot najstnika, ki sta po pretepu pravkar sklenila premirje. Pomechkani robovi srajc so jima nemarno viseli iz hlach, lasje so jima podivjano shtrleli iz glave, roke so jima utrujeno bingljale ob sključenih trupih.

»Nashla sva vse,« je zbito izdaval Rihard. »Ni bilo lahko ... A tako je pach policijsko delo ...«

»Vseh osem,« je zavzdihnil she Fingusht in se obchudujoche zazrl v Riharda. Shele zdaj je opazil, kakshen je. Osramochedo je zardel, opravichujoche se pogledal proti Sanjinemu ochetu, si zatlachil srajco za hlache, zapel gumbe na srajci in suknjichu ter si pogladil lase. Po njegovem zgledu se je zganil tudi Rihard in ko sta se za silo uredila, sta prisedla.

Hrana! Rihardu so se zasvetile oči kot sestradani hijeni. Najraje bi pograbil sendvich in si ga v enem kosu stlachil v usta. Kako salamensko je bil lachen! A se je z zadnjimi mochmi zadržal. Civilista bi si to gotovo napachno razlagala ...

Pokroviteljsko se je nasmehnil ochetu in hčerki, s tresochimi se rokami prijel sendvich in previdno kot sramezhljiva princeska ugriznil. Od ugodja je zaprl oči, kajti zdaj mu je bilo naenkrat vseeno, kaj si mislita oche in hchi. Nechloveshki napor, ki ga je bil prestal danes, popolna psihichna in fizichna izchrpanost – tega ne more razumeti nihche. Zato se mu ni treba vech pretvarjati. Saj je konec koncev tudi on, eden najboljshih policistov, kar jih je kdaj hodilo po zemeljski krogli, le chlovek. Resda izjemen, a vseeno le iz krvi in mesa. She svetniki si morajo kdaj pa kdaj privoshchiti kakshen grizhljaj.

Ko je pojedel prvi sendvich, mu je gospod Lesar pripravil drugega. Rihard je za trenutek okleval, potem pa nadaljeval s prehranjevanjem. Za nadchloveshko zhrtvovanje si zasluži hipec oddiha. Sicer pa vse to pochne le za civiliste. Torej ni prav nich narobe, che poje she en sendvich.

In ko je konchal z drugim, se je lotil she tretjega. Potem bo zares konchal, si je rekel. Vech kot trije – ne, to bi bilo zhe na meji objestnosti ...

Lev Detela

PROPAD

(IV)

Usodne ure.

Bodočnost države visi na nitki. General predsednik zato stoji na eni nogi. Na levi nogi. Kot se spodobi. Dogaja se jutranja telovadba, »ta nasha pomembna dolžnost«, ki jo je zhe pred dnevi vsem drzhavljankam in drzhavljanom zapovedal prek drzhavnega radia in televizije. Rad bi namrech »z vsemi udi mojega tezhko preizkushenega ljudstva izvajal osvezhilno telovadbo«, kot so sporočili v oddaji o »dnevnom redu visokosposhtovanega najvishjega drzhavnega voditelja in učitelja«. Taka telovadba je, kot je predsednik izrecno poudaril v oddaji, »za dobro zdravje in zagotovitev odličnega opravljanja velepomembnih drzhavnishkih poslovov izredno pomembna.«

Njegove odlochne besede zdaj vsako jutro ob osmih rezgetajoche ropotajo iz aparatov. Oddajo »Vesposhtovani gospod predsednik pogumno telovadi« namrech vsak dan ob istem chasu obvezno ponovijo v vseh radijskih in televizijskih programih. Vsa Slovenija ga, tako upa predsednik, sposhtljivo in bogabojeche poslusha.

»Ta telovadba je posebno pomembna tudi za vas, za vashe zdravje, sposhtovane drzhavljanke in cenjeni drzhavljani. Poleg tega nam odlično pomaga mojstriti naporni dan,« zhlobudra general, ko stoji na levi nogi in obeshenjashko krili z rokami.

Kljub temu to jutro nichesar ne zmore. Potrto bolshchi v tla. Na mariborski dravski Titov most je namrech treshchila sovrazhna raketa neznanega izvora in ga mochno poshkodovala.

V atomskem bunkerju sredi kochevskega pragozda, kamor se je zhe pred meseci prestrasheno skrtil zaradi vsesploshne vojne nevarnosti, se mu ob vsaki neprijetni novici z bojishch mochno zatresejo hlache, cheprav je she vedno kljub velikim izgubah nachelno pripravljen vojno voditi do zmagovitega konca.

Jeznorito zapusti »telovadno sobo za konstruktivno rekreacijo v korist narodne samobiti« in se zateche v jedilnico na levi strani bunkerja, kjer so mu brhke strezhnice na mizo zhe postavile skodelico dobro disheche kave in okusno prilogo. Tokrat bo pojedel tri oblozhene kruhke in tortico, potem pa bo kljub nesrechi v Mariboru vseeno she nekoliko potelovadil. To ga bo morda okrepilo in razvedrilo. Grozno se boji, da ne bi izgubil vojne z Avstrijo pa tudi s Hrvashko, na katero pa je svet skoraj pozabil, saj je, hvala bogu, zaradi lastnih notranjih skrbi v zadnjem chasu nekoliko nedejavna.

Danes se general predsednik zelo slabo pochuti. Che bo Slovenija porazhena, ga bodo verjetno zelo hitro odkrili kar tu v bunkerju ali pa ujeli kje drugod, v kakem zakotju, kamor se bo zatekel, preoblechen v hishnega pomochnika ali drvarja. Potem pa ga bodo muchili in obsodili na smrt.

Z zobmi shklepeta od groze. Shele pochasi se pomiri. Ve, da mora biti mochan.

Skloni se nad pisalno mizo, kamor mu je osebni tajnik, da okrepi njegovo borbeno samozavest, na chastno mesto položil rdeche popisan list, na katerem je – za narodov blagor in vsem sovražnikom v svarilo – obelodanjena generalova drzhavnishka filozofija:

vojno pripravljati, jo odlično izvesti in postopoma uspešno pripeljati do konca
zmagati vedno in povsod za vsako ceno
shibke takoj nevtralizirati
sovražnike pobiti
drugachne v kali zadushiti
mochne pridobiti na svojo stran
vojna je nasha uchiteljica in voditeljica
zmaga je krona zhivljenja.

She preden se lahko zatopi v shtudij jasno predstavljenih programskih tochk drzhavnega vodenja, zabrni signal v aparatu za sprejemanje videotelegramov. Na ekranu se pred generalovo predsednishko glavo zasveti sporočilo hrvashkega drzhavnega voditelja barona Bedovinca, ki mu sporoča:

Ekscelenca!

Sem proti nadaljevanju unichevanja dragocenih chloveshkih zhivljenj in zhelim, da prenehamo rushiti nash narodni kapital in občutljivo infrastrukturo ter naravno bogastvo. Zato predlagam, da ustavimo sovražne dejavnosti na vseh frontah, istochasno pa vam svehano obljubljam, da se bo hrvashka vojska takoj, ko boste privolili v moj predlog, umaknila iz Novega mesta nazaj v nasho ljubljeno domovino. Predlagam, da vojno odlochiva v moj ali v vash prid midva sama pred mednarodnimi opazovalci v klasicnem dvoboju s pishtolama ali sabljama. Vrsto orozhja in kraj spopada prepushcham vam, gospod general predsednik, in se vdano priporocham.

Dr. Ivo baron Bedovinac,

Predsednik Republike Hrvashke in Generalni komandant Domovinske Vojske,

Veliki komtur Malteshkega viteshkega reda,

Chastni doktor zgodovinskih in vojnih ved, prof. h.c. et et et,

Zagreb – Evropa – Svet – Univerzum

Obraz slovenskega generala predsednika zalije nezdrava rdechica. V divji jezi in grozi skache po sobi, krili z rokami, poskakuje po eni nogi, da dobri strezhnici zdrsi krozhnik z rok in se razbije na drobne koshchke.

»Dobro znamenje, ekscelenca,« zagostoli predsednikov osebni tajnik Petelinček.

»Chrepinje prinashajo srečo!«

»Ne, ne,« krichi general predsednik in maha z roko proti hrvashkemu videotelegramu. »Nochem se dvobojevati. Nikoli se ne bom dvobojeval ... Moje zhivljenje je predragoceno, da bi ga zapravljal za take neumnosti. Dvoboji so zhe nad sto let prepovedani. Kaj so sploh ti Hrvati, zdaj smo v mnogo hujshi vojni z Avstrijo!«

»In kaj bi bilo, ko bi se ekscelenca v dvoboju pomerila s hrvashkim in avstrijskim predsednikom istochasno ... ? Predlagam bridko sabljo kot najboljshie orozhje za ta namen,« spet zatrobi Petelinček.

»Ne, nikoli,« prebledeva general predsednik, ki se zdaj še bolj boji za svoje zhivljenje. »Vojno naj odlochijo v nash ali v sovrazhnikov prid za to pristojni mozhe na frontah ...«

»Bo tako, kot eksclenca mislijo, da bo prav. Hotel sem vam samo pomagati,« reche Petelinchek. Potem pa ne reche nichesar vech.

o o o

Artur vso noch ne zatisne ochesa. Nemirno se premetava po postelji in prislushkuje zasoplemu dihanju svojih izmuchenih sotovarishev v kot rov dolgi dunajski spalnici za vojashke strokovnjake. Eden od teh, zaviti v zhmechkan koc, glasno vzdihuje in nemirno miga z glavo. Da se ja ne bo na vsem lepem zbudil!

V nahrbtnik si je zhe zvecher nalozhil najnujneyshe za pobeg v Slovenijo. Vse zadnje dni se je vedel chim bolj nevsiljivo, tiho, da le ne bi kaj zasumili ... Naredil se je popolnoma neznatnega. Ta vecher, ko se je ulegel v posteljo, je zaril glavo globoko med blazine. Zhelel si je, da bi se mu telo skrchilo v neznatno pshenichno zrno. Delal se je, kot da spi, vendar je bil popolnoma buden. Oprezno je prislushkoval vsem shumom v spalnici in skushal ob tem mirno in enakomerno dihati, kot da pravkar lezhi v objemu najslajshega spanja. Hotel je dosechi, da ga drugi sploh ne bi opazili.

Zdaj, proti tretji uri zjutraj, se izmota iz postelje in odtava z nahrbtnikom proti vratom spalnice, kot da gre na stranishche. Torej je napochil trenutek odlochilnih dejanj. Previdno se priplazi do vrat pri hodniku na dvorishche. Upa, da bo lahko neopazheno izginil na cesto. V predmestju se je dogovoril z nekdanjim sosholcem Horstom, ki se vsako drugo jutro vozi v shtajersko Lipnico po sadje in mleko za svojo dunajsko trgovino, da ga odpelje v obmejne gozdove, kjer ga, kot zaposlenega v vojashkem oddelku za intelektualno obrambo, chaka vazhna domovinska obrambna naloga.

»Zakaj te ne pelje tja nasha vojska?« se je zachudil Horst, ko ga je poprosil za uslugo.

»Izgledati mora, kot da sem dezertter ... Ampak vse to je, vesh, stroga vojashka tajnost. Zato te prosim, da popolnoma molchish o zadevi,« mu je zabichal v odgovor.

Dobrodushno preprosti Horst se je hitro pomiril.

Artur se brez tezhav priplazi na hodnik. Ko previdno obstoji pri oknu ob stranskih vratih, pretrese nochno tishino mochna eksplozija. Vidi, da se nad cerkvijo svetega Shtefana kadi rdechkast dim. Od vsepovsod odmeva divje zavijanje siren. Rafali iz strojnice sekajo skozi ugashajocho noch. V vojashnici nastane nepopisen preplah.

Ubezchnik izkoristi nastalo zmedo in se neopazheno splazi na cesto. S hitrimi koraki se poganja proti parku ob blizhnjem gozdu. Od tam bo takoj dosegel predmestno pot, kjer ga chaka Horst s tovornjakom za prevazhanje sadja, zelenjave in mlechnih izdelkov. Skril ga bo med zaboje in vreche v zadnjem delu avtomobila.

o o o

Pet politichnih in gospodarskih zlochincev:

nekdanji minister za narodno kulturo in rodoljubni shport Janez Ocvirk,

bivshi generalni nachelnik Kluba dobrotnikov naroda in predsednik upravnega odbora velepodjetja na drobno in veliko MEGANOX Vasilij Nadbrezhnik,

vseh dolžnosti razrešeni nekdanji generalni direktor velepodjetja SLOVENSKA PLASTIKA in glavni lastnik časopisne in založniške družbe pred dvema dnevoma uradno prepovedanega osrednjega slovenskega dnevnika SVOBODNI KAPITAL dr. Josip Vodopivec,

odstavljeni strokovnjak za preučevanje bojnih strupov, specialist za organsko in anorgansko kemijo, profesor Napredne Univerze Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča v Ljubljani akademik dr. Maksimilijan Zajec

in z odvzemom vseh časti in ukinitvijo vseh častniških stopenj kaznovani brigadni general Jeremija Kos –

se vznemirjeno spogledajo, ko jih pripeljejo v veliko telovadnico nekdanjega Narodnega doma.

Policisti jih takoj na hitro potisnejo na drugo stran dvorane. Neprijazno jim zapovejo, naj sedejo v klopi in počakajo na zasliševalce Urada za zashchito države in naroda.

»Ali se zavedate svojih protidrzhavnih dejavnosti?« se zadere eden od policistov in sune na smrt bledega Nadbrezhnika pod rebra.

Vrata telovadnice silovito zashkripljejo in se s pokom odpro. Deset zasliševalcev z mrkimi obrazi se usede k slovensko zastavo okrašeni mizi na visoki tribuni. Za njihovimi glavami visi shtiri metre velika slika generala predsednika, ki so jo sholoobvezne deklice zhe ob šestih zjutraj okrasile z rdechimi nageljni. General spominja na popadljivega psa. Kazhe zobe in se kremzhi v nekakshen nasmeh. Policisti vedo, da je velik in pomemben chlovek.

Obtozhenci preplasheno sklonijo glave, ko predsednik zasliševalnega odbora s pestjo jezno udari po mizi.

Glavni zasliševalec Andrej Kalin se robato zadere: »Ali veste, zakaj ste tu?«

Ne da bi pochakal odgovor na smrt preplashenih obtozhencev, she enkrat zarohni: »Zlochinska sodrga ste, da veste! Podla svojat ste! Izdajalci naroda! Fuj! Fuj! Zato ste tu.«

V besedo mu vskochi debeli sozaslishevalec Franchek Boshtjanchich, ki se je zelo izkazal pri preiskavi v ljubljanskem stanovanju novinarka dunajskega STANDARDA gospe Olivie Flopp, zato so ga v sluzhbi zhe nagradili in postavili na vishji polozhaj.

»Che smem pripomniti, gospod predsednik zasliševalnega odbora, moramo najprej ugotoviti identiteto navzochih obtozhencev,« priliznjeno reche. »In sploh, presoditi moramo, ali so tukaj navzochi vsi hudodelci, za katerimi je notranje ministrstvo poslalo tiralico ... Potem shele lahko gremo dalje ...«

»Zhe dobro, gospod vishji sekretar,« nejevoljno zamrmra glavni zasliševalec Kalin. »Vendar dovolite, da poudarim, da so navzochi sovrazhni elementi predvsem zato tukaj, ker so kovali zaroto proti nashemu velikemu generalu predsedniku. Povezali so se s sovrazhnimi silami, da bi skupaj s tujci prevzeli oblast v drzhavi in samovoljno zagospodovali nad slovenskim narodom ...«

Vsi zasliševalci ob teh pomembnih besedah navdusheno vstanejo in silovito zaploskajo. Obtozheni hudodelci so blede kot smrt.

V Versaillesu se debeli novopeчени kralj Ludvik XXVII. samoljubno razkorachi pod sliko svojega nesrečnega prednika, v zločinski revoluciji obglavljenega Ludvika XVI. Neskončno ga sposhtuje. V Franciji je takoj, ko je zasedel prestol, uvedel lepo navado spokornega romanja v samostansko cerkev Saint-Denis na robu Pariza, kjer ob grobovih mogočnih frankovskih in francoskih kraljev pochivajo tudi posmrtni ostanki tega obglavljenega kralja in njegove prav tako usmrčene žene Marie-Antoinette. Na njun nagrobnik položili novi francoski kralj ob obletnicah Ludvikove januarske mučenishke smrti v letu 1793 v spremstvu predsednika vlade, vseh ministrov, visokih predstavnikov Evropske unije ter diplomatskega zbora, ki mu nacheljuje predstavnik Vatikana, Njegova ekscelenca nadshkof Romuald Santiago, prekrasen, z zlatom obrobljen venec.

Spokorni dan Ludvika XVI. je v Franciji strogo zapovedan državni praznik. Na ta dan ves francoski narod poglobljeno zhaluje. Gledalishča, kinematografi, muzeji pa tudi gostishča in zabavishča so zaprti. Na radiu in televiziji so ves dan na sporedu zhalne korachnice pa tudi svečani prenosi spominskih svetih mash.

Sholski pouk tega dne odpade. Pach pa se mladina po obvezni jutranji zhalni masi zbere v avlah sholskih zavodov, kjer jim priznani pisatelji, igralci, Nobelovi nagrajenci, generali in drugi visoki oficirji francoske kraljeve armade pa tudi mednarodno pomembni znanstveniki, fiziki, kemiki, biologi, strokovnjaki za antropologijo in drugi odličniki pripovedujejo tezhke zgodbe o nesrečnem zhlavljenju Ludvika XVI. in njegove dobre žene kraljice Marie-Antoinette.

»Vedeti morate, da prijazna kraljica ni nikoli rekla: Zakaj pa so lachni? Zakaj pa ne jedo potice, che nimajo kruha? To, kar danes govore o kraljici, je nesramna lazh!«

Poseben poudarek na teh svečanostih za sholsko mladino je na prikazu grozot revolucije in na opisih mučenishstva njenih zhrtev.

Toda na tokratni zhalovalni dan Ludvik XXVII. sploh nima miru. Kot predsednik Evropske unije, katere zunanjo politiko ta chas vodi notranji minister Irana Mohamed Mosadek, mora she enkrat pregledati zadnje točke programa visoke konference proti vojni med Avstrijo, Slovenijo in Hrvashko, ki se zachne naslednji dan v Parizu.

Tezhko zavzdihne, ker mora zhe popoldne sprejeti prve državne predsednike in monarhe iz držav Evropske unije pa tudi od drugod. Tako rekoch z vsega sveta. Tudi iz Kitajske, Severne Koreje, Toge nekje sredi Juzhnega morja. Toda kljub naporu, ki si ga je nalozhil na svoja utrujena ramena, chuti kot nepreklicno dolzhnost, da pomiri sprte brate v Srednji Evropi in na Balkanu ter z modro vladarsko zbranostjo velike Francije prinese v svet prepotrebni red in mir.

»Dolzhnost kraljevine Francije in njenega Velikega Naroda je, da v nesrečni Evropi na genialen nachin uredi odnose med narodi in ljudmi in za vselej vzpostavi srecho in blagostanje. To zahteva boj za svetlo bodochnost sveta, francoski kralj in njegov narod pa stojita kot en mozh za tem visokim ciljem, ki nas bo privedel k vechni spravi med ljudmi in k vechni blaginji sveta!«

Stopi k slici ubogega kralja Ludvika XVI. in se globoko prikloni.

o o o

V potresajochem se tovornjaku sanja Artur med shkatlami, zaboji in prashnimi vrechami o chrolasi Olivii, svoji boginji, princeski, za katero bi, che bi bilo

potrebno, daroval zhiavljenje. Zaradi nje je na klin obesil vse, kar je bilo zanj do sedaj pomembno. Zapustil je zeno, domovino, zavrgel profesorski poklic, kot da bi bil stara shara.

Zhene Ane ne mara vech videti. Bila je chisto navadna pobožnjakarska tercialka, ki se, da bi oprala smrtni greh zaradi nechistovanja, desetkrat prekrizha, preden razkrechi noge pred nesramnim udom pokvarjenega moshkega. Komaj jo je lahko spravil v posteljo, da sta nekoliko »nechistovala«, kot mu je ochitala. Zato morda nista nikoli dobila otroka. Ne, z njo nikoli vech. Bo zhe prestala. Che ne more drugache, naj gre v samostan.

Zato mora najti prelestno Olivio. Mora jo dobiti. Mora jo osvojiti. Zanj je Olivia idealna podoba zhenske. Sicer nekoliko prevech neuravnovesjena, radozhiva, prevech svobodna in hotna po moshkih, a to se bo uredilo, saj je she tako mlada. Ko jo dokonchno dobi podse, jo bo zhe ukrotil in discipliniral.

Zdi se mu lepa kot modra Marija. Kakor tista iz cerkve, ki jo je kot otrok opazoval pri mashi na glavnem oltarju. Ljubeznivo smehljajocha se Marija v razkosni, shiroko nagubani modri obleki do tal. Bozhansko zapeljiva. Z razgibanim blagom zgoraj, iz katerega ji je neznani greshni slikar na pol razkril mochne, navzven kipeche materinske prsi.

Toda njegova Olivia je drugachna Marija. Nesramna Marija, ki v hotelski sobi odvrzhe zgornje oblachilo in izzivalno stoji na pol gola pred njim. V nasprotju z ono iz domache cerkve, ki pred pogledi neugnanih vernikov, kot da jih hoche preizkusiti v njihovi vzdrzhnosti, she zakriva glavni skrivnostni char svojih prsi, si njegova Marija izzivalno razpne she tisto zadnje, kar jo nekoliko zakriva, in popolnoma nesramezhljivo privzdigne svoje tezhke, oblo napete dojke v ljubezniv spolni pozdrav.

»Ali niso lepe?« se zasmeje in ga predrzno pogleda.

Pred Arturjem spet nagajivo trepeta opojni spomin na zhal kratkotrajne sladke ure s chrnolaso novinarko v dunajskem hotelu. Takrat ga je, zatrttega in zamorjenega v zaprashedem zakonu s kislom Ano, popolnoma omamila. Zasvojila za vedno. Mu vlila novih zhiavljenjskih mochi. V njem se je zaradi Oliviiine neugnane pohotnosti zelo hitro prebudil mochan moshki nagon. Dozhivel je zhiavljenjski preobrat in ljubezenski stik nenavadnih razsezhnosti, ki ga pred tem ni poznal.

Neugnani spomin zdaj she bolj kot sem in tja zibajochi se tovornjak na podezhelski cesti prevech zhivo potresa opojno meso Oliviiine tezhke dojke, ki nesramno pochasi drsi iz zhe na pol razpetega novinarkinega modrca.

Le zakaj sta bila le enkrat samkrat skupaj? Zakaj si ga ni she vechkrat pozhelela? Zakaj je nenadoma, ne da bi se poslovila, odshla z novo sluzhbena nalogo v Slovenijo?

Toda zdaj, na norem begu, v temi tovornjaka, spet nenavadno mochno zachuti prijetni vonj njenega od ljubezni in strasti razgrettega telesa. V mislih jo razdrazheno poljublja po trdih shpichastih vrshichkih obeh popolnoma razgaljenih dojk. Novinarkine voljno napete, v soju hotelske svetilke bujno lesketajoche se in med ljubljajem pod njegovimi prsti nesramno sem in tja bingljajoche prsi pozheljivo prijema spodaj pod vidno poudarjenima pregubama, ki sta se skrili pod razkosno polnim mesom obeh dojk. Bozha in privzdiguje toplo, v njegovih

dlaneh nevarno vzburjeno zhensko meso, in oba zaradi neugnane poljubljanja vidno nabrekla seska strastno potiska proti svojim ustom.

Tovornjak neprijazno poskakuje po cesti. Od neugnane zhelje in pozhelenja po lepi, a nedosegljivi zhenski zhalostno zavzdihne. Za trenutek mora potisniti glavo na po gnilih paradizhnikih zaudarjajochi zaboju, toda zdi se mu, da je pravkar pritisnil razgreto chelo na hladno lubje visokega drevesa v temnem gozdu. Spomin na ljubezen z Olivio v hotelu je nenadoma prevech pekoch.

Skusha se umiriti. Ubezhati nesramnemu prividu. Vendar ga ta ne izpusti, temvech ga v nesnagi tovornjaka vedno bolj krepko potiska v na shiroko razprto ljubezen.

Zhe je razkrechila noge, kot ob njenem edinem srechanju v dunajskem hotelu, in ga prijela za dodobra razgreti ud.

»Ah, kako je lep in velik!«

Slepa strast je najvechja norost. Ne gleda ne na levo in ne na desno. Pozabi na previdnost in zachshito, ne misli na posledice, cheprav je chudno, da se priznani profesor in v poklicu baje dovolj premishljena in izkushena novinarka spozabita do tako neugnane mere.

»Daj me, ja, daj me, profesor,« cvili, ko se ji zadihano priblizha.

Chuti, kako Olivia pohotno dviga stegna, trza pod njegovimi boki in trebuhom, njene tople prsi ga bozhajo s svojima nabreklima trdima seskoma, ko se vedno bolj ostro zaganja v njeno zdaj zhe popolnoma razpeto, kot struna napeto telo, ki se bo v naslednjem trenutku razpochilo v neznanski strasti, on pa jo bo zato takoj zatem do onemoglosti radozhivo zabil v strasten krik, ki ne pozna meja ...

o o o

Avstrijski kancler vznemirjeno bolshchi v porochilo zunanje dopisnice STANDARDA iz Slovenije, ki 23. februarja 2029 v dunajskem chasniku porocha o odlochni zahtevi francoskega kralja, da morajo Slovenija, Avstrija pa tudi Hrvashka takoj ustaviti vse sovrazhne dejavnosti in prenehati z nesmiselno vojno, ki izpodkopava obstoj Evropske skupnosti in ogrozha ves svet. V chlanku Olivia Flopp citira besede francoskega kralja in sochasnega predsednika Unije v Evropskem parlamentu, kjer je med drugim nejevoljno vprashal visoke predstavnike Slovenije, Avstrije in Hrvashke: »Zakaj se sploh prepirate in vojskujete med seboj?«

Ker so se v zadregi samo vznemirjeno presedali, ne da bi mu odgovorili, je kralj nejevoljno povzdignil glas in dejal: »Zakaj vse to? Zaradi nekakshnega ugleda, chasti, prestizha? Kaj pa je to? Zaradi tistih petih pedi takshne ali drugachne zemlje pred domachim travnikom? Je vse to sploh res?«

Avstrijski kancler premika rumene liste dunajskega chasnika in z ochmi jezno prebada osebne tajnika.

»Zakaj moram o francoskih nachrtih izvedeti iz chasopisa?« se dere na prestrashenega chlovechka, ki prebledeva pred velikansko kanclerjevo pisalno mizo. »Kaj dela nasha diplomacija? Ali spi pod mizo?«

Potem se nekoliko umiri.

Z nagubanim chelom poglobljeno premishljuje. Zachuti, da bi mu premirje vsekakor prishlo prav. Drugache bo Avstrija zaradi nesmiselne vojne v nekaj tednih klavrno propadla.

Na vsak nachin mora prepRechiti brezpogojno kapitulacijo.

o o o

Ah, te bedaste sanje ...

Vech televizijskih postaj in dvanajst uglednih mednarodnih chasopisov poroCha, da se je na dunajskem shportnem stadionu *Kaiser Franz Joseph* (Cesar Franc Jozhef) pretekli petek na prijateljski vecherni nogometni tekmi med Avstrijo in Malto po petem голу za Malto dogodila »noch krvavih nozhev«.

Avstrijci, moralno oslabljeni zaradi vojne s Slovenijo, enostavno niso mogli prenesti she enega poraza, pa cheprav bi bil ta samo shportnega znachaja. Pri policiji zaradi dolge vrste kaznivih dejanj dobro znani Hans Fritzl je z vso silo sunil pod rebra nekega nekoliko prevech juzhnjashko razpolozhenega tujca, ki je ob zadnjem malteshkem голу zharel od navdushenja in poskakoval kot obseden. Od veselja ga je kar metalo po zraku. Pokal je od smeha in se tolkel z levico po napetem trebuhu. Ker se kljub uchinkovitemu avstrijskemu udarcu juzhnjak ni hotel spametovati in se je she kar naprej na ves glas rezhal, je Fritzlu zavrela kri. Z vso silo je nepridiprava, ki ga je she vedno metalo s klopi sem in tja, kot da bi bil bozhjasten, brcnil v srborito zadnjico, da se je nesrečnezh takoj zvrnil po tleh. She preden pa se je lahko pobral, je napadalnega Avstrijca obkolilo vech chnolasih razgrajachev. Eden od teh je Fritzla zagrabil za vrat in ga z glavo tishchal proti tlom.

Od zadaj se je oglasilo razburjeno vpitje. Pijani Dunajchan Heinz Dolezal se je z rdechim vinskim obrazom razburjeno nashopiril kot puran. Jezno se je priblizhal tujcem in zachel krichati, kot da ga derejo iz kozhe. Enemu od Maltezhanov je bilo zdaj dovolj. Zagrabil je za nozh in ga porinil krichachu nekam pod stegna.

Od vseh strani je silovito zahrumelo. Vech znanih dunajskih obritoglavcev se je s spachenimi obrazi priblizhalo juzhnjashkim razgrajachem. Od vseh strani so se v siju zharometov in televizijskih reflektorjev zabliskali ostrí nozhi. Med divjimi vzkliki in kriki na pomoCh se je zachelo pravo mesarsko klanje. Trije Maltezhani so oblezhali na tleh v lastni krvi.

Med gosti z lepega sredozemskega otoka je bil tudi znani boksarski prvak Raffa Remondo. Ko se je z ogromno desnico priblizhal gruchi med seboj prerivajochih se razgrajachev, je zhe bilo prepozno. Z orjashko shapo je v sveti jezi udaril kar na slepo v sredo zadihanega klopchicha ljudi. Od razburjenja se mu je stemnilo pred ochmi, zato sploh ni vech vedel, kaj dela in kaj se dogaja. Dobesedno mu je zavrela kri. Nozhi v rokah razgrajachev so postali popolnoma krvavi.

Remondo je sredi silovitega razburjenja samo she od dalech slisal nekakshne krike in pokanje kosti pod udarci svoje mogochne shape. V naslednjem trenutku je zachutil bolechino pod hrbtom in zagledal krvavi nozh divjega Avstrijca tik pod svojim vratom. Zdaj je zares pobesnel. Z enim samim zamahom je nasprotnika podrl na tla. Iz rok mu je iztrgal nozh in zachel z njim sekati na levo in desno. Kri se je cedila chez srajce in hlache stokajochih. Shest ljudi se je zavalilo po tleh, kot

ob veliki kosnji zhitu pod koso ali srpom. Trije ljudje so bili na mah ubiti, sedem pa jih je bilo težko ranjenih.

Malteshki boksar se v svojem svetem besu še vedno ni hotel zaustaviti. Rohnel je in krichal v nekem chudnem jeziku, ki ga ni nihče razumel. Obstal je šele kar sredi novega zaleta proti nesramnemu sovražniku, ko so tik za njegovim hrbtom pochili trije streli. Mesarsko klanje bi se namrech očitno še nadaljevalo, ko ga ne bi zaustavila kolona policistov z naperjenimi revolverji.

Raffa Remondo se je komaj zavedel, kaj se dogaja, ko mu je krogla zazhvizgala mimo levega ushesa. Policist je očitno streljal v zrak, ker je boksar ostal pri zhivljenju. Ko je še petkrat ali šestkrat pochilo chez stadion, je zavladata grobna tishina. Policisti so na hitro obkrozhili nasilnezhe, aretirali petnajst storilcev in z odločnimi strokovnimi posegi z največjo tezhavo končno naredili red in mir.

o o o

Nadvojvoda Janez se razocharano umika nazaj v Avstrijo. Vsi Slovenci, še posebej pa nechak norega velikega generala, so ga izredno razocharali. Neizkusheni mladi zelenci!

Po nekaj dnevih, ki jih je prezhivel v temnem kletnem skrivalishchu pri Mariboru, kjer je chakal, da mu na svechan nachin ponudijo krono velikega vojvode Slovenije, so ga kratko in malo pustili kar na cedilu.

Še nedavno upornishkemu Mihaelu so se chez noch zatresle hlache. Udarne vnema monarhistichnih zarotnikov je na mah popustila.

»Visokost, polozhaj se je zhal prevech spremenil in zaostril,« mu je nekega hladnega jutra hinavsko sporochil vodja slovenskih upornikov.

»Z oklicanjem Velike Vojvodine pod vashim izkushenim zhezlom moramo iz tehnicnih razlogov še nekoliko pochakati,« je dodal.

»Kaj se je zgodilo?« je vojvoda nejevoljno zamahnil z roko in svojega sogovornika kisló pogledal.

»Tajna policija velikega generala je nekaj zavohala. Takoj morate nazaj v Avstrijo. Nam in vam strezhejo po zhivljenju!«

Ob teh besedah je vojvoda nevarno prebledel. Nejevoljno je opazoval, kako se Mihael s peshchico pristashev na hitro umika, ne da bi poskrbel za njegovo varnost. V pomoch mu je ostal samo njegov stari sluga Franz; ta ga je končno pretihotapil do Shentilja.

Vojvoda Janez si v vinogradu v blizhini meje z belo rutico obrishe prepoteno chelo. Utrujen je.

Zvesti Franz mu je pravkar natočil v kozarec osvezhilno pijacho, ki mu bo vlila v stare kosti nove mochi, da bo lahko ilegalno prekoprachil mejo dveh drzhav v vojnem stanju.

Vojvoda dvigne glavo. Se zazre v nebo, po katerem se podi pet ali šest belih oblachkov.

V grmovju za njegovim hrbtom zahreshchi suhljad pod tujimi hitrimi koraki.

Vojvoda vznemirjeno sklóni glavo. Nevarnost? Ga bodo Slovenci zajeli, še preden se izmuzne v Avstrijo?

Pred njim stoji chuden mozhak v temnem jopichu, z zelenim nahrbtnikom na plechih.

»Dober dan, gospoda,« reče v nemshchini. »Je tu zhe Slovenija?«
»Ja, ja,« pokima vojvoda Janez. »Zhal smo she vedno v Sloveniji!«
»Ah, chudovita Slovenija,« od veselja zahlipa profesor Artur. »Konchno, konchno ...«
»Kaj konchno, konchno?« mrko zagodrnja vojvoda.
»Ah, vi tega ne razumete,« reče Artur.
Vojvoda ga zachudeno pogleda.
»Avstrijca?« vprasha Artur in si ju previdno ogleda.
»Ja, Avstrijca, iz tega peklenškega kotla spet na poti domov v Avstrijo ...« reče sluga Franz.
»Dovolite,« reče vojvoda in se nalahno prikloni. »Johann von Habsburg ...«
Artur se nekoliko vznemiri. Se zravnja. Sramezhljivo tiho se predstavi.
»Profesor zgodovinskih znanosti, na poti v Slovenijo ...«
»Ja, in kaj boste pocheli v tej chudni dezheli?« vprasha vojvoda. »Meni so obljubljali krono, zdaj pa so pozabili name ... Povem vam, da se bo podobno dogodilo tudi vam ...«
»Ne, ne,« zagostoli Artur. »Slovenija je dezhela, vredna ljubezni ... Jaz hochem od zdaj zhiveti samo she v njej ... Tu me prichakuje moja velika ljubezen, najlepsha zhenska na svetu, moja srecha ...«
Pade na kolena, poljublja zemljo pod svojim trebuhom, joche in se hkrati smeje, oči mu zharijo v notranjem ognju velikega prichakovanja.
»No, potem pa kar pogumno naprej,« zlohотно pristavi vojvoda Janez. »Vech kot posvariti vas ne morem ...«
Mrko gleda za profesorjem, ki po kratkem poslovilnem pozdravu zhe izginja na kozji stezici, vijochi se skozi grmovje navzdol v dolino in naprej po Sloveniji.

o o o

Olivia nemirno prebere sporočilo, ki ga je Slovenska drzhavna agencija za narodno kulturo in prosveto v Ljubljani po nalogu Vrhovnega vojashkega sodishcha pravkar v angleshchini poslala v mednarodni prostor. V izjavi za tisk visoko vojashko sodishche sporoča, da so bili na tajnem sodnem procesu zaradi kaznivega dejanja veleizdaje obsojeni na smrt z obeshenjem na vislicah naslednji protidrzhavni elementi:

Ocvirk Janez, bivshi minister,
Nadbrezhnik Vasilij, bivshi gospodarstvenik,
Vodopivec Josip, bivshi gospodarstvenik,
Zajec Maksimilijan, bivshi univerzitetni predavatelj,
Kos Jeremija, bivshi vishji chastnik.

Dokazano je, da so z namenom, da shkodujejo Sloveniji in velikemu generalu predsedniku sodelovali s tujimi obveshchevalnimi sluzhbami, jim predajali strogo zaupne drzhavne dokumente, v pogovorih s predstavniki tujih tiskovnih agencij so sramotili nasho ljubljeno domovino, poleg tega so potovanja v tujino izrabili, da so v tujih senzacionalistichnih chasopisih shchuvali proti vladi velikega generala predsednika.

Zaradi teh izredno tezhkih kaznivih dejanj in drugih po paragrafu § 112e za javnost zaradi zashchite drzhavne varnosti nedostopnih prestopkov je Vrhovno

vojashko sodishche poleg stroge obsodbe vseh petih hudodelcev odredilo hkratno zaplembo celotnega premoženja njihovih najozhjih sorodnikov, to je zakonskih žena, otrok in vnukov, s takojšnjim odvzemom njihovih drzhavljanskih pravic za vse chase.

Smrtne kazni omenjenih protidrhavnih elementov bodo izvršene javno na sredini ljubljanskega Tromostovja. Točen datum usmritev bo še sporočen. Vrhovno vojashko sodishche pričakuje udeležbo največjega možnega števila slovenskih rodoljubk in rodoljubov.

Olivia zavzdihne in prebledi. Ali je v Sloveniji sploh še varna? Notranji glas ji pravi, naj pograbi potovalno torbo in takoj zapusti Ljubljano.

V svojem lepem stanovanju se usede na posteljo in zardi.

Ne, nikakor ne more odpotovati. Tu je zaradi svoje skorajda neverjetne zhelje, da za vsako ceno spozna chudnega generala predsednika. Takrat na Dunaju, ko je videla, kako je na televiziji v zanjo nerazumljivem jeziku v chrnih hlachah razglasil novo dobo Slovenije, jo je spomnil na nekega davno umrlega pesnika. Kako so generalu takrat zharele oči! Nenavadne oči. Pravzaprav je tu zato, da bi ga poblizhe spoznala. To se ji do zdaj, kljub tolikim poskusom, še ni posrečilo.

Morda bi ji lahko zdaj pomagala tajna policista, ki sta nedavno vdrla v njeno stanovanje in ji zastavila vech neprijetnih vprashanj. Najbolje je, da postane dvojna agentka. Skrivnostna dvozhivka na meji dveh drzhavnih sistemov.

Nevarna igra! Toda kdor ne tvega, nikoli ne zmaga!

Samovshechno se zasmeje. Z roko si sezhe pod bluzo in otipa toplo voljno meso svoje velike tezhke dojke. Se spet zasmeje. To je njen dragoceni kapital, s katerim omami vsakega moshkega. Che le hoche!

Prsti ji kar sami od sebe, kot da bi bili pridne ubogljive zhivali, zachenjajo odpenjati vseh pet modrih gumbov na svileni rdechi bluzi. Prsti, te dobre zhivali, razdrazhljivo krozhijo chez polni dojki in bozhajo velika rdechka vrshichka na vrhu obeh oblin.

Olivia tezhko zavzdihne in zapre oči.

Roka ji sama od sebe spolzi globoko navzdol. Otipa mehki nakodrani puh in se ustavi na ustju vlazhne nozhnice. Chrolasa novinarka vrzhe glavo med blazine in na široko razpre noge.

Ja, tudi generala bo dobila v posteljo! In ga obenem pridobila za svetovno pomemben intervju. Za vedno ji bo lahko hvalezhen!

Oblije jo razdrazhljiva vrochica. Noge ji divje zatrzajo. Ostro zavzdihne in se sredi rezkega nemira sunkovito umiri.

o o o

Versailles 24. maja 2029 zvecher zhari v tisocherih luceh. Chez njegova imenitna prochelja se preliva ples najneverjetnejshih barvnih odtenkov. Mojster za vseevropsko javno razsvetljava dr. Leonardo Ruffini Box si je tokrat izmislil nekaj posebnega. Za sklenitev vechnega miru med Slovenijo, Hrvashko in Avstrijo namrech ne sme biti nobeno sredstvo odvech.

»Ja, Versailles naj bo spet kot v starih dobrih chasih, lepotec iz Tisoeh in ene nochi, zato bomo nocoj pripravili bogat prikaz najrazlichnejshih arabskih plesov,

temu pa bo sledila splošna zabava,« se je pred novinarji zhe ob desetih dopoldne poveselil debeli francoski kralj.

»Za dobro voljo pa bo poskrbela turshka godba na pihala,« je pristavil Leonardo Ruffini in se bahavo izprsil v svojem shkrlatnordechem fraku.

Zhe ob sedmih zjutraj prispe v Pariz s posebnim letalom na slavnostno konferenco amerishki predsednik Ben Singer, takoj za njim pa nachelnik Dobrodelnega vseljidskega komiteja Velike Rusije generalni komisar Vladimir Popkin.

Indijski predsednik, japonski cesar, drzhavni poglavar Konga general Jozafat Gobutu, predsednik Romunije Vintila Populescu in predsednica Zdruzenih drzhav Brazilije se s shtevilnim spremstvom nastanijo v slovitem hotelu Ritz, vendar se general Jozafat Gobutu takoj pritozhi, da mu oprema v hotelu, ker ni dovolj udobna, ne ustreza. Zahteva namestitev v Louvru kljub temu, da mu z grozo v okeh pojasnjujejo, da je veliki dvorec zdaj le she muzej, ki ni primeren za visoke goste in prenočitve.

»Vi ne sposhtujete Afrike! To je nesramni neokolonializem! Prav tam, v Louvru, zhelim prenochevati,« rohni general Gobutu in divje krili z rokami. »Samo v Louvru ... in nikjer drugje ... Ali pa bo vashe nevljudno dejanje imelo daljnosezhne politichne posledice ... Zakaj ne sposhtujete Afrike? Kaj res hochete vojno z veliko Afriko? Che hochete, jo lahko dobite zhe jutri ...«

Posredovati mora sam kralj Ludvik XXVII. Zhivci visoke diplomacije visijo na tanki niti. Kazhe, da se bo v naslednjem trenutku pretrgala. Groznega generala Gobutuja le z najvechjo tezhavo pomirijo po dolgem moledovanju.

»Niste hoteli sposhtovati Afrike. Veste, tako se ne dela ... Uzhaliti ste hoteli Afriko!« renchi she nekaj chasa. Utihne in umiri se shele, ko mu do pasu gola francoska lepotica z vidno napetima in shkrlatnordeche obarvanima bradavicama na prikupno potresujochih se dojkah prinese velik vrchek piva in ob orientalski glasbi treh v ta namen najetih juzhnjashkih muzikantov zapleshe vroch erotichni ples.

Na zahtevo francoskega kralja, naj v shtirih urah generalu Gobutuju dodelijo polovico Louvra, se zachne mrzlichno beganje sem in tja. Direktor Louvra zapove hitro izpraznitev celotnega desnega dela poslopja.

»Kipe in slike velikih mojstrov spravite kar spodaj v kletno skladishche ... In hitro prinesite pod podobe Ludvika XIV., XV. in XVI. najboljsh kraljevsko pohishtvo! Na sredo pa postavite velikansko olje na platnu s scenami ljubeznivega afrishkega zhivljenja ... General Gobutu ljubi le take vrste ugodje!«

o o o

Glej tudi predhodne objave *PROPAD (I)*, *PROPAD (II)*, *PROPAD (III)* v *Reviji SRP* sht. 91-92, junij 2009; sht. 93-94, oktober 2009; sht. 95-96, februar 2010.

LITERARNA POPOTOVANJA (VIII)

Rodos – otok velikega Sonca

Obstaja neka posebna vrsta bolezni oziroma zasanjanosti. Britanski major Gideon, realna oseba iz potopisne knjige znanega angleškega pisatelja Lawrencea Durrella *Reflections on a Marine Venus*, ki je v nemškem prevodu izšla pod naslovom *Blesbeche pomaranche* (Leuchtende Orangen), jo imenuje *islomania*. Njena osnovna znamenja so zacharanost, tudi obsedenost ob pogledu na poseben, z morjem obdan kos zemlje, ki te, ko si ga končno po dolgem potovanju dosegel in postopoma osvojil, popolnoma zasvoji.

Angleški pisatelj Lawrence Durrel (1912 – 1990), prijatelj svetovno uspešnega literarnega mojstra erotične literature Henryja Millerja in avtor znanih romanov *Tunc*, *Nunquam*, še posebej pa *Aleksandrijskega kvarteta* (*Justine*, *Balthazar*, *Mountolive*, *Clea*), je bil takoj po koncu druge svetovne vojne britanski tiskovni atashe na Rodosu, ki je nominalno do leta 1947 še pripadal Italiji. Njegov Rodos, ki ga v svoji literarizirani potopisni knjigi imenuje »Otok Heliosa – grškega boga Sonca«, je popolno nasprotje danashnjega poletnega raja za tisoče zahodnih turistov. Ti svoj poletni dopust po večini izrabijo za lenobno polezhavanje ob vroči in velikokrat z grdimi hoteli obremenjeni obali, za kopanje v zares chistem sinjemodrem morju in za kulinarichno uzhivanje v različnih lokalih, le poredko pa se jim razkrije grška »dusha otoka«, preprosto zhivljenje v vaseh v hribih stran od obale, shege in navade prebivalstva, njihovo še vedno prisotno vrazheverje s strahom pred urokom »zlobnega pogleda«, vedezhevanje, pripovedi o »hudem duhu«, nekakshnem nasledniku porednega antichnega Pana, samosvoji char pravoslavnih samostanov sredi gozdov, ki zavzemajo eno tretjino otoshke povrshine.

Rodos je zlasti spomladi otok cvetja in rozh, otok »vrtnic«, na kar opozarja tudi njegovo ime. Italijani, ki so zasedli otok leta 1912, ko so pri Psinthosu, majhni vasi v sredini otoka, premagali tu vech stoletij gospodujoche Turke, so – v znamenju »cvetlichnega razpolozhenja« - uredili v glavnem mestu otoka parke vrtnic, ob obali pa zgradili mondeni hotel Grande Albergo delle Rose.

Durrellov Rodos je posejan z minskimi polji, s katerimi so ga hoteli Nemci spremeniti v nepremagljivo trdnjavo (major Gideon, ki z Durrellom in drugimi Anglezhi ob prostem chasu ali pa sluzhbeno rad peshachi po skritih grskih vaseh v notranjosti otoka, postane zhrtev ene teh min).

Rodos iz let 1946 in 1947 je otok revshchine. Shtevilni objekti v otoshkem glavnem mestu, ki se prav tako imenuje Rodos, so zaradi bombnih napadov porusheni, mesto pa je še vedno na mnogih krajih obdano z ostanki bodeche zhice. Grški otroci se po zaprashedih ulicah »igrajo vojno« (kot smo se jo igrali tudi mali otroci leta 1946 v Sloveniji): eni so Nemci, njihovi nasprotniki so Anglezhi.

Družba na otoku je leta 1946 še »multikulturalna«. V glavnem mestu, ki ga še danes poleg gotskih zgradb katoliških vitezov krizharjev krasijo sštevilne pravoslavne cerkve, turške moshee in pompozne palache nekdanjih italijanskih oblastnikov, živijo poleg Grkov tudi Italijani in v posebni četrti Turki, medtem ko je skoraj popolnoma izginila svoje dni sštevilna judovska skupnost, saj so nacisti, ko so zasedli otok, v koncentracijska taborišča smrti poslali kar dva tisoč rodoskih Judov.

Do Anglezhev so Grki prijazni. Durrell pa tudi nekateri drugi britanski oficirji in uradniki obvladajo grščino in se zato znajo približati preprostim ljudem. Vedno znova so povsod prijazno sprejeti in nagrajeni s pristnim grškim gostoljubjem.

Vrh Durrellove potopisne knjige tvori zaključni poletni praznik svetega Savla (Agios Soulas) pri vasici Soroni na zahodni strani otoka. V prijazni pokrajini s studenci svežhe vode, travniki in gozdom se odvija noč skorajda orgiastičnega veselja s petjem, plesom, jedacho in pijacho, toda Durrell zna opis zunanjega dogajanja povezati s svojimi notranjimi občutki, na katere vplivajo različne osebe, ki jih na praznični veselici sreča in se z njimi pogovarja. Poseben tragični zven zadobi praznik zaradi težke nesreče majhnega otroka, a mu reshijo zhivljenje, zaključni akord nenavadne noči pa je sporočilo britanski misiji na otoku, da je Rodos z ostalimi otoki Dodekaneza z odločitvijo na pariski mirovni konferenci dokončno pripadel Grčiji.

Morjeplovba je bila v starih chasih nekaj posebno nevarnega. Chudashki duhovnik Fanshawe Tozer je v svojem opisu potovanja na Rodos vsakega popotnika še v 19. stoletju odločno posvaril: »Zhe načrtovanje potovanja na Rodos zelo vznemiri, ker ne moresh nikoli vedeti, ali bosh otok sploh dosegel.« Sveti Savel ga je vsekakor, kot pripovedujejo. Bil je domnevni spremljevalec svetega Pavla, ki je po silovitem morskem viharju srečno pristal na vzhodni strani Rodosa v blizini chudovitega mesteca Lindos z znamenito akropolo, ki so jo Italijani pred drugo svetovno vojno – skupaj z mnogimi drugimi znamenitostmi otoka - po svojem okusu uchinkovito restavrirali.

Starogrško svetishche na vrhu strme kamnite gore nad mestom je bilo posvečeno boginji Ateni-Lindiji, poleg boga Heliosa eni glavnih zashchitnic otoka. Očitno je ta boginja svojevrstna posebnost, ki dobro zrcali znachilnosti otoka. Je namrech spoj grške boginje »poguma in mochi ter modrosti in ljubezni« z nekim očitno predgrškim azijskim bozhanstvom narave, poljedelstva, plodnosti in ljubezni. Kazhe na antichno geostrateshko iznajdljivost otochanov, ki so izkoristili lego otoka in v stoletjih pred nashim shtetjem s svojimi sštevilnimi ladjami, na katerih so prevazhali predvsem zhito, vzpostavili odlicne stike med Grchijo ter Egiptom in Sirijo.

Svetishche v Lindosu je slovelo po vsem antichnem svetu. Makedonski kralj in vojskovodja Aleksander Veliki je tu leta 331 pr. Kr., ko je premagal Perzijo in za kratko dobo postal mogochni gospodar starega sveta, daroval bogovom zhivalsko zhrtev in ob koncu ceremonije obesil bikovo glavo na steber v svetishchu. Za chasa v 6. stoletju pr. Kr. v Lindosu zhivechega filozofa in pisatelja Kleoboulosa, ki ga Platon poleg Solona iz Aten, Thalesa iz Mileta in drugih omenja med

»sedmimi modrimi« tedanjega chloveshtva, je to svetishche privlachevalo shtevilne obchudovalce tudi zaradi znamenitih shol. Tudi pozneje so v retorichne shole na Rodosu prihajale pomembne osebnosti antichnega chasa, med drugim Cicero, Cezar in njegov poznejshi morilec Brutus pa tudi vojskovodja Pompej.

Eden od naslednikov Aleksandra Velikega, diadoh Demetrios Poliorketes, ki je hotel ponovno obnoviti in zdruzhati na tri glavne dele razpadlo drzhavno tvorbo velikega makedonskega vojskovodje, je v letih 305 in 304 pr. Kr. zaman oblegal Rodos in ga skushal zavzeti. Ko je nevarnost minila, so na Rodosu iz ostankov razbitega orozhja zgradili velikanski kip – svetilnik, posvechen bogu Sonca Heliosu, saj je Zevs pri oblikovanju in razdeljevanju sveta sonchnemu bogu podaril v last prav ta poleti zelo vrochi otok v blizhini Male Azije. Priblizhno 35 metrov visoki kip boga je stal na orjashkih stebrih in je veljal v antiki za eno od sedmih svetovnih chudes. Kot porocha rimski pisatelj Plinij Starejsi leta 1 po Kr., so bili samo prsti rok na kipu sonchnega boga vechji in daljsi, kot so obichajni spomeniki v celotnem obsegu, ki jih postavljajo v chast bogov in odlicnikov. Leta 226 pr. Kr. je rodoshki kip skoraj popolnoma porushil mochan potres. Ker se je prerokba iz Delfov glasila, da je treba tisto, kar »dobro pochiva, pustiti na miru«, ga niso obnovili. Shele chez 800 let so baje Arabci, ki so zasedli otok, prodali kovinske ostanke kipa nekemu judovskemu trgovcu, ki jih je odpeljal na 900 kamelah in neznanu kje pretopil.

Do danes ni znano, kje na Rodosu je stal omenjeni kolos. Vechina tistih, ki se je s tem ukvarjala, meni, da se je nahajal v pristanishchu Mandraki, ki je bilo nekoch vojashko. Danes ob njegovem vhodu gospodujeta na visokih stebrih jelen in koshuta, simbolni zhivali iz rodoshkega grba, ki she zhivita tudi v naravi v gozdnatih predelih pod najvishjo otoshko vzpetino, 1216 metrov visoko goro Ataviros.

Gora, cheprav druga, je bila tudi prvo, kar so srednjeveshki romarji zagledali, ko so se na ladji priblizhevali otoku. Kapitan je povzdignil glas in povedal, da Grki to goro imenujejo *Philermos*, kar pomeni »Priatelj samote« (danes temu 267 metrov visokemu hribu nad mestom Rodos pravijo Filerimos). Nemshki publicist Hans-Markus Thomsen je predstavil te romarje v svojem opisu Rodosa v imenitnem chasu, ko so mu med letoma 1309 in 1522 vladali (po stoletja trajajochi nadvladi Rima in pozneje Bizanca ter po vedno pogostejshih arabskih roparskih vpadih) iz Palestine po padcu trdnjave Akon dokonchno pregnani vitezi svetega Janeza iz Jeruzalema.

Thomson porocha, da so romarji na ladji sposhtljivo pokleknili ob pogledu na goro nad mestom. Molili so, naj jih Marija obrani pred vsemi hudimi nevarnostmi bozhjepotne morjeplovbe, she posebej pa naj jih varuje pred viharji in neusmiljenostjo visokih valov.

Rodoshki vitezi krizharji so otok, ki je bil vedno nekakshna trdnjava, zavarovali z mogochnim sistemom shtevilnih utrd. Mesto Rodos so obdali s silnim obzidjem, ki ga lahko she danes obchudujemo. Je tako shiroko, da sta po njem lahko vzporedno vozili dve konjski vpregi. Veliki mojster reda je stanoval v razsezhni palachi na vrhu viteshke ulice Odos Hipoton, ki so jo Italijani v chasu fashizma

popolnoma obnovili in povechali z zheljo, da bi postala posebna rezidenca diktatorja Benita Mussolinija, cheprav ta ni nikoli obiskal otoka.

Toda vitezi niso bili le bojevniki. Poleg vojskovanja so se v smislu svojega reda vzorno posvechali negi ubogih in bolnikov. V rodoshki bolnishnici, v kateri se sedaj nahaja arheoloshki muzej (v njem je na ogled tudi antichna Venera, ki jo je Durrell s svojimi prijatelji nashel v morju pri otoku), so zvecher, da bi pomirili bolne in uboge, redovniki v vsakem prostoru prizhgali tri ali shtiri svetilke. Eden od vitezov je s svecho v levici in z vrchem vina v desnici pristopil k bolnim in zaklical: »Vi gospodje, to vino od Bogal!« Vino so ponudili vsakomur, ki je hotel piti. Drugi vitez-bolnishki brat je prihitel s svecho in vrchem vode in vzkliknil: »Vi gospodje, to je voda od Bogal!« Dal jo je piti vsakomur, ki je to hotel. Konchno je pristopil she tretji brat vitez s kotlom tople vode in zaklical: »Topla voda, v imenu Bogal!« Vech bratov vitezov je zdaj zachelo prijazno, brez nestrpnosti in nemira, umivati bolnike. Vsi so prishli na vrsto. Za delo, skrb in strezhbo v bolnishnici so bili zadolzhni vsi vitezi brez izjeme, tudi veliki mojster. Medicinska umetnost vitezov na Rodosu je postala tako znamenita, da so njihovo bolnishnico zacheli obiskovati visoki gostje iz najrazlicnejshih dezhel. Lahko bi rekli, da se je tu zhe v srednjem veku zachel razvijati medicinski turizem, ki je danes tako razshirjen po svetu. V cerkvi svetega Janeza v mestu Rodos so vitezi chovali najimennitnejsho relikvijo sveta, ki so jih po turshki zasedbi otoka v letu 1522 prepeljali na svojo novo otoshko postojanko Malto, od tam pa v 19. stoletju baje podarili Rusiji. Te relikvije, ki jih v svoji potopisni knjigi omenja tudi Lawrence Durrell, so med drugim bile trn Kristusove krone, ki je zacvetel vsako leto na veliki petek, vendar tega ni mogel nihche videti, ker je bil zaprt v sveti skrinjici, skleda Jezusove poslednje vecherje z dvanajstimi apostoli, eden od srebrnikov Judezha Ishkarjota in roka Janeza Krstnika s prstom, s katerim je pokazal na Jezusa, ko je izrekel besede: »Ecce agnus Dei!« (Glej, to je Jagnje Bozhje!)

Literarni pomen Rodosa danes she zdalech ne dosega njegovega slovesa v antichnem chasu, ko je na njem poleg shtevilnih kiparjev, slikarjev in pesnikov zhivel tudi mojster Apolonij, ki je napisal najobsezhnejsho porochilo o junashkih Argonavtih, ki so se na Jazonovi Ladji Argo udelezhili dramatichno pustolovskega iskanja Zlatega runa, narejenega iz kozhe nadnaravnega ovna z zlato dlako. Mnogi so na pustolovskem potovanju umrli, drugim pa je, kot pravi legenda, po Donavi in Savi prek danashnje Slovenije uspelo priti nazaj v ljubljeno Grchijo.

Vendar je v mestu Rodos nekaj knjigarn, cheprav, ne le zaradi sedanje gospodarske krize, bralna kultura v Grchiji ni posebno razvita. Eno od rodoshkih knjigarn vodi pisateljica shtevilnih novel in romanov, leta 1953 rojena Titsa Pipinou. Avtorica, ki se v svojih delih v glavnem ukvarja z zhenskimi vprashanji, je nedavno brala iz svojih proznih knjig tudi na Dunaju.

Glej tudi: LITERARNA POPOTOVANJA I – LIZBONA (SRP 83-84/2008); II – MALLORCA (SRP 85-86/2008); III. – FIRENCE (SRP 87-88/2008); IV – PRAGA (SRP 89-90/2009); V – RIM (SRP 91 – 92 / 2009); VI – BENETKE (SRP 93 – 94 / 2009); VII – BARCELONA (SRP 95 – 96 / 2010).

Damir Globočnik

PREDMETNO IZHODISHCHE, BARVNA ATMOSFERA IN SVETLOBA

Slikarske podobe Mirka Rajnarja bi zaradi tezhnje po abstrahiranju in reduciranju lahko uvrstili pod okrilje abstraktnih likovnih tendenc (abstraktni kolorizem, minimalizem, lirichna abstrakcija). Očitno je, da slikarja zanimajo medsebojni odnosi skrbno pretehtanih likov, interakcija barv ter ustvaritev vtisa sevanja barvne substance. Vendar je v izhodishchu Rajnarjevih slikarskih kompozicij praviloma konkreten motiv, ki je imel v osemdesetih in na zacetku devetdesetih let preteklega stoletja figuralni in ekspresivni znachaj. Odtlej pa se srechujemo s senzibilnim slikarskim podozhivljanjem krajinskih prostorov – prekmurske oziroma panonske ravnice z njenim samosvojim, morda nekoliko »melanholicnim« vzdushjem in z njenimi shirnimi horizonti. Od tod izvira znachilna barvna atmosfera Rajnarjevih podob, v katerih je vselej prisotna tudi optichna poglobitev slikovnega polja. Na motivno vzpodbudo v resnichni, fizichni krajini nas poleg simbolne vloge zelene, rumene in modre barve lahko opozarjajo tudi naslovi posameznih slik (slikar je v sorodni barvni in kompozicijski shemi izdelal ciklus krajinskih podob manjših formatov, katerim z mehkobno potezo naslikane skupine dreves nadevajo »realistischen« znachaj). Mirko Rajnar tudi z uporabo diptihov, triptihov in sorodnih variant sestavljene slike opozarja, da gre za isti prostor in iste abstrahirane krajinske ali druge oblike. Kompozicija na eni polovici diptiha se na primer lahko nadaljuje na njegovi drugi polovici. Isti motiv je lahko upodobljen v jutranji ali dnevni svetlobi.

Krajini, poljem in travnikom ob obrezhju Mure v vlogi vzpodbude za oblikovanje slikarskih kompozicij se lahko pridruzijo tudi slikarjevi pogledi v interierje oziroma njihove detajle. Mirko Rajnar jih je razbremenil vseh podrobnosti in podatkov, ki bi lahko motili likovno harmonijo. Kateri koli motiv se v njegovem slikarskem svetu lahko spreminja v abstraktno sliko. She vech: slikarjeva pot lahko vodi »od fizichne pojavnosti k duhovni substanci«, kot je Franc Obal naslovil esej o slikarstvu Mirka Rajnarja ob njegovi pregledni razstavi v Galeriji Murska Sobota leta 2006. Za motivi vselej ostaja vsaj krhka sled. Lahko si predstavljamo, da slikar zajema motive podobno, kot bi zrl nanje skozi priprte ochi: ohranja le bistvene barvne, oblikovne in svetlobne znachilnosti motivov.

Te temeljito zreducirane koordinate motivov, ki pa izprichujejo asociativno krajinsko ali predmetno izhodishche, tvorijo osnovo za pretanjeno slikarsko obdelavo. Na delu je slikarjev občutek za celoto, za likovno harmonijo,

kompozicijsko skladnost in barvno ubranost. Ploska razmestitev barv v like je skrbno premišljena, včasih celo minimalistična, vezana na geometrijske principe. Barvno polje v obliki trikotnika, traku, polkroga itd., ki je vključeno v temnejše barvno okolje, lahko vzpostavi iluzijo prostora. Mirko Rajnar površino platna prekriva s pretanjenimi barvnimi nanosi, v katerih se skriva vech zaporednih plasti in slojev barve. Mogoče je zachutiti neposreden dotik chopicha in druge sledove slikarskega procesa. Tudi zaradi drobnih struktur, ki jih je na površini platna oblikovala pastozno nanesena barva, podobe Mirka Rajnarja ne uchinjujejo asketsko, hladno. Slikar na ta način krepi optični uchinek barv, njihov zven, vibracijo. V ospredje stopa barvna atmosfera, ki je tesno povezana s ponazoritvijo vtisa lis in snopov svetlobe. Mehka svetloba v usmerjenih likih pada na barvno polje in dobesedno animira barvno substanco. V slike je ujeta svetloba, barve izzharevajo v prostor proti gledalcu. Na prvi pogled enostavno zasnovano slikovno polje skriva optične globine, energijsko moč in pomenske razsežnosti. Govorimo lahko o slikarstvu z razvidno osebno noto, o možnostih iskrene slikarske meditacije ter občutenju krajinskih prostorov in podob, ki so se slikarju vtisnili v spomin oziroma lahko določajo njegovo notranjo bit.

Mirko Rajnar

LIKOVNA DELA /SLIKE/

- 1 Odsev – bivanje, 2000, olje na platnu, 1 x 100 x 35 cm, 2 x 100 x 25 cm
- 2 Srečanje, 2004, olje na platnu, 175 x 150 cm
- 3 Velika modra iluzija, 2004, olje na platnu, 175 x 150 cm
- 4 Odsev – sozhitje, 2005, olje na platnu, 200 x 65 cm
- 5 Kaj mi prinasha dan?, 2004, olje na platnu, 2 x 35 x 30 cm
- 6 Polja II, 2004, olje na platnu, 175 x 160 cm
- 7 Velika rumena iluzija, 2003, olje na platnu, 175 x 150 cm
- 8 Odsev, 2002/2003, olje na platnu, 70 x 90 cm

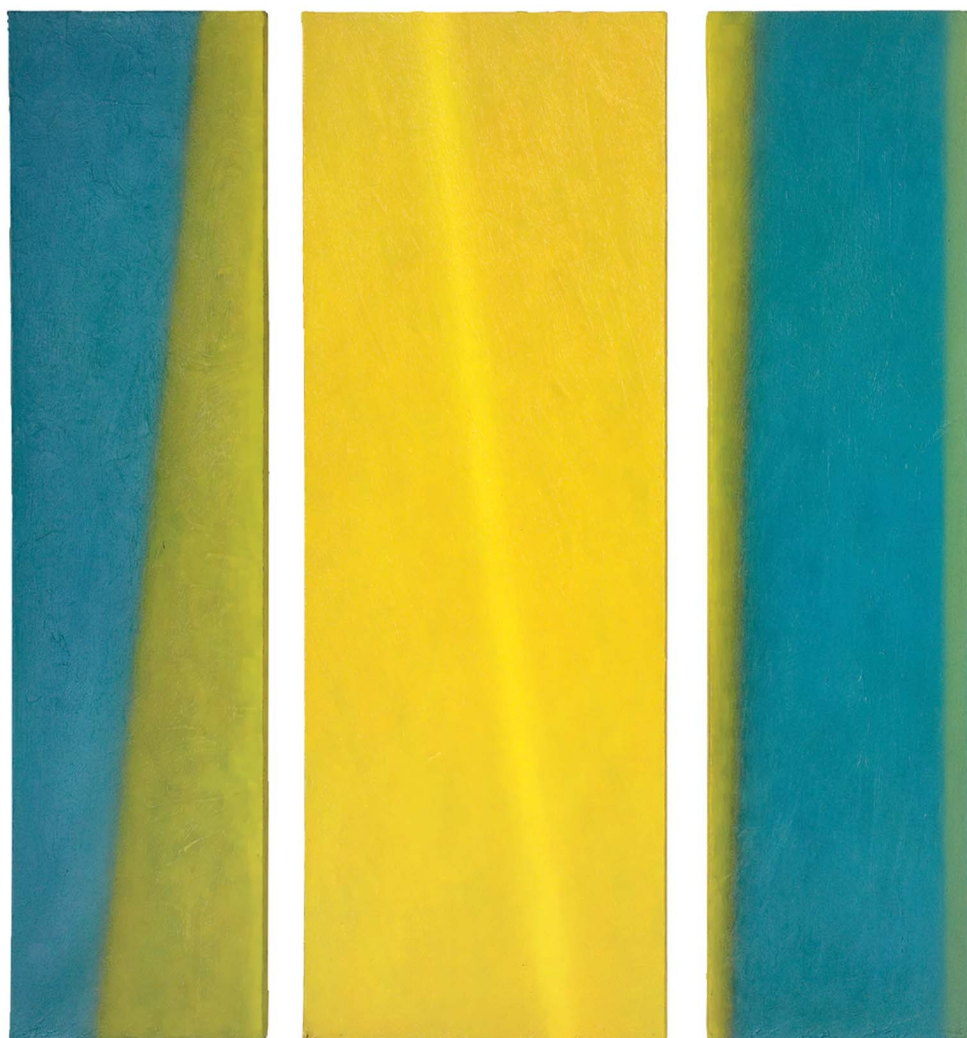
Naslovnica

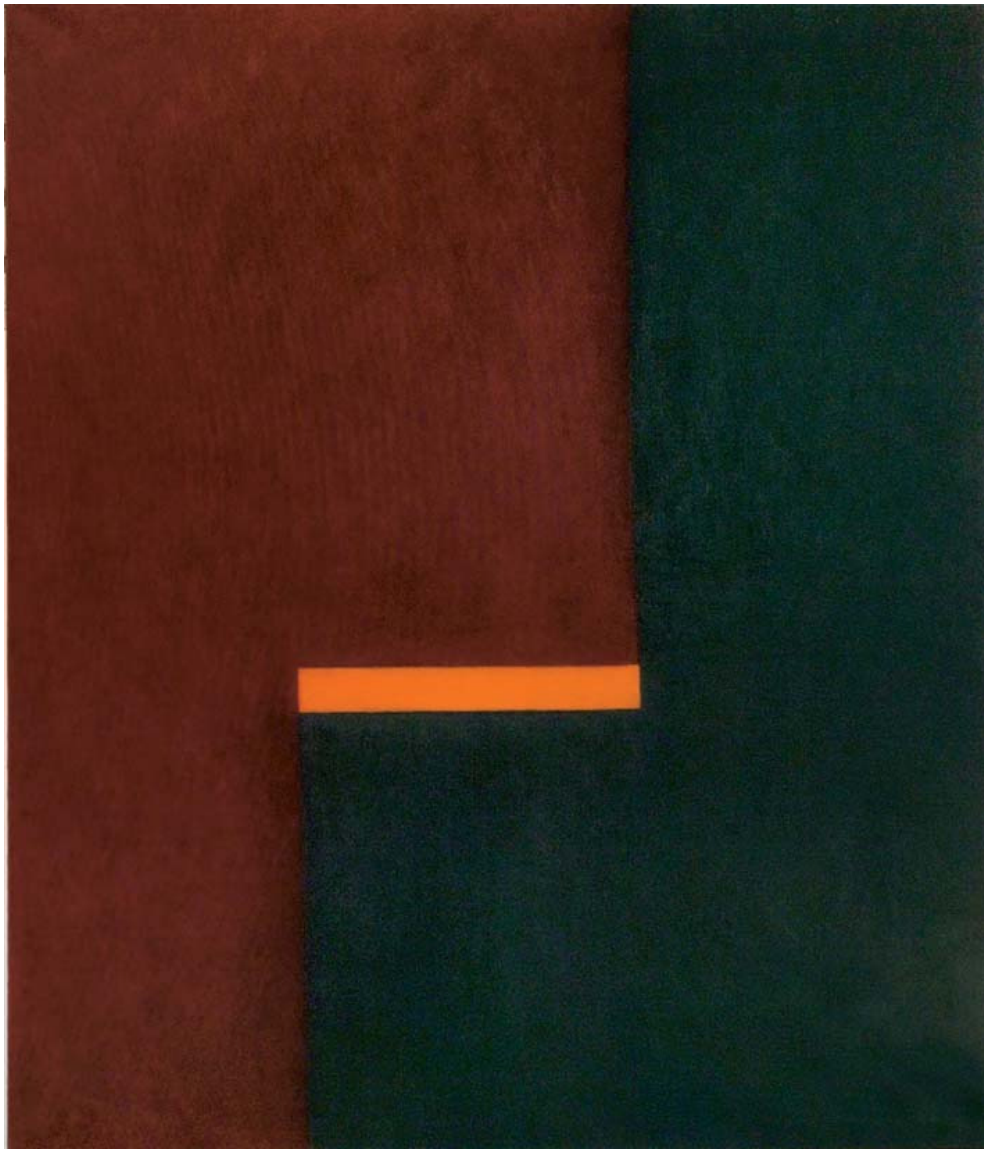
- 9 Odsev – veliko poletje, 2005, olje na platnu, 180 x 195 cm

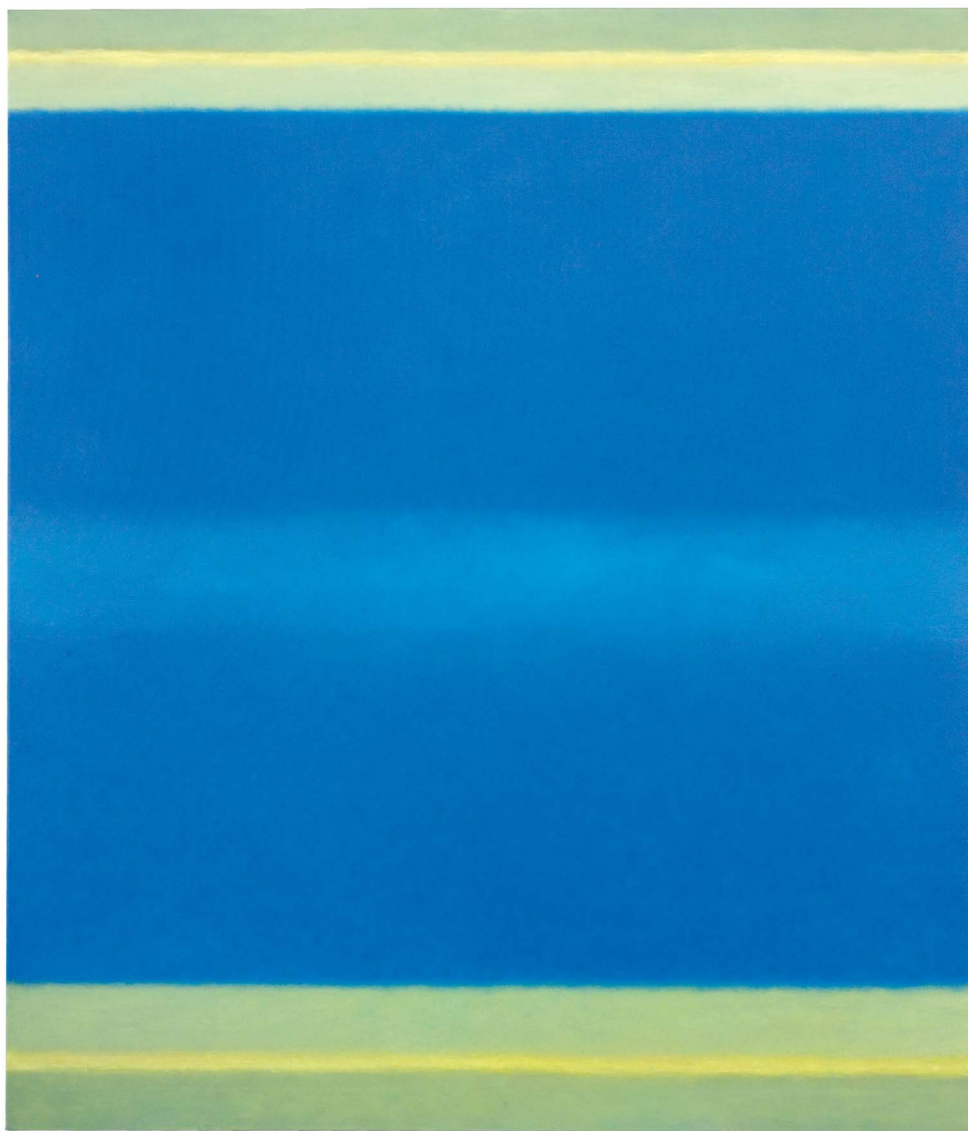
Fotografije del: Dushan Antolin

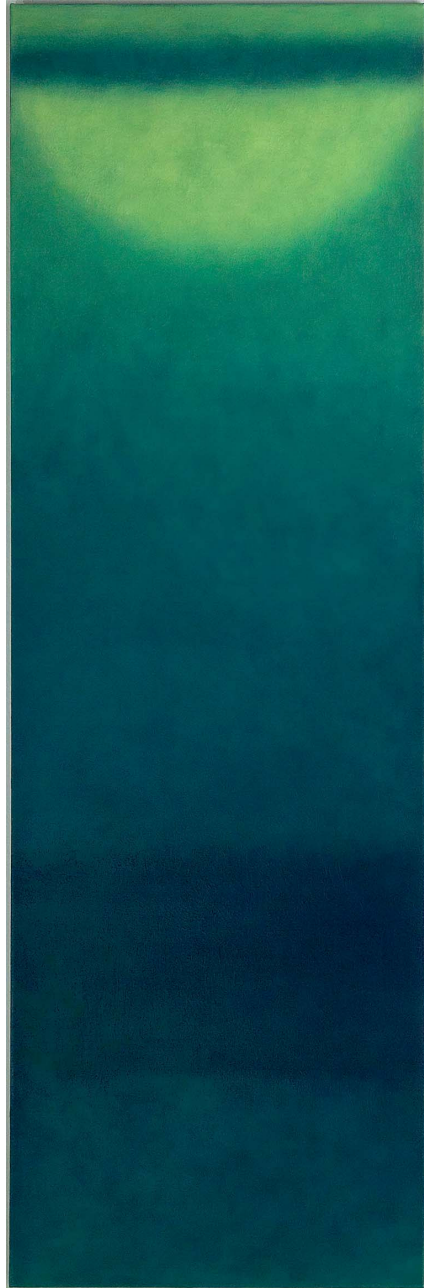
MIRKO RAJNAR

Rodil se je leta 1961 v Murski Soboti. Diplomiral je na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani pri prof. Andreju Jemcu. Samostojno razstavlja od leta 1983. Leta 1985 je prejel študentsko Preshernovo nagrado za slikarstvo, leta 2007 plaketo Mestne občine Murska Sobota za dosežke v kulturi. Zhivi in deluje v Murski Soboti.

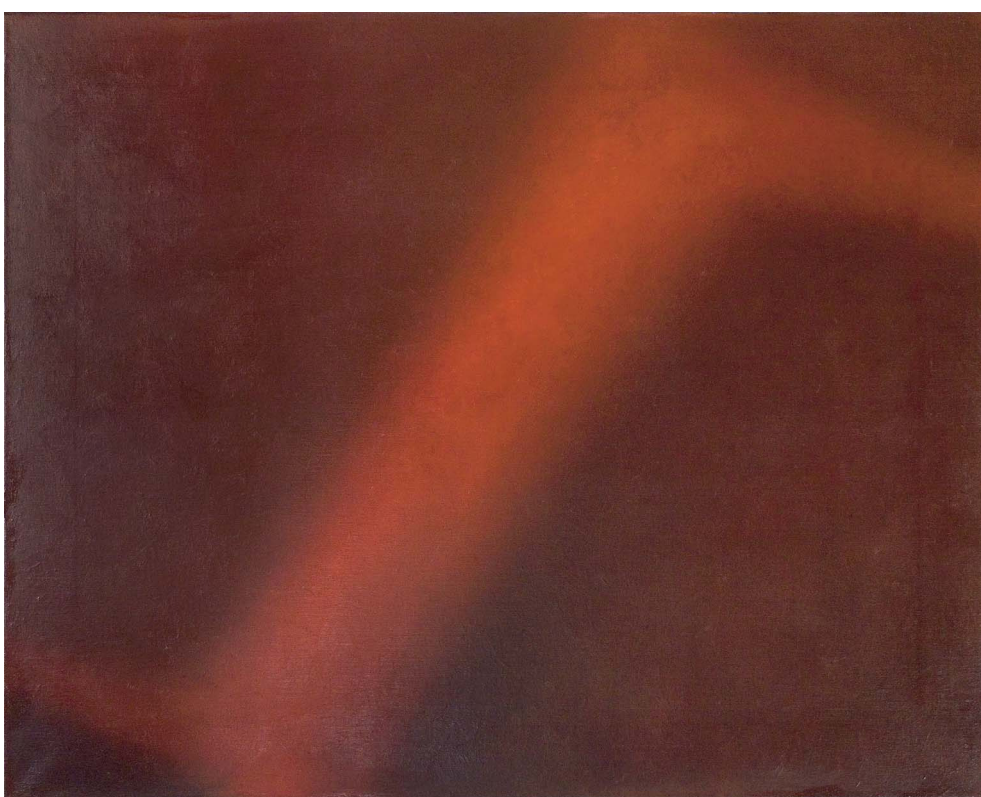

Damir Globochnik

KURENTOV ALBUM IZ LETA 1918

Po dolgotrajnem bojevanju, neuspehih na fronti, ruski revoluciji in vstopu ZDA v vojno so se zacheli sesuvati represivni mehanizmi avstro-ogrske monarhije, med njimi tudi cenzura. Po odprtju fronte z Italijo je dunajska vlada spremenila odnos do Slovencev, ki jih je zhelela pridobiti za boj proti Italijanom. Lahko so zacheli izhajati novi chasopisi, kot je bil *Jugoslovan* (1917–1918), ki so ga izdajali Krekovi somishljeniki in je zhe z naslovom pomenil izziv privrzhencem velikonemshke in dualistichne reshitve narodnostnega vprashanja v monarhiji.

Jugoslovanu sta leta 1918 sledila almanah ***Kurentov album*** in humoristichno-satirichni list ***Kurent***. Vse tri je tiskala Zvezna tiskarna v Ljubljani, ki je bila v lasti učitelja, politika in podjetnika Antona Peska (1879–1956). Na izbiri naslova satirichnega almanaha in imena lista je najbrzh vplivala Cankarjeva »Starodavna pripovedka« oziroma povest *Kurent* iz leta 1909.

Kurentov album je zalozhil in izdal konzorcij *Kurenta*, uredila sta ga prevajalec Branimir Kozinc in Viktor Zalar (1882–1940). Zalar je bil chasnikar, prevajalec, izdajatelj in odgovorni urednik *Glasa Juga*. Cena *Kurentovega albuma* je bila 4,20 krone. Na voljo je bil v vseh slovenskih knjigarnah in na upravi *Kurenta*, ki je domovala v prostorih Zvezne tiskarne (Stari trg 19 v Ljubljani).

»V Ljubljani bo s 1. julijem izshel humoristichen list "Kurent". Da pa bo obchinstvo zhe prej informirano o smeri in nameri tega shaljivega tednika, izide aprila "Kurentov album". Ta humoristichen almanah bo izshel v vechjem obsegu, ter bo bogato ilustriran z risbami in karikaturami nashih domachih umetnikov. Rokopise sprejema urednistvo "Kurenta" v Ljubljani, Krizhbevnishka ul. 9. II. nadstropje« (Kurent, Dolenjske novice, 1918/13).

»Uvodna beseda« (kratek satirichni program lista) je bila napisana v verzih:

»Z neusmiljenim dovtipom,
z ostrobrusheno satiro,
s pisano karikaturao
shchiplji, pikaj in nagajaj,
zbadaj, se norchuj in grajaj,
kejer je kaj nerodnega.
Pa zabavaj bralcev svojih
obchino v teh tezkih chasih
s shalo, smehom in humorjem,
jim preganjaj mrachne misli,
zbučaj up na boljsh dneve –
to je "Kurentov" program.«

Med literarnimi sodelavci *Kurentovega albuma* so bili Fran Milchinski (*»Ali bi ali ne? ...«*), Cvetko (Florijan) Golar (*»Veselje«*), Ivan Cankar (*»Resignacija«*), Damir Feigel (*»Na krivih potih«*), Ferdo Plemich (*»O Klanjacijski srechi«*), Rado Murnik (*»Vojna ljubezni«*) in Junij Brut (*»Kurja historija«*).

V *Kurentovemu albumu* je bilo objavljenih 18 karikatur, ki so jih prispevali trije izvrstni domachi likovniki. Maksim Gaspari je sodeloval s shtirimi karikaturami (*»Lepšega para na svetu ni«, »Po sklepu miru z Rusijo«, »Uboji tobakarji!«, »Pogled v prihodnost«*), Fran Podrekar s petimi karikaturami (*»Mir?«, »Nova božhanstva l. 1918«, »Potepuh«, »V dobi pomanjkanja mesa«, »Nachrt kranjskega deželnege odbora za skupino, ki naj se namesto bivše Ganglove skupine postavi na pročelje ljubljanskega deželnege gledališča«*), Hinko Smrekar pa z devetimi karikaturami (*»Kurent«, »Srečna Avstrija!«, »Vsenemški most do Adrije se maje!«, »Pametna misel«, »Zgodnja dunajska birma«, »Razvoj chloveka«, »Vse zaman!«, »Cmok-svet in Vsenemec-aneksionist«, »Vasovavci sedanjega chasa«*). Zanimivo je, da je pri karikaturah (v nasprotju z dotedanjo domacho prakso) navedeno tudi njihovo avtorstvo, kot da se risarjem ni bilo treba vech sramovati ali skrivati svojega sodelovanja s satirichnim listom.

Karikatura na prvi strani *Kurentovega albuma* je Smrekarjevo delo. Narisal je Kurenta med igranjem na charobne gosli. Zapeljivi zvoki so premamili poslušalce, ki so se zavrteli v divjem plesu. Med plesalci so se znashli sami avstrofilci: deželni glavar Shushtershich pleshe z nemshko poshastjo, Nemec z oslom, poplesuje tudi cenzor ... Naslovnici je sledila Smrekarjeva karikatura *»Srečna Avstrija«*, na kateri je vladni minister iskal ravnotezhje med nemshkimi in madzharskimi zahtevami, privilegiji in ugoditvami ter slovanskimi pritozhami, interpelacijami in zahtevami. *»Vse je v najlepšem redu – slovanskih pritozhh je prav toliko kot nemshkih in madzharskih zahtev,«* se glasi komentar pod karikaturu, ki se je nanashala na ponovno sklicanje drzhavnega zbora, v katerem so predstavniki narodov v monarhiji izrazili razlichne in nezdruzhljive zhelje. Slovenska prichakovanja je zajela majnishka deklaracija.

Smrekarjeva karikatura *»Vsenemški most do Adrije se maje!«* prikazuje Kranjskega Janeza kot slovanskega Guliverja. Priklenjen je k tlom, prek njegovega telesa se pomika kolona Nemcev. Napisne table (Schulverein, Turnverein, Volksrat ...) opozarjajo na organizacije, ki so pomagale utrjevati nemshko nadvlado. Janez se prebujajo. Podnapis: *»Buchi, morje Adrijansko, – bilo si in bosh slovansko!«*

Karikaturu *»Vasovalci sedanjega chasa«* je Smrekar podpisal kot »Hendrik Brueghel« (po nizozemskem slikarju Pietru Brueghlu, okrog 1525–1569). Fantje – tj. starci, pohabljeni in bebci, saj so vsi drugi na fronti – se z lestvijo na ramah odpravljajo vasovat: *»Prej pa ne gremo dam, da se bo delal dan ...«* Zasmehujeta jih ruska ujetnika.

Mozhje so morali tako dolgo hoditi na nabor, dokler niso bili potrjeni. *»Precej uchiteljev je bilo mobiliziranih,«* se je spominjal Ivan Dolenc. *»Zato smo pa morali tisti, ki smo "varovali dom in babo", toliko bolj poprijeti. Seveda je pa "shkart" kmalu zmanjkalo, ker smo bili pri neskonchnih ponovnih naborih skoraj vsi potrjeni in so doma res ostali samo tisti, ki jih je Smrekar l. 1918 ovekovechil s sliko, da mora devet takih "fantov" ponochevalceve nositi lestvo, ko gredo dekle klicat.«* (Ivan Dolenc, *Moja rast*, Celovec 1991, str. 39).

Zapis v dnevniku zgodovinarja in trnovskega zhupnika Ivana Vrhovnika z dne 8. junija 1916 se glasi: »Pri prebiranju za vojsštvo jemljo vse od kraja. Potrjen je Marinkov Fronc« (Ivan Vrhovnik, *Vojne stiske*; Trnovska zhupnija v Ljubljani, Ljubljana 1933, str. 158).

Na karikaturi »Mir?« je Fran Podrekar upodobil boga vojne Marsa, ki zatrjuje: »Mislím, da bo kemalu konec moje slave; nobenega solda zhe ne iztisnem vech iz sveta.« Bog vojne izzhema zemeljsko kroglo, iz katere padajo novci v vrecho vojnega dobichkarja. Podrekar je narisal tudi »Novo bozhanstvo l. 1918« – mesarja v napoleonski pozi z »zlatim« teletom. »Kakor stari Izraelci, so tudi ljudje "modernega" chasa jeli obozhevati – tele,« pojasnjuje pripisan komentar.

»Razvoj chloveka« oziroma »Nazaj k naravi« je vodilna misel shtirih risb, na katerih je Smrekar prikazal moralni propad civilizacije med vojno. Sporochale so, da naj bi chez nekaj let ljudje zhiveli podobno kot opice na drevju. V Smrekarjevem *Chrnovojniku* iz leta 1919 lahko preberemo: »Ali izvira vsa nesrecha chloveshtva le iz megalomanije tistega pradedá, ki je prvi zachel hoditi po zadnjih shapah, s sprednjimi pa je posegel po zvezdab, da jih sklati z neba? ...

Che to velja, kaj ne bi bilo najpraktichnejshe, che bi se chloveshtvo poskusilo odlochiti spet za hojo po vseh shtirih – v svoj blagor, v radikalno odreshitev od vseh kulturnih nesrech in problemov?

Saj ta poskus ne bi bil pretezhak: razdalja med chlovekom in nepokvarjenim shimpanzom vendar she ni nepremostjivo velika!

Nazaj k naravi!

Na karikaturi »Zgodnja dunajska birma« je Smrekar upodobil avstrijskega zunanjega ministra, grofa Ottokarja Theobalda Czernina-Chudenitza (1872–1932) v vlogi dunajskega shkofa. Povod za nastanek karikature je bil naslednji: Czernin, ki je bil eden od zaupnikov pokojnega prestolonaslednika Franca Ferdinanda, je na veliko noch leta 1918 sprejel zastopnike dunajskega obchinskega sveta in jim orisal zunanjepolitichni polozhaj monarhije ter silovito napadel avstrijske Slovane, zlasti cheshke in jugoslovanske »pacifiste«, medtem ko je Nemce hvalil; mir naj bi bil zhe skoraj pred vrati, vendar so zunanji sovrazhniki dobili nov pogum, saj so jim cheshki in jugoslovanski »veleizdajalci« obljubili, da bodo razbili monarhijo.

Kot je za Smrekarja pogosto znachilno, je karikatura polna povednih detajlov. Czerninovo mitro (shkofovsko pokrivalo) je Smrekar spremenil v kachjo glavo, minister z zheleznimi rokavicami in s kacho v rokah grozi cheshkemu, slovenskemu in hrvashkemu dechku, ki so jih predenj nasilno privedli zhandarji. Nad birmo, ki »je birmance zares v pravi veri potrdila«, so neznansko navdusheni vojaki, preoblecheni v »nemsbke in madzharske matere«. Zgovoren je tudi oltar v ozadju, ki ima namesto stebrov dvoje topovskih cevi. Na oltarni slíki je v vlogi svetega Boshtjana upodobljen »avstro-ogrski Slovan«. Privezan je ob hrastovo deblo (hrastov list je veljal za simbol nemshtva, podobno je bila lipa simbol slovenstva). Njegovo telo prebadajo pushchice, na katerih lahko razpoznamo

hrastove liste, pero (morda namig na birokracijo) in § 14 – oznako za 14. paragraf ustave iz leta 1867, s pomočjo katerega so ministrski predsedniki vladali zhe pred vojno, ko je predvsem zaradi obstrukcij prihajalo do »delanezmožnosti«
dunajskega drzhavnega zbora. Czernin je bil sredi aprila 1918 prisiljen odstopiti.

»IKARUS« MED STRIPSKIMI »GLADIATORJI«

Med plodnejšimi avtorji slovenskega stripa v »klasičnih« 60-ih letih 20. stoletja je bil Bozho Debeljak. Rojen je bil v Ljubljani 29. 5. 1939, študiral je arhitekturo, delal v Studio Marketing (direktor), ukvarjal se je tudi s potapljashtvom; umrl je v prometni nesreči v Dalmaciji (prvomajski prazniki, 1978). Stripe je začel objavljati v *Ljubljanskem dnevniku*, ki je tedaj gojil domači strip: *Junaki* (1964), *Agonija izdane armade* (1964), *Lov na Teranij* (1965), *Admiralova bchi* (1965), *Obrachun na Trezorju* (1965), *Brodolom v veselju* (1965), *Podvodna roparja* (1967), *Izobčeni Ikarus* (1967), *Mladi detektivi* (1967). V *Nedeljskem dnevniku* pa je objavil: *Popolnega zločina ni* (1964), *Mashchevalec* (1966), *Sled pod oceanom* (1967), *Ledeni otok smrti* (1968), *Gladiatorji* (1969). V *Nedeljskem* je dlje časa sodeloval tudi kot stalni ilustrator romanov in feljtonov.

Debeljak je bil avtor s prepoznavnim risarskim stilom, sorodnim Alexu Raymondu in domachemu kolegu Bojanu Shleglu: realistična, tehnično trdna risba finejših linij, včasih tudi rahlo okorna, vendar zmeraj z zanesljivo fakturo, dovršenim letteringom, s solidnimi dialogi in zgodbami. Značilna zanj je tematika letalstva (tudi SF), zhe od prvega stripa; s področja te njegove afinitete je tudi njegov verjetno najboljši strip *Gladiatorji*, ki je izšel she v hrvaškem prevodu. V dosedanjih pregledih slovenskega stripa je bil njegov opus v glavnem prezrt.

Bozho Debeljak

GLADIATORJI

/iz stripa/

JANEZ & JOVAN

/strip – karikatura/

TIK PRED VEČERNI SONETJE

I.

Svezh kadavrček teče, teče
in se skotali.

V medenico ga zbada večer.
Bolijo ga vse kosti.

Pa je mislil, da ne bo nikoli več
nichesar chutil in poznal.
Svoje zmote se še predobro zaveda.
Boji se, da se ne bo tako kmalu pobral.

Tik pred nočjo je –
ne preveč ugleden čas.

Tik pred zimo je –
ne preveč topel čas.

Svezh kadavrček se zaveda, da bi krichal,
če bi le še imel glas!

II.

Svezh kadavrček lezhe v travo.
Daleč je še do piramid.
Lezhe in si misli: lepo je ležhati
takole, v klobčih zvit.

Oči ga bolijo od pretirane teme.
Ušesa ga bolijo od tishine.
Nich ne pogreša zhivega sebe –
narahlo se najezhi, pa ga mine.

Zvoki harmonike iz daljave
mu nichesar ne govore.
Chudne solzave oprave
pogrebcev ga ne razžhaloste.

Lezhi in pomisli: na bok ali na hrbet?
Naj ga koklja brčne, če ve!

III.

Svezh kadavrček gleda skozi temo na reko.
Do nje se je prikotalil po neumnem.
Njegove misli o njej so valovite.
Njegove misli o njej so postumne.

Najlajhje bi bilo reči: mrtva reka,
a to bi bilo le preveč očitno.
Svezh kadavrček se smeji tej misli.
(Očitno to ni to ...)

Očitno bo treba počakati še kako noch
in spet teči, teči.
Reka bo ostala, kjer je.

Ne splacha se ji z belim kruhom sporechi
in se odpovedati povezavi z davno pesmijo.
A očitno tudi to ni povsem to ...)

IV.

Svezh kadavrček se je zhe navadil,
da pri pasjansi ne more zmagati.
To bo zaradi lege.
Zhe vse predolgo lezhi.

Mrak nad njim je tih in dober.
Mravljišče ob njem sameva.
Svezh kadavrček grebe po njem s prstom.
Nekoga morash imeti rad, si prepeva,

cheprav koprivo, ki te opeche,
che preveč grebesh po mravljišču.
Vsaj tako se mu zdi.

Eh, pa saj nisem nadarjen za rime,
si nekolikanj zarotniško reče
in po tikpredvečerno zasuche z ochmi.

V.

Svezh kadavrček se ogrne z mislijo
na she en skorajshnji tik predvečer.
Silno samoto občuti.
A hkrati vsaj tolikanj silen mir.

Nihche mu ne prigovarja.
Nihche mu ne govori.
Nihche mu iz objestnosti
ne zatika vilic v oči.

Nihche ga ne kliche po imenu.
Lepo se je prikotalil in zdaj je, kjer je.
Ni ustvarjen za dnevne kaprice,
za nočne pa tudi ne.

Chisto malce ga boli le to,
da je she svezh kadavrček;
che bi bil vsaj zhe pepel, bi she shlo ...

DUCAT DOBRONAMERNIH

(aforizmov)

Z dobrimi nameni je mogoče priti tudi do vojn med plemeni.

Največ stanejo dobri nameni, čeprav so najbolj ceneni.

Dober namen je najbolj cenjen, če je slabi izvedbi namenjen.

Dobri nameni so nenehno opevani, a le redko upoštevani.

Dobri nameni so zlahka izrekljivi in težko izvedljivi.

Vsak dober namen je z dobronamernostjo posvečen in z zlonamernostjo zasoljen.

Dober namen se unichi, ko se uresniči.

Nekateri pridejo do dobrega imena le z obljubami dobrega namena.

Včasih je celo sovrashtvo lahko tako primerno, da je dobronamerno.

Dober namen je lahko tudi dushech objem.

Zgodovina dobronamernih načinov je zgodovina zločinov.

Najtezhja dobronamernost je lahkoovernost.

EPIGRAMIZMI

SLOVENIZMI

GLUHA LOZA

V brezizhodnosti
je edina možnost
te (ne)rodnosti –
plodna brezizhodnost.

JEZERO IN JAMA

S chim predstaviti Kure drzhavo,
s kakšno v svetu prepoznavno slavo?
Blejsko jezero in Postojnska jama –
to je vsa turistična panorama.

TAJKUNI NA LUNI

Najprej so potrebovali
za temelj bogatashe,
nato so jim noge dali
v shkornje »nashe« in »vashe«.

STEKLENA MENAZHERIJA

Menedzher leta
visoko leta,
veliko obeta,
pade kot omleta.

ZGODBA O USPEHU

Prav pasje je biti
po uspehu v riti
in naposled priti
she v tri pasje riti.

EKSCES NEBES

Pravilo pasjih nebes:
genij je zmeraj eksces.
A ko se muk nazhrejo,
se mu she psi uprejo.

JEKYLLHYDE

Gre za spoznanje natanchno
in resnicoljubno grobo:
vsakdo ima reprezentančno
in skrito, poshastno podobo.

HORROR OF WITCH
(psihoanaliza: analiza o psih)

Kar se je na Vichu zgodilo,
je neposredno potrdilo,
da je tudi pasja ljubezen
lahko pasja psihobolezen.

KRAVATA
(SHS trilateralala, Ptuj, 5. 3. 10)

Brez kravate
med EU brate?
Le s Hrvatom
zmeraj za vratom.

BANKET V (B)LITVI
(D. Türk v Litvi, 10. 3. 10)

Litva je bila prednica
razpada ruskega gulaga.
Sedaj je dvajsetletnica
tudi »slovenskoturshka« zmaga.

THERE IS SOMETHING
IN THE AIR

(21. 3. 10)

Kaj pomeni pomlad?
Da vsakdo spet bo mlad,
se pravi tudi tisti,
ki so zhe blizu glisti.

OKO LIJE

Nad okoljem v krizi
solze okó lije,
zroč v pravopisni cizi
okol(i)jske pomije.

PREDRTA CISTA

Tostran Cislajtanija,
onstran Translajtanija:
avstro-ogrška chista
klavstro-fobrska cista.

(NE)LEGITIMNOST

Che so meje socialistichnih
republik nelegitimne,
so tudi njihove odcepitve
le igrarije brezimne.

PROSTA TUTKA

Tudi prostitutka
je venetska beseda:
prosta tutka putka,
sebe nudecha beda.

MUKA NUKA

Novi knjizhni raj
od vprashanja »kdaj«
prek vseh vmesnih postaj
prehaja v gol vprashaj.

TRANZICIZMI

PER CAPITA

Komunizem kapital
brezglavo obglavi,
postkomunizem pa s tal
brezglavost vzpostavi.

»GULAG«

Osvobojeno gospodarstvo
je postalo trzhno
in za navadno prebivalstvo
kot »gulag« nevzdrzhno.

POVPRECHJE

(enakosti)

Za ene je bogato
in pavje bahato,
za druge pa je revno
in pasje pohlevno.

RDECHI (K)RIZH

Naj je bel ali rdech,
za revezha je krizh
ta problem perech:
dobiti vsaj rizh.

KRIMINAL CHISTIH ROK

Z denarjem fiktivnim,
prividno aktivnim,
se zbira kapital
kot chisti kriminal.

TRANZICIONISTI

Ko so se napotili
na obljubljeni Zahod,
vse globlje so tonili
spet na oskubljeni Vzhod.

VELIKI IN MALI BRATJE

Klub Velikih Bratov se smeje,
opazujoch zamudne pigmeje,
ki so tudi prishli do meje,
ko je treba premikati meje.

HOTEL »EU«
(jugovzhodna depandansa)

V jedru evrounijskega
posttranzicijskega transa
je vse vidnejsha mitropsko-
bantustanska depandansa.

GLOBALIZMI

AL GOR AL DOL?
(januar 2010)

Temperatura ozrachja
se nezadrzhno zvishuje,
evropska druzhina srachja
v sibirski zimi zmrzuje.

HAITI IHTI
(januar 2010)

Z repom useka zmaj
in v pekel spremeni
pod tropskim soncem raj,
slepilo za oči.

EVRAZIJA-SLOVENETIA
(WE od Trsta do Vladivostoka)

»Najvech sveta« ima
Dunaja kar dva:
zahodni – avstrijski,
vzhodni – sibirski.

LAVRAZIJA
(prageoloshki Nato-pakt)

Davna skupna celina
Amerika-Azija:
od Lavre se odcepi
sestra Anastazija.

SU(O)MI

Ali je res v patriotizmu
zmeraj neko ozadje svinjsko –
celo pri skandinavizmu,
kjer gre za patrijo finsko?

VELIKA (P)RUSIJA

Katarina, mala Prusinja,
je postala Velika Rusinja:
Evropa je zanjo polotok
Azije, Visla pa ruski potok.

PATERNALIZEM

Brez Matke Rusije
vsak otrok Slovan
svoj »levji skok« zaman
le poskusil je.

NI TRAVE BREZ DRZHAVE

V vsem, celo v travi,
je skrita drzhava,
chetudi pravi,
da se ne vmeshava.

(jan. – apr. 2010)

POPARE

(Posthistorichne parabole)

BLEBETAVE POPLAVE

Uchinek je bled,
spoznanje porazno:
poplava besed,
nalepljenih v prazno.

Gorechi nemir,
zapechen na papir,
v knjizhni obleki
podoben opeki.

Spominski paket,
povezan in spet,
chakajoch vrh polic
uporabe klic.

In kakshna je razlika
elektronska oblika?
Kako se z njo ohranja
zgodovina panja?

She hujshje poplave
skoz mrezhaste glave,
she hujsha muka ochi
s prividi v prah drvi.

POKORA PROSTORA

(Alpe – Jadran – Donava)

Kvarner in Reka –
sol novega veka.
Od Soche do Foche
hrvashke »koche«.

Je krajina Bela
srbska ali hrvashka?
Je Semedela
pravzaprav zhe lashka?

Panterske zastave
bi shle vsaj do Drave,
na lashkem zapadu
bi stale ob Padu.

Z »Drangom« spet na Vzhod
za habsburshki prerod,
zraven bi shel kak dar
na ogrski oltar.

Vsak ima svoj plan,
kako biti bolj mochan.
Pri tem pach mali
plachujejo s penali.

MNOZHICHNOMEDIJSKE BELEZHKE: MITOLOGIJA IDENTITETE (XVIII)

(drugo shtirimesechje 2009: maj – avgust)

DO KONCA IN NAPREJ (Slovenija, 1990; TVS 1 – 1. 5. 2009). Dobrodoshla osvezhitev spomina na enega boljshih slovenskih filmov (rezhija Jure Pervanje), ki nosi letnico zacetka 90-ih, dogaja pa se v 30-ih, se pravi, da sta obe chasovni dolochnici »simptomalni«, saj kazheta na chas tik pred dvema usodnima prelomnicama v narodni zgodovini, pred drugo svetovno vojno in pred osamosvojitvijo. Gledano po določenem chasovnem odmiku od nastanka, vsaka tvorba »zhivih slik« vse bolj razvidno razkriva svojo »immanentno simbolichnost« kot specifichna komunikacija znamenj in sporočil, tako med njihovim nastajanjem kot med poznejshim sprejemanjem determiniranih s prostorsko-chasovnim kontekstom. Med snemanjem tega filma je bila »v zraku« radikalna kriza juzhnoslovanske federacije s pripravljanjem osamosvojitve geohistorichnega konteksta, ki je bil v prikazanem dogajalnem chasu uradno imenovan »Dravska banovina«. Uvodna opomba opozarja, da je filmska zgodba povsem izmishljena; govori o pustolovskem razbojniku Tonetu Hacu, dovolj znano pa je, da je v zadevnem chasu obstajala resnichna oseba s podobnim imenom in podobno biografijo. Filmski Hac je provincialni bonvivan, film o njem je kot celota inventivno zasnovan in z vrsto briljantnih sekvenc nakazuje lepe možnosti vsaj za slovensko varianto »shpageti vesterna«, vendar v vseh pogledih ostaja nekje na pol poti, z nedodelanimi odnosi med imenitno nakazanimi liki (odlični Matjazh Tribushon v glavni vlogi), med komedijo in tragedijo (uradno oznachevan kot »pustolovska komedija«), med dokumentarnostjo in satiro; kljub gledljivosti je v dramatichnem smislu shibak in se proti koncu vse bolj izgublja v esteticistichno nizanje prizorov, ki jih zakljuchi dokaj stereotipna poanta o neugonobljivo vitalnem outsiderju, ki se zmeraj uspe izmakniti na pot lastne »osamosvojitve« ... Zgodovina kot (kvazi)pustolovska ekshibicija »ljudskega genija«, ki v vsaki »konchni blokadi« spricho tako ali drugache problematichnih zunanjih okolishchin (konec Avstro-Ogrske, konec Dravske banovine, konec Jugoslavije) odkrije nov anarhoidno deviantni vitalistichni zagon za samoohranitev?

ODMEVI (TVS 1 – 6. 5. 2009). Pogovor voditelja s tremi strokovnjaki za mednarodno pravo na temo slovensko-hrvashkega razmejevanja ob predlogu komisarja za evropsko shiritev Ollija Rehna. Milan Brglez (FDV) skusha biti »akademsko nevtralen«, diametralno pa si nasprotujeta stalishchi Rajka Pirnata (Pravna fakulteta) in Danijela Starmana (Civilna druzhba Slovenije ...): prvi obsoja slovensko blokado hrvashkega pridruzhevanja EU kot povsem neproduktivno in

se zavzema za dobre sosedске odnose s Hrvashko v skupni evropski prihodnosti, drugi poudarja vidik pravichnosti na podlagi zgodovine, v kateri je bila Slovenija izrazito oshkodovana ... Med Hrvati tako nasprotujochih si pogledov ni zaznati, zanje je zadeva »bolj preprosta«: vztrajati pri Badinterjevem nachelu (status quo z mejami med republikami exSFRJ) in pri mednarodnem pomorskem pravu. Tehtna pripomba Starmana: Slovenija zaradi blokade imenovanja novih ambasadorjev s strani predsednika Türka nima urejene diplomacije, zato tudi v tem pogledu usodno zaostaja za Hrvashko pri mednarodnem lobiranju ... Nasprotje med Pirnatom in Starmanom je vsekakor ilustrativno za opazno shirsho divergentnost slovenskih stalishch glede aktualnega (zlasti pomorskega) razmejevanja med Slovenijo in Hrvashko.

NE JOCHI, PETER (Slovenija, 1964; TVS 1 – 9. 5. 2009). Na dan zmage je TVS predvajala ta »partizanski« film, ki ima nekakshen legendarni prizvok, cheprav gre za skromno delo, nevredno tezhe rezhiserjevega imena (France Shtiglic, po scenariju Ivana Ribicha). Za mladinski film, »pravljico«, nagnjeno v komedijo, bi bil osnovni sizhe she kar sprejemljiv (dva prekaljena partizanska borca morata skozi nemshke zasede varno odvesti tri otroke na osvobojeno ozemlje in komichni zapleti pri tem), vendar je realizacija le kup okornih klishejev brez vsake izrazitejshe invencije glede ritma, fabule in likov (od treh otrok le najmlajshi »igra«, druga dva sta povsem neprofilirani lutka), tako da od vsega praktichno ostaja le znano »duhovito« vprashanje malega Petra, zastavljeno nemshkemu vojaku, ki se mu vdre v partizansko skrivalishche: »As ti tud not padu?« ... (V chasu, ko je po Jugoslaviji strashil druzhbenokritichni »chrni val«, je slovenski film obtichal v pasti t. i. mladinskega filma, iz katere je le redko uchinkoviteje pogledal; temu sta svoj dolg plachala tudi Shtiglic in Kavchich; »globinska interpretacija«, ki v *Ne jochi, Peter* vidi inovativno ironizacijo partizanstva, je zunaj resnejshe relevance.)

HOJA PO ROBU (*Walk the Line*; ZDA, 2005; POP TV – 9. 5. 2009). Biografski film o velikem amerishkem pevcu populistichne glasbe Johnnyju Cashu (1932-2003; sijajna pesem *Ring of Fire*) in njegovi ljubezni s pevko June Carter: usoda umetnika kot nenehna »hoja po robu« (z vechstransko pomenljivostjo, tudi glede mamil). Pod profesionalno zgledno rezhijo Jamesa Mangolda sta pevski par (tudi v petju in igranju na inshtrumentel!) upodobila Joaquin Phoenix in Reese Witherspoon; che je on odlichen, zanjo pravzaprav ni druge oznake kot ugotovitev, da gledalec spricho tolikshne métierske »lahkotnosti«, katere prefinjena mimichna zgovornost skoraj ne potrebuje dialoga, ostane »odprtih ust« ... To je zhe tradicija zlasti v amerishki kinematografiji: pojavi se film, v katerem kakshna igralka z edinstveno, skoraj nedoumljivo, do zadnjega odtenka briljantno izbrusheno preprichljivostjo poda svoj lik. V tem primeru bi bilo seveda she dodatno nedoumljivo, che Reese ne bi bila dobila oskarja.

VERONIKA IN FRIDERIK (Slovenija, 2009; TVS 1 – 12. 5. 2009). Igrano-dokumentarni film v rezhiji Klemna Dvornika o slovenskem paru, ki korespondira

z Romeom in Julijo. Solidno v prepletu navajanja dejstev s strani strokovnjakov in igranih vlozhkov; ni znano dosti trdnega o tem legendarnem dogajanju, po katerem so celjski grofi izginili v breznu zgodovine. Od vsega so ostale tri osebe kot tri zvezde v celjskem grbu: grof Herman Celjski, njegov sin Friderik in Veronika, ena od treh ključnih ženskih likov slovenske mitologije (poleg nje še desetnica in lepa Vida). Ključno vprašanje v tej zadevi: ali je Friderik umoril (zastrupil ali celo zadavil?) svojo neljubljeno zeno Elizabeto Frankopansko ali pa je umrla naravne smrti, ker je bila težko bolna. V filmu strokovnjaki nagibajo k slednji možnosti, se pravi, da so govorice o umoru del zhe v starih chasih znane in uchinkovite »negativne kampanje« zoper ljudi, ki so se upirali mogočnikom, kot se je Friderik uprl tiranskemu ochetu in se vdrugo skrivaj porochil s skrivnostno »charovnico« Veroniko. Je »narava« sama, brez neposredne chloveshke zlochinske zarote, »umaknila« Elizabeto, da sta se Friderik in Veronika lahko porochila, kakor se je nedavno podobno zgodilo z angleshko princeso Diano, da se je Charles lahko porochil s svojo »pr(a)vo ljubeznijo«? (Istega dne kot ta film srechanje pisca teh vrstic z Levom Detelo, piscem konec lanskega leta izdanega romana *Tri zvezde*, avtor se je s tem najobshirnejshim tekstom o celjski grofovski politichno-ljubezenski aferi tematsko navezal na svojega sorodstvenega in pisateljskega prednika Frana Detelo, pisca romana *Velik grof*, 1885).

SVETO IN SVET: MLADI (TVS 1 – 13. 5. 2009). Pogovorna oddaja s strokovnjaki na temo »mladi v danashnjem svetu« (oznaka v programu: »Mladih med 15. in 29. letom starosti je 20 odstotkov slovenskega prebivalstva. Nanje bi morala biti druzhba še posebno pozorna, saj njihov razvoj in trendi kazhejo, kakshna bo slovenska druzhba v prihodnje.«). Ne glede na smeshnost citirane fraze kot zhurnalisticnega mashila (mladi prav nich bolj kot drugi »zaznamovanik« ne kazhejo, kakshna bo prihodnja slovenska druzhba), je oddaja sicer solidno pripravljena s shirshim izborom kompetentnih sogovornikov, a se po »notranji logiki« neizogibno, kljub marsikaterim tehtnim izjavam, nekje od polovice naprej izgublja v vse bolj duhamornem, bolj ali manj negledljivem prekladanju vljudno zavutih dialogov z leve na desno in obratno v smislu: to je sicer res tako, ampak je vendarle tudi malo drugache ... V spominu ostane kakshen »slikovitejsi« drobec, kot je na primer pomislek katolishkega duhovnika (v oddaji poleg »civilistov« le zastopniki institucij enega verstva), da je albanska mladina iz ruralnega muslimanskega okolja morda bolj zdrava kot slovenska, ker v Sloveniji dalech od doma gara od zore do mraka, poshilja denar domov, ne pije alkohola, medtem ko se slovenska do 30. leta lenobno drzhi starshev, se omamlja ob hrupni glasbi, se gre sumljivo protestnishtvo itd. Omenjeni pomislek namrech osvetljujejo dejstva, da je del zdravja demografsko eksplozivnih muslimanskih druzhin tudi systemska mitologija (teroristicnega) samozhrtvovanja, da v tradicionalnih muslimanskih druzhinah ne zhivijo skupaj le starshi in otroci (»hotel mama«, zaradi modernega podaljshevanja sholanja v glavnem ekonomska nuja, naj bi bil osrednja rakava rana zahodne druzhbe, kot je bilo omenjeno tudi v tej oddaji), temvech celi rodovi v

neredko najkrutejši avtoritarni povezanosti, ki očitno dushi intelektualni razvoj mladine in sploh islamske civilizacije, ter da je v islamskem kontekstu celibatna askeza, ki je eden od temeljev krshchanstva, v bistvu družbeno škodljiva, biopsihološko nezdrava dekadenca in pervertirano upiranje bozhji volji (islam je po temeljni avtodefiniciji vdanost v bozhjo voljo) ali, recheno »po evropsko«, naravi. Pri tem ostaja nereflektirano vprasanje, zakaj je po »bozhji volji« (in pravzaprav tudi »po naravi«) sploh dana možnost tega »upora« in ali je tudi teroristični (samo)moriški nagon zgolj zvestoba (za nekatere najvišja – pravichnishka, svetnishka) tej volji. Nekaj slikovitih negativnih zgledov od katoliške cerkve, osenchene s pedofilijo in homoseksom, prek »heretichnih« oblik sufizma do Tibeta (nekakšno kitajsko »anti-Kosovo«), kjer naj bi enormno budistichno menishtvo s spolno askezo privedlo avtohtoni narod in njegovo nekoch mogochno drzhavo na rob kolektivnega samomora (v kitajskem, tj. velikohanskem »materinskem« narochnju). V nakazanem smislu bi najbrzh imel kaj povedati tudi kakshen predstavnik slovenskih muslimanov ali budistov

MASHCHEVANJE NINJE (*Revenge of the Ninja*; ZDA, 1983; Kanal A – 14. 5. 2009). Eno bolj znanih del iz posebnega populistichnega zhanra »martial arts« ali daljnovzhodnih borilnih veshchin, nastalega kot holivudski odmev na ustrezno vrst hongkonshkega filma, ki je pravzaprav bolj groteskna baletna koreografija kot »resnichen boj«. Tu gre za varianto ali podzhanr »ninja« o starodavnih japonskih, v glavnem chrno kostimiranih in maskiranih skrivnih ubijalcih, vohunih, diverzantih, nekakshni podzemni, nechastni alternativni samurajem kot elitni redni vojski (slovenski pravopis 01 zahteva fonetichno »srbsko« slovenjenje japonskih besed; judo se ni uveljavil kot dzhudo, tudi ninja prevladuje v transkripciji, ki ni angleshka, ampak je avtentichna japonska romanizacija, t. i. roma-ji). Rezhiser Sam Firstenberg (rojen kot Shmulik F. na Poljskem 1950) se je specializiral za temo ninja; zaslovel je s filmom *American ninja* (1985), v naslovni vlogi Michael Dudikoff; traparija je pri publiku vzhgala in igralec si je ustvaril ime. Bolj avtentichen je predhodnik Sho (Shoichi) Kosugi, japonsko-amerishki igralec (r. 1948, Tokyo, z borilnimi shporti se ukvarja od petega leta, sicer tudi dipl. ekonomist), specializiran za ninja filme, ki so bili na vrhu modne popularnosti v 80-ih letih, njegovo ime je filmski sinonim za ninja veshchino kot Bruce Lee za filmski karate. Tudi v *Mashchevanju ninje* je v glavni vlogi Kosugi (pozitivni ninja), kot zmeraj preprichljiv z markantno igralsko prezenco in suveren v bojnih scenah. Film je dokaj informativen v smislu predstavitve najbolj virtuoznih likvidatorjev v svetovni zgodovini. Zgodba je bolj ali manj standardna, zasilna mreza kot »alib« za sekvence z uboji iz zasede ali za dvoboje med dobrim in zlim (tu je belec negativni ninja, nich manj virtuozen kot njegov pozitivni japonski nasprotnik, cheprav je »belec ninja«, radikalno vzeto, pojmovni nesmisel, ker sta tako ninja kot samuraj specifichni, chasovno presezheni endemichni iniciaciji, ki imata v tujini v glavnem le rekreativno, shportno ali medijsko komercialno ter deloma »metaforichno« vrednost).

PESEM EVROVIZIJE 2009 (prenos iz Moskve; TVS 1 – 16. 5. 2009). Osnovno (psih)fenomenoloshko vprašanje: kakšna politekonomsko-kulturna komunikoloshka »simbolika« je v tem populistichnem sejmarstvu? Eurosong je delezen vsakršnih kritik, oporekajo mu shirsho evropsko veljavo, chesh da vse bolj postaja drugo- ali tretjerazredni obrobni, tj. vzhodnoevropski, postkomunistichni, postsovjetski kich, pomeshan z globalizmom in gejevstvom, toda she vedno ima veliko tv gledalcev (120 milijonov?) po vsej Evropi in dejstvo je, da je najvechja glasbena prireditel na svetu. Vsekakor je v zvezi z njim najti marsikak slikovit »paradoks«. Slovenija je tokrat prispevala *Simfonijo ljubezni* s kvartetom godal in hrvashko pevko Martino Majerle (ravno v chasu najhujsh »medijske vojne« zaradi SLO-HR razmejivte; SLO je sploh »podruzhnica« hrvashke popglasbe, besedila hrvashkih »severinovskih« popevk, na prvo zhogo prijetnih za uho, sicer pa izdelanih po očitni »nacionalni« shablona, so na slovenskem spletu med najbolj iskanimi, nekako v smislu *Petelinjega zajtrka*; to v politichnem trendu »bega z Balkana« dishi po balkanski shizoidnosti, podobno kot popularnost srbskih popevk na Hrvashkem ali hrvashkih v Srbiji – znachilen primer Neda Ukraden). Ta »slovenska« *Love symphony* (ker je tudi po skladbi in aranzhmaju hrvashkega porekla, je v spletnem komentarju dobila oznako »chefurska zadeva«) je profesionalno soliden izdelek, tempiran v aktualnem, nekoliko bolj glasbeno-tekstovno poudarjenem evrotrendu, v katerem je dobrodosla tudi kakšna kozmichno-religiozna aluzija (»inside my universe« v LS – prim. Depeche mode: *Sounds of the Universe*, 2009; Dima Bilan: *Believe*, Eurosong 2008 – prim. Lenny Kravitz: *Believe*, 1993), a se je na Evroviziji izgubila v (pod)povprechju brez mesta v finalu, morda tudi zaradi negativnega vpliva dolgega instrumentalnega uvoda in dolgo »skrivnostno« za zaveso skrite pevke. Od exYU sta se v finale uvrstili Hrvashka in BiH, obe s podobnim »mistichno-poetichnim« aranzhmajem v zateglem etnobalkanskem podtonu, prva v chrnem, druga v belem dizajnu. Za nekatere je bila favorit Malta s »klasichno zajetno« in zhe kar priletno Chiaro (lep, chist glas, zhe tretjih na Eurosongu) ali prav tako »zrela« predstavnica Francije Patricia Kaas s »prekomplicirano« pesmijo v francoshchini (Et s'il fallait le faire); Romunka Elena Gheorghe, nekakshna varianta Britney Spears, je v angleshchini izrazila svoj »avtentichni etnocenter« s pesmijo *The Balkan Girls* ... Po prenovljenem glasovanju (pol publika – pol zhirije) je absolutno zmagal od zacetka favorizirani predstavnik Norveshke, 23-letni »babyface« pevec, avtor teksta in skladbe Alexander Rybak, chigar ime zgovorno kazhe na rusko poreklo (rybák – rus. ribich), s povprechno »pravljichno« pesmico o prvi ljubezni *Fairytale*, zapeto v angleshchini, in z vedro energichnim nastopom, med katerim je igral tudi na (očitno trendovsko) violino; svoj uspeh je utemeljil z »novotrendovsko« izjavo, da je pach imel nekaj za povedati. Tako je po svoje tudi ta v Minsku rojeni »Norvezhan« (nekakshen »kontra-Viking« – po Vikingih, ki so menda ustanovili prvo rusko drzhavo), otrok beloruskega emigrantskega para poklicnih glasbenikov, z očitnimi ruskimi prizvoki v svoji glasbi, podaljshal »simptomalno« prevlado

pisanega, pretežno angleško pojočega vzhodnoevropskega /b/loka (od Balkana do Skandinavije) v zadnjih letih Eurosonga. Vsekakor se Rusija ni dosti menila za kritike Eurosonga; z odlično, širokopotezno organizacijo je prireditev vzela kot še en ruski (bilanovsko voluntaristični) triumf.

DRUGA SVETOVNA VOJNA – ZA ZAPRTIMI VRATI (*World War II Behind Closed Doors*; BBC 2008; TVS 1 – 21. 5. 2009). Prva šestina igrano-dokumentarne serije. Izvrstno kot zmeraj, angleški dokumentarci so razred zase, tako rekoch kvintesenca pojma. Chetudi zaradi igranih sekvenc na videz nekoliko »lahkotnejshe«, gre tudi tu za vrhunski profesionalizem, kjer je vse na svojem mestu, zgodovinsko korektno, informativno, tekoče gledljivo kot dober triler ... Sredishchna tema: »ljubezen« med Hitlerjem in Stalinom, med nemškimi nacisti in ruskimi komunisti tik pred drugo svetovno vojno, dogovor o skupni, velikodrzhavno interesni delitvi Poljske na Visli (podoben angleško-ruski sporazum o delitvi vpliva v Aziji leta 1907); pri tem so Rusi »mimogrede« izvedli katinsko likvidacijo 22.000 poljskih oficirjev, policistov, izobrazhencev, ki so med predhodnimi zaslishevanji vztrajno zavrachali sodelovanje s Sovjetijo; za Kremelj je bilo to »vprashanje statistike«, vechina malih pobijalcev pa je konchala v umobolnicah. Glavni lik je Stalin, ki ga je odlično upodobil fizichno sicer rahlo premochni ruski igravec Aleksej Petrenko (znan tudi kot filmski Rasputin). She vedno ostaja »uganka«, ali je Stalin res verjel v to »nemogoche prijateljstvo«, ali je bil res popolnoma presenechen, ko je Hitler napadel Sovjetijo. Se pravi: rabeljski diktator z izkushnjami iz najglobljega politichnega pekla, »monstrum«, ki ni zaupal nikomur (niti lastni materi), naj bi »naivno zaupal« zaprisezhenemu, deklariranemu nasprotniku bolshevizmu ter krshilcu vsakrshnih dogovorov in pogodb. Vsekakor je Stalin, ki je bil prek izvrstnih sovjetskih obveshchevalcev na tekochem glede nemških priprav za napad na vzhod, s paktom s Hitlerjem zachasno zmedel vse nasprotnike Sovjetske zveze in pridobil dolochen chas, ko je bil za njegovo drzhavo dragocen vsak trenutek, nato pa se superiornemu nemškemu stroju ni (samomorilno?) uprl na meji, temvech ga je spustil v notranjost, da si je v daljavah ruske zime polomil zobe; po preobratu je hajkal Nemce v protiofenzivi, ki nima primere v zgodovini, a tudi pri tem ni izgubil hladne glave, temvech je natanchno uposhteval možnosti in medzaveznishke dogovore (nekateri so prichakovali, da bo shibal do Atlantika in Rima). Daljnosezhno ilustrativen je odgovor nemškega ambasadorja v Moskvi na vprashanje, zakaj je Nemchija napadla SZ kljub paktu o nenapadanju: »Trudil sem se za dobre odnose med Nemchijo in Sovjetsko zvezo ... Toda usodi ni mogoche ubezhati ...«

ETNO VECHER ZORANA PREDINA (Slovenija, 2009; TVS 2 – 23. 5. 2009). Ko Eurosong postaja »balkansko-slovanski zhur« s skandinaviziranimi elementi turbofolka, ni mogoche mimo posnetka jubilejnega koncerta v Cankarjevem domu v letoshnjem marcu: gre za 30-letnico delovanja kantavtorja (modernega »ljudskega pevca«), pesnika, skladatelja Zorana Predina (Maribor, 1958), enega od legendarne slovenske popglasbene trojice »inovcev« (Lovshin, Kreslin); v njegovem opusu se

najbolj markantna zdi pesem *Praslovan* (pesmi pishe in poje tudi v hrvashchini ter v drugih jezikih). Podnaslov koncerta: *Balkan zbur z Mentol bonbonom*. Torej balkanski zhur z grenko-sladkim okusom. Umirjeno kultivirana (brez »punkovske« jezne satire iz Predinovega obdobja z rock ansamblom Lachni Franz) etnodeterminiranost sega od slovenskega romstva (etno ansambel Shukar) prek srbsko-vojvodinskih starogradskih popevk do širokih ruskih ritmičnih asociacij (npr. *Zadnja večerja* kot priredba sovjetske himne). Znachilno zvenech, mozhat Predinov glas se je izvrstno ujel s sorodnim glasom gosta večera – »balkanoidnega« Magnifica ... Ob tej znachilni glasbeno-pevski večerji se neizogibno ponavlja vprashanje, kaj v chasu zgodovinsko-politichnega debakla jugovzhodne Evrope tako ustvarjalce kot obchinstvo vleche v modificirani etnopolulizem, ki je vsemu navkljub očitno privlachen za obe strani. Mogoche gre za uzhitek v samospoznavanju kot »nezavedni« kompenzacijski avtotorturi, kakor je tovrstna motivacija nasploh v ozadju tudi najbolj cenenega, tako rekoch nagonskega populistichnega »iskanja poezije« pri širokih krogih, ki sicer poezijo kot »literarni pojem« prezirajo in sovrazhijo (vzbuja jim nejasno grozo).

GOVORECHE GLAVE (Slovenija, 2009; TVS 1 – 24. 5. 2009). Dokumentarna predstavitev treh sodobnih slovenskih filozofov (Ivan Urbanchich, Marko Urshich, Rado Riha) po scenariju Marije Zidar in v rezhiji Dushana Moravca. Vsak portret je montazhno kombiniran z »igranim« gradivom; to naj bi v filmskem smislu dinamiziralo enosmernost »predavateljskih« izpovedi govornika, vendar mestoma deluje tudi »nategnjeno« kot asociativnost, ki je očitno iz »iz druge roke«. Urbanchich je tako osvetljen z »zgovornimi« odlomki filma iz chasa njegove mladosti *Ne chakaj na maj*, Urshich (najbolj ustrezno) z eksterierji in interierji njegovega krashkega »podezhelskega konteksta«, Riha z dejavnostjo neoavantgardne skupine OHO. Najbolj markanten je osemdesetletni Urbanchich: po njem je filozofija stvar starcev, pred 50. letom filozof ne more povedati nich shirshe relevantnega, treba je preshtudirati dolochene tekste, filozofija je uvid v nesvobodo bivanja (zgodnji »shok« spricho ujetosti tovarnishkih delavk v ubijajochi proces dela, danes vsesploshna zahtevnost produktivnosti), filozofija je samota, (privilegirani) »dolgchas« sprehajalca, pogovor z davno mrtvimi filozofi, katerih misli pa so she tu, na voljo v knjigah, vendar za ceno vchasih tudi skrajne muke (»da bi udaril z glavo v zid«), brez odziva pri sodobnikih (na vprashanje, kdo ga bere, Urbanchich odgovori »pesnishko« nihche), v vsej zgodovini je bilo le malo pravih filozofov, nekako za prste obeh rok – od grshkih klasikov do Marxa in Nietzscheja ... Ob zadnjih dveh se gledalcu nakazuje problemski paradoks: ali sta ta dva »subverzivca« sploh res prava filozofa, che je prvi bolj sociolog, ekonomist in politik, drugi pa literat, v filozofskem smislu nesistematischen esejist, patetischen pesnik, aforist (za Jaspersa je Nietzschejev opus »kup odlomkov«)? Njuni nasledniki v 20. stoletju, neomenjeni med prvo deseterico, so očitno drugorazredni, se pravi, da morda tudi sodobna filozofija deklinira v nekaj drugega, kot se to po Urbanchichu dogaja s sodobno umetnostjo, ki ni vech

umetnost (omeni Globokarja, chigar glasbe »ni mogoče poslušati«). To evocira dovolj provokativno Urshichevo misel, navedeno v filmu, da je filozofija pravzaprav svojevrstna literatura, saj gre za pisanje, ki je tudi estetsko strukturirano. Urshich razmishlja distancirano do polit-socialnega konteksta kakor Urbanchich, vendar z drugačnih vidikov, manj družbenokritično, blizhe sodobni znanosti, ki v nekaterih elementih prehaja v SF kozmologijo (npr. četrti razsežnost bivanja); za Riho, ki se opredeljuje bolj »pragmatično«, pa je najpomembnejši sodobni filozof Francoz Alain Badiou, ki je bil dolgo prezrt, v senci drugih, zdaj pa mu namenjajo vse več pozornosti.

PREVAJALKA (*La tradutrice*; Shvica, Rusija; TVS 2 – 25. 5. 2009). Bolj komorno uglasen koprodukcijski triler v režiji Elene Hazanove na temo Zahod-Vzhod, tukaj natanchneje Shvica-Rusija ali modifikacije alpskega drobnjakarskega perfekcionizma in stepske širokopotezne neskrupuloznosti. Profesionalno nedvomno solidno, zlasti v prislushkovanju določenim medchloveskim odnosom in njihovim posebnostim v mednarodnih kombinacijah. Film se dejansko giblje na nevarnem dramsko-tematskem robu (shiritev ruske tranzicijske mafije na Zahod in v shvicarske banke skozi izkušnjo mlade zhenevske prevajalke, rojene v Rusiji, kamor jo »vleče kri«), ki se ga ves chas dotika, toda tako v posameznih etapah kot s sklepom se pomirljivo melanholično izogiba sicer, z radikalnega vidika, neizogibni katastrofi.

SVETO IN SVET: KRSHCHANSTVO IN ODNOS DO SPOLNOSTI (TVS 1 – 10. 6. 2009). Televizijska oddaja s tako neizhrpno temo lahko v vsestransko odmerjenem »družinskem« kramljanju med voditeljico in enostransko (omejeno na katolishtvo) izbranimi strokovnjaki samo navrzhe prgishche bolj ali manj lucidnih sprotnih prebliskov, katerih edina praktična funkcionalnost (poleg poklicnega zapolnjevanja programske sheme) je morda spodbuda za gledalca, da tudi sam nekoliko »pomeditira« o zadevi. Za vechjo »dramatičnost« bi bila potrebna navzočnost kakšnega strokovnjaka iz drugih, do krshchanstva tudi bolj kritičnih misljenjskih kontekstov, vendar to v danem okviru niti ni bistveno ... Kot »tisto bistveno« se tudi pri tem pogovoru namrech kazhe splošna ugotovitev, da se pojma, ki ju danashnja kvaziliberalizirana globalna civilizacija za vsako ceno skusha manipulativno »skoitirati«, namrech *spolnost* in *sproshchenost*, v smislu radikalnega diskurza (diskurz, ki ni intencioniran radikalno, »dekonstrukcijsko«, sploh ni diskurz, temvech je le družhabna konvencija) v možno sintagmo povezujeta le kot temeljna medsebojna kontradikcija. Ta najgloblje provokativna aporija je univerzalno antropoloshko »dejstvo«, ki presega vse chasovne razsežnosti in civilizacijsko-religijsko-idejne raznolikosti, saj specifična tabuiziranost spolnosti (s celibatom vred) nikakor ni le nekakšna pervertirana posebnost krshchanskega – zlasti katolishkega – konteksta, kot menijo nekateri, temvech je tako ali drugache navzocha tudi v najbolj primitivnih, »sproshchenih«, kamenodobnih kulturah. Krshchanstvo je na podlagi pravadno predkrshchanskih, arhetipskih izkushenj izpeljalo le določene radikalne

konsekvence in normative (npr. zakon kot eden od zakramentov, kot absolutna moralna zaveza zvestobe), povezujoč, kot kazhe njegovo temeljno biblijsko prichevanje, kataklizmično divergentnost spolnosti kot (pro)kreativnega nagona s hkratno možnostjo genetičnega kriminalnega dejanja (t. i. izvorni greh). Shizoidnost spolnosti je očitno determinirana tudi chisto konkretno biološko kot tako rekoč vsakdanja izkushnja: telesni topos spolnosti in rojevanja kot najvishje medchloveshke »daritve« (zhrtvovanja) je nelochljivo istoveten s »subterenskimi« sekrecijskimi organi, ki izzivajo skrajni uzhitek in skrajni gnus ter monstrumsko kuzhno destrukcijo z nedogledno daljnosezhnimi posledicami, tudi dednimi, evolucijskimi. Kot je bilo rahlo nakazano v zadevnem tv pogovoru, krshchanska teologija celo na najvishjih, najbolj poduhovljenih tochkah svoje refleksije govori z jezikovnimi kategorijami spolnosti (npr. »erotični« odnos med Kristusom in Cerkvijo ali Sveta Trojica, ob kateri ni bilo omenjeno, da je krshchanstvo v njej maskuliniziralo, tj. spiritualiziralo izvorni semitski zhenski spol pojma »Duh«). V pogovoru je bila prezrta tudi psihoanaliza, ki je vsekakor markantna refleksija spolnosti v zahodnem (judovsko-krshchanskem) kontekstu; ta psihološko-filozofska refleksija v svoji najbolj avtentični freudovski poziciji namrech ne prinasha nikakrshne »odprave« ali »ozdravitve« neizogibnih ter po svoje koristnih kompleksov in frustracij, temvech ponuja le dovolj radikalno možnost za provokacijo »gorgonsko neznosnega« uvida. Glede pedofilije, ki so se je dotaknili v pogovoru, pa se je zahodna civilizacija danes znashla v »dodatni spolni aporiji«: ta deviacija se ob aktualnih razkritjih medijsko vse bolj opisuje kot logična posledica katolishkega celibata (kako je s tem npr. v budizmu, kjer je menishki celibat po svoje she strozhji?) in je splošno konsenzualno kriminalizirana, hkrati pa se vse bolj uveljavlja permisija do homoseksualnosti, cheprav je bila v grshki antiki pedofilija eno od izvirnih imen za homoseksualnost (tudi gr. paiderastia) kot obliko »normalno sproshchene spolnosti«.

ELDA VILER (Radio Slovenija; 16. 6. 2009). Radijski prenos jubilejnega (50-letnica glasbenega delovanja) koncerta Elde Viler, ki je ob Marjani Derzhaj in Majdi Sepe ena od trojice velikih dam klasichne slovenske popevke nekje iz sredine druge polovice prejsnjega stoletja (sochasni vrh sploh vsega jugopopa s celo vrsto she danes zvenechih imen in njihovih »evergreenov«, hkrati vrh socialistichne jugopolitkulture: razmeroma soliden dvig standarda, samoupravljanje, neuvrshchenost, prvi oskar, prvi nobelovec itd., nato dolga »katabaza« sistema v razpadanje, popglasbe v shtancanje). Po aplavzih sodech, se je v Krizhankah zgodila triumfalna vrnitev »odpisane pevke«, katere osebna umetnishka specifichnost se zdi v tem, da je v omenjeni trojici najblizhe pojmu »opernega petja« (znachilnost Derzhajeve je nekoliko »fantovska« stilizacija, Sepetove pa izrazito »deklishka«, peli sta tudi v duetu). Elda Viler je tako rekoč poosebljenje »tezhkega petja« v zhanru lahke glasbe; pela je zahtevne skladbe, glede katerih so drugi pevci priznavali, da jih zmore le ona, a pri shirshem obchinstvu je bila znatno manj popularna kot omenjeni kolegici (v nekem chasu je

bila Slovenija zanjo tako rekoch »dolina brez odmeva«, kot je naslov ene od njenih popevk). Njen nastop daje vtis, da gre tudi v t. i. zabavni glasbi zmeraj »stoodstotno zares«; rob te »dramatizacije« je popevka *Vzamesh me v roke* (zmagala na Slovenski popevki 1967), ki je eden najbolj neznosnih primerkov povsem nedistanciranega populističnega sentimentalizma, tempiranega na to, da bi se vsaj s kakšno kapljico svoje slinice usedel v poslušalčevo izsušeno polje »nezavednega«.

JUAN BENIGAR (Slovenija, 2009; TVS 1 – 16. 6. 2009). Dokumentarni film, režija Slavko Hren, o »slikovitem fenomenu« Ivana Benigarja, etnologa, antropologa, lingvista, rojenega slovenskim staršem v Zagrebu v »Kafkovem« letu 1883. Kot študent je objavil slovnico bolgarskega jezika (*Bugarska slovnica sa chitankom*, Zagreb, 1904), iz zadušljive (Srednje) Evrope je leta 1908 proti volji staršev odšel v Južno Ameriko in v Patagoniji postal »domorodec« (17 otrok z dvema Indijankama; umrl 1950), pishoch v shpanshchini. Južnoameriški »antipod« sodobnika Louisa Adamicha?

MIHAIL GORBACHOV (*Razgaljeni – Mihail Gorbachov*, Francija, 2007; TVS 1 – 23. 6. 2009). Prvi od sedmih delov francoske dokuserije, ki pod skupnim naslovom *Razgaljeni* predstavlja znane sodobne drzhavnike. Izvrstni dokumentarec v okviru možnosti pregledno in dovolj izhrpno izrishe portret zadnjega voditelja Sovjetske zveze (1985 – 1991). Zhe danes je mogoche rechi, da je imela Sovjetska zveza tri ključne voditelje, ki jim pripada oznaka »legendarni«: prvega, drugega in zadnjega; Lenin jo je zasnoval, Stalin utrdil, Gorbachov pa pokopal (prvi in zadnji sta vladala po šest let, drugi pa tri desetletja in tudi zato sodi z Ivanom Groznim in Petrom Velikim v trojico največjih ruskih vladarjev). Medtem ko sta Lenin in Stalin izrazito »neserijska Rusa«, kariera Gorbachova sega od stavropoljskega podezhelja prek študija prava v Moskvi, poroke s »sibirsko filozofinjo« Raiso, partijskega aparata (gensek – zaradi nezadostne podpore menda izvoljen z nezakonito glasovalno manipulacijo v 15-članskem politbiroju CK KPSZ) do Nobelove nagrade za mir. Nekateri v Rusiji, zlasti sovjetski nostalgiki, ga imajo za nesposobnezha in izdajalca sovjetskega imperija, za chloveka, ki je v bistvu bolj Zahodnjak kot Rus, zato naj bi raje izbral demokracijo, kot pa skushal obdrzhati celovito drzhavo; na njegovo politichno shirino, nenavadno za sovjetskega partijskega aparatshika, naj bi v veliki meri vplivala izredno izobrazhena in demokratsichno kultivirana zhena. Mozhne so seveda razlichne osvetlitve »post festum«, a v osnovi dejstva govorijo sama zase, njihova poanta pa je zmeraj: kar je bilo, je bilo to in ne nekaj drugega. Se pravi: che se SZ ni obdrzhala, to pomeni, da se ni mogla obdrzhati (podobno se je »razpustil« avstrijski cesarski imperij, pa tudi srbski jugoslovanski). Tudi iz besed Gorbachova je razvidno, da je ruski komunistichni sistem prishel v tako krizo, da so odpovedovale najbolj osnovne funkcije organizirane druzhbe. Po svoje provokativno zveni hipoteza, da bi Sovjetsko zvezo obdrzhala »kitajska svetilka«, ki se ne bi zdrobila pod plazom demokracije (asociacija na kitajskega voditelja Deng Xiaopinga, chigar priimek

Deng pomeni »steklenica / svetilka«, ime Xsiaoping pa »mali mir«, skupaj torej »luch malega miritelja«; ta naj bi z »vzgojnim« pokolom »peshchice« upornih študentov na Trgu nebeshkega miru leta 1989 onemogochil demokracijo kot obliko anarhije). Vendar sta Rusija-SZ in Kitajska medsebojno neprimerljiva geohistorična fenomena; ruska identiteta v pomembni meri vključuje tudi evropsko tradicijo, ključno pa se zdi dejstvo, da SZ ni bila etnično kompaktna nacija, čeprav je zlasti Brezhnev skušal forsirati pojem »sovjetske nacije« (Roosevelt je bil ravno v času največjega sovjetskega triumfa pri koncu druge svetovne vojne prepričan, da bo SZ zaradi etnične pisanosti kmalu po vojni razpadla v vech drzhav; vprasanje etnične identitete, za mnoge preseženo, se je ob sovjetskem razsulu res razkrilo kot usodno: razpadle so le socialistične federacije). Demokratične tendence na Kitajskem so v glavnem zajele le tenko plast mladih, v sistem še ne povsem vključenih (privilegiranih) izobrazencev, medtem ko je sovjetska drzhava pokala po vseh shivih, od vrha do tal, znashla se je pred »severnokorejsko lakoto« v senci lastnih atomskih raket, reshilo pa je ne bi niti zgledovanje po severnokorejski varianti komunistične ideologije (doktrina »dzhu che«, kimilsungizem, ki je v praksi militaristična samozadostnost kolektiva; nekaj podobnosti s Titovim »samoupravnim socializmom«), ki v etnično kompaktni Severni Koreji vendarle nekako deluje. Spremeniti SZ ob prehodu v XXI. stoletje v en sam velikanski evrazijski gulag bi pomenilo vrniti se ne le v čas Stalina, temveč v srednji vek Ivana Groznega; po vsem sodeč, je bila taka samoobrambna reakcija neizvedljiva in dolgoročnejše brezperspektivna, zato »velikemu bolniku« ni preostalo nič drugega kot konchati desetletja trajajočo agonijo z generalno demontazho («perestrojka», demokratizacija, hospitalizacija in avtoamputacija. (Mnogi Rusi in rusofili, navajeni, da Rusija le zmaguje, si zastavljajo »putinovsko« vprasanje: do kdaj bo moral trajati samoponizhevalni ruski »veliki taktični umik«? Vizija Gorbachova o nekakshni demokratični »skupnosti neodvisnih drzhav« za zdaj ostaja le zhelja na papirju.) Pri vsem tem je omembe vredna skrajno previdna zadržanost ameriškega predsednika Reagana, opazna tudi na tv posnetkih, v stikih z Gorbachovom; slednji se je pri sklepanjih pomembnih mirovnih sporazumov med SZ in ZDA trudil biti bolj prostodushno (novodobno, prenovljeno »svetovljansko«) iskren.

MICHAEL JACKSON (26. 6. 2009). Globalizirana masmedijska »senzacija« smrt znamenitega afroameriškega pevca, »zadnjega« kralja populistične glasbe, rojenega v istem kraju kot nekdanji »kralj vesterna« Gary Cooper (Gary, Indiana). Avtor najbolj uspešnega glasbenega albuma vseh časov *Thriller* (1982), mestoma gotovo nadčasovno prepričljivega, tematsko mrachnega, nakazujočega »demonizem« medchloveshkih odnosov. Groteskna neomitoshka figura, katere biografija se bere kot svojevrsten thriller o usodi umetnika, ki se na krilih enormne svetovne uspešnosti spreminja v ikonichnega monstruma (tudi s posebnim »preseganjem« rasne identitete).

TRUBAR (Brez reza; TVS 1 – 1. 7. 2009). Nerezhiran posnetek predavanja z naslovom *Novi pogledi na Primozha Trubarja in njegov chas*, ki ga je imel dr. Boris Golec na simpoziju o Trubarju (Slovenska matica, okt. 2008). Velika negotovost glede zanesljivosti osnovnih podatkov o utemeljitelju slovenskega knjizhnega jezika in knjizhevnosti ter, kot menijo nekateri, tudi nacionalne identitete, se pravi – posledichno – pravzaprav celo drzhavnosti.

MOZH Z ZAHODA (*Man of the West*; ZDA, 1958; TVS 1 – 4. 7. 2009). Klasichni vestern iz 50-ih let, eden od tistih, ob katerih se zastavlja vprashanje, ali ni Anthony Mann, ki ga je rezhiral, dejansko najtehtnejshi in danes najzanimivejshi rehiser tega zhanra (in ob njem Bud Boetticher – oba sta na splošno ostala v senci medijsko odmevnejshih, kot so Ford, Leone, Eastwood ...). Kot zgledno kazhe zadevni film, je mannovski vestern arhetipsko univerzalna psihodrama (z antichnimi referencami) v paradigmaticno specifichnem kontekstu amerishkega »Divjega zahoda«, kjer se usodno neizbezhno in surovo soochijo v tesne klobchiche medsebojne odvisnosti, obremenjene s preteklostjo, ujeti provokativno profilirani posamezniki. Tukaj sta to Gary Cooper kot »sinovska« in Lee J. Cobb kot »ochetovska« figura: slednji hoche nekdanjega chlana svoje bande »demonichno dobronamerno« z vlechi nazaj na mrachno pot zlochina in pogube. »Dodaten problem« nakazuje dejstvo, da je Cooper premarkanten in prestar (desetletje starejshi od Cobba) za vlogo »nemochnega sina«, zato oba delujeta bolj »kot brata« ali zrcalni podobi iste eksistencialne brezizhodnosti, v kateri se iznichujejo tako pozitivni kot negativni predznaki.

SINOVI KATIE ELDER (*Sons of Katie Elder*; ZDA, 1965; POP TV – 5. 7. 2009). Eden od bolj ali manj legendarnih vesternov rehiserja Henryja Hathawayja: vzorchni primerek njegovih odlik in shibkosti. Zanimiva zasnova, naslonjena na eno od »bratskih« legend Divjega zahoda (bratje Elder ob Daltonih itd.): shtirje problematichni sinovi (vodilna John Wayne in Dean Martin) se snidejo ob pogrebu svoje matere (v resnici nekdanja prostitutka, v filmu to ni nakazano) z občutkom, da noben od njih ni izpolnil njenih prichakovanj. Zahrbten uboj njihovega ocheta pred pol leta ponuja možnost mashchevanja kot rekompencacije. Znachilna Hathawayeva »lezhernost«, ki ji je ustrezala Wayneova stiliziranost, sicer profesionalno solidno celoto postopoma razblinja v stereotipno revolverashko anekdotichnost.

Chlovekov razvoj

Rajko Shushtarshich

VIZIONARJEM ZA NAROD NI MAR

Zavednim Slovencem, III

Vizijo razvoja svoje dezhle ishchemo zhe kakih dvajset let. Zaman! Izbrani avtoritativni strokovnjaki, med njimi prednjachijo pravniki, ekonomisti, za sistem spodobni zgodovinarji in drugi izvedenci, nas v sila zapletenem jeziku – “novoreku” preprichujejo, kaj je pravilno in dobro za nas ter kaj je neizogibno. Kaj je za narod Slovencev bistveno, se pravi zhivljenjskega pomena, tega ne povedo, verjetno tudi sami vech ne vedo. Medtem pa se nam dezhela krchi pred nashimi ochmi, narod umira – izumira, zgodovinski spomin nas zapushcha, prihodnost Slovencev vidimo samo she v blaginji standarda v Evropski uniji (European Union). Ta bo zhe poskrbela za svojo vizijo in s tem tudi za nasho prihodnost. Najprej seveda v hitrosti razvoja. Evropa se bo namrech razvijala v dveh hitrostih. Nasha pobozhna zhelja je le, da bi bili med dezhelami prve hitrosti, med tistimi, ki se bodo razvijale hitreje, na rachun onih seveda, ki bodo relativno zaostajale. Te pozicije smo vajeni zhe iz prejsnjih skupnih drzhavnih tvorb. Dejstvo, da je taka Evropa vrednotno konfliktno utemeljena, pa nas ne vznemirja, cheprav bi nas moralo, ker bi vsaj iz nedavnih preteklih izkushenj lahko vedeli (che ne bi brisali svojega zgodovinskega spomina), da se to ne more dobro konchati. Posebej ne za male narode. Posebej ne za take, ki jim zase (za narod) ni mar. Kaj lahko Slovenci prichakujemo od take Evrope, ki odkrito podpira nacionalistichno ekspanzijo Hrvashke – she nechlanice EU?

Unikum vizije nashe prihodnosti v EU pa je zadnji dosezhak nashih vizionarjev, to je *Sporazum o arbitrazhi* in manipulacija ob njegovem uveljavljanju. Brez zadržhka bi ga oznachil kot zgodovinski dokument o hlapchevstvu – ne naroda, marvech o hlapchevstvu njegovih vizionarjev.¹ (Skushal ga bom osvetliti s svojo trinivojsko razlago.)

Interpretacija 1 – interesna (nivo interesov vladajoche politike in preprichane javnosti): Dolochitev meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko naj bi sporazumno prepustili arbitrazhni komisiji EU, ker se drzhavi o poteku meje med njima doslej nikakor nista mogli sporazumeti. Za EU in USA (njihove kljuchne glasnike) naj bi bil to le prepir dveh sosedov zaradi nekaj milj meje na morju in nekaj kilometrov na kopnem. Sporen pa naj bi bil predvsem potek meje v Piranskem zalivu, ki ga je RH zhe preimenovala v Savudrijsko valo. Torej je treba v duhu dobrososedskih odnosov ta sporazum le she potrditi v slovenskem parlamentu, slovenski volivci ga morajo izglasovati na referendumu in spor bo pravichno in v skladu z nacheli mednarodnega prava razreshila arbitrazha EU. Enkrat za vselej.

To je kratka in jedrnata razlaga normativne realitete – normativnega nivoja nekega meddrzhavnega akta; tak je dostopen nepoznavalcem problema in seveda shirshi slovenski javnosti.

Interpretacija 2 – racionalna (analitični nivo na osnovi zgodovinskih in aktualnih dejstev):

Bistvo spora pa je vendarle nekoliko globlje. O njem vizionarji raje molče. Držhave in njihove meje so zelo spremenljive tvorbe. Neprestano se tvorijo in spet razpadajo. Vzrok spora pa le ni tako skrit v mednarodnopravnih razmerjih, da ga ne bi mogli uvideti; korenini v nacionalistični ekspanziji “Velike Hrvatske”, ki potrebuje svoj “zhivotni prostor” in v umišljeni veličini “pravog choveka”, vse to zhe od chasov Anteja Pavelicha, njegove Nezavisne držhave Hrvatske.²

Slovenci pa, tudi ko bi hoteli, ne bi mogli biti nacionalisti (ne govorim o posameznikih, marveč o uradni oz. vladajoči ideologiji). V vsej svoji zgodovini se nismo ne širili ne shopirili kot nacija. Samo vztrajno krčili in manjšali smo se, kot se za majhen narod spodobi. Pri takem (silnem) razvoju dobrososedskih odnosov lahko na Slovenskem kmalu pričakujemo tudi ozhivljanje vizije hrvashkega ilirizma.

Zdi se, da v izhodishchih za sporazum ni bila reflektirana vednost o slovenskih in hrvashkih geostrateshkih interesih,³ prizadevanjih. Kajti sicer bi gornje bistvo – vzrok spora o meji težko spregledali. Videti je namrech, kot da tozadevna (t.i. preliminarne) racionalna analiza sploh ne bi bila opravljena. Tudi ne, kot bi se za temeljito obdelavo spodobilo, analiza geostrateshkih interesov treh posredno, tako ali drugache vpletenih sosednjih državah (posebej Italije). Odnos do slovenske manjšine v sosednjih državah (posebej skrivnostno izginotje slovenske manjšine – ped desetletji she vechine – v Istri) je prav tako dovolj zgovoren indikator njihovih geostrateshkih prizadevanj.

To pa je drugi ali globlji ali skritejši nivo nekega normativnega akta oziroma nekega problema. Ta nivo je dostopen le poznavalcem – ekspertom, ki pa, zavezani lojalnosti vladajochim o teh dejstvih molče. Dostopen pa je tudi redkim neodvisnim raziskovalcem v t. i. zainterisirani javnosti, ki si problem skushajo razložiti s pomocjo vseh njim razpoložljivih virov, in teh je veliko. “Veliko dela za prazen nich,” bodo rekli mnogi in se raje zadovoljili s prvo, tj. uradno razlago.

Interpretacija 3 – intuitivna (nivo vrednot kot neposrednih dejstev zavesti):

Vendar pa ostaja she senzibilnejshe bistvo nashega problema – problema slovenstva, tako, ki presega nivo racionalne analize, in se oglasha z intuicijo iz sfere (nivoja) nashega uma. Po njem ne gre le za spor o meji, o zanemarljivem delchku ozemlja trenutnih ali zachasnih meja v Evropi, niti ne le za uravnotezhenje geostrateshkih interesov v tem delu Evrope, marveč she za nekaj, kar je dosti globlje in je za ogrozhen narod bistveno. Narod namrech ni zgolj poljubna, spremenljiva, kratkotrajna tvorba. Narod (rod) se rodi in zhivi svoje zhivljenje stoletja (tisochetja) v svoji domovini, ko pa umira – izumira, hoche umreti pokonchno – stoje!⁴

To pa je tretji, najbolj skriti nivo nekega problema. Ta nivo je dostopen le tistim, ki se z intuicijo dokopljejo do neposrednih dejstev zavesti. Javnosti je neznan, tudi v (vseh) razpoložljivih dokumentih o tem problemu ni sledu. Tudi tu velja: le chemu toliko truda za osvetlitev? Spet se je lazhe zadovoljiti s prirochno uradno razlago.

Po devetih letih sem si moral ponovno zastaviti vprasanje o našem narodu: kje smo zdaj, kako obstajamo. Doklej tako? Ponovno bom preveril *Kasnejshe hipoteze o narodu*¹ (tj. samo P. S. dodatek k temeljnim hipotezam *O nacionalni identiteti* iz leta 2001.) Le iz hipotetične jih bom premenil v trdilno obliko, tako kot mi narekuje narodova sedanjost.

KASNEJSHE OPOMBE K HIPOTEZAM O NARODU (danes, leta 2010)

Svojskost naroda Slovencev – narodova identiteta nam dandanes ne pomeni dosti, skoraj nič,

svojo zemljo (domovino) razprodajamo,

tujcem se uđinjamo chez mero okusa,

slovensko kulturo smo zanemarili na rachun udobja stvari (standarda),

zgledi tujih kultur so nam zvelichavni.

Slovenski jezik malichimo do neprepoznavnosti, kjer je in ko je to le mogoche,

ob vsakem imenitnem tujcu zatajimo svojo svojskost – sebstvo sebe.

Vse to, kar je bilo she prej – v dosedanji zgodovini naroda – tezhje videti, je zdaj povsem očitno.

Smo potemtakem sploh she narod?

Gotovo smo, a smo majhen narod, narod, ki izginja, ki vidno umira, le she

peshchica tistih, ki so posebnost, zanimivost za zgodovinski spomin (nekega naroda), ki je bil nekoch svoboden.

Treba je rechi, da narod svoje najvehje nasprotnike poraja sam.

Najvehji nasprotniki naroda niso ne tujci ne gospodarji njegovi lastni, ki so ga najprej zatajili, vehji so: “nacisti” – nacional-isti.

Oni so velichali nacijo – svojo drzhavo, in ne narod. Cheprav so nas dejanja –

posebej nekđaj bratskih narodov – prav glede tega najveh uchila.

Osvobodili smo se, a ne kot narod, ampak kot nacija z napako – majhna nacija, ki ki nima mozhnosti za zgodovinski obstoj.

Razlika med narodom in nacijo namrech ni majhna, in ni le v intenziteti politichne demonstracije narodne zavednosti, she manj v nastopih narodnjakov.

Osvobodili smo se, ali natanchneje: Oni, vidni in nevidni vizionarji – predstavniki naroda – (she nedavno proletarski internacionalisti), ki so nas osvobodili iz okov SFRJ (Socialistichne federativne republike Jugoslavije), so nas znatno pomanjšane povedli v novo unijo stare Evrope (EU). Rekli so, da nismo veh le narod, rod, narojena skupnost, v svoji dezheli – domovini, da smo sedaj Nacija RS (Republike Slovenije). Komu mar narod, saj je “povelichan” v nacijo z lastno drzhavo, cheprav majhno, vedno manjšo. Ne samo ozemeljsko (ne samo po velikosti ozemlja).

Nadomestna vrednotna orientacija za avantgardni proletarski internacionalizem je burzhoazni internacionalizem – globalizem, obema za narod ni mar.

SAMO DOBESEDNO LAHKO PONOVI ZAKLJUCHEK (IZ LETA 2001):

»Dan(dan)es bi rekel, da je bila moja takratna hipoteza o "dubu svobodnem" naroda mojega vendarle bolj iluzija, ki se je celo stopnjevala vse do leta 1991, ko je moj narod dosegel svojo osamosvojitve. Vendar osamosvojitve sbe ni svoboda, svoboda duba namrech. Narod moj je vse svoje duhovne energije usmeril izven sebe, ravno tja, kjer nima nobene možnosti, da bi obstal svojsko svoj. Usmeril jih je ne le v odnose do drugih narodov, ampak v novo skupnost narodov ekspanzivne Evrope. Narod se je duhovno podal v "prostovoljno suzbenjstvo". Po njem hrepeni tako močno, da je skoraj gotovo za vselej izgubil svojo svobodo, svojskost sebe ali, kot danes pravimo, svojo identiteto. V njej hoče biti tvoren narod, za vsako ceno, za ceno sebe. Če bi bila Evropa res skupnost narodov in ne le nastajajoči naj-sistem, ter če bi z doslejšnjimi skupnostmi narodov ne imeli toliko izkušenj, potem bi chlovek to usodno zmoto sbe lahko razumel, se z njo pomiril. Tako pa? Biti tvoren narod za vsako ceno?

Vendar v tej sklepni hipotezi sbe nekaj manjka, tako se mi zdi vsakich, ko preberem ta moj umotvor. Zavracham misel, da je resigniran. Vendar, nekoliko brezoseben, brezdušen je, tak se mi zdi. Prepaceni izhod iz moje zagate bi bil, če bi rekel, da ji (hipotezi namrech) manjka nekaj zhivega ali celo zhivljenje samo. Ker hipoteza govori (upam, da je tako), ravno o utripu zhivljenja mojega naroda v danem trenutku chasa (zanj usodnih dejstvih zavesti). Morda pa ji manjka ljubezni do naroda? (Pa nimam v mislih ljubezni iz triade: vera, upanje, ljubezen). Morda res? A povejte mi, kako naj ljubim svoj narod, ki se je prostovoljno podal v suzbenjstvo (duba), ki je izdal sebe, svojo svojskost, to, po chemer on je? Je bil Ivan zato tako jezen na narod svoj in tudi moj?«

(Ljubljana, junij 2001, marec 2010)

SKLEPNA OPOMBA

Ob tem, za narod ponizhevalnem, da ne rechem izdajalskem **sporazumu o arbitrazhi**, bi zavednim Slovencem polozhil na dusho le tole:

Che je narod svoboden, mu njegove narodnosti ne more vzeti noben drug narod; nobena moch, nobena sila, ne moch orožja ne vojska ne okupacija ne raznarodovanje ga ne more ogroziti, če se brani tako, da povecha svoje hrepenenje po svobodi, svojo identiteto.

Torej ni bistvo narodove svobode v tem, da se nekemu drugemu narodu nekaj odvzame, temveč je v tem, da se mu nichesar, kar je njegovo in je zanj bistveno, ne dal! Pa tako malo je bilo to pot treba storiti – samo nichesar ne dati prostovoljno (sporazumno). Ne poklekniti!

Glej tudi:

¹ Rajko Shushtarshich, *O nacionalni identiteti; O hlapčevstvu naroda*, Revija SRP, junij 2001, sht. 43/44. str. 138

»Tako zelo radi podlezhemo vplivu aktualizirane vrednote o hlapčevstvu v narodu Slovencev, pri chemer navadno mislimo, da hlapčevstvo zadeva le hlapce in ne gospodarjev, da se sramujemo hlapčevstva hlapcev, ne pa njega tvorcev.« in *Kasnejshe opombe k hipotezam*, Revija SRP, junij 2001, sht. 43/44. str. 141

² Rajko Shushtarshich, *O dobrososedskih odnosih (med narodi) in narodovi samobitnosti Zavednim Slovencem, II/*, Revija SRP, februar 2011, sht. 95/96, str. 118; in *Zavednim Slovencem, I*, Revija SRP, junij 2009, sht. 91/92, str. 118

³ Rajko Shushtarshich, *Geopolitična strateshka razmishljanja / velike vojne?/*, Revija SRP, junij 2001, sht. 91/92, str. 129

⁴ Rajko Shushtarshich, *Umiranje naroda in volja do mochi; / "Drzhavo dam za narod, drzhavljanstvo za svobodo" Chlovekov razvoj na rachun narodne samobitnosti?/*, Revija SRP, oktober 2002, sht. 51/52. str. 122

Rajko Shushtarshich

REFERENDUM ZA SLOVENIJO – DRUGI

Zavednim Slovencem, IV

Narodu vzamesh ponos – dostojanstvo, in ranil si mu dusho. Nachel si mu samozavest – samozavedanje, z njim samobitnost – identiteto. Tega vam Slovenci – nashi zanamci ne bodo spregledali. Prichakujemo seveda, da vam dejanje z zmanipuliranim referendumom ne bo uspelo. Zhe sam poskus samopashne oblasti pa bo v zgodovinskem spominu naroda ostal kot eno najbolj zavrzhenih dejanj, ki jih v slovenski zgodovini resda ni ravno malo.

Kako si lahko neka oblast jemlje tako veliko razpolagalno pravico, se vprashamo in samo onemimo. Slovensko zemljo razprodajajo, kot da so slovenska ozemlja (ozemlja slovenskih dezhel) fevdna last vladajoche elite. Seveda domnevno, kajti tako to utemeljujejo: vse za »dobrososedske odnose«, ki jih ni, in za »spravljivo podobo Slovenske drzhave« in Slovencev, kar seveda nismo.

Ne! Ta dezhela ni vasha, pa tudi hrvashka ni! Kdor tega ne ve, natanchneje, noche vedeti, je ignorant zgodovinskih dejstev, ki se nas she kako tichejo. Zatajiti svojo zgodovino pa ni dejanje, na katero bi lahko bili tako ponosni, kot so to nashi voditelji. Spregledati sistematično zasedbo (okupacijo) svojih ozemelj po »dobri sosedki«, njeno fashistoidno ekspanzijo, in to prodajati svoji javnomnenjski publikli kot dosezhke diplomacije ni ravno preprichljivo. A moch medijev je velika, in kdor jih dedno vechinsko obvladuje, je zanesljiv zmagovalec. Razen che zadeva to pot le ni shla predalech. Upam, da je tako: spregledali so vas!

Personalna legitimiteta ali vladavina enega ali ocheta naroda (she vech je teh nazivov – nadevov) nas je veliko stala zhe v prejsnjem totalitarnem rezhimu, pa naj bi se to nadaljevalo tudi v posttotalitarnem sistemu. Najvech nas je okrnil ravno nash – cheprav je nedoumljivo – she vedno priljubljeni marshal Josip Broz Tito. Posebej Slovenske Primorce je temeljito oklestil. So bili rezhimu tako nevarni – razredni sovrazhniki? Seveda tega vechinoma ne veste, ker je bilo veliko storjenega, da ne bi vedeli, se pravi, bilo je veliko brisanja zgodovinskega spomina. Dovolite mi, da vas spomnim: vzel nam je TIGRa – slovensko osvobodilno organizacijo in to, kar je zgledno branila pred okupatorji in bi nedvomno branila tudi pred dobrimi sosedi. Da, vzel nam je Trst, Istro, Gorico, Reko! Nashi takratni voditelji pa nich. Neizmerno so zaupali v ideoloshki privid proletarskega internacionalizma, ko narodov ne bo vech in bodo vsi bratski. Narodi pa niso bratski; veliki in vechji se nenasitno shirijo na vse nachine, predvsem pa s sistematično okupacijo in asimilacijo manjskih narodov. Zdaj nas pa tepe drug ideoloshki privid – slepilo globalne vasi in Velichastne Evropske Unije. Slednja je sicer polna obljud o enakopravnosti narodov in she posebej manjsin. Resnica pa je seveda drugachna, tako govore dejstva. Prihodnost »Evrope dveh hitrosti« je le prihodnost njene geostrateshke shiritve (po Robertsonu), vsekakor bolj ali manj prihodnost, boj velikih narodov na rachun majhnih. Srchno torej upam, da se rachun ne bo izshel. Morda bodo Slovenci to pot spregledali nakano.

Za zgodovinski spomin

Andrej Lenarčič

MIROVNA KONFERENCA O JUGOSLAVIJI

(Uvodna opomba)

Po genocidni vojni na Balkanu *mirovne konference* (she) ni bilo. Kar pa je konferenc vendarle bilo, so kvechjemu povzročale in spodbujale etnocid.

Hkrati je zelo pomembno, kar sem odkril. Seveda kot ponavadi nich takega, chesar povprechen zgodovinar/kronist ne bi imel na mizi. A iz neznanega razloga bistvenega ne opazijo. Tako ne vidijo, da so bile slovenske dezhele – Dedne dezhele – vedno DRZHAVE, in da so kot take, tj. kot subjekti drzhavnega prava pod vlado v Ljubljani, vstopile v Kraljevino SHS, kar je potrdil regent prestolonaslednik Aleksander v odgovoru na adreso Pribichevicha, da se Drzhava SHS združuje s Kraljevino Srbijo. V odgovoru ga je Aleksander namrech POPRAVIL z jasno izjavo: »S Kraljevino Srbijo se združujejo DEZHELE AVSTRIJSKEGA CESARSTVA.« To je izjemno pomembno, ker najprej razkriva, da je shtudirani Karadjordjevich dobro vedel, kaj je drzhavnost, in je razumel manifest cesarja Karla z dne 16. oktobra 1918, v katerem je cesar odločno pribil, da se DEZHELE NJEGOVEGA CESARSTVA (to so Dedne dezhele – slovenske dezhele) lahko po svoji volji razdružujejo in združujejo (saj je to izvorna pravica vsake suverene drzhave!), ne more pa v nobenem primeru dovoliti RAZKOSANJA OGRSKEGA KRALJESTVA. To pomeni, da pokrajine Kraljevine Ogrske NISO BILE DRZHAVE, chetudi so Habsburzhani iz politichnih razlogov (da so jezili Budim) radi podpihovali sicer neupravicheno napihovanje s »kraljevinami« (Hrvashka, Slavonija), in se, ker niso bile drzhave, niso mogle razdruževati od ENOVITE DRZHAVE OGRSKE. Seveda je bila A-O/KuK porazhena in je volja ZDA, tj. Wilsona, ki je dovolil nastanek SHS, prevladala drzhavnopravne razloge, pa so razkosali Ogrsko. Ni pa to v nichemer naredilo iz ogrskih administrativnih pokrajin (»kraljevin« Hrvashke in Slavonije) DRZHAV, kakor so bile slovenske dezhele vedno v vsej znani zgodovini ter so imele svoje (ustolichevane) suverene iz habsburshke dinastije. Zato je tudi v mirovnem sporazumu med Napoleonom in cesarjem Francem*, sklenjenim pri Leobnu leta 1797, jasno zapisano, da bo Napoleon cesarju VRNIL NJEGOVE DEDNE DRZHAVE, ki jih je bil zasedel. (Mirovni sporazum je javno objavljen in tako v francoskem kot nemshkem izvirniku je jasno zapisano »Erbstaaten« oziroma »états héréditaires de la Maison d'Autriche«; gl. prilogo z dokumenti: <http://www.revijasrp.si/kenrevsrp/revsrp97/dokum97/1idok97.htm>).

Ni torej nobenega dvoma, da se je Zagreb, ki je ves čas varal svet (in trapaste slovenske kvazipolitike) z nekim fantomskim »hrvatskim drzhavnim pravom« (ki niti pravljica ne more biti), preprosto shlepal na slovenski drzhavnosti in jo seveda krepko zlorabil ter si prilastil ne le drzhavne atribute, marveč tudi ogromno kulturne in politichne dedishchine pa seveda OZEMLJA. Zagreb je osvobodilni napor Slovencev brezsravno zlorabljal za svoje separatne koristi. Pri tem ni imel nobenega obzira, kakor je totalno brezobzirno ochistil Srbe z vech kot tretjine svojega ozemlja. In se seveda ni ustavil – nadaljevanje sledi tako v Bosni kot v Sloveniji (she niso na Karavankah ...)

DOSEDANJE KONFERENCE OB RAZPADU JUGOSLAVIJE

Razpad in secesijske vojne v SFRJ so spremljale naslednje internacionalne konference:

1) *Haashka konferenca »o prihodnosti Jugoslavije in njenih narodov« od 7. do 12. septembra 1991.*

Chetudi ni bil izpolnjen noben pogoj za mirovno konferenco, jo je EU vseeno sklicala. Predsedoval je lord Peter Carrington, ker je imel izkushnje s frakcijskimi spori v Rodeziji (!) in je vodil taborishche jugoslovanskih vojnih ujetnikov leta 1945.

12. septembra so podpisali izjavo o namerah; na primer o sposhstovanju manjshinskih pravic pa o odpovedi nasilju, kar zadeva spremembe meja.

Konferenca je bila farsa in je pomenila nov zagon vojnemu obrachunavanju, pri katerem je resolucija VS OZN 713 o embargu na trgovino z orozhjem dala vso prednost beograjskemu Miloshevichevemu rezhimu.

2) *Prva Londonska konferenca – razshirjena konferenca o nekdanji Jugoslaviji od 26. do 27. 8. 1992.*

Sklicala jo je Velika Britanija kot predsedujocha EU. Udelezhenci: republike SFRJ, drzhave EU, ZDA, Kitajska, Rusija, Japonska, Kanada, ChSR (kot predsedujocha KEVS), Turchija (v imenu Svetovne islamske konference) in sosede Avstrija, Madzharska, Romunija, Bolgarija, Albanija.

Podlaga za sklepanje: Resolucija VS OZN 242 iz leta 1967 o vojni na Blizhnjem vzhodu – temelji za posredovanje.

Konferenca je bila fiasco. Na silo je bilo izglasovano 13 nachel, ki so v bistvu pomenila podlago za nadaljevanje vojne.

Za Slovenijo so zanimiva nachela:

- mednarodna skupnost ne priznava s silo pridobljenih ozemelj;
- obsodba etnichnih chishchenj;

- države, nastale na ozemlju SFRJ, bodo priznale medsebojne meje;
- države, nastale na ozemlju SFRJ, bodo reshile problem dedishchine.

Konferenca je ustanovila Izvrshni odbor, ki naj bi nadaljeval delo konference za nekdanjo Jugoslavijo. V odboru:

- trojka EU;
- trojka KEVS;
- predstavnik stalnih chlanic VS OZN;
- predstavnik islamskih drzhav;
- dva predstavnika sosednjih drzhav;
- lord Carrington.

Tudi ta konferenca je le she pospeshila razmah vojne.

3) *Druga Londonska konferenca 20. in 21. julija 1995*

Zunanji in obrambni ministri NATO, Rusije in predstavniki OZN so se v palachi Leicester House v Londonu sestali zaradi BiH. Polom. V bistvu je konferenca legalizirala »Srebrenice«, zato je protestno odstopil Tadeusz Mazowiecki, posebni odposlanec OZN za chlovekove pravice.

4) *Zhenevska konferenca 7. in 8. septembra 1995.*

Udelezhene Hrvashka, BiH, ZRJ in kontaktna skupina brez Italije (spor zaradi sedezha za mizo!)

Konferenca je reshevala problem v BiH in spodbudila nova vojna zharishcha. Vsi nadaljnji sestanki, vkljuchno z Daytonom, so imeli omejen predmet obravnave.

SKLEP GLEDE DOSEDANJIH KONFERENC

Dejstvo je, da v zadevi vojne na obmochju nekdanje Jugoslavije ni bilo nobene mirovne konference. Konference, ki so bile, so se ukvarjale s parcialno problematiko, niso zaznale dejanskega stanja in so napachno ugotavljale dejstva. Posledice vsake od teh konferenc so bile zgolj nadaljevanje in zaostrovanje spopadov.

Prav to, da mirovne konference po prekinitvi oborozhenih spopadov na obmochju nekdanje Jugoslavije she ni bilo ter da so vsi parcialni dogovori in sporazumi doslej temeljili na napachno ugotovljenih dejanskih razmerah in sprevrzheno prikazanih dejstvih, je bistveni generator za ohranjanje stanja, ki vsak chas grozi z obnovitvijo oborozhenih spopadov.

UTEMELJITEV NUJNOSTI IZVEDBE MIROVNE KONFERENCE O NEKDANJI JUGOSLAVIJI

Dejstvo, da prave mirovne konference o nekdanji Jugoslaviji doslej še ni bilo in da to povzroča permanentno nevarnost obnovitve vojashkih obracunavanj, samo po sebi zahteva tako konferenco. Posebej pa je potrebno tako konferenco organizirati zaradi dosedanjih napachno ugotovljenih dejstev in nekonsistentnih odloचितev.

Tako je 20. decembra 1991 lord Carrington vprashal Badinterjevo komisijo, ali ima srbski narod kot konstitutivni narod Jugoslavije pravico do samoodlochbe in ali so notranje meje med Srbijo, Hrvashko in BiH meje v okviru internacionalnega prava. Badinterjeva komisija je odgovorila, da imajo Srbi pravico do identitete, ne pa do odcepitve, in da v skladu z ustavo SFRJ iz leta 1974 nosilci suverenosti niso narodi, marvech republike, ki se med razpadom zveze lahko lochijo po nachelu »uti possidetis« od zvezne drzhave. Sklicevali so se na primer Burkin Faso in Malija.

Mnenju komisije je botrovala bojazen zaradi procesa razpadanja Sovjetske zveze. Komisija je tudi dopustila mozhnost, da se republike dogovorijo po svoje. Takemu sklepu komisije Slovenja ni ugovarjala, ker je shkodoval Srbiji, chetudi je neposredno koristil Hrvashki, ki je s tem sklepom legitimirala svoje ozemeljske pridobitve od leta 1918 naprej.

Nedvomno je bila na ta nachin Republika Slovenija tedaj obravnavana kot talec tako Jugoslavije kot Rusije.

Badinterjeva komisija je tudi ugotovila, da Jugoslavija razpada. Temu sta ogorcheno ugovarjali Srbija in Chrna gora, ki sta se sklicevali na lastno drzhavnost in trdili, da gre pri drugih republikah zgolj za secesijo.

Sklep Badinterjeve komisije o mozhnem priznanju republik nekdanje Jugoslavije je dopushchal takojshnje priznanje le Slovenije in Makedonije. Za Hrvashko je komisija terjala ureditev problema manjshin, glede BiH pa je ugotovila, da ni nedvoumno izkazana volja prebivalstva.

Navedeno razkriva vso zmedo in nekompetentnost udelezhencev pri odlochanju o krucialnih vprashanjih usode celih narodov. Zaradi povrshnosti in nestrokovnosti ter nesposhtovanja mednarodnopravno relevantnih dejstev so v krute secesijske vojne pognali prebivalstvo leta 1918 nastale drzhavne skupnosti, ki se je znashla v procesu razreshevanja ob njeni ustanovitvi in v chasu njenega obstoja nastalih problemov.

Badinterjeva komisija ni znala razbrati niti svojega lastnega sklepa o razpadu drzhave, ki pod nobenim pogojem (razen che se udelezhenci drugache dogovorijo) ne more razpasti drugache, kot je nastala. Ker je s svojo odloचितvijo dala krila ozemeljskim apetitom zagrebshkih oblastnikov, je tako povzročila katastrofo na Hrvashkem in v BiH. Da ni prishlo do totalne vojne z vkljuchitvijo Republike Slovenije, gre zasluga izkljuchno Sloveniji, ki drzhavnosti in ozemeljske celovitosti

svojih zgodovinskih dežel, s katerimi je leta 1918 vstopila v drznavno združbo pod imenom Kraljevina Srbov Hrvatov in Slovencev, ni hotela zavarovati s pomočjo krvave vojne. To pa seveda pod nobenim pogojem ne more pomeniti, da soglasja s takim ekspanzionizmom sosednje drzhave in da rezultate vojnega, civilnega in genocidnega nasilja v tej smeri sprejema kot izvršeno dejstvo.

Različni sklepi Badinterjeve komisije in drugih gremijev, ki so se dotlej ukvarjali s problemi razpadajoče Jugoslavije, potrjujejo, da so vsi po vrsti v marsichem korektno in pravilno razmisljali, a povsem napachno sklepali. V zadevi razpada Jugoslavije, ki ga je dokonchno ugotovila Badinterjeva komisija, ni mogoče uporabljati kriterija ustave SFRJ 1974, saj znotraj neke drzhavne tvorbe nastali novi subjekti nimajo drzhavnopravne subjektivitete, she posebno, ker je omenjena ustava sploh ne predvideva. Tako ni nobenega legalnega ukrepa, ki bi tistim delom skupne drzhave, ki so imeli drzhavno subjektiviteto v trenutku združitve v Kraljevino SHS, to subjektiviteto odvzel ali ukinil. Drzhavnopravni subjekti ob nastanku Kraljevine SHS pa so bili izključno Srbija, Chrna gora in slovenske dezhele, ki so se v okviru Drzhave SHS pridruzhile novi drzhavi. Zato sta Srbija in Chrna gora utemeljeno ostro protestirali glede tega sklepa Badinterjeve komisije, in vztrajali, da gre pri republikah za secesijo. Pozabili sta (ochitno, ker s Slovenijo nista imeli nobenega spora), da more poleg njiju le she Republika Slovenija izstopiti iz zvezne drzhave, kamor je kot subjekt s svojimi deželami vstopila leta 1918.

Morebiti ni odveč dodati zelo ilustrativno dejstvo glede drzhavnosti dejavnikov nastanka Kraljevine SHS. O statusu t.im. kraljevin Hrvashke in Slavonije je prav gotovo najbolj verodostojno, kar pove uradna zgodovina drzhave, katere integralni del sta bili ti pokrajini vso dokumentirano zgodovino. Zgodovinar Stephen Pálfy v svoji *Hungarian History* navaja, da je leta 1918 Kraljevina Srbija okupirala (!) Hrvashko in Slavonijo, s Trianonskim sporazumom pa sta postali del Kraljevine SHS. To pove vse in pritrjuje zgoraj zhe citiranemu odgovoru prestolonaslednika Aleksandra na adresu Pribichevicha. V trenutku nastajanja Jugoslavije sta bila subjekta mednarodnega prava le Kraljevina Srbija (s takrat zhe pridruzheno Kraljevino Chrno goro) in slovenske dezhele pod vlado Narodnega sveta v Ljubljani, ki so svojo drzhavnost ohranile ne nazadnje tudi skladno z memorandumom cesarja Karla. Ni dvoma, da se je Kraljevina Srbija lahko zdruzhla le z drugo drzhavo (tj. z deželami Avstrijskega cesarstva), nikakor pa ne s kako pokrajino druge drzhave. Zato je lahko Hrvashko in Slavonijo, ki nista bili subjekta mednarodnega prava, le okupirala. Tako se je od Jugoslavije / Srbije lahko leta 1991 razdruzhla le Slovenija, ostale republike, ki so nastale znotraj Jugoslavije po njenem nastanku, pa so imele po ustavi SFRJ 1974 pravico do odcepitve, kar pomeni, da so potrebovale dogovor s konstitutivnima elementoma Jugoslavije – z Republiko Slovenijo in z Republiko Srbijo-Chrno goro. Dogovor seveda predpostavlja stanje leta 1918, v trenutku nastanka.

Na takih nepravilnih, nedoslednih, nepravnih ugotovitvah in sklepih temelječe odločitve, ki so poskusile legitimizirati mnoge nelegalne, nasilne in na genocidu utemeljene ozemeljske pridobitve zlasti Republike Hrvashke, so mednarodni gremiji, ki so doslej delovali in ukrepali na območju razpadle Jugoslavije, povzročili ne le sštevilne krivice in nepravilnosti, marveč so predvsem vzpostavili trajno zharishche napetosti in konfliktov, ki lahko vsak hip sprozhijo obnovitev vojne.

ZATO JE TREBA NUJNO IN TAKOJ PRISTOPITI K ORGANIZACIJI MIROVNE KONFERENCE O NEKDANJI JUGOSLAVIJI. Le tako je mogoče popraviti dosedanje napachne odločitve, zaustaviti shovinistichne in genocidne sile pri njihovem razdiralnem delovanju in ozemeljskem ekspanzionizmu ter na ozemlju razpadle Jugoslavije vzpostaviti območje miru, stabilnosti in propulzivnega razvoja.

OPOZORILO:

Od sštevilnih sklepov prve Londonske konference je za Slovenijo izjemno pomemben naslednji: »mednarodna skupnost ne priznava s silo pridobljenih ozemelj«. To pomeni, da Hrvashka ne more obdržati delov slovenskih dezhel Primorske in Slovenske krajine, ki si jih je pridobila z nasiljem, s prevaro (policija, »zachasne mejne točke« ipd. – tako v Istri kot ob Muri) in z genocidom (poboji Slovencev v Istri, v Medmurju in na Gorjancih).

(1. januar 2010)

*Franc I. Avstrijski (polno ime Franz Joseph Karl von Habsburg-Lothringen), zadnji cesar Svetega rimskega cesarstva nemshke narodnosti in prvi avstrijski cesar, znan tudi kot dvojni cesar, * 12. februar 1768, Firence; † 2. marec 1835, Dunaj.

Andrej Lenarčič

O ZGODOVINSKI DRZHAVNOSTI SLOVENSКИH DEZHEL

(ter o Temeljni ustavni listini RS in o razsodbi US RS o arbitražnem sporazumu)

Prichujochi spis kritichno analizira poglavitne točke nedavne razsodbe Ustavnega sodishcha Republike Slovenije o t. i. arbitražnem sporazumu med RS in RH.*

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je veljaven ustavni akt ter trajni in neusahljivi vir drzhavnosti Republike Slovenije.

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je vsekakor veljaven ustavni akt. Vir – tak ali drugachen – drzhavnosti Republike Slovenije pa ni in ne more biti. *Non bis in idem* (Heraklit). Ljudstvo, ki naseljuje ta del Evrope, ki je dalo prvotna imena dezheli in nje pojavom, ki ji je dalo nje podobo, je dokumentirano ustvarilo tudi drzhavo z njenim lastnim denarjem in oblastjo. Drzhava-oblast nikoli ni bila lochena od ljudstva, ki jo je nosilo, pa naj so se nje ime, oblika in oblastniki s chasom kakor koli zhe spreminjali, preoblikovali. Slovenski jezik pri drzhavnih opravilih, udeležba ljudstva pri njih, njega kultura je izprichana in dokumentirana od zachetkov (t.i. stroka – in politika she toliko manj – tega ne vidi rada), saj so ta dejstva in prichanja edinstvena:

- norishki kralji, oblast in denar, »provincia Sclaborum« (leta 595; po Pavlu Diakonu);
- »windischer rede sol er phlegen« – »Grawen windischen hutt uff« – »mitt jerem windischen gesang« – »Der windisch man der in also ansprichtt mit windischer zungen so sol er sprechen« (ustolichevanje prvich zapisano leta 1161; citati iz: *Sbvabsko ogledalo*, 13. stol., *Avstrijska rimana kronika*, 14. stol.);
- leta 1160 prva kartuzija v dezhelah Rimskega cesarstva: Zhiche; kartuzijanski uradni viri lombardske province imenujejo dezhelo »Slovenija« (prim.: Dolinar, *Slovensko katolishko znanstveno delo*, 1946-47);
- od leta 1600 naprej dokumentirana sodna opravila v slovenshchini (prim. Ribnikar, *Blejske podlozbnishke prisege*);
- vojvoda Friderik V. posebej potrdi dezhelno ustavo (leta 1440);
- leta 1510 kranjski parlament (Dezhelni stanovi) ukazhe Zigmundu Herbershtajnu, naj z vojsko izzhene Benechane iz Istre; da so imele habsburshke dedne drzhave ne le lastno vojsko, marvech tudi lastno diplomacijo, dokazuje isti z opisi svojih diplomatskih misij po pooblastilu npr. Shtajerske in Dolnje Avstrije, preden je sprejel diplomatsko sluzhbo pri Dvorni komori (*Herbershtajnovno zhhivljenje*, *Moskovski zapiski*, 1951);
- »Dezhelni stanovi« – torej parlamenti slovenskih dezhel/drzhav – narochijo in omogochijo tisk Dalmatinove Biblije (1584);

- leta 1680 kranjski parlament (Dezhelni stanovi) imenuje svobodnjaka (nem. Freiherr, fr. baron) Janeza Valvazorja za stotnika dolenskih peshcev; v spomin na zmago nad Turki in upornimi Madzhari na vzhodni meji Shtajerske je pobudil in zasnoval spominski Marijin steber, ki danes v Plechnikovi preureditvi stoji na Levstikovem/Shentjakobskem trgu v Ljubljani; ploshcha z dokumentarnim zapisom je vzidana v avli pod zvonikom cerkve sv. Jakoba;
- she leta 1728 se isti »stanovi« poklonijo svojemu novemu vladarju, Karlu VI., ochetu Marije Terezije, v slovenskem jeziku;
- *Préliminaires de paix de Leoben du 18 Avril 1797*; tj. sporazum med Napoleonom in cesarjem Francem I. : Napoleon bo vrnil cesarju njegove *dedne držhave* (états héréditaires): Tirolsko, Koroshko, Krajnsko, Shtajersko in Furlanijo;
- z Napoleonovim unichenjem (nemshkega) Rimskega cesarstva nastopijo nacionalistichni imperiji; habsburshke/slovenske dedne dezhele/drzhave preplavi nemshki nacionalizem, a she vedno ostajajo drzhave, kajti:
- cesar A-O Karl v manifestu 16. oktobra 1918 potrdi suvereniteto dednih dezhel/drzhav, ki se imajo pravico svobodno razdruzhevati in zdruzhevati, in zato:
 - 1. novembra 1918 centralna administracija na Dunaju brez pripomb vzame na znanje sporočilo predsednika slovenske vlade v Ljubljani, Jozhefa pl. Pogachnika, o prevzemu vseh drzhavnih pooblastil v slovenskih dezhelah;
 - srbski prestolonaslednik Aleksander Karadjordjevich v odgovoru na adresu Svetozarja Pribichevicha, podpredsednika Narodnega sveta SHS, 1. 12. 1918 v Beogradu pove, da se s Kraljevino Srbijo in Chrno goro ne zdruzhuje Drzhava SHS, marvech »pokrajine SHS« (D. Lonchar, 1921), kajti le njene slovenske »dezhele« so bile na ravni drzhave Srbije, ki se s subjekti brez drzhavnostnih atributov ni mogla zdruzhevati, lahko jih je le okupirala; temu pritrjuje madzharsko zgodovinopisje: »1918 je kraljevina Srbija okupirala madzharski pokrajini Hrvatsko in Slavonijo« (Palffy, 1995); zato je bil za ta del nove drzhave potreben poseben Trianonski sporazum.

V novo drzhavo, Kraljevino SHS, kasneje Kraljevino Jugoslavijo, in do razpada leta 1991 Socialistichno federativno republiko Jugoslavijo je torej Slovenija – slovenske dezhele/drzhave pod vodstvom vlade v Ljubljani – vstopila s svojo lastno trajno drzhavnostjo in z mejami, ki so bile v teku zgodovinskega dogajanja dogovorjene in uveljavljene z meddrzhavnimi sporazumi Jugoslavije s sosedomi, meje slovenskih dezhel med seboj in s preostankom Jugoslavije pa so ostale, kakor so bile v chasu zdruzhitve, njih meddrzhavni znachaj v chasu obstoja enovite drzhave na obeh straneh zaznamovane mejne chrte pach zachasno ni imel zunanjega uchinka.

Drzhavnost slovenskih dezhel, tj. dezhel, ki sestavljajo Republiko Slovenijo in so vstopile leta 1918 v Jugoslavijo, je torej obstajala zhe davno pred nastankom TUL in ni bila nikoli z nobenim aktom ukinjena (che bi bilo drzhavnost sploh mogoche ukiniti). TUL torej v nobenem primeru ne more biti vir slovenske drzhavnosti.

Morebiti je nje jamstvo dandanes. Zagotovo pa je – tudi zaradi nepojmljivih in nedopustnih pomanjkljivosti – trajen vir hudih tezhav.

Razdelek II Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije varuje drzjavne meje Republike Slovenije in v zvezi s 4. chlenom Ustave pomeni veljavno in uposbtevno ustavnopravno opredelitev ozemlja Republike Slovenije.

Vsaka ustava, ustavna listina, in seveda tudi TUL, je sholski primer, zgled, unilateralnega akta, katerega bistvena značilnost je, da zavezuje – dokler velja – le eno stran. TUL torej lahko pomeni podlago za varovanje drzjavne meje in ozemlja, ne more pa v nobenem primeru opredeljevati ne ozemlja ne meje. Dolochanje ozemlja v ustavi/ustavni listini/TUL je ali vojna napoved (che pomeni prilashchanje ozemlja, ki ga sosed ima za svojega) ali pa dokument o kapitulaciji, che prepushcha sosedu vech, kot bi si ta celo v sanjah zhelel. Obravnavanje meje in ozemlja v ustavi, razen v smislu varovanja in ravnanja s tem v zvezi, je torej vsaj brezpredmetno, che ne slaboumo. Kar je zapisano v TUL o meji Republike Slovenije, je verjetno veleizdaja, che se vztraja na veljavnosti TUL. Republika Slovenija je subjekt, ki je leta 1918 vstopil v Jugoslavijo z lastno drzhavnostjo in mejami. Meje z Italijo, Avstrijo in Madzharsko so bile dolochene in uveljavljene z ustreznimi meddrzhavnimi sporazumi drzhave Jugoslavije s sosedami. Meja med slovenskimi dezhelami in ostalim ozemljem Jugoslavije je na chrti od Zavrcha na Dravi do tromeje Primorske-Kranjske-Kraljevine Madzharske pod Snezhnikom ostala do razpada Jugoslavije kot znotrajjugoslovanska meja med Slovenijo in Hrvashko (tj. med Dravsko banovino in Savsko banovino oz. med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko).

Na vzhodu je do ukinitve *Mariborske oblasti* meja ostala na Dravi od Zavrcha do sotochja Drave z Muro, potem pa je z banovinsko ureditvijo Kraljevine Jugoslavije Savska banovina prestopila reko Dravo in je Chakovec prishel pod hrvashko lokalno upravo.

Na zahodu je meddrzhavna meja Primorske s Kraljevino Madzharsko potekala do italijanske okupacije 1922 od omenjene tromeje do Kantride nad Reko potem, ko je Dunaj pristanishche Reko leta 1867 prepustil Budimpeshti. Po letu 1922 je Italija okupirala she Reko. Poraz Italije med drugo svetovno vojno je po vojni vrnil Primorsko z Reko, a brez Trsta in Gorice, v Jugoslavijo. Razen meje z Italijo ni na tem obmochju pravnoveljavno nastala in ni bila uveljavljena vse do danes nobena nova meddrzhavna meja. Celovita Primorska (razen Trsta in Gorice) je bila skupaj z ostalimi slovenskimi dezhelami/drzhavami znotraj Jugoslavije.

Kakrshna koli sprememba tukaj opisanih obstojechih meddrzhavnih mej v trenutku razpada Jugoslavije bi morala biti predmet bilateralnih ali multilateralnih pogajanj in dogovora. To se ni zgodilo. Sklicevanje na unilateralne akte – na »drugi razdelek TUL« – pa je, kot recheno, nelegalno in abotno, ker pomeni nezakonito poseganje v temelje slovenske drzhavnosti in – ne nazadnje – tudi v interese sosedu, ki ima do njih pravico, tudi che do predmeta svojih interesov nima nobene legitimacije.

V delu, v katerem II. razdelek Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije varuje državne meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko, ga je treba razlagati v smislu mednarodnopravnih nachel uti possidetis iuris (na kopnem) oziroma uti possidetis de facto (na morju).

Poskus elaboriranja TUL, ki ga razkriva citirani tretji odstavek – in je v prvem delu (zachuda) sicer pravilen, saj si ne uzurpira pravice, da določa meje – zahteva dve pojasnili.

1) Nachelo *uti possidetis* se uporablja za urejanje posledic vojashkega spopada in odmerja zmagovalcu ozemlje, ki ga v trenutku konchanih spopadov zaseda. Ker vojne med Republiko Slovenijo in RH ni bilo, saj v chasu nastajanja TUL Hrvashka sploh ni bila drzhava (svojo drzhavnost in samostojnost je razglasila 8. oktobra 1991), tega nachela ni mogoche uporabiti.

2) Podtikanje US, da pomeni to nachelo obmochje izvajanja oblasti, pa seveda tudi ni uporabno za pripisovanje kakrshne koli veljavnosti ali uporabnosti TUL glede meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko. Razlog je preprost in ga ni treba posebej elaborirati: t.i. republike znotraj SFRJ niso izvajale svoje lastne drzhavne oblasti, marvech so izvajale – kolikor pach so jo – drzhavno oblast SFRJ. V nobenem primeru torej ni mogoche »republiashkega« upravljanja po »jugoslovanskem pooblastilu« uporabiti kot izgovor za prilashchanje drzhavnopravnih ingerenc – toliko bolj, ker so drzhavnopravne ingerence subjektov, ki so soustvarili Jugoslavijo, obstajale zhe davno prej. Pseudodržavnost, ki jo je tistim delom Jugoslavije, ki vanjo niso vstopili z lastno drzhavnostjo, prisodila ustava SFRJ 1974, v nobenem primeru ne more biti podlaga za teritorialno ekspanzijo in she najmanj opravičilo za okupacijo ozemlja slovenskih dezhel/drzhav, ki so leta 1918 vstopile v Jugoslavijo. Pseudodržavnost po ustavi 1974 so pridobile republike Hrvashka, BiH in Makedonija, toda s tem, da niso pridobile pravice do razdružhitve, marvech izključno le pravico do sporazumne odcepitve. Sporazum se ni zgodil. Je pa protizakonita odcepitev nashtetih povzročila krvave vojne in grozovito etnično chishčenje v vseh tistih delih Jugoslavije, ki vanjo niso prinesli svoje drzhavnosti: na Hrvashkem, v BiH in v Makedoniji, oziroma v tistih, ki so kakrshno koli zhe drzhavnost pridobili z ustavo 1974 (prim. Kosovo).

Po II. razdelku Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko ustavnopravno varovana na kopnem po nekdanji republiashki meji med Slovenijo in Hrvashko v okviru nekdanje Socialistichne federativne republike Jugoslavije, na morju pa po chrti, do katere je Republika Slovenija pred osamosvojitvijo izvršbevala dejansko oblast do odprtega morja.

Dikcija tega – chetrtega – odstavka ima vse odlike poprejšnjega, le da she bolj dolochno kazhe intenco uveljaviti shkodljiva in nezakonita dolochila TUL. Je sicer res, da najvechji del meje med Slovenijo in Hrvashko – vsaj dve tretjini – poteka she danes po dolocheni meddrzhavni meji slovenskih dezhel s Kraljevino Madzharsko, katere pokrajina je bila Hrvashka. Za prestop Drave, ki jo je Trianon prepoznal kot mejo Slovenske krajine, na vzhodu ter onkraj nekdanje meje dezhele Primorske na zahodu pa Hrvashka nima nobene pravne podlage. Nich, kar se je od nastanka Jugoslavije dogajalo na tem obmochju in zadeva Hrvashko, nima

mednarodnopravnega značaja. Edini dogodek meddržavne vrste, ki se je zgodil z nastankom nacifashistične vazalne tvorbe t.i. »Nezavisne države Hrvatske« (1941-1945), je v trenutku znova uveljavil edino meddržavno mejo med slovenskimi deželami in Hrvashko, o kateri je bilo tu dovolj povedanega. Nacistična in fashistična hrvashka zaveznica niti pod razno nista dovolili svoji »državni tvorbi«, da bi se polastila dela Slovenske krajine ali celo dela Primorske (Istre in otokov v Kvarnerju). Do 25. junija 1991 torej nobeno dejanje ali akt ni spremenil dejstev, ki zadevajo slovensko južno mejo. Kar koli pa se je zgodilo tedaj in kasneje, razveljavlja – če je kakor koli zhe pridobilo mednarodnopravni značaj – *Sporazum o arbitražbi*, njegov 5. člen.

Ponavljati tukaj, da ne Socialistična republika Slovenija ne Socialistična republika Hrvashka nista v obdobju 1918-1991 (iz moralnih in estetskih razlogov ne omenjajmo ponovno NDH) na nobenem delu ozemlja izvajali svoje državne oblasti, ker je ta bila jugoslovanska, resnično ni potrebno. Da je tako, prichajo meddržavni sporazumi SFRJ z Italijo, ki republik niti ne omenjajo. Omenjajo – in zahtevajo (!) – pa, da se občinske in okrajne meje ne spreminjajo.

Arbitražni sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvashke ne določa poteka državnih mej med državama pogodbenicama, temveč vzpostavlja mehanizem za mirno rešitev mejnega spora.

Točka (a) prvega odstavka 3. člena, točka (a) 4. člena ter drugi in tretji odstavek 7. člena Arbitražnega sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvashke, ki jih je treba razlagati in presojeti kot vsebinsko celoto, niso v neskladju s 4. členom Ustave v zvezi z II. razdelkom Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

Šesti odstavek je edini, ki v celoti ustreza dejanskemu stanju in logiki stvari. Shkoda, da isti um ne odkrije prav tako očitnega dejstva, da tudi ustava in TUL ne določata – preprosto ne moreta določati – meje.

Sedmi odstavek pa se zoperstavlja oslovi senci, saj nich, kar sporazumno – oziroma na nachin, ki nadomeshča vojno ali dvostranski sporazum – določa mejo med državami, ne more biti v nobenem primeru v neskladju z določili katere koli ustave ali drugega ustavnega akta. Členi ustave, ki zadevajo mejo – posebej nje varovanje – pach varujejo oz. kako drugache obravnavajo tisto mejo, ki je določena, privojskovana ali pa jo bo na podlagi podpisanega dvostranskega *Sporazuma o arbitražbi* in tistega, kar bosta državi zapisali vsaka v svoj memorandum, določil arbitražni tribunal.

Ne ustava ne TUL ne moreta določati poteka meje. In glede na dikcijo 3. člena meja tudi v resnici ni določena, saj jo je arbitražni tribunal dolžan določiti tako na kopnem kot na morju.

Iz *Sporazuma o arbitražbi* in iz izreka slovenskega ustavnega sodishcha sledi, da je vsakršno dodatno potrjevanje (referendum) tega sporazuma popolnoma brezpredmetno. Da slovenska politika ni znala opredeliti državnopravnih dejstev, ki se tichejo slovenske države; da so se v procesu razdruževanja slovenskih dežel/Slovenije iz Jugoslavije dogajale abotnosti in da so nastajali mednarodnopravno nezavezujoči in tudi škodljivi dokumenti, je na dlani, zato o tem ni nobene potrebe

odločiti z referendumom. Prav tako je nonsens z referendumom odkrivati splošno znano notorichno dejstvo, da glede meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko ni nobenega, niti minimalnega soglasja, in da ni videti, da bi do njega kadar koli lahko prishlo. V tem smislu je podpisani *Sporazum o arbitrazhi* dosežek, ki presega vsa pričakovanja. Prava znanstvena fantastika. Da bi bil dosežen kakršen koli dogovor, ki bi dopushchal uposhtevanje kriterijev internacionalnega prava (kamor seveda sodijo zlasti obstoječe meddržavne meje) in izločitev vsakega argumenta, ki ne ustreza zahtevanemu kriteriju, je bilo nemogoče pričakovati. Toliko bolj, ker so celo slovenski vodilni politiki in strokovnjaki spushchali »dimne bombe« neke pravichnosti ter trdovratno vztrajali pri svojih prividih in vztrajno zamolchevali evidentna upravichenja države Slovenije.

Da to škodljivo ravnanje ni le golo naključje, se razkriva v »referendumski obsedenosti« tam, kjer za kaj takega, kot recheno, zares ni nobene potrebe; slovenska država se celo smeshi pred mednarodno javnostjo. Na drugi strani pa vlada popoln molk strokovne in politichne elite tam, kjer bi resnichno bila potrebna zagotovila (dosežena na plebiscitarni nachin z referendumom), namrech pri vsebini memoranduma, ki ga zahteva *Sporazum o arbitrazhi*. Od tega namrech, kar bo zapisano v memorandum, je odvisno vse. Tribunal lahko odloča izključno le na podlagi tistega, kar stranka v postopku zapishe v svoj memorandum. In zhe samo omemba kakega navideznega argumenta, ki ne izpolnjuje zahtev 4. chlena *Sporazuma o arbitrazhi*, bo bistveno prizadela tezhko pravzaprav edinega – a prevladujočega – argumenta, ki ga ima (le) Slovenija: to so meddržavne meje slovenskih dezhel, ki so kot konstitutivni element vstopile 1. 12. 1918 v Jugoslavijo.

Prevladujoča kvaliteta *Sporazuma o arbitrazhi* je to, da jasno postavlja kriterij internacionalnega prava. Poleg vsega doslej povedanega to pravilo postavlja na raven arbitrazhne obravnave izključno mednarodnopravno relevantna dejstva, ki jih mora in sme slovenska vlada zapisati v memorandum. Jugoslovanska notranja zakonodaja in ureditev nimata na mednarodni ravni nobenega uchinka; na odlochanje arbitrazhnega tribunala bi uchinkovali le v primeru, da drzhavnopravnih argumentov ne bo na mizi.

Zato je potrebno na primeren nachin (lahko tudi z referendumom, saj drzhavotvorno ravnanje slovenske politike in neoporechnost stroke tod nista v navadi) zagotoviti, da bo imel arbitrazhni tribunal na mizi argument: meje in celovitost slovenskih dezhel. V civilizirani Evropi so to nedotakljivi imperativi. So primeri, in to ne maloshtevilni, da so dezhele z drzhavnopravno osebnostjo prehajale iz ene veche drzhavne skupnosti v drugo in nazaj, a njih ozemeljska celovitost, drzhavna in kulturna integriteta pri tem niso trpele. Teritorialni in etnichni ekspanzionizem, katerega zhrtev so zhe vech kot sto let slovenske dezhele (in to na nashi juzhni meji she kar traja), pa je zavrzehna, primitivna praksa: zhalitev za Evropo po grozovitostih druge svetovne vojne in za svet 21. stoletja v celoti.

(Andrej Lenarchich, poslanec prvega sklica)

* citati iz razsodbe so navedeni v kurzivu

Andrej Lenarčič

INVEKCIJE, KOREKCIJE (III)

Z MARKOM V MRAKU (DEMOKRACIJE)

Ti pa so she bolj vpili: Krizhaj ga! (Marko, 15,14)

Che bi predsednik parlamenta in njegovi ne zakrichali tako glasno, ko jih je poslanec, predsednik Nacionalne stranke (SNS), spomnil, da so zhe pri sestavljanju koalicijske pogodbe – ali kakor koli zhe kdo hoche poimenovati delitev (volilnega) plena – trgovali z glasovi in da to pochno pri vseh mogočih drugih poskusih, kako uresnichevati svoje nachrte, bi ne razkrili svojega zlega pochetja, o katerem je pred dnevi nekaj zapisanega objavil njihov nekdanji zagreti pripadnik, ki jim torej zagotovo vidi globoko v dusho.

Seveda je parlament tisti kraj, koder se soochajo pobude, ideje, naklepi in se uresnicjuje, kar so si pripravili volilci na volitvah. Na podlagi chesa, kakshnih besedovanj, obljub, prikazni, prevar in kar je she te vrste orodij, so se ljudje odlochali na volishchih, je posebno vprashanje. Dejstvo je, da na volitvah izberejo izmed sebe nekaj deset posameznikov, ki potem svobodno, brez vsakega pritiska, pochno vse mogoche, da bi konchno z glasovanjem odlochili o tistem, kar zadeva vse drzhavljane.

Poslanci so kot zakonodajalci najbolj odgovorni za vse, kar se tiche ljudi (tudi kako zhivijo, s kakshnimi tezhavami se ubadajo), ter z zakoni in s pobudami poskushajo reshevati zagate. Zato pochno marsikaj, pach glede na svojo zagretost, svoje sposobnosti in zmozhnosti. Ne nazadnje morajo tudi prepriчевati na najrazlichnejshe nachine. Prav gotovo je bistveno, ali za svojo pobudo zberejo dovolj glasov. Da vse to lahko pochno, je v ustavi zapisanih nekaj chlenov, posebej chlen 83, ki jim zagotavlja nedotakljivost in prepričuje vsakomur, da bi jih zaradi delovanja in odlochanja v parlamentu kadar koli preganjal.

Izpad predsednika slovenskega parlamenta in njegovih, ki so na ves glas zavpili, ko je predsednik SNS povedal, da se v parlamentu tako in v te namene pach dela, je torej razkril, da so razlogi, ki so nekdej pripeljali do pozhiga Reichstaga, she vedno med nami; da so tu she vedno klike, ki jim je parlament in svobodno odlochanje poslancev trn v peti pri pohodu na oblast; da s parlamentariziranjem, z oblastjo kot tako in s prizadevanjem priti do njenih vzvodov samo po sebi ni nich narobe, marvech da je hudo narobe, che se teh občutljivih orodij hochejo polastiti »temne sile« zaradi svojih mrachnih naklepov. In zgodovina uchi, da povzpeticne klike najprej udarijo po demokraticnih orodjih. Zato je nori malar pozhgal parlament in zato so boljsheviki iz njega naredili tragikomichno skupshchinsko delegatsko

prakso. In da ne »na Zahodu« niti kje drugje ni nich novega, se je pokazalo tudi pri nas. Saj so zhe prvi dan obstoja novoizvoljenega parlamenta klike, ki so za hip »sestopile« (ko se she ni vedelo, kako se bo vse skupaj konchalol!), uchinovito udarile prav po njem: z razgrajanjem o plachah poslancev, pa o »privilegijih« in s sistematičnim smeshenjem v javnosti. Bili so tako temeljiti, da je celo ustavno sodishche usodno nachelo suvereniteto poslanca – da o poslovnishkem reduciranju nedotakljivosti in svobode pri odlochanju niti ne govorimo.

Ochitno pa klikam vendarle she ni uspelo docela unichiti najvishjega demokraticnega telesa v drzhavi. She so se lahko slishali glasovi v prid celovitosti, drzhavnosti, suverenitete, o zgodovinskih suverenih slovenskih dezhelah. She je bilo mogoche lobirati in si prizadevati za propulzivne razvojne projekte, ki bi dejansko zagotovili gospodarski razvoj in nova delovna mesta, ne pa le polnili tajnih rachunov v davchnih oazah.

She bolj ochitno pa je, da so tisti, ki sesuvajo slovensko gospodarsko strukturo, ki poshiljajo tisoche ljudi na cesto, ki shenkavajo ozemlje vedno slovenskih dezhel sosedom, sedaj odlochno ukrepali. S fantastichno perfektnim manevrom so udarili v samo jedro. Zasebne vragolije nekega poslanca so – kakor je videti – primerno zacinili, dodelali, v neprijetno poslansko skupino poslali zanesljivo osebo, in ko je bil konstrukt sestavljen, so v primernem trenutku udarili tako, da bi blato odneslo she zadnji glas, ki je motil njih zle namere. Che so se hkrati znebili grozljivega bremena neke svoje afere, jim gre res chestitati za mojstrstvo. Vprashanje pa je, ali si lahko ljudstvo, ki kot v odgovor tistim, ki ga shchuvajo, vreshchi »Krizhaj ga!«, tudi lahko chestita. Tistih nekaj sto izmed tisochev brezposelnih v Prekmurju, ki bi z »Jelinchichevo piramido« (kakor zle sile posmehljivo poimenujejo obetavni projekt) znova dobili delo, prav gotovo ne. In seveda prihodnje generacije, ki jim oblast krade domovino, she manj.

Andrej Lenarchich, poslanec prvega sklica

(14. 03. 2010)

ODPRTO PISMO (II)*

Sposhtovani gospod profesor!

Z velikim zadovoljstvom spremljam Vashe intervencije v zvezi z arbitraznim sporazumom. Tokrat berem v *Financab*, da SLO in CRO nista imeli morja itd. Vsekakor se moram – kot vsakdo – strinjati, da republike v Jugoslaviji niso imele meddrzhavnopravne subjektivitete. To trdim tudi sam od zachtetka, kakor tudi to, da so vse dosedanje odlochitve do 25. junija, ki naj bi zadevale mejo, notranji akti. Ukrepi in akti po razglasitvi in uveljavitvi slovenske drzhavnosti in samostojnosti pa so vse do 8. oktobra 1991 zagotovo povsem enostranski akti in brez vsake

veljave, saj na drugi strani mize ni bilo subjekta meddržavnega prava, marveč v najboljšem primeru zasebno podjetje nekega Tujmana. Seveda pa tudi vse tiste akte in dejanja (npr. "Temeljno ustavno listino" pa Badinterja), ki imajo vsaj videz zakonitosti in veljavnosti, v celoti derogira podpisani *Sporazum o arbitražbi*, saj zahteva od Tribunala, da določijo (!) potek meje na kopnem in na morju – torej meja vseh kot očitno ni določena, saj bi drugače ne bilo kaj zahtevati od Tribunala.

Moram pa vendarle odločno posredovati glede trditve, zapisane v *Financab*: »Meje ni mogoče določiti na podlagi mednarodnega prava.« – Sporazum to od Tribunala zahteva! Torej jo »mora biti« mogoče določiti. In seveda jo Tribunal tudi z lahkoto lahko določijo.

Točka 4/a predpisuje Tribunalu uporabo nachel in pravil meddržavnega prava. Tribunal torej mora upoštevati slovenski argument, ki tem nachelom in pravilom v celoti ustreza. Seveda pod pogojem, da ga Slovenija v opredelitvi spora (Točka 3/2) in v *Memorandumu* (Točka 6/1) navede. Argument pa je zadnja in edina obstoječa meddržavna meja med ozemljem danashnje Republike Slovenije (dezhel, ki so pod vodstvom ljubljanskega NO, svoje legalne vlade, 1. decembra 1918 vstopile v Kraljevino SHS – Jugoslavijo) in ozemljem danashnje Republike Hrvaške, takrat province Kraljevine Ogrske. Meja, ki poteka od Kantride nad Reko, po Rechini, Kolpi, Sotli in od Zavrcha po Dravi do sotočja Mure z Dravo (to zadnje je bila do Trianona notranja meja znotraj Kraljevine Ogrske) je določena, v dokumentih opredeljena in na terenu vechji del she vedno zaznamovana. Po vzpostavitvi skupne države »Troedinega plemena« (shizofreno!) je izgubila svojo meddržavno vlogo. Ni pa bila v nichemer spremenjena in vsekakor ni izginila. Takoj je bila zopet uveljavljena, ko so nacisti ustanovili ustashko NDH. Z razpadom nacistichne tvorbe je znova izgubila svojo vlogo – vse do trenutka, ko sta na obeh straneh znova nastala subjekta meddržavnega prava, to je do 25. junija 1991, ko je na eni strani nastala RS, oziroma do 8. oktobra istega leta, ko je onkraj nastala RH.

Zakaj Demos tega dejstva ni opazil in she manj uposhteval – kdo ve? Mnogi so imeli očitno preveč dela s preshtevanjem deviz v vrechah ... Za enega vem, da je raje poshiljal hrvashke tanke s shahovnico po avtocesti mimo Postojne v Istro, kamor Tujman ni mogel, ker mu je pot nad Reko zaprl narodnozavedni slovenski general JLA – Chad.

A kakor koli. Meja iz leta 1918 ni nikoli izginila, nikoli z nobenim veljavnim aktom ni bila spremenjena ali razveljavljena. Stoji pred vsakomer, ki ishche meddržavnopravno relevantno dejstvo v zvezi z mejo med RS in RH. Kar zahteva *Sporazum* in kar ishche Tribunal, je tukaj, pred nami in pred vso svetovno javnostjo. Edino, kar je potrebno, da postane *Sporazum* konchno realna mozhnost, in da tujci, zavezani določilom iz *Sporazuma*, s svojo odločitvijo vsaj nekoliko popravijo zlochine in neumnosti, ki so jih zakrivili slovenski politiki in samozvani

narodovi voditelji v zadnjih sto letih, je to, da slovenska vlada to dejstvo (in samo to dejstvo – ne pa drugih »beloknjizhnih« flancarij) da na Tribunalovo mizo.

Ni torej nobenega dvoma, da je mogoče mejo med RS in RH določiti samo (!) na temelju meddržavnega prava.

Dodajam še nekaj papirjev in Vas lepo pozdravljam.

Ljubljana, 19. novembra 2009

ODPRTO PISMO (III)

Spohštovani gospod predsednik vlade!

Poslušal sem vaš odgovor na vprašanje poslanca SNS. Posebej ste poudarili, da je »za nas presečni datum 1991« in da kako naj bi prishli do soglasja, če se niti v tem ne moremo zediniti.

Rad bi opozoril, gospod predsednik, da je soglasje popolno. Vi ste poudarili presečni datum 1991, SNS govori o meji 1918. Tu ni nobenega nasprotja. Zakaj?

1) Leta 1918 ob združitvi slovenskih dežel v Kraljevino SHS/Jugoslavijo je bila meddržavna meja obstoječa, znana in na terenu zaznamovana.

2) Znotraj celovite države Jugoslavije je meja mirovala (tj. ni uchinokovala), ni pa bila z ničimer in v ničemer spremenjena. Tako je znova postala meddržavna meja, ko so leta 1941 sile osi vzpostavile svojo marionetno nacistično državno tvorbo NDH. In je veljala do njenega razpada. V času obstoja Federativne Jugoslavije je ta meja znova mirovala, saj sta bila obakraj nje socialistični republiki brez meddržavnopravne subjektivitete.

3) Presečnega leta 1991 pa se je ta meja znova pojavila kot meddržavnopravno dejstvo, saj sta obakraj nje nastala subjekta meddržavnega prava – Republika Slovenija in Republika Hrvatska.

Zakaj tega dejstva tedaj nihče ni (hotel?) opaziti, še manj upoštevati, in zakaj so odgovorni ter drugi v odločanje vpleteni ravnali v nasprotju z meddržavnim pravom, je posebno vprašanje. Dejstvo je, da bi to bilo zaradi dogodkov, ki so sledili, za Republiko Slovenijo skoraj usodno, če bi sedaj po vaši zaslugi ne prishlo do podpisa *Sporazuma o arbitražbi*.

Ta sporazum pa nalaga arbitražnemu tribunalu da »določi potek meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvashko na kopnem in na morju« ter pri odločanju uporabi »pravila in načela mednarodnega prava«. Ker Tribunalu nič razen citiranega ne omejuje pri odločanju, je jasno, da *Sporazum* popolnoma in v celoti derogira vse sklepe, odločitve in zaveze glede mejne črte med RS in RH tako na kopnem kot na morju – tudi Badinterjevo arbitražo in "Temeljno

ustavno listino"! Mejna chrta očitno ni določena, che je Tribunalu nalozheno, da jo določil!

Ker mora Tribunal pri tem uposhtevati pravila in nachela meddržavnega prava, mora tudi Republika Slovenija tako ravnati in v poseben *Memorandum* zapisati edini argument, ki ustreza pogojem iz točke 4 *Sporazuma* – to je meddržavnopravno dejstvo mejo 1918, ki je avtomatično postala relevantna ob razpadu tistega, kar se je leta 1918 združilo. Torej je presečni datum 1991 in tu ni mogoče nobeno nesoglasje.

Che torej Vlada Republike Slovenije v svoj *Memorandum* zapishe zgolj ta argument in ne opleta z nerelevantnimi argumenti, je *Sporazum* neponovljiva in enkratna prilozhnost, da se vprashanje meje med obema drzhavama konchno razreshi.

Zato mora vlada nujno in takoj dosechi ratifikacijo podpisanega *Sporazuma*. Che ga juzhna soseda ne bo ratificirala, potem bo svetovna javnost konchno zvedela, kdo noche stabilnosti in miru na tem delu Planeta.

Lepo pozdravljam
Andrej Lenarchich
poslanec DZ 1992-1996
(17. 11. 2009)

ODPRTO PISMO (IV)

Spishtovani gospod profesor!

Poslusal sem program TVS3 nocoj ob 20h. Slishal sem Vasho izjavo glede Istre, da to ozemlje ni bilo ne slovensko ne hrvashko, ker je bilo avstrijsko oz. beneshko. Seveda moram kljub zadovoljstvu, ker zhe marsikatera moja misel na to temo vendarle tako ali drugache najde nekaj prostora na javni sceni, ugotoviti, da to, kar ste izjavili, ni prava resnica, predvsem pa je z vidika slovenske drzhavnosti nedopustna.

Neizpodbitno dejstvo je drzhavnost slovenskih dezhel Avstrijskega cesarstva (ustanovljeno 1804-1806 kot nadomestek cesarskega naslova Rimskega cesarja). Prav ustanovitev Avstrijskega cesarstva potem, ko je Habsburshka dinastija izgubila zvenechi cesarski naslov (ni prinashal vladarskih ingerenc!), razkriva drzhavnost habsburshkih »Dednih dezhel«, ki so dejansko vojvodine in krajine, nastale v zgodovinskem procesu na obmochju slovenske Karantanije in ki so prevzele izvorno karantansko drzhavnost. Vladarsko legitimiteto je dinastija Habsburgovcev pridobila prav na drzhavnosti vojvodin in krajin, ko jih je z vojashko akcijo leta 1278 prevzela v dedno posest. Izvorni vladarski naslov avstrijskih Habsburzhanov je bil tako »le« vojvodstvo teh slovenskih karantanskih

dezhel. Posebej jih to ni motilo, dokler so to »skromno« vladarsko legitimiteto nadgrajevali z naslovom rimskega cesarja in s tega piedestala z dedovanjskimi in zhenitbenimi manevri uspešno zaokrozhevali svoje z vladarskimi – tudi kraljevskimi (Cheshka, Madzharska, Shpanija...) – naslovi povezane posesti. A izvorna vladarska legitimiteta je bila »samo« slovenska – karantanska. In Napoleonova ukinitev Rimskega cesarstva jih je pahnila nazaj na prvo stopnico vladarskih naslovov. Zato so se potrudili in nemudoma ustanovili fiktivno tvorbo Avstrijsko cesarstvo, ki je simbolno združevalo omenjene Dedne držhave in obe Avstriji, Gornjo in Dolnjo, v nichemer pa ni spreminjalo drzhavnostnih atributov teh dezhel. Je pa prinashalo cesarski naslov – sedaj Avstrijskega in ne vech Rimskega cesarja.

O drzhavnosti Dednih dezhel habsburshke dinastije (vojvodin in krajin, ki so kot recheno nastale na temelju drzhavnosti slovenske Karantanije) je dokumentov na izbiro. Navajam shtiri, ki so najbolj pri roki (in hkrati nekoliko elaboriram zadevo):

1) ARTICLES PRÉLIMINAIRES DE PAIX Château d'Éggenwald, pres de Leoben, 29 germinal an V (18 avril 1797) – to je pripravljene mirovni sporazum (podpis je bil predviden v Ogleju) med Napoleonom in cesarjem Francem, ki ga sporazum naslavlja: Sa Majesté l'Empereur, Roi de Hongrie et de Bohême, etc. etc. in nashteva njegove Dedne DRZHAVE (ses états héréditaires): S(t)yrrie (v originalu manjka chrka t), la Carinthie, le Tyrol, la Carniole et le Frioul, ki jih bo vrnil cesarju. Istra je bila tisti chas zasedena od Napoleonovih zaveznikov Benechanov, pa je bila zaradi tega predmet posebnega protokola. Vsekakor dokument najvishjega ranga izprichuje drzhavnost Dednih dezhel.

2) Manifest cesarja Karla z dne 16. oktobra 1918, ki decidirano dovoljuje »dezhelam Avstrijskega cesarstva«, da se svobodno razdružujejo in združujejo. Nedvoumno torej priznava njih drzhavnost in suverenost. O politichnem analfabetizmu slovenske »stroke« tedaj in she dandanashnji seveda glasno krichi nadaljevanje tega manifesta. Cesar namrech v nadaljevanju odlochno pove, da pa Kraljevine Ogrske ni dovoljeno razkosati. Je torej Kraljevina Ogrska celovita, enotna drzhava. Province/pokrajine nimajo lastne drzhavnosti. Torej famozno »hrvatsko drzhavno pravo« s katerim je Zagreb blefiral in zavajal (she danes), je bil navaden privid brez vsake vsebine. Pred njim so poklekali le drzhavnostno nepismeni slovenski »narodni voditelji«! A resnica je, da so bile subjekt mednarodnega prava samo slovenske dezhele, katerih upravljanje je legalno pridobila ljubljanska vlada z uradnim obvestilom dunajski centralni vladi, ki je dejstvo, da Narodni svet v Ljubljani prevzema v svojo suvereno upravo slovenske dezhele Primorsko (seveda z Istro!), Krajnsko, slovenski (!) del Koroshke in slovenski (!) del Shtajerske, sprejela brez ugovora na znanje. To seveda dokazuje drzhavnost in suverene pravice teh dezhel oziroma vlade, ki je prevzela drzhavne posle.

Da so v Zagrebu vedeli, da nimajo drzavnostne legitimacije za manipuliranje s svojimi »kraljevinami«, so se spretno »shlepali« na drzavnosti in suvereniteti slovenskih dežel. Na roko jim je shlo tudi Wilsonovo soglasje, da se hrvashki deli Ogrske priključijo novi državi (in seveda Slovashka Chehom, Sedmograshko Romunom). Vendar drzavnopravno legitimiteto so lahko izvajali le iz drzavnosti slovenskih dežel (Dalmacija kot del Kraljestva Ilirija in Bosna in Hercegovina kot anketirana s strani Avstrijskega cesarstva, sta posebno poglavje) in zato tisti hip (she) niso (po)kazali svojih aspiracij do Istre (in Medmurja!).

3) Da se neka država ne more združiti z »nedržavo« – torej da se npr. Kraljevina Hrvatska in Kraljevina Slavonija ne bi mogle združiti s Kraljevino Srbijo, marveč bi si take pokrajine brez drzavnopravne subjektivitete Srbija lahko le priključila, se je izkazalo na sam dan »ujedinjenja« 1.12.1918 v Beogradu. Vodja delegacije Drzhave SHS, Pribichević, je v svoji adresi izjavil, da se Drzhava SHS združuje s Kraljevino Srbijo. Seveda ga je drzavnopravno razgledani, v Franciji sholani regent Aleksander v svojem odgovoru – sprejetju združitvenih zhelja – takoj popravil z izjavo, da se DEZHELE AVSTRIJSKEGA CESARSTVA združujejo s Kraljevino Srbijo. Drzhava SHS torej ni bila subjekt mednarodnega prava. To so bile le slovenske »dezhele« (ki gredo – to menda opazi tudi slep in gluhi – she dandanashnji krepko v nos ondotnim!). Vech ni treba povedati. Neizprosno shtri v slovenske ignorantske pravnishke in drzhavnishke butice resnica, ki jo je znal opaziti in (iz)povedati nek »bizantinec«!!! (Navsezadnje je bil Bizanc imperij/drzhava prvega reda! Neposredno nadaljevanje civilnega dela Rimskega imperija z ambicijo biti tudi cerkveni, za razliko od Rima, cerkvenega nadaljevalca, z ambicijo biti tudi civilni – torej sta Rim in Bizanc zrcalni podobi istega vira.) V Jugoslavijo so se s Kraljevino Srbijo združile in jo ustvarile suverene slovenske dezhele Avstrijskega cesarstva, ki so imele natančno določene meje in drzavnostno osebnost. Kdo vse – Zagreb itd. – se je na ta proces »prishlepak«, ni pomembno. Pomembno je, da je 1991 Jugoslavija lahko razpadla SAMO in izključno na tiste suverene dele, iz katerih 1.12.1918 nastala. Kasneje nastale (samo)upravne enote – republike, ki jih v chasu nastanka drzhave ni bilo oziroma niso bili subjekti mednarodnega prava (RH in Makedonija zagotovo ne) so se lahko le odcepile na podlagi ustave 1974, kar je seveda povezano s shtevilnimi pogoji in seveda brez posebnega dogovora ni mogoče. Razdružitev suverenih (konstitutivnih) delov pa je samoumevna in brezpogojna v polnem obsegu, kar se je manifestiralo zhe pri avtomatichnem soglasju centralne dunajske vlade ob sporočilu ljubljanske vlade oktobra 1918. Torej vprashanja meje med RS in RH sploh ni. Meja – meddržavna – je od nekdaj bila in je she dandanashnji na terenu oznachena vse od Kantride do Zavrcha.

4) O drzavnosti slovenskih dežel Avstrijskega cesarstva govori tudi (vojashka) kartografija. V knjigi Miroslav Peterca et al., Kartografija, Vojnogeografski inshstitut Beograd, 1974, beremo na strani 41:

Za nas su interesantne topografske karte sa shrafama koje je izdao bečki VGI u razmeru 1 : 144 000 (Specijalna karta vojvodstva Shtajerske, Korushke i Kranjske, knezhevine Gorice i Gradishke, grofije Istre, grada Trsta i Madarskog primorja publikovana 1842, zatim Specijalna karta Kraljevine Dalmacije izdata 1861-1863. god. i Specijalna karta Kraljevine Madarske izdata 1869-1879. god.) i 1 : 75 000 (Specijalna karta Austrougarske monarhije izdata 1873-1888).

Naslovi kart razkrivajo, da so bile slovenske dezhele Avstrijskega cesarstva (primerjaj tudi letnice izdaje!) drzhave, dochim na obmochju Kraljevine Madzharske ni bilo nobenega drugega subjekta mednarodnega prava. Zato je karta obale med izlivom Rechine (oz. od 1867 naprej inkluzive mesto Reka) in Karlobagom karta »madzharskega Primorja« in nichesar »hrvashkega«, ker nich takega nikoli ni obstajalo!

Razen vojashkih zadev in matichnih sluzhb je kartografija eden bistvenih »drzhavnih« resorjev. Ker so bile slovenske dezhele Avstrijskega cesarstva vedno samoposebiumevno drzhave, je bila v njihovem okviru tudi kartografija – ki je itak bila tedaj izkljuchno vojashka dejavnost. (Mimogrede: o drzhavnosti pricha tudi matichna sluzhba, ki so jo vodile »vojvodine« suvereno, ne »po pooblastilu«!).

Ker je bila kartografija tudi v Jugoslaviji v temelju vojashka domena, zato avtorji (vechina visoki chastniki geodetske sluzhbe) brez oklevanja povzamejo originalno naslavljanje kart. Naslovi vojashkih specialk vojvodin in poknezhenih grofij Avstrijskega cesarstva tako povedo, kako so se imenovale omenjene slovenske dezhele/drzhave: Vojvodina Shtajerska, Koroshka, Krajnska, ter Primorska (Küstenland), ki je bila iz zgodovinskih/dinastichnih razlogov sestavljena iz suverene knezhevine Gorice in Gradishke, avtonomne guvernature Trst in poknezhene grofije Istre s kvarnerskimi otoki.

Ker gre za uradno publikacijo vojashke uprave, namenjeno visokosholskemu pouku, je navedke jemati kot relevantni dokaz na nivoju internacionalnega prava.

Tako sem po nekoliko obseznejšem elaboriranju shtirih dokazov izvirne drzhavnosti slovenskih dezhel spet na zacetku – pri Vashi nenatanchni izjavi o tem, chigava je bila Istra.

Naj tudi to nekoliko elaboriram.

Zgodovinsko opredeljuje celovitost Primorske (z Istro) zhe v karlmanskem obdobju takratna shvabska dinastija Andeksov, ki so kot suvereni tega »Vrta Evrope« (tako so ga takrat po Evropi severno od Alp imenovali) privzeli naslov »Meranski« (Meranija – Primorska).

Relevantno je predvsem obdobje, ki se je zachelo z dinastijo Habsburg.

Rudolf je za pomoch pri zmagi nad Otokarjem 1278 moral tirolskemu grofu prepustiti Primorsko (in she nekatere posesti). Kasneje so »na krilih cerkvenega Ogleja« svojo civilno oblast poskushali shiriti Benechani (zlasti v istrskih mestih,

silili so pa tudi v Trst in na Gorishko), dokler v času nashega Herbershtajna ni krajnska vojska pod njegovim poveljstvom beneshke ambicije z odločilno zmago pri Meranu – Pazinu dovolj umirila in so Habsburgi znova uveljavili svojo oblast tudi v Meraniji – to je v suvereni knezhevini Gorice in Gradishke, avtonomnem mestu Trstu in poknezheni grofiji Istri z otoki. Na ta način se je znova vrnila celovitost Primorske znotraj habsburških Dednih dežel in je trajala vse do razpada habsburške monarhije – oziroma, ker je ni nikoli nihče ukinil – nasprotno, upoštevata sta jo celo oba okupatorja, tako italijanski kot nemški – dejansko še vedno traja... Velja torej enako, kot za ostale slovenske dežele Avstrijskega cesarstva (ker motrimo zadevo skozi drzavnostno, ne narodopisno ali etnolohko ali folkloristično ali religijsko optiko), da je bila Primorska od Vrshicha do vključno otokov v Kvarnerju slovenska dežela/država z lastno izvorno drzavno subjektiviteto, ki izvira iz časov slovenske Karantanije in so si jo z vojashko silo priborili Habsburzhani.

Da so se torej 1.12.1918 združile s Kraljevino Srbijo slovenske dežele Primorska (celovita, torej inkluzive Istra), Krajnska, Koroshka in Shtajerska, je evidentno, kakor je evidentno, da je bila Istra predvsem »slovenska« in ne beneshka ali avstrijska. Seveda pa je še bolj evidentno, da nikoli in nikdar, vse do 8. oktobra 1991, niti koshček Istre in treh kvarnerskih otokov ni bil pod kakršnokoli upravo (kaj shele del!) kake hrvashke države ali državi podobne tvorbe.

Zlochinska ravnanja samozvanih slovenskih oblastnikov, drzavnikov in strokovnjakov – ne le v času »Demosove vlade«, marveč vsaj zadnjih sto let – presejajo domet chlovekovega razuma. Zavedajoch se vsaj deloma resničnosti, ki seva iz tu nashtetih nekaj dejstev, si ob prebiranju »dosezhkov Burkina-Fasso tipa« nashih dopisnikov Badinterjeve arbitrazhne komisije (nomen est omen...) in cele vrste drugih »udelezhenih v postopku (postopkih)« ni mogoče misliti kaj drugega, kot da gre za še eno v neskončni vrsti »slovenskih blaznosti«! Moledujejo za »pravichno mejo«, bezhijo od mednarodnopravnih kriterijev in zahtevajo nekakšno zunanjo – ali kakšno zhe – pravichnost, ne opazijo pa, kar jim od vsepovsod shtrli naravnost v nos – da ima le Slovenija argumente, ki povsem ustrezajo zahtevi iz točke 5 Sporazuma o arbitrazhi. Ta namrech predvideva uposhtevanje nachel mednarodnega prava.

Seveda je mednarodno pravo izvedeno pravo in ne more biti v nasprotju z nobenim nachelom elementarnega prava – torej kljub zvenechemu poimenovanju se nobena odlochitev v imenu tega ponosnega in zanosnega »mednarodnega prava« (tudi in še zlasti Badinterjevega tipa!), ki izhaja iz zmote ali se opira na fikcijo ali ignorira razvidna relevantna dejstva, ne sme uposhtevati, je v celoti brez vsake veljave. Spricho gore drugachnih drzavnopravnorelevantnih dejstev in argumentov je dobesedno je nichna. Samo popolni ignoranti ali dobro plachani manipulanti so mogli spregledati, da se je Slovenija tisti trenutek, ko je mednarodna javnost sprejela dejstvo, da Jugoslavija razpada, lahko v enakem

obsegu in svojstvu, kot se je v Jugoslavijo združila, tudi razdružila. Hrvashka pa, ki v Jugoslavijo ni vstopila kot subjekt mednarodnega prava, marveč je pridobila z ustavo 1974 kot socialistična jugoslovanska republika le pravico do odcepitve, seveda ne. Lahko se je odcepila, a le na podlagi posebnega dogovora s prizadetimi. Vsekakor pa pod nobenim pogojem v obsegu znotrajjugoslovanske upravne razmejnitve z republiko Slovenijo.

Ker je do secesije tistih delov nekdanje Jugoslavije, ki lastne izvorne državne subjektivitete niso imeli, v odsotnosti dogovora prishlo z vojno, je – če naj se secesijske vojne resnično konchajo in nevarna zharishcha (Hrvashka, BiH, Vojvodina, Kosovo, Makedonija – v oči bije, da subjekti mednarodnega prava, ki so vstopili v Jugoslavijo, niso zharishchal) pogasijo, je mirovna konferenca, do katere doslej še ni prishlo, neizogibna in nujna, očitno edina pot do miru in stabilnosti območja.

Andrej Lenarchich

PS: Naj dodam, da bi drzhavotvorna politika nemudoma uveljavila regionalizacijo Slovenije z vrnitvijo zgodovinskih slovenskih dezhel. Modri slovenski politiki pa ves chas skrbno vzdrzhevali »reshilni choln« – edino pravo zatochishche slovenstva: Vojvodino Krajnsko v njenih zgodovinskih mejah – za primer, da bi nadaljevanje zgoraj omenjene »slovenske blaznosti« nedrzhavotvorno sestavljeno drzhavi podobno tvorbo razgnalo.

Ljubljana, februar 2010

* Odprto pismo II, IV je namenjeno dr. Francetu Bucharju; Odprto pismo III pa Borutu Pahorju. (Op. ur.)

Glej tudi:

Andrej Lenarchich, *Invekcije, korekcije, I / Prorachunska zgodovina in njeni zgodovinarji/*, Revija SRP 89/90 februar 2009, str. 151

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp89/andle89/invek89.htm>

Andrej Lenarchich, *Invekcije, korekcije, II / Odprto pismo, I/*, Livesjournal 1, januar 2010, str. 188

<http://www.livesjournal.eu/library/lives1/andle1/invekcije1b.htm>

Andrej Lenarchich, *Mirovna konferenca o Jugoslaviji*, Livesjournal 2 (v pripravi), julij 2010, str. 98

<http://www.livesjournal.eu/library/lives2/andle2/mirov2b.htm>

[ali:]

Andrej Lenarchich, *Mirovna konferenca o Jugoslaviji*, Revija SRP 97/98, junij 2010, str. 137

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp97/andle97/mirov97.htm>

Iz zgodovinskega spomina

Radivoje Peshich

CATENA MUNDI

(Spona sveta – Balkan)

Zgodnje evropske civilizacije, katerih središče je bilo v Podonavju, so širile svoj krog v smeri juga in severa, vendar zmeraj v navpični chrti s tendenco vzhod-zahod, kar je v popolnem soglasju z naravnim tokom gibanja po zakonitosti harmoničnega ritma duhovnega mehanizma, iz katerega so izvirale in v katerem so trajale ali morda še trajajo, neopazne za oko modernega tehnološkega instrumentarija.

Tendenca vzhod-zahod pa ima tudi nasprotno usmeritev, ki je neizogibna težnja k izviru svetlobe. To dokazuje, da zgodnje evropske civilizacije po svojem smislu, zhe kot samo ravnovesje bivanja, na katerem je temeljila enotnost njihove strukture, veljajo kot univerzalno nachelo obstajanja. Niso niti uhajale iz uspavanega ravnovesja niti niso vstopale vanj, a vseeno je prishlo do motnje v njem. Ta motnja je med drugim prekrila s pozabo zgodnje evropske civilizacije in s tem izključila njihov pomen za razvoj naslednjih civilizacij, ki so se mu pozneje resda zoperstavljale z obnavljanjem zapostavljenih zakonitosti ali z uvajanjem novih modelov. Vendar novi modeli niso v zadostni meri obnovili zapostavljenih zakonitosti niti niso svojih projekcij zasnovali na pravih temeljih. To je bil morda le privid o osvajanju neosvojljivega chasa in prostora, v vsakem primeru pa posledica neuposhtevanih zakonitosti. Radikalne spremembe, ki so jih zahtevale nove projekcije, so se zatele h ključnemu brisanju sledov preteklosti, ker so se novi koncepti spopadali s tistimi, ki bi lahko bili dedishchina. Nastale so se nove vsebine in nov smisel teh vsebin preteklosti. Skratka, preteklost je bila preoblikovana kljub temu, da njena prava podoba ne bi mogla biti bistvena ovira za uresnichenje konceptov novih projekcij. To je paraliziralo preboj do korenin slovanske civilizacije, ki je bila v prvi vrsti zakrita z nenatančno interpretacijo etničnih arealov shirom po Evropi v spisih antičnih zgodovinopiscev, nato pa z indoevropsko lingvistično teorijo in s teorijo o pozni slovanski pismenosti. Tako so bile zemljepisne karte Evrope napolnjene med drugim z manj znanimi ali neznanimi plemeni, z manj znanimi ali neznanimi etničnimi skupinami, ki so bile nekako zachasno umeshchene v evropskem prostoru, pogosto brez porekla in brez usode.

Tisto, kar je predstavljalo novi svet, je zajemalo izbrane etnične skupine, pogosto s kvalitetami tistih etničnih skupin, ki niso bile zajete v to izbiro. Toda po lastni volji ali v nasprotju z njo so vse etnične skupine, ki so se znashle na tleh Evrope v chasu nastanka tega novega sveta, neposredno ali posredno sodelovale pri njegovem oblikovanju.

She enkrat je bila prikrita vloga slovanske civilizacije, in she enkrat je geografija dobila drugachne oblike, ki niso bile v skladu z njeno resnično podobo. To je povzročilo katastrofalne posledice v nadaljnjem razvoju sedaj zhe nove, evropske civilizacije. In te so se ponavljale v zelo kratkih chasovnih intervalih, ki so lahko tako sporočilo kot poduk.

Chrto vzhod-zahod ali zahod-vzhod zarisuje ravno Podonavje kot izvir in sredishche evropske in slovanske civilizacije. Staro ime za Donavo je *Istar* (Ister, gr. Istros – op. prev.), ki izhaja iz etrushchanske besede *histrio* ali *ister* ali po mnenju rimskih gramatikov iz ilirske *istra*, odtod Istra (*terra rossa*) po rdechi zemlji, na kateri lezhi Istra v severnem Jadranu. Tudi prebivalci Lepenskega vira ob Donavi so 7000 let pred Kristusom prekrivali tla v svojih bivalishchih z rdecho zemljo. Po tej rdechi zemlji so znani tudi Kanaanci, ki so ob koncu tretjega tisočletja pred Kristusom zhiveli na sirsko-palestinskem področju. Toda pri Grkih je ekvivalent za rdecho zemljo tudi Fenicija. Vendar pa Shtefan Bizantinec in Evstatij pisheta, da ima Istar oziroma Donava tudi ime *Mataos*, kar pomeni Mati. Che uposhtevamo dolzhino njenega toka, ob katerem je na obalah nashlo materinsko zatochishche vech etnichnih skupin, je izvor tega imena zanesljiv.

V chasu Strabona in Ptolemeja so na zemljepisnih kartah Evrope poudarjali gorsko verigo, ki se brez prekinitve razteza od Chrnega morja do Alp. V dobi renesanse so to verigo imenovali **Catena Mundi**. Njen vzhodni del, nedalech od Carigrada, se je imenoval Hemus. V 19. stoletju so odkrili, da je pravo ime za klasicni Hemus ravno Balkan. Kljub temu, da so geografi (A. Zeune, 1808) pomeshali njegov osrednji in vzhodni greben, je del Evrope, ki povezuje to verigo od Chrnega morja do Alp, poimenovan Balkanski polotok. Na vzhodni strani Balkanskega polotoka je Mala Azija, ki obsega Anatolijo, na zahodu pa je Apeninski polotok. Etimologija imena Anatolija (Anadolu) izhaja iz *ana* – mati in *dolu* – veliko, kar pomeni *mnogomaterinska* ali *dezbelata mnogih mater*. A tudi etimologija Balkana ima enako vsebino, saj izhaja iz *balk*, kar pomeni *zbiralishche*, *panj*, in *ani* – mater. Torej *zbiralishche mater*. Etimologija Apeninskega polotoka izhaja iz *ape*, kar pomeni chebela, latinsko *apis*, to pa je tudi ime egiptovskega bozhanstva (bik), ki so ga sposhtovali tudi Slovani kot simbol mochi in svetlobe, ter iz *nini*, grshke besede za *otroci* oziroma *panj*, v katerem so chebele (matere) s svojimi otroki. Ti trije polotoki so bili od najstarejshe zgodovine pravi panji plemen in narodov, istorodnih ali vsaj blizhnjih po sorodnosti. Najstarejsi med njimi so Pelasti, katerih zgodovinska navzochnost je dokumentirana na področjih danashnjega Balkana, Male Azije in Apeninskega polotoka. Na teh področjih so se nahajali Trachani in Iliri, Mezapi in Mizijci, Japodi, Japigi, Pelagonci in Peonci, Dardanci in Brigi oziroma Frigi (Frizhani), Enetoi, Vendi ali Veneti, ki se raztezajo od Paflagonije v Mali Aziji, prek danashnjega Balkana, v srednjem Podonavju, vzdolzh Timoka in Morave do Vardarja ter she naprej prek severne Italije, danashnje Shvice, Avstrije in Nemchije do Baltika, znanost pa jih je dokumentirano ugotovila kot Slovane.

Rim, Grčija in Bizanc, ki so pozneje prekrili ta področja kot nosilci nove civilizacije, niso prihajali na prazen prostor niti niso ustvarjali dosežkov nove civilizacije brez ljudstva, ki je imelo svojo domovino na teh tleh. Duh tega ljudstva je vgrajen v temelje teh novih civilizacij, in kar je predvsem pomembno, je to, da je ta duh prezhivel te civilizacije. To je zelo pomembno odkrito povedati. Vsi poskusi religij in ideologij, ki so si prizadevali za odtujevanje tega ljudstva, za njegovo drobljenje, delitve in selitve, da bi bilo čim bolj priročno tako materialno kot duhovno dokončno pokorjeno, ga niso mogli ločiti od porekla. Ne zametavanje zgodovinskih dejstev, ne zemljepisne spremembe, ne uvajanje novih družbenih sistemov ne morejo premagati preteklosti in izvirov. Mnoga nasilstva so se zlomila prav tukaj, na tej *verigi sveta*, kajti funkcija verige ni le v povezovanju sveta, temveč tudi v obvladovanju podivjanih strasti. Motnja v enem členu povzroča motnjo v celotnem nizu, kot je to potrdila zgodovina. Zavedajoch se tega, Balkan kot krizhishche in zakladnica najzgodnejših evropskih civilizacij s svojim položajem, s svojo usodo v sedanjem trenutku, zdi se, zavezuje nosilce nove evropske civilizacije, ki si predvsem prizadevajo za skupnost, da med drugim upoštevajo tudi zanemarjena načela bivanja minulih civilizacij, kot tudi načelo, da pravi tako duhovni kot materialni prerod lahko nastane le iz energije, ki se je zbirala desetletja. Kajti tudi ob tej priložnosti ne kazhe pozabiti, da je pismenost kakor svetloba prishla prav z Balkana. To pa je eden od največjih dosežkov civiliziranega chloveshtva.

Prevod iz srbskchine Ivo Antich

Chlanek *Catena mundi* srbskega arheologa R. Peshicha (1931-1993) zgoshcheno predstavlja jedro njegovega pionirskega raziskovanja: Balkan s slovanstvom kot ključni »potlachen fenomen« evropske civilizacije; gl. tudi njegovo razpravo *Po sledovih avtohtonosti Slovanov na Balkanu*, Revija SRP 91-92, junij 2009. (Op. prev.)
<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp91/radpe91/posle91.htm>

Lucijan Vuga

VENETI V TROJI

(X)

POVEZAVE MED HETITI IN PAFLAGONSKIMI VENETI

(4. nadaljevanje poglavja)

Najnovjshe teorije o izvoru Indoevropejcev

Prav nich nas ne sme presenetiti, da je v »enigmi o Indoevropejcih« tudi kontrovezno vprasanje o genezi Grkov, ki ga je pred kratkim she podzghal Janos Makkay s svojim delom o izvoru Protogrkov in Protoanatolcev (MAK): *Origins of the Proto-Greeks and Proto-Anatolians from a common perspective*; ker sodi v skupino znanstvenikov, ki predstavljajo od standardnih drugachne poglede na prazgodovino, se mi zdi umestno, da si ogledamo njegova izvajanja, ki jih zachenja z izzivalno ugotovitvijo, da naj bi bilo v grshkem besednjaku veliko neindoevropskih besed – takih naj bi bilo nich manj kakor 80%. Ob tem se spomnimo na Semerana, ki je izdelal obsezhno etimologijo grshkih in latinskikh besed, ki nosijo oznako »izvor neznan«, ter nashel razlago v akadshchini; podrobno jih je obdelal nad tri tisoce za grshchino in prav toliko za latinshchino, cheprav to niso vse. Tudi Makkay meni, da izvira vechina takih besed od predgrshkih Mediterancev, zgodnjih Semitov ter drugih substratov in adstratov (pri tem se sklicuje na dela M. Daviesa in J. D. Hawkinsa ter K. Strunka), med katere so se priselili indoevropski Grki z zagotovo nesemitskih ozemelj. Nekateri domnevajo, da se je predgrshchina razvila iz nekega sicer indoevropskega dialektka zunaj Grchije; ta protodialekt (ali dialekti?) ni dosegel Grchije s preprostim shirjenjem jezika, ampak z migracijami. V skladu s konvencionalnimi pogledi P. Kretschmerja naj bi Eolci dospeli na nova selishcha okoli 1900 pr.n.sht., Jonci priblizhno 1600 pr.n.sht. in Dorci nekako 1200 pr.n.sht. – skratka, gre znaten razpon sedemsto let!

Drugi zgodovinarji menijo, da so sicer bili trije locheni valovi priseljencev, a so zamenjali vrstni red: prvi so bili Ahajci, sledili so jim Jonci in konchno so prispeli Dorci. Novejsi prevladujochi pogledi zagovarjajo nastanek grshchine v sami Grchiji; le dorshchina naj bi se razvila zunaj orbite mikenske civilizacije, na obrobju heladske Grchije; torej naj ne bi zhe formirani Grki prishli od nekod v mediteranski svet, zato zavrachajo pojem »prihod Grkov«, saj naj bi se ti izoblikovali na danashnjem ozemlju po doselitvi. Posledichno predlagajo drugachno formulacijo: »prihod neke skupine z indoevropskim dialektom«, ki je vzpodbudila oblikovanje predgrshkega jezika (oziroma: dialektov), mikenshchina je bila zgolj ena od predgrshkih vej. Morda so predgrshke skupine migrirale proti jugu v enem valu (ob domnevi, da so se Jonci in Dorci razdelili zhe na severu Grchije, morebiti v Tesaliji, ali v severozahodni Grchiji); zdi se, da veliko pozneje

v primeri z odcepitvijo Indoirancev, a ne veliko po odhodu Indoevropcejev, ki so v Mali Aziji tvorili predanatolsko jezikovno skupino: Predhetitov, Predlujvijcev in Predpalajcev. Ko si Makkay zastavi retorično vprašanje, od kod pa so prishli ti Indoevropceji, si tudi retorično odgovori, da je na prvi pogled odgovor preprost, chesh, obče je znano, da Afrika, Kreta in Ciper ne pridejo v poshtev, prav tako ne evropski zahod. A se pri kritičnejšem pristopu vseeno izkazhe, da reshitev ni tako na dlani, če upoštevamo vzhod in Anatolijo. Nelagodje povzroča t.i. »lujvijska teorija«, ki se oslanja na arheoloshke podobnosti med Predgrki in anatolskimi Luvijci; te kazhejo na njihovo skupno preteklost, kar bi govorilo v prid prihoda Predgrkov z vzhoda nekako med leti 2200-2000 pr.n.sht. A ta domneva ima hibo, saj bi to terjalo dolgo obdobje predhodnih stikov med tema ljudstvoma ter tudi s Hetiti; obenem imamo zelo malo jezikovnih in arheoloshkih dokazov za tako razlago. Potem je pred nami teorija Colina Renfrewa o »anatolskem izvoru Indoevropcejev«: da so se ti shirili iz Anatolije (predvsem s svojo kulturo), niso pa vanjo imigrirali. Ob to se je spotaknil W. Euler s sodelavci, chesh da je nashel veliko skupnih besed med grshchino in iranskimi dialekti, torej bi morali Predgrki priti od nekod, kjer so bili v tesnejšem stiku z Iranci; spet drugi se opirajo na ugotovitev, da je relativno malo jezikovnih stichishch med grshchino in hetitshchino. Semerano, ki sem ga temeljiteje predstavil v svojih prejšnjih knjigah, je sestavil cel slovar grshkih (in tudi latinskih) besed, ki jih etimologi niso znali razlozhiti, a jih je on pojasnil na osnovi akadshchine (ki je semitski jezik ali semitizirana sumershchina). Ali je do tega (semitskega) vpliva prishlo na tleh Grchije po prihodu Predgrkov med Mediterance? Ker obstaja dokaj široko soglasje, da so okoli Sredozemlja zhivela ljudstva, ki jih nekateri oznachujejo z izrazom Alarodi (med te npr. Karel Oshtir ne prishteva Semitov, a mednje shteje Hamite; sodobno jezikoslovje oboje vezhe v sorodstvo), drugi pa uporabljajo termin Mediteranci, se zdi razumljivo, da je preshlo ponekod vech, drugod manj mediteranskih besed v indoevropske jezike. Makkay se opredeljuje za mnenje, da ostaja le severni Balkan kot mozhna pradomovina Predgrkov, ki so se shele potem podali na jug, ko so se drugi Indoevropceji z Balkana zhe premaknili v Anatolijo; s tem naj bi razlozhil domnevno oddaljenost med grshchino in hetitshchino, a tudi ta domneva ima svoje močne in shibke tochke, je pa zanimiva in izzivalna zato, ker se v osnovi pridruzhuje tezhnjam tistih znanstvenikov, ki davna dogajanja postavljajo v novo luch.

Ob vseh teh in drugih teorijah je očitno treba odgovoriti na naslednje:

- Ali so Hetiti (in druga indoevropska ljudstva na anatolskih tleh) domorodni v Anatoliji ali pa so vanjo prishli iz neke indoevropske pradomovine, za katero ne vemo, kje je bila?
- Če so Hetiti (in druga indoevropska ljudstva) v Anatoliji priseljenci in če nimamo odgovora, kje je pradomovina Indoevropcejev, se kazhe vprashati vsaj, iz katere smeri so prishli: prek Irana (teorija Gamkrelidze-Ivanov), chez Kavkaz ali z Balkana?

Po različnih domnevah zagovornikov migracijske teorije je zadnji rok, ko bi morali priti Predgrki na jug, v Tesalijo, med okoli 1600 pr.n.sht. do 1450 pr.n.sht. Toda od kod? Po »kurganski teoriji« Marije Gimbutas od nekod severno od Chrnega morja, iz Armenije, kar naj bi potrjevali dokazi o uvedbi bojnih voz ter arheoloshke najdbe komatov, konjske vprege in konjskih sedel med Indoiranci in Predgrki; prav to naj bi jih identificiralo.

Nasprotniki trde, da je ta chas postavljen prepozno in da bi morali pomisliti vsaj na 2500 let pr.n.sht.

Nasploh je tudi Makkay zaprepaden, ko se soocha z različnimi teorijami o prihodu ali prisotnosti (!) Grkov, ki segajo od 6500 do 1200 let pr.n.sht., pri chemer je zhe tistih kritichnih šest stoletij med npr. 2500 in 1900 pr.n.sht. veliko predolga doba za arheoloshko pojasnitev migracij s severa na jug ali z vzhoda na zahod; slednje se mu zdi manj verjetno, da o drugih tezhavah, ki nastajajo s tako datacijo, niti ne govorimo. Na splošno so zelo trdovratni tisti preucevalci, ki ponavljajo, da so bili indoevropski predniki Predgrkov ter zahodno krilo Indoirancev, nekaj kasneje pa she njihova odcepljena veja Predirancev, dolgo chasa sosedje nekje na pontskem obmochju in na severnem Balkanu; to naj bi potrjevale neke jezikovne posebnosti, vendar pa so arheoloshka dejstva v tem pogledu zelo kontroverzna. Makkay analizira na primer iranski izraz *pusa* kot »diadem, znamenje kraljevske chasti, a tudi zelo priljubljen med zhenstvom«; lahko ga primerjamo s starogrshkim izrazom za zhenski okrasni nachelek *ampuks*, ki ga najdemo pri Homerju. Oba izraza sodita v indoevropsko dedishchino iz dobe, ko so bili Predgrki in Prediranci she skupaj in je bilo v veljavi ime za (kovinski) diadem **puk*; to naj bi bilo v 3. tisoehletju pr.n.sht., ko so bili Predgrki she vedno nekje v jugovzhodni Evropi v sosedstvu s Prediranci, od tam so se pomaknili na jug, v Grchijo, shele v 2. tisoehletju pr.n.sht. Da bi uskladili ta jezikoslovni argument s pojavom sive (minijske) keramike in plasti z znamenji opustoshenja, moramo kot najstarejshe sprejeti stike med tema ljudstvomoma she pred 1900 leti pr.n.sht.

[Op. (WEB): Minyan, descendant of Minyas; being or pertaining to a gry, wheelthrown pottery produced in ancient Greece during the early part of the Helladic period c. 2000 B.C.; Minyas or Minyae, the descendants of Minyas who inhabited Orchomenus in Boeotia and Iolcus in Thessaly.]

Poleg tega pomeni she vechjo tezhavo to, da rekonstruirani indoevropski besednjak ne pozna izraza za zlato. Dvomljivo je izvajati **(a)nes(k/h)* oziroma **Haus>Huos>Aeusom* iz sumerskega GUSHKIN ali KUG.GI »zlato«, cheprav naj bi latinsko *ausum>aurum*, oskijsko *ausom*, prusko *ausis*, latvijsko *ausbas<aukshbas*, toharsko-A *wäs*, toharsko-B *yasa<*wesa* in armensko *(v)oski* vse skupaj prishlo iz oblike **(a)nes(k/h)*. Druga kandidatka za izhodishche je indoevropska beseda **g[h]el* ali *ghel* »rumen«, ki naj bi vsebovala tudi staroindijsko *hiranya*, avesta *zaranya*, staroperzijsko *daraniya*, gotsko *gult*, staroangleshko in starovisokonemshko *gold*, latvijsko *zeltas*, letishko *zbeltas*, starocerkvenoslovansko *zlato* [zholto=rumeno;

zholch]; vendar si o teh rekonstrukcijah jezikoslovci niso enotni, zlasti she, ker je treba upoštevati vsaj satemski in kentumski proces znotraj indoevropske skupine. She posebej preseneča, da grška beseda *brusos* »zlato« izpade iz gornjih poskusov, a je izpeljiva iz akadskega, (staro)semitskega in ugaritskega *hurasu*, izposojenega v bakreni dobi, ker je *kuruso* > *kbrusos* zapisano v linearni-B (toharski) pisavi.

Te različne izvore za izraz »zlato« v indoevropskih jezikih je mogoče razložiti s tem, da Indoevropejci v času skupnega bivanja she niso poznali zlata; to naj bi v splošnem bilo nekje na področju Evrazije, po tradicionalnih datacijah pred 3500 pr.n.sht., ker ni arheoloških zlatih najdb iz starejšega obdobja. Od tod sklepamo, da naj bi bila pradomovina Indoevropejcev nekako na širšem območju Evrazije, kar je seveda zelo široko opredeljeno ozemlje. A so poleg tega potrebni she časovni popravki!

Je mar čudno, da se ob tej in podobnih zagatah poraja v nekaterih glavah dvom, ali so Indoevropejci sploh kdaj zhiželi skupaj ali pa imamo opravka z drugimi procesi? Po mojem mnenju je prednost teorije kontinuitete v odgovoru, da so zhe vsaj od neolitika, che ne zhe od prej, danashnji evropski narodi zhiželi bolj ali manj na ozemljih, kjer prebivajo danes. Taka opredelitev dopushča različno besedišche v indoevropskih jezikih, saj se je akulturacija shirila z različno intenzivnostjo in ne vselej po enakih linijah.

Po kalibriranih radiokarbonskih datacijah je omenjeno obdobje starejshe in sodi v čas **pred** 5000 pr.n.sht.; to nikakor ni zanemarljiva sprememba, che naj pomeni, da nobena skupina ljudi – ne le Indoevropejci – na tem velikanskem prostoru, ki vključuje tudi Blizhnji vzhod in Anatolijo, ni poznala, zaznala, uporabljala zlata, saj bi se sicer to znanje razshirilo tudi na druge (MAK str. 16); prav zlato pa je ena od tistih kovin, ki jo nahajamo v naravi samorodno, poleg tega je s svojim sijajem tako atraktivno, da je nemogoče, da je primitivni chlovek ne bi opazil; kljub majhni praktični vrednosti, bi bilo zlato primerno v magičnih ritualih. V Varni (Bolgarija) so našli zlate predmete, ki jih ocenjujejo kot najstarejshe, iz 5. ali celo iz 6. tisočletja pr.n.sht., najnovejša odkopavanja kazhejo morda celo na 7. – 6. tisočletje pr.n.sht. (Gulmenica); v Levantu so najdbe iz 5. tisočletja pr.n.sht., verjetno 4240 pr.n.sht., in tudi v Troji (I) so iz druge polovice 4. tisočletja pr.n.sht. Mislim, da she nismo odkrili vsega; datacije bodo she veliko, veliko starejshe.

Spet se je med raziskovalci vnela polemika o naslednjih vprashanjih:

- Je sploh mogoče pripisati Indoevropejcem to najstarejshe zlato? A che bi bilo tako, potem bi moral izraz za zlato izhajati iz osnove **(a)ues(k/h)* ali **g[h]el*, ne pa iz sumershe. Mislim, da moramo biti izredno previdni pri sklicevanju na t.i. indoevropske osnove; indoevropska jezikoslovja je znanstveno rekonstruiran jezik, ki ga kot takega nikdar nihche ni govoril, poleg tega gre za tisočletne časovne razpone na velikem ozemlju in je neverjetno, da bi tam vsi govorili enako indoevropsko jezikoslovje.

- Druga možnost: tudi na področju Varne v Bolgariji so med eneolitikom živeli ljudje, ki so govorili neki protosemitski jezik. To se mi zdi zelo verjetno, če sprejmemo, da so bili tudi Semiti Mediteranci.

- Tretja možnost bi bila (ne glede na to, ali so bili takratni prebivalci Varne Indoevropejci ali ne), da je domnevna beseda **za zlato** iz 5. tisočletju pr.n.sht. ugasnila, preden **so si jo lahko Predgrki izposodili**, ali pa je bila pozabljena med selitvijo na jug in so si zato **od Semitov izposodili *khrusos***.

To velja ob – negotovi – domnevi, da je bila prav Varna tista točka, od koder se je širila vednost o zlatu.

Da bo zagata še večja, obstajajo domneve, da je v Sesclu (sever Grčije) najdeno zlato celo iz konca neolitika, medtem ko česa podobnega v Anatoliji in Mezopotamiji še niso našli; to je nekatero vzpodbudilo k drzni domnevi, da so na celotnem Blizhnjem vzhodu (na širšem področju, torej tudi Sumerci in Akadchani) prevzeli besedo za zlato iz območja Varne. Ne drzhijo zavrachanja, chesh, da tam okoli ni lezhishch zlata, saj je še danes 60 km juzhneje v Burgosu rudnik; če pa vzamemo shirshe območje, so lezhishcha še v Rodopih, vse do Bora v Srbiji. Nikakor pa ne smemo izkljuchiti Karpatov, katerih skrajni krak se konchuje severno onkraj Donave, tudi za tisti chas ne posebno dalech od Varne. Vsekakor obstajajo resni indici, da iz okolice Varne ali s severnega Balkana izvira indoevropski izraz za zlato, ki so ga poznali tudi Predgrki, razbrati pa ga je iz *141 linearnega-B ideograma, A4WO, ki je verjetno zgodnji refleks originalnega indoevropskega **āwso* »zlato«.

Kljub temu, da Makkay zagovarja tezo, da so Predgrki prishli v Grchijo s severa, ob neposrednem soochenju s »teorijo kurganov« Marie Gimbutas presenetljivo izjavi, da je ta skrajno nesprejemljiva (MAK str. 20). To utemeljuje s tem, da v Grchiji ni niti stepskih Yamna kurganov, kakor tudi ni sledu, da bi kurganska ljudstva kadar koli stopila na to ozemlje. Prav tako nekateri arheologi trde (A. Häusler), da ni nikakrshnih znamenj za potrditev t.i. »teorije egejske katastrofe«, ko naj bi v bronasti dobi pridrli Indoevropejci in unichili, pozhgali ter zasedli neshteto naselbin; prejkoslej je to bila posledica lokalnega dogajanja, ko so povsem izchrpali okoljske in ekonomske resurse, zato je tamkajshnje ljudstvo zapustilo naselja, ki so propadla. Ob tem je mozhna še druga katastrofichna teorija, ki je v zvezi z epidemijami, v katerih naj bi pomrla vechina, a ne vse prebivalstvo, tako da je za daljshe obdobje ostalo veliko naselji praznih; o teh epidemijah shirokega obsega je v zgodovini le malo znanega in raziskanega, cheprav so bistveno vplivale na prazgodovinska dogajanja; shele sodobna genetika poskusha posvetiti v ta temni predel chloveshke preteklosti. Ne gre izkljuchiti niti potresov z neslutnimi posledicami, ki v Egeju niso nikakrshna redkost.

Prav tako naj bi bili povsem lokalnega izvora tudi grobni pokopi iz mikenskega obdobja in zato niso nikakrshen dokaz o preseljevanjih.

Makkay komentira (MAK str. 21) z opozorilom, da se to ujema z dandanes modernim arheoloshkim raziskovalnim pristopom, ki poudarja lokalni razvoj

namesto globalnih, zunanjih vplivov, migracij, infiltracij in difuzij. Po tej teoriji naj bi Predgrki zhiveli v Grchiji od pradavnine (vsekakor od prvotne, najzgodnejše, a nedoločene imigracije), to pa po njegovem mnenju zasluži kritiko, saj je zaznati lokalni neindoevropski substrat, lingvistično pa stike Grkov z Iranci in s severnejšimi jeziki, tudi z germanshchino.

Po drugi strani je nekaj najdb iz grobov kroga-A in kroga-B v Mikenah, Leukasu ter v Vrani pri Maratonu, ki niso lokalno tipični, a tudi niso izrazito kurganskega tipa, kazhejo pa, da bi zgornja, aristokratska plast lahko prishla s severovzhoda, iz kroga staroiransko govorečega ljudstva v stepah nad Chrnim morjem, v južni Ukrajini in južni Rusiji; to je privolitev v teorijo elit. Tu se spet srečamo z uganko, kako da pred letom 1200 pr.n.sht. **v arhaichni grshchini ne obstaja izraz za konja**, saj je *hippo* shele postmikenska forma; ne prav prepričljiva je razlaga, da do takrat konj she ni bil splošno razširjen, vsaj ne za jahanje, a temu drugi oporekajo, chesh da je chlovek zhe davno prej udomachil konja za prehrano, ga kasneje vzgojil za tovorjenje in vleko ter shele na koncu za jezho, v tako dolgem razvojnem obdobju pa ni mogoče, da ne bi za domacho zhival (konja) imeli svojega imena. Tudi za ime bojnega voza ni zanesljivega primera.

Homerska grshchina uporablja za lok iransko besedo *tokson* in za pushchichni tok, tul prav tako iransko *goritos*; to govori v prid iranskih korenin grshke (vojashke) aristokracije.

Che se ustavimo ob teh dveh izrazih: ali sta res iranskega izvora, kakor menijo Makkay in drugi?

V primeru *goritos*; slovenski izraz **skorja** je etimoloshko razlozhen takole (SNO str. 663): enako ali sorodno je cerkvenoslovansko *skora*, *kora*, hrvashko in srbsko *kora*, vse »skorja«, starorusko *skora* (knjizhno *shkura*) »kozha«, *kora* »skorja«, cheshko *shkura*, *skura*, *skora* »ustrojena kozha«, *kura* »skorja, lubje, lupina«. Praslovansko **(s)kora*, roditnik **(s)skorje* »nekaj kozhi podobnega«, je izpeljano iz praslovanskega **(s)kora* »(odrta) kozha, (neustrojeno) usnje«. Beseda je prvotno pomenila *»rezanje, strizhenje«, nato *»kar je odrezano« in konchno »kozha«; s podobnimi pomeni in oblikami »rezanje, kos tkanine, vlakno ipd.« je najti tudi v drugih indoevropskih jezikih, vse iz indoevropskega **(s)kora* »rezanje, strizhenje, nekaj odrezanega«. Ampak v avesti je *charəman* »kozha«, staroindijsko *carman* »kozha« in grshko *keiro* »rezhem, strizhem«. Ker je tudi **shkorenj** iz praslovanskega **skorьni*, *skorьne* »narejen iz usnja« z izpeljavo iz pridevnika **skorьnъ* »kozha, usnje«, se sama od sebe vsiljuje podobnost s tokom za pushchice, ki je bil prav tako narejen iz usnja. Zato je povsem upravičena domneva, da je grshki izraz *goritos* možno izvajati iz praslovanske osnove.

Za lok so Grki uporabljali iransko besedo *tokson*; v slovenshchini **tok** pomeni »gibanje v določeno smer«; enako starocerkvenoslovansko *tokъ* in podobno v drugih slovanskih jezikih; praslovansko **tokъ* »tek, tok«, v avesti *taka*, perzijsko *tak*, vse v pomenu »tek«, iz indoevropskega **tokuo*, koren **teku* »techi«. Che kdo hoče

videti le iranski vpliv pri formiranju grshkega pojma, potem ga je treba opozoriti, da gre za splošno indoevropsko dedishchino, lahko pa bi bil tudi soroden s praslovansko osnovo; to je vredno posebej omeniti zaradi sklepov, do katerih pride Makkay po vrsti argumentov, ki vseh nima smila tu navajati.

In kakšni so njegovi zaključki (MAK str. 45-47)?

Po njegovem prepricanju so Predgrki prishli s severa:

(a) lokalni izvor grshkega jezika je mogoče zavrnuti; tudi ni prishel z juga, zahoda ali vzhoda;

(b) najzgodnejši čas prihoda Grkov je mogoč na prehodu iz neolitika v zgodnjo bronasto dobo, najkasneje pa bi morali dospeti nekaj stoletij pred 1700 pr.n.sht., zelo verjetno v desetletjih okoli 2100 pr.n.sht. (po tradicionalni kronologiji in ne po radiokardonski metodi);

(c) drugotna ali prehodna domovina Predgrkov je lezhala na področju, kjer so lahko bili v stiku z zahodnimi indoiranskimi dialekti; to je nekje v severnih predelih osrednjega Balkana;

(d) najvzhodnejša območja Balkana in obrežje Ponta lahko odmislimo kot potencialno prehodno domovino, saj ni zaznati nikakršnih jezikovnih stikov s predniki anatolskih jezikov (posebej she Hetitov), katerih domovina in/ali migracijska smer je lezhala nekje v tem regionu pred njihovim odhodom v Anatolijo;

(e) najstarejša pradamovina skupine ljudstev, ki so govorila predgrški jezik, najverjetneje leži nekje v bližini zahodnega obrobja kulture »Pit-Grave« (to naj bi bili Prediranci), bodisi v karpatskem bazenu, bodisi na Balkanu, ali celo na obeh področjih – to je v dolini reke Tise in na severnem Balkanu, zahodno od Zheleznih vrat (Djerdap);

(f) neposredni grški stik z zahodnimi indoiranskimi dialekti je bil prekinjen pred prvo palatalizacijo (najkasneje zadnja tretjina 3. tisočletja pr.n.sht.); to je razlog, da so podobno kakor Predtrachani in Predfrigijci (razširjeni po vzhodnem Balkanu) tudi Grki ostali pretežno nedovzetni za primarno in sekundarno palatalizacijo in satemizacijo, zato je tudi težko presoditi odnos med grshchino in jezikom z novofrigijskih besedil. Takega vpliva ni zaznati v predanatolskih jezikih, ker so migrirali proti jugu she v chasu, ko zahodni indoiranski dialekt(i) ni(so) bil(i) razširjen(i) zahodno od Dnepra, to je pred obdobjem »Pit-Grave« ali obdobjem pokopov (kurgani) (MAK str. 52), najverjetneje na zacetku spodnjeneolitike kulture poslikane lonchenine (Cucuteni-Tripolje-Ariusd) v vzhodni Evropi. Obstaja množica frigijskih besed z zacetnim *k* ali *g*, kar kazhe na kentumski jezik, dasi to ni prav zanesljivo in je sodba odvisna od etimoloshke interpretacije. Tako je beseda *zemelos* »zemeljski, chloveshki« videti satemska (rusko *zemlya*), a je to poseben primer, ker zacetni fonem prihaja iz sklopa **ghdb* ali **dhgh*, kar se je mogoče razvilo iz preprostega **b/ *gb*.

(g) Predgrshchina je bila razširjena na področju, ki je segalo jugovzhodno od sredine najjužnejšega predialekta, pripadajočega severozahodnim dialektom (davnih prednikov *Italikov* in *Venetov*), do jugo-jugovzhodno od izvora Predgermanov (nekje na severu nemškega nizhavja), ali bolj natančno – južno od centralnega območja domnevne staroevropske (zajema zahodne in severne evropske jezike: keltshchino, italshchino in germanshchino) oziroma severozahodne skupine dialektov. To velja za obdobje, ko je severozahodna skupina dialektov tvorila izrazit kontinuum in predniki teh dialektov – predgermanski, predkeltski, preditalski, predslovanski in predbaltski – še niso bili razdvojeni. Predgrshka domovina je ležala južno od centralnega področja, iz katerega so se kasneje ločili Predgermani. Pri tem pa ostaja slabo raziskan odnos med germanshchino in grshchino, ker je preučevanje izoglos povezano z raziskovanjem predzgodovinskih etno-lingvističnih stikov, saj je doslej veljalo, da predniki Germanov in Helenov niso bili v neposrednem sosedstvu; doslej se nihče ni lotil teh raziskav. (Op. L.V.: Kako zanimivo in zhe velikokrat slišano! Če velja predsodek, da nechesa nekje ne sme biti, tega tam ne gre iskati.)

S tem Makkay pokazhe na najshibkejsho točko svoje teorije, ki sicer sloni na nekaterih verodostojnih arheoloshkih in lingvističnih podatkih, a na odločilni točki ne najde ustrezne strokovne podlage z opravičilom, da gre za neraziskovano področje; to pa je le delno res. S tem se je namrech ukvarjal zhe Karel Oshtir, pa tudi drugi. Zato se je sam lotil preučevanja neposrednih predzgodovinskih etno-lingvističnih stikov prednikov Predgrkov in Predgermanov na temelju modificiranega modela t.i. »Dimini selitev«. Krajski odsek jugovzhodne meje severozahodne skupine dialektov, t.i. »Jaszasag mejo«, poskusha rekonstruirati zhe za spodnji neolitik; po njegovem poteka v sredishchu karpatskega bazena, to je na severozahodu velike madzharske puste v dolini Tise, ki danes nosi ime Jaszasag (tj. dezhela Jazonov ali Jazigov; tod poteka ostra arheoloshka lochnica med dvema velikima etno-kulturnima pokrajinama evropskega neolitika, namrech med kulturo Körös-Starchevo in srednjeevropskim (podonavskim ali zahodnim) kompleksom s kulturo linearne keramike (LTP). Ta lochnica je del veliko daljshe meje med bolj oddaljenim obrobjem anatolsko-balkanskega in srednjeevropskega kompleksa. »Jaszasag meja« naj bi oznachevala tudi razdelitev ljudstev, ki so na eni strani govorila staroselski zgodnji indoevropski dialekt, na drugi strani pa neki jezik novih priseljencev (Körös skupina). Ker naj bi bila ljudstva s srednjeevropsko linearno krasheno lonchevino predniki kasnejsho severozahodne skupine dialektov, bi bilo smiselno sklepati, da so skupine Körös-Starchevske kulture na južni in jugovzhodni strani govorile dialekte, ki so predniki balkanskih indoevropskih jezikov, med katere sodi tudi predgrshchina. S tem pridemo do odgovora, kje je bilo stichishche med Predgrki in Predgermani, zakljuchi Makkay.

Naj pri tem opozorim na Devotovo teorijo o »srednjeevropsko-panonskem izvoru Indoevropejcev«, ki so okoli in okoli Panonske ravnine razporejeni zhe v drugem

tisočletju pr.n.sht. kot indoevropski narodi, le sredi Panonije zija »etnichna« praznina – nastala zato, ker ni bilo mogoče dati odgovorov na mnoga vprasanja. Makkay jo zapolnjuje s stikom Predgermanov in Predgrkov v okolici Tise. (Op. L.V.: Podoba Devotove razporeditve indoevropskih ljudstev v Panoniji gl. v moji knjigi *Megalitski jeziki*.)

Ob tem Makkay opozorja na razširjanje LTP keramike proti zahodu navzgor ob Donavi vse do Hanovra in naprej v Normandijo, a tudi chez Moravsko, Cheshko do Pripjatskih močvirij skozi ves srednji neolitik. Onkraj Donave so se skupine ljudi, nosilcev LTP keramike, pomikale chez Dravo na Hrvashko. V poznem neolitiku se je »kultura Tise« razširila do Vinche in navzdol ob Drini. Skratka, to naj bi bil eden od modelov »podonavskega izvora Indoevropcev«. Predgrke bi v tem modelu našli v dolini Tise, v veliki madzharski pusti ter v osrednjem delu severnega Balkana.

Zatem Makkay opredeli svoj model kot arheoloshko modernizirano verzijo »Dimini selitvene teorije«, ki sta jo izvirno predlagala F. Matz in F. Schachermeyr med dvema svetovnima vojnoma ter jo je privzel tudi G. Devoto in ji dodal, da so v bakreni dobi zgodnji Predgrki migrirali proti jugu z južnih obrobij karpatskega bazena.

Po tem Makkayevem modelu o naravi germansko-helenskih izoglos skoraj nikoli ne najdemo kulturnih ali tehničnih izrazov, takih, ki bi se nanashali na družbeno življenje in ustanove, kakor tudi ni terminov za okolje in orodje; največ je besed, ki opisujejo telesne gibe, občutke ali dejavnosti, presenetljivo malo pa je imen za telesne dele. Z drugimi besedami, kar je tega najosnovnejšega skupnega besednjaka, je morebiti samo podedovan od skupnega indoevropskega besedishcha. Govorci teh dveh predialektov na stikajocih se ozemljih so se oddaljevali v nasprotni smeri – Germani proti severu, Grki proti jugu – in so se njihovi tehnični izrazi, ustanove ter okolje spreminjali na poti, ob stiku z drugimi mezolitskimi, neindoevropskimi ljudstvi na severu ter s Semiti in drugimi mediteranskimi ljudstvi na jugu, ki so imeli svojo razvito kulturo. Pojav kulture »Pit Grave pokopov« (»a shallow grave hollowed out of a bed of rock or the floor of a tholos«: plitek grob, izkopan v skali ali v tleh tolosa, tj. stavbe z okroglim tlorisom), ki naj bi ustrezali kurganom (MAK str. 52), je zaslediti od karpatskega bazena proti Balkanu in še 100 km chez Savo v dolino Drine ter ga je mogoče pripisati prav migraciji Predgrkov.

Ob tem tem parcialnem odgovoru pushcha Makkay odprto isto vprasanje kakor Devoto. Če so se Predgermani in Predgrki odmikali drug od drugega, kaj je ostalo vmes: neko tretje ljudstvo, in to katero, ali pa je nastala praznina? Zakaj so se ta ljudstva gibala v nasprotni smeri? Kaj je v vsakem od teh primerov z drugimi ljudstvi: Kelti, Balti, Slovani, Italiki, Veneti?

Kljub nelagodju ob tej nezadostnosti nas radovednost zhene naprej, da bi videli, kam nas bo pripeljala Makkayeva metoda.

Na vrsti so Hetiti.

Po obravnavi problemov v zvezi z Grki postavi Makkay pod drobnogled anatolske preddialekte in Hetite ter začne s precej razširjeno domnevo, da so Hetiti prishli v Anatolijo od nekod s severa ali z vzhoda, čeprav še nihče ni dognal, ali čez Kavkaz ali prek Bosporja. Prav tako je povsem odprt čas njihovega prihoda, saj je bilo potrebno dokajšnje obdobje za jezikovno diferenciacijo med hetitschino, luvijshchino in paljshchino; to omogoča oceno, da so bili Indoevropejci v Anatoliji od okoli 2300 pr.n.sht. naprej. K temu velja dodati, da zgodnja (ali najzgodnejša) doselitev dopušča možnost, da so se sestrski jeziki ločili že v Anatoliji, ker so za to imeli še kakšno tisočletje več časa. Vsak kasnejši datum prihoda teh jezikov (ali njihovih še nerazcepljenih vej) v Anatolijo pa zahteva drugačno domnevo: da se je hetitsko-luvijska ločitev zgodila že v njihovi prvotni pradomovini, nekje na jugovzhodu Evrope (najverjetneje na pontskem, tj. severnochrnomorskem območju).

Domneva, da se je anatolska indoevropska skupina (Hetiti, Luvijci, Palajci ter ljudstva drugih, danes slabo poznanih jezikov) zelo zgodaj ločila od indoevropskega jedra in je obstajala na njegovi periferiji ter je prav zato njen jezik tako arhaičen, je vzpodbudila E. O. Forrerja k oblikovanju posebne »indohetitske teorije«, ki so jo ortodoksni »indoevropeisti« še tezhje sprejeli kot kar koli drugega, saj je obenem zagovarjal hetitsko migracijo med 2500-2200 pr.n.sht. z območja med Baltikom in Vislo skozi celotno kurgansko ozemlje; ta selitev bi pustila globoke sledove, ki pa jih ni najti; tako se tudi ta pogled uvršča med teorije o obsežnih preseljevanjih davnih ljudstev na velike razdalje. Tem teorijam je prishel prav tudi hetitski mitični spomin, ki pripisuje hetitskemu kralju Mutawaliju II. naslednjo molitev k sončnemu božanstvu: »Iz morja vzhajash, nebesko sonce«. To naj bi potrjevalo, da so Hetiti prishli v Anatolijo z vzhodnih morskih obal, bodisi da so prehodili prelaz Derbend na vzhodnem Kavkazu in videli vzhajati sonce iz Kaspijskega morja, bodisi da so obšli jezeri Van in Urmija po zahodnem bregu in je sonce vzshlo iz jezerskih gladin na vzhodu. A ta domneva je slepa na eno oko, saj bi tudi morebitna migracija z vzhodnega Balkana vzdolž chrnomorskega obrežja kralju omogočala ob zori enak božanski pogled.

Zato se porajajo pomisleki tako ob kurganski kakor ob ortodoksni selitveni teoriji; pri tem dodaten zaplet pomenijo klinopisni dokumenti iz 3. tisočletja pr.n.sht., ki menda ne vsebujejo hetitskih ali luvijskih besed. Ko so prvich prebrali hetitska besedila, je jezikoslovce presenetila njihova »zahodnjashka znachilnost«; ta jih je napeljala k domnevi, da Hetiti prihajajo s severa, z one strani Kavkaza. Temu je pritrjevalo dejstvo, da so največja hetitska mesta in utrdbe ležala v osrednji in vzhodni Anatoliji; **che pa bi shlo za vdor z zahoda, bi morali biti prvotni prebivalci Troje nedvomno Indoevropejci**, tega pa naj ne bi bilo neposredno zaslediti v hetitskih dokumentih. Dodatni argument za vzhodno, chezkavkashko

smer priselitve Hetitov bi morda predstavljali sami hetitsko-luvijski zapisi, v katerih je le malo (če sploh kaj) afinitet z grshchino.

In Makkay sklene, da za sedaj ni zanesljivih ugotovitev, kakšen jezik so govorili v Troji; morda je bil to indoevropski dialekt, vendar ne posebej povezan s hetitshchino ali luvijschino, čeprav najnovejshe raziskave potrjujejo, da je v hetitskih klinopisnih tekstih omenjeno mesto *Wilusa/Willusa/Wilios* res Ilios-Troja (MAK str. 68). To je za Makkaya uganka.

Reshitev vprasanja, zakaj ni večje sorodnosti med hetitshchino in grshchino, je morda v dataciji; če so Hetiti prishli v Anatolijo čez vzhodni Balkan v času med 2500-2000 pr.n.sht., bi morali biti tam kar nekaj časa v stiku s Predgrki, to pa bi se poznalo tudi v njihovem jeziku; če pa so prishli pred tem, takega sosedstva ni bilo in zato tudi ni sledov o medsebojnih jezikovnih vplivih.

A Makkay spregleda možnost, da ni bilo preseljevanj...

*

Med zgodovinarji je obveljal nekakšen konsenz, da hetitshchina pripada zahodni, *kentumski* indoevropski skupini in je hcherinski jezik, tj. regularni derivativ indoevropskega starshevskega jezika. A nekateri so jo ubirali po svoje; **predvsem nemshki učenjaki, so she v letih 1920-1930 iskali hetitsko pradomovino na obali Baltika, zahodno od severne meje rasti bukovega drevesa. Dokazovali so zelo zgodnjo lochitev Hetitov od ostalih Indoevropejcev, Anatolijo pa naj bi dosegli shele po dokaj dolgem preseljevanju, ki jih je vodilo *skozi pripjatska mochvirja*, skozi južna obrobja gozdnega pasu, skozi stepo, čez kavkashko predgorje in čez Kavkaz do njegovega južnega podnozhja, kjer naj bi se ustalili okoli 2000 pr.n.sht.**

Pri tej teoriji nam seveda ne uide navedba pripjatskih mochvirij, kjer naj bi vech tisočletij zhdeli Praslovani, dokler naj bi se skoraj tri tisoč let za Hetiti le predramili in se v zacetku srednjega veka razlili po polovici Evrope ... Če bi drzhala ta teorija, bi se moral kazati tako v praslovanshchini kakor v hetitshchini medsebojni vpliv. Je mogoče zaslediti kaj takega? O tem kasneje.

Geografska razporeditev hetitshchine in sorodne luvijschine nam precej zaplete razreshevanje vprasanja hetitsko-luvijskega medsebojnega odnosa. Zato se povsem razumljivo pojavljajo razlicne razlage. Arheoloshke najdbe naj bi nakazovale, da so Luvijci prishli v Anatolijo čez Balkan morda celo pred (nedognano) poznejsho priselitvijo Hetitov med 2200-2000 pr.n.sht. To bi pomenilo, da sta se tidve ljudstvi lochili nekje severno od Chrnega morja, nato so eni obshli Chrno morje po vzhodni obali, drugi so jo ubrali čez Kavkaz. To naj bi se odrazilo v anatolski poselitvi, ko so se Hetiti znashli »z zamudo« na vzhodu, Luvijci pa pred njimi na vzhodu in jugovzhodu Anatolije. Nasprotniki te domneve (med katerimi je npr. tudi Makkay) (MAK str. 70) menijo, da so se Hetiti in Luvijci lochili (shele?) v Anatoliji; »shele« je vstavljen zaradi teorije Renfrewa in drugih, po kateri je kar sama Anatolija pradomovina Indoevropejcev, torej ni bilo priselitve,

ampak so bili tam od nekdanj (morda celo zhe od konca paleolitika). Makkay postavlja tej nasprotno tezo, da so Hetiti in sorodna ljudstva v Anatoliji naseljevala obrobje; zelo zgodaj so se oddvojili od indoevropskega kontinuuma, v času, ko je še obstajal prostorski stik s Predgrki in z Iranci na Balkanu, zatogadelj so bili vsi deležni skupnih tehnoloških inovacij; za to naj bi tudi obstajalo vech arheoloških dokazov.

Poleg tega so na voljo še jezikovni argumenti, med katerimi je posebno močan ta, da Hetiti niso poznali izraza za »voz« in »kolo«, ki bi ustrezal indoevropskemu, marveč so uporabljali neodvisni termin *burki*, ki pomeni »to turn; vrteti (se)«. Nasprotno pa se je ohranil pomemben pojem iz poljedelskega besedišča: hetitsko *ingan*, slovensko »igo/izhesa=čelni jarem«, latinsko *ingam*, staroindijsko *yugam* in grško *zigon*. S tem bi bilo mogoče določiti, da so se Protohetiti ločili potem, ko se je poljedelstvo zhe uveljavilo ali, natančneje, ko je bilo govedo zhe v rabi kot pluzhna zhival; slednje naj bi se domnevno prvih pojavilo prav na črnemorskem področju. V Romuniji so odkopali goveje stegenice, po katerih je bilo mogoče sklepati, da so bile zhivali vprezhene v plug zhe od sredine neolitika, pred tripoljsko-kukutensko dobo, ki ustreza zhe zgoraj omenjeni »kulturi Tise« (od koder naj bi bili Predgrki) v vzhodni Panoniji in »kulturi Dimini« v Grčiji; na tej osnovi je možna domneva, da so Hetiti (morda tudi Luvijci) migrirali v Anatolijo kmalu po srednjem neolitiku, saj so takrat le v jugovzhodni Evropi zhe poznali pluzhenje, menda neznanu Indoevropejcem kot celoti.

Vrh tega jezikoslovje razkriva, da je glas *k* iz protoindoevropske – velarni *k*, palatalni *k̑* in labiovelarni *kʷ* – prezhivel edinole v anatolskih indoevropskih dialektih; zahodni dialekti so se razvili v kentumski, vzhodni pa v satemski različici; slednja je kasneje iz prednjega palatala razvila še afrikate in nato sibilante **g*, **gʰ* > *s*, *j* ali *h*. Primeri za velar *k*: luvijsko *kisha* »to komb; chesati«, **kery* > hetitsko in luvijsko *karsh* »rezati; krushiti«; za labiovelar *kʷ*: **kʷ is* > *kuish*; za palatalizirani velar *k̑*: *kerd* > *zarza* »srce« ter *ashu(wa/i)* ali *azu(wa)* »zhival-konj«. Prav razvoj labiovelarov naj bi potrjeval kentumsko naravo anatolskih dialektov, čeprav to ni dosledno, zato dopushča možnost, da je bil odhod v Anatolijo pred kentumsko-satemsko razdelitvijo; v tem smislu je videti pri *k* > *z* ter v zgornjih primerih: *azu(wa)* > *aku(wa)* > *kwa* > *konj*. Vendar tudi to ni prepričljivo, ker je možno jezikovni razvoj razlozhititi tudi s sekundarno palatalizacijo; ne nazadnje pa so procesi jezikovne diferenciacije lahko potekali tudi, ne da bi prishlo do geografskega premika oziroma v pogojih (relativne) osamitve.

Slednje pa je v prid teoriji kontinuitete, ki trdi, da ni bilo velikih preseljevanj.

»Balkanski izvor Hetitov«

To je zelo pomembno vprašanje tudi glede paflagonskih Venetov in velja podrobneje povzeti razloge zanj.

Posredni lingvistični dokazi v dokumentih iz asirskih kolonij, kjer se pojavijo indoevropska imena v prvi četrtini 2. tisočletja pr.n.sht., dopushchajo domnevo, da so bili Indoevropejci tam zhe vsaj pol tisočletja pred tem. Zagovorniki priselitvene teorije seveda odločno zavrachajo Renfrewovo tezo o anatolskem izvoru Indoevropejcev, po kateri naj bi se tam izoblikovali v 7. tisočletju pr.n.sht. Če pa skushamo obdelati katero koli priselitveno razlichico, mnogi kot poglavitni dokaz zanj jemljejo t.i. **»legendo iz Zalpe«**. Ta na kratko pripoveduje:

Kraljica iz Kanisha je naenkrat rodila trideset dechkov; to je odmevalo kot zloveshcha napoved, zato je dala deteca v kosh in jih prepustila vodnemu toku reke Marashshanta, ki jih je naplavila na morski obali pri mestu Zalpa, kjer so otroci odrasli in se morebiti vrnili k materi.

Kje je stala Zalpa?

Reka Marashshanta/Marashshantiya je slovita Halys in danashnja Kizil Irmak, ki je imela v vsej zgodovini poseben pomen in o kateri smo zhe veliko govorili; po dolgem ovinku se skozi osrednjo Anatolijo izliva v Chrno morje. Ob njej je le lezhalo mesto Zalpa, skoraj enako oddaljeno tako od kavkashkega kakor od balkanskega migracijskega praga, zato se nekaterim zdi precej neverjetno, da bi Hetiti po dolgem pohodu chez centralno Anatolijo in mimo mesta Kushshara krenili proti severu ter se naselili prav na tem mochvirnatem predelu. Zahodno smer prihoda Hetitov bi bilo mogoche podpreti z arheoloshkimi najdbami v najnizhjih plasteh Troje I. in V., ki kazhejo na najstarejshe balkansko-anatolske stike, za katere she niso nashli zadovoljivega odgovora v zadnjih 125 letih raziskovanj; k temu sodi tudi nejasnost, ali je bila zgodnjebronastodobna »kultura Ezero« v Bolgariji prvotnejsha, sochasna ali kasnejsha od najstarejsih plasti v Troji I.-II. Zgodnjebronastodobni arheoloshki horizont na bolgarski chnomorski strani, ki zajema kulture Ezero, Cotofeni in Yamna (rusko »gomile«), so prvotno datirali med 3500 in 1900 pr.n.sht.; mlajshe so najdbe iz novejshih izkopov v gomili Gulubovo (Galabovo) in v dolini Marice na Trashkem, ki kazhejo na pozno bakreno (halkolitik) in srednjo bronasto dobo, s tem pa prej na vpliv iz Troje na to podrochje kakor obratno; na tej podlagi ni mogoche zatrdno rechi, da Hetiti niso shli z Balkana v Anatolijo.

Za vzhodno smer priseljevanja, chez Kavkaz, sicer govori sploshna podobnost med kraljevima pokopoma v Alaca Höyük in Maikop ter med grobovi na severni strani Chrnega morja; to bi bilo mogoche spraviti v sklad s predhetitskim stepskim izvorom, a ni zanesljivo, ali so v anatolskih grobovih hatijski ali hetitski velikashi. Aristokratski grobovi pa lahko samo potrjujejo izvor vladajoche elite, nikakor pa ne izvora vsega ljudstva.

Prav spricho vseh teh nedorechenosti se je rodila teorija, da so ta indoevropsko govorecha ljudstva v Anatoliji domorodna in da niso prishla od drugod (Renfrew);

to pa ne pomeni, da je mogoče zanikati določen kulturni vpliv s kurganskega, južnoruskega stepskega področja. Vendar v Anatoliji niso našli ne vrvičaste keramike niti niso zaznali običajna pokopavanja v gomile (rusko: *yamma*), to pa ne potrjuje »kurganske teorije« Marie Gimbutas, da so Indoevropejci z južnoruskih step. Po najnovejših teorijah je mogoče, sodeč po običajih pokopa okoli 2200 pr.n.sht. na severu centralne Anatolije, raziskanih v okolici sodobnih turških mest Horoztepe, Eskiyaşar, Alaca Höyük, İkiztepe (v bližini slednjega je bila hetitska Zalpa), skupaj z zakladnimi najdbami in kraljevimi grobnicami, sklepati, da naj bi šlo za vdor Indoevropejcev nekaj desetletij pred osnovanjem hetitskega imperija na srednjeanatolski planoti. Slednje govori v prid »legendi iz Zalpe« in zgodnji priselitvi s severa.

Tudi če je bilo tako, še vedno nismo dobili odgovora, kako je to potekalo.

Nekateri (G. Steiner) predlagajo kot najverjetnejšo reshitev prihod Hetitov z Balkana (po predhodnem krajšem bivanju v poznem neolitiku na spodnji Donavi) v zadnjih stoletjih 3. tisočletja pr.n.sht.; prvi naj bi prispeli Hetiti in Palajci, njim bi sledili Luvijci.

Po tem navajanju najrazličnejših kontroverznih domnev, iskanj in nihanj med enimi in drugimi dokazi vzbudi pozornost Makkayeva argumentacija s pogostimi slovanskimi analogijami, ko ishče (arheološke in druge) korelacije med jugovzhodno Evropo in Anatolijo (MAK str. 80-89):

(1) Anatolski Indoevropejci so malo verjetno prishli z južnoruskih step, ker so to stepsko ozemlje zhe v prazgodovini zasedala indoiransko govoreča ljudstva; kdorkoli bi prishel z obsežnega območja med spodnjo Donavo in Altajem, bi s seboj prinesel indoiranski dialekt. Kurganska kultura bi izredno težko razširila katerikoli indoevropski dialekt v Evropo ali v enakem smislu v Azijo, ne da bi imela močan indoiranski pečat; anatolski jeziki nimajo indoiranskih značilnosti. Če bi Predhetiti na primer šli s severa od Königsberga/Kaliningrada ob Baltiku po vijugasti poti čez severnočrnomorske stepe skozi indoiranska ljudstva, bi se nedvomno morala v njihovem jeziku zaznati prva palatalizacija.

(2) Lahko dokazhemo namensko, pomensko in tipološko podobnost med božanstvi: slovansko *Perunъ*, litvansko *Perkunas* (»bog chashchen v svetih hrastovih gajih«), *perkunja* (»nevihta, vihar«) in hetitsko *Perunash* = *pi-ru-na-ash* < *pirua*, *perua*. Vzporednice najdemo tudi v: grško *keranos* (»blisk, strela«, ime božanstva), sanskrtsko *Parjanya* (»dezhnevni oblak«, božanstvo nevihte), latvijsko *perkunas*, staroprusko *percunis* (oboje v pomenu vihar), prav tako germansko *ferh* ali **ferhw* (v pomenu, ki niha med »bor«, »hrast«, »hrastov gozd«, »gozdnati hribi«, »božanstvo hrasta in viharja«), latinsko *quercus*, keltsko *ercus*, **Perkunia*>*Hercynia silva*. Vse je izpeljivo iz indoevropskega **per* + *kw* * *u* ali **perg*, z verjetnim indoevropskim izhodiščem **per*. Tako slovanski *Perunъ* kakor kapadokijski bog *Pirwa* (*peruna*>*Perwa*, *Peruwa*) sta nastopala s sekiro, ki je ponazarjala široko uveljavljeno verovanje (mnogo kasneje preneseno tudi v madzharsko folkloro), da kamnita sekira označuje prostor, kjer je udarila strela.

Na hetitskih reliefih taka sekira celo ohranja ali posnema obliko neolitske kamnite sekire. Sekira, ki jo vihti bozhanstvo, podobna zlati, srebrni ali bakreni sekiri s pozlachenim drzhajem, simbolom kraljevega dostojanstva, je poznana iz mnogih zgodnjebronastodobnih zakladnih najdb tako v Anatoliji kakor na Balkanu. Slovanski *Perun* ima prav tako sekiro med svojimi znamenji mochi, to kazhe na vzhodne, iranske stike; tako so v Maikopu, v skitski grobnici, odkrili kamnito sekiro, a prekrito z zhelezom, ki je bilo v tistem chasu tako redka in dragocena kovina, da so jo uporabljali za zhenski nakit. **Zato je treba izrecno omeniti, da je v enem od opisov hetitskega boga *Perunasha* naveden za sekiro luvijski izraz *maldani*, ki povsem ustreza hetitskemu *malatt* in staroslovanskemu *mlatu*, oboje v pomenu »sekira«.**

(3) Najstarejši ruski letopis poroča, da je dal knez Vladimir leta 980 postaviti sohe shestih poganskih bozhanstev na grichu za svojim utrjenim dvorom; med temi lesenimi kipi je bil Perunov (bog neba), s srebrno glavo in zlatimi brki. To lahko primerjamo z napisom iz Sultantepe v Anatoliji, ki vsebuje opis kipa s pozlacheno in posrebreno glavo; soha boginje v mestu Tiura ima prav tako posrebreno glavo; zgodnjebronastodobni kipec iz Hasanoglana pri Ankari natanchno ustreza opisu kipa iz Sultantepe. **Ochitno gre za jasne vzporednice med praslovansko in praanatolsko mitologijo; izredno stari stiki so morali obstajati med Praslovani in Praanatolci na severovzhodu Balkana in na spodnji Donavi, preden so se ločili in so se Anatolci ali Hetiti podali proti Anatoliji.**

(4) Tudi obstoj t.i. »ritualnega predenja«, ki sega v zgodnjo bronasto dobo, pricha o stikih med Praslovani, Pragermani, Prairanci in Hetiti; to je najti v grobnicah in zakladih, povezano s hatijskimi preslicami iz zlata, srebra, elektruma (zlitina zlata in srebra) in slonovine. Seveda gre za izredno star predilni pripomoček, kot veliko kasneje pricha Homer v *Odiseji*, ko primerja kraljico Heleno in boginjo Artemis z njeno zlato preslico. Pred trojansko vojno je Alkandra, zhena kralja Poliba iz Teb v Egiptu, dala Heleni dragoceno darilo: zlato preslico in srebrn koshek, prepoln zlatih, svetih obrochkov. Hetitska besedila sporočajo, da je bila preslica znamenje huritskih boginj. Tudi latinska Parka, grshka Moira ter starogermanska Norn, tri boginje usode, so bile opremljene s preslicami, ob chlopekovi smrtni uri pa so pretrgale zhivljenjsko nit z nje. Pri vzhodnih Slovanih je bila Mokosh boginja predenja. Enako najdemo pri Skitih ob Chrnem morju. To spet kazhe na prahetitsko-praslovansko-prairanske stike na spodnji Donavi, medtem ko so prahetitsko-pragermanske zveze obstajale zhe pred tem v karpatskem bazenu in na severnem Balkanu. Vsi ti stiki so morali biti zelo močni v chasu, ko se je v zgodnjem neolitiku pojavila preslica.

(5) Na jugovzhodnem obrobju hetitskega ozemlja, v kraju Gedikli-Karahüyük na planoti Sakcagözü (Turchija), je veliko zgodnjebronastodobnih (2100-200 pr.n.sht.) zhrtvenishkih jam; za nekatere so to grobovi, ker je v njih najti pokopne pridatke. Ovce ali koze z zvezanimi nogami so dali k vznozhju mrtveca, jim

odrezali glave in jih položili ob truplo; med obredom so okoli zhivali razpostavili prodnike in posodice, pokojnika so prekrili s plastjo glinene, povrhu so razpoložili glinene chloveshke in zhivalske kipce, orodja in druge predmete vsakdanje rabe. Razen posode, je vse drugo nastajalo na kraju pokopa in je nezhgano, kot del poslovnega obreda. Nazadnje so chez vse to položili še eno plast glinene.

Ta neobichajni pokop, ki je povsem drugachen od drugih pogrebnih obredov na Blizhnjem vzhodu in v Anatoliji, pa ima chudovite vzporednice v zhrtvovalnih in pokopnih ceremonijah na severni in zahodni strani Chrnega morja, vključno s kulturami »Pit Grave« (kurgani) in poznoneolitske obarvane lonchenine od Ukrajine do Grchije; v Anatoliji najdemo to natančno popisano v hetitskih besedilih. Pojav tega nevsakdanjega obredja okoli 2000 pr.n.sht. tam, kjer so se kasneje razširili Hetiti, nakazuje njihov prihod z zahoda, z Balkana.

(6) Nich manj skrivnostne kot omenjeni pokopni obredi (tudi v Gedikliju) niso pred nedavnim odkrite lonchevinaste chrepinje z vtisnjenimi in vpraskanimi okraski iz kraja Güzeljurt-Gelveri na pol poti med krajema Bogazköy in Gedikli, nekako 50 km od Aksaraya. Na zhalost gre za povrshinsko najdbo in zato ni bilo mogoče dolochiti starostne plasti, vendar povsem ustreza najdbam v Moldaviji (Precucuteni II.-III.). Na drugem kraju, z imenom Alishar höyük, so nashli podobno keramiko, a spet so med poljskimi deli pomeshali plasti, vse pa je primerljivo z lonchevino s spodnje Donave. Che bi izhajali iz tehnike ornamentiranja, bi lahko postavili datacijo 2500 pr.n.sht. To nam še enkrat potrjuje hetitsko migracijo z Balkana, s spodnje Donave (kultura Tripolje-Cucuteni-Erösd/Ariusd), chez morje z zahodne smeri, *via Zalpa*.

(7) Obichaj postavljanja svetih stebrov (*kurraki* in *sarkbuli*) na obrednih mestih, sredi hetitskih templjev, preden so zacheli gradnjo svetishch, prav tako kazhe na poznoneolitsko kulturo poslikane keramike z jugovzhodne Evrope (spodnja Donava, Vincha), ki ji najdemo vzporednice v zgodnje- in srednjebronastodobni Anatoliji (Beycesultan, na Luvijem področju), ter na prichevanja v hetitskih tekstih.

(8) Kot recheno, so očitne paralele med Anatolijo in spodnjo Donavo v nachinu oranja z volovsko vprego.

(9) Pojav na kolovratu obdelane lonchevine na hetitskem ozemlju, z zacetkom okoli 2000 pr.n.sht., je opazen prav na magistralnih poteh med Balkanom, Egejem in Blizhnjim vzhodom.

(10) Bakrene (poznohalkolitske) najdbe z jugovzhoda Evrope so podobne anatolskim zgodnjebronastodobnim izkopanim: zlati trakasti obeski, glinene utezhi, glinene, kamnite ali koshchene chloveshke figurice (vchasih okitene z uhani), par boginj z bozhanskim detetom (»sveta trojica«), zlato, srebrno ali kamnito zhezlo ter druga znamenja vladarske mochi, dvospiralne sponke, obredni ptichji kremplji itd. To potrjuje tesne stike med Anatolijo in jugovzhodno Evropo.

(11) Statistichna primerjava besed iz hetitshchine in drugih indoevropskih jezikov ter geografska razporeditev kazheta, da je bila hetitska pradomovina na ozemlju

okoli 120 km od spodnje Donave, v loku med severozahodom in zahodom Chrnega morja.

(12) Hetitska besedila velikokrat omenjajo **vrh kopja** v sakralnem in simbolichnem pomenu; to »orožje zmage« je vechkrat pripisano boginji *Ishtar/Shausbka* in kot vladarski znak, v zgodnjehetitskem obdobju pod imenom *tarhuili^{GISH}turi* (determinativ GISH), kazhe, da naj bi bilo kopje delno ali v celoti leseno. Ko pa je zapisano kot *^{GISH}TUKUL GUS^bKIN*, je kopje delno iz zlata, z okraski v obliki sonchnega koluta, vzhajajochege meseca ali moshke figure; to je najti tako v Anatoliji kakor na spodnji Donavi ter tudi bolj proti vzhodu do Dnepra in Volge.

*

Vsa ta argumentacija vodi Makkaya (in druge) do sklepa, da so Hetiti sicer migrirali v Anatolijo, toda to ni bila selitev velikih razsezhnosti. Ne bi bil edini primer, da se je manjsa skupina (t.i. »elita«) povzpela na oblast nad veliko vechjim ljudstvom, kot se v taki ali drugachni obliki dogaja she danes. Dobro raziskane so tudi t.i. »*ver sacrum*« pri Italikih (tak obichaj so poznala tudi druga ljudstva) v obdobjih prenaseljenosti ali slabih letin: zgodaj spomladi so plemenski stashesine dolochili skupino mladenichev in mladenk, t.i. *sacrame* (morda tiste, ki so bili rojeni zgodaj spomladi), jih opremili z orožjem, orodjem in najnujnejsho hrano ter jih poslali v svet iskat novo zemljo. To so bile manjshe selitve posameznih skupin, nikakor pa ne celih ljudstev. Vchasih se je vnel boj za nova ozemlja. Najpomembnejshe orožje ob koncu neolitika na chromorskem obmochju naj bi bilo kratko bodalo, znano iz »tripoljske kulture«; to velja tudi za pripadnike kulture »Pit Grave« (yamna ali kurgan), povsem drugachno orožje pa naj bi bilo v rabi na severozahodu Anatolije, a za to ni zanesljivih podatkov. Zagotovo pa so bile uspešnejshe tiste skupine, ki so, poznavajoch tehnologijo brona, prve razvile drugachna orožja, daljsa bodala in kasneje meche ipd.

Take ekspedicije se niso vselej konchale srechno; cheprav so bili »emigranti« mochno motivirani, da pridejo chimprej do obdelovalne zemlje, da bi si zagotovili pridelek pred naslednjo zimo, so neredko podlegli v spopadih s prebivalci zhe naseljenih podrochij. Vendar so ljudje po takih izkushnjah spoznavali, da ni vselej najbolje nastopati s silo, zato so se domorodcem poskushali prikupiti; poleg daril so jim prinashali tudi nova poljedelska, metalurshka in druga znanja, ne nazadnje pa so se lahko (vsaj spochetka) udinjali kot oborožheni zashchitniki pred podobnimi skupinami. Take miroljubnejshe oblike migracij so morda celo prevladovale vsaj v dolochnem obdobju. Vmes je prihajalo tudi do nasilja v vechjem ali manjsšem obsegu, to pa je terjalo gradnjo utrdb ipd., zato ni chudno, da je tipologija gradishch tako razshirjena, saj so jo verjetno prenaschale prav take oborožhene skupine; utrjene postojanke so obenem uporabljali za izoblikovanje lastnih centrov mochi in prevlade nad ostalim, vchinskim prebivalstvom. Koliko se je ohranilo stare kulture in jezika ali se pomeschalo z elementi prishlekov, je bilo odvisno od mnogih okolishchin; vsekakor je bil proces stapljanja ponekod bolj in drugod manj intenziven.

Tak scenarij domneva, da je manjša skupina mladih Hetitov (kasnejših »anatolskih Indoevropejcev«; to pa ne pomeni, da niso v Anatoliji zhe veliko prej zživeli drugi Indoevropejci) v zgodnji bronasti dobi, pred koncem 3. tisočletja pr.n.sht., prishla v Anatolijo s severozahoda, skoraj gotovo z Balkana; sledili sta jim podobni skupini Palajcev in Luvijcev, pretezhna vechina domorodnega prebivalstva pa so bili Hatijci. Povsem je mogoče, da niso vsi prishli po kopnem, da so nekateri pripluli chez morje do Zalpe, od koder so se shirili proti notranjosti. Prvotna domovina Hetitov je bila torej po mnenju Makkaya na Balkanu in njihova materialna kultura je bila pod vplivom Praslovanov z ene in Pragermanov z druge strani (MAK str. 93).

Zakaj smo dokaj izchrpno analizirali Makkayeve hipoteze? Ker nam ponujajo iztochnice za odgovor na vprasanje, od kod so prishli Veneti v Paflagonijo.

*

Akademska avtoriteta Prosdocimi je po temeljiti analizi geografsko klasificiral ime Veneti pri razlicnih antichnih avtorjev (PEL str. 237 i.n.):

1. Omemba v Iliadi, da so v **Paflagoniji »Enetoi«** (*Ἐνετοί*), je pomembna za vso grshko tradicijo in je pisci nikoli ne izpustijo; kadar gre za etnik (Strabon, Evstazij itd.), lahko tudi druge manj jasne navedbe, brez navajanja homerskega vira, povezhemo z njim. Obstoje mesta »Enetes« (*Ἐνετη*) je potrjen po Zenodotu (v Strabonu in Evstaziju), povzema ga Shtefan Bizantinec kot »Enetos« (*Ἐνετός*). Dokaj verjetno se »Enétes« (*Ἐνέτη*), omenjeni v *skoliosu* (pesem na gostijah) Hipolitu kot »ljudstvo Hipejronov« (*polis Ipeiron*), nanasha na Malo Azijo, v antiki imenovano Ipeiros (*Ἰπείρος*), ne pa na Epir na Balkanskem polotoku. Poleg tega je gotovo, da so Grki v določenem chasu upravicheno pripisovali Venetom prednost v konjereji. Vendar moram tu opozoriti na prenačljeno sklepanje Prosdocimija, da so Grki poznali gornji Jadran shele od okoli 530 pr.n.sht. naprej, chesh da so najstarejshe najdbe grshke lonchevine v Adriji iz tistega chasa. Res so Grki govorili o Jonskem morju, ne pa o Jadranu, toda Veneti iz Paflagonije niso bili Grki, bili so maloazijsko indoevropsko ljudstvo, poleg tega so bili beneshki Veneti naseljeni na zgornejm koncu Jadrana zhe veliko pred letom 550 pr.n.sht., po Devotu npr. vse od 2. tisočletja pr.n.sht., a tudi druge datacije, kot smo videli v prejšnjih poglavjih, jih postavljajo na ta prostor zhe vsaj v bronasto dobo. Torej sama grshka lonchevina v Adriji nima neposredne dokazne mochi glede povezav med beneshkimi in paflagonskimi Veneti; vsekakor pa je najti dokaze za starejshe stike med Grchijo in Jadranom na drugih mestih, npr. v mestu Spina. Teh stikov ne gre pripisovati le Etrushchanom, cheprav je tam v določenem chasu tekla meja med njimi in Veneti; slednji so bili zelo verjetno v stoletjih pred tem bolj razshirjeni proti jugu. Ob tem naj spomnimo, da Prosdocimi omenja she *Venetulane* (po njegovem deminutiv od Veneti) v okolici Rima.

2. Na Balkanu so »Enetoi« (*Ἐνετοί*), o katerih beremo pri Herodotu (I, 196), kar so povsem napachno uporabljali za vključevanje evganskih Venetov med Ilire;

podatek na osnovi porochanja Apijana. Na te Enete se verjetno sklicujeta Strabon in Evstazij.

3. Veneti iz zgornje Italije, ki jih je prvi omenil Herodot (V, 9) kot »Enetoi« (Ἐνετοί) – očitna odsotnost *v-* izhaja iz homerske tradicije in iz jonske pisave; omenjajo jih še Teopomp, Psevdo Skilaks, Psevdo Skimnos, Strabon itd. V latinščini je oblika *Veneti*, ki je vplivala tudi na grško stran od Polibija (Ὀβένετοι) do Shtefana Bizantinca (Βένετοι).

4. Srednjeevropski Veneti (*Venedae*): *Veneti* (ali *Venethi*, *Venedi*) pri Tacitu; **Venedi* (**Venedae*, tudi *Venedis*) pri Pliniju; *Ὀβενέδαι* pri Ptolemeju, ki omenja tudi *Ὀβενέδικός κόλπος* (Gdanski zaliv?) in *Ὀβενέδικά ὄρη* (vzpetine na jugu vzhodne Prusije); pri Jordanesu *Venedae*. Gotski zapisi: *Venetharius*, *Vini-*; podobno starovisokonemshko *Winidheri* (**Vinithos*) in *Winida*; anglosashko *Winedas*, v variantah *Weonod-land* (prim. *Venadi* na Tabuli Peutingeriani); srednjepodnjemshko *wende*, nemshko *Wenden* (= Slovani na nemshkem ozemlju, Polabci) in *Windischen* (Slovani v Alpah); staronordijsko *windr*, **Winidiz* < indoevropsko **wenetes*; Finci pravijo Rusiji *Venäjä* (< **Venädä*); v srednjem veku so slovanske naselbine na rekah Rednitz in Maini (okolish Nürnberga na Bavarskem) imenovali *Ratenz uuinida* ter *Moin-uuinida*; cheshki Slovani *Bě(o)uuinida*; še danes ločujejo med *Beheim* »Chehi« in *Wint* »Slovaki«. Toponim *Venedien* omenja Krahe v vzhodni Prusiji leta 1332. Nemshka shola je mnenja, da Veneti nimajo zveze z imeni *Venetberg*, *Venediger* v Alpah, chesh da so novejšega izvora. Od Jordanesa naprej se zanesljivo (verjetno pa to velja tudi za Tacita in Ptolemeja) razpozna Slované pod imenom Veneti.

5. Galski Veneti v Bretaniji (Cezar, Plinij, Strabon, Livij, Ptolemej, Dion, Kasij itd.), utopljeni in pomeshani v keltskem svetu; s temi gre povezati, vsaj leksikalno, mesto *Veneda*, ki ga leta 818 omenja Hermold Chrni.

6. Jezero Kostanca, pri Pomponiju Meli imenovano *Venetus lacus*; kljub nekaterim mnenjem, da *Venetus* ne pomeni etnika, marveč latinski pridevnik v pomenu »sinje, azurno« ali da izhaja iz sanskrta *vanam* »voda«, ne bi smeli podcenjevati tega primera.

7. Plinij med izginulimi antichnimi ljudstvi v Laciju omenja *Venetulane*; to morda izhaja iz **Venetulum*, ki je z *Veneti* v enakem odnosu kakor npr. *Tusculum* s *Tusci*.

8. Končno kot posebno zanimivost Prodocimi (PEL str. 258) v dodatku omenja novonajdeni napis v Padovi: *enethioi* (*.e.nethio.i*), ki napotuje na osnovno obliko **Enet(o)*. Ali gre preprosto za neko ime na *-eto-* ali je to v zvezi z Veneti? Jasno je, da druga možnost ustvarja nove težave, ki bi jih bilo težko razreshiti, saj zacetni *v-* na področju jadranskih Venetov ni izginil [zato bi se moralo glasiti *venethioi*]. Naj zaradi tega domnevamo še neki drug prispevek iz Grčije brez *v-* ali pa je najdba le nekakšen supergrecizem? Dve možnosti sta: (1) ali prihaja to ime (brez neposrednega grškega vpliva z manjkajochim *v-*) od tistih *Enetoi*, za katere se domneva, da so prishli iz Male Azije, zato bi bilo treba revidirati legendo o Antenorjevih Venetih, bezhechih iz Troje (pri chemer ne bi molchali

zagovorniki zgodovinske osnovanosti te prastare sage); morda so si legendo v resnici izmislili sami Veneti v Benechiji; (2) ali je vzrok izvirna odsotnost *v*- v anatolskem etniku, s chimer bi zavrnilo vrsto dosedanjih dokazovanj, da so paflagonski Eneti v resnici Veneti; na to pa ne kazhe kar tako pristati, saj bi bilo prenačljeno, preden bo natanchneje obdelano to najnovejshe odkritje. Pri tem ne gre zanemariti citata, pripisanega Korneliju Neposu po prichevanju Solina: »... po oznachenem mestu Eneto, od koder so, kakor navaja Kornelij Nepos, prishli Paflagonci v Italijo, so bili potem imenovani Veneti«; s tem naj bi bil potrjen enachaj med Eneti=Veneti, a je Plinij (VI, 5) pri povzemanju nejasen, saj se zdi, da antichni pisci niso le izenachevali etnichne pripadnosti Enetov in Venetov, ampak so enachili tudi jezikovno pripadnost z onimi v Benechiji; po drugi strani je to mogoche pripisati Plinijevi vednosti o avtomaticnem razmerju med latinskim *v*- in njegovo odsotnostjo v grshchini; morda je nazadnje v tem videti njegovo poznavanje dejanskega stanja, ki v *Enetio* zasluti vedezhevalski izziv zagonetne Sibile. To nanovo odkrito ime bi lahko na neki nachin potrjevalo vesti iz *Scholia Veronensia*.

»... Ko namrech Vergilij pravi [kralj] Ilirski, je to isto kakor kralj Henetov, od koder natanchno sledi kralj Venetov, ter od imena *Henetiam* kasneje nastane *Venetiam*«. Po mojem mnenju je to navedbo mogoche razumeti tudi drugache: nikakor ne kot nekateri, chesh da so Veneti ilirskega rodu, marvech da so Iliri v bistvu Veneti.

Zanimiva se mi zdi okolishchina, da so v zgodovinskih virih omenjeni Veneti vechinoma zhiveli bodisi v obmorskih pokrajinah: paflagonski ob Chrnem morju, beneshki ob Jadranu, armorishki ob Atlantiku, na severu ob Blatishkem morju, morebitni Venetulani (po Pellegrini-Prosdocimi) v Laciju ob Tirenskem morju, bodisi ob jezerih – *lacus Veneticus* v Alpah, ali pa v primeru »panonskih Venetov« (Devoto) oziroma »srednjeevropskih Venetov« ob velikih rekah Tisi, Donavi. Vsekakor zasledimo skoraj kontinuum poseljenosti Venetov od Paflagomije do Atlantika: Paflagonija – Balkan – Panonija – Baltik – zgornji Jadran – Alpe – Lacij – Armorika ob Atlantiku.

*

Posploshevanje

Opravljene so bile shtevilne ter podrobne analize osnove *ven*, a so sklepi razlicnih avtorjev povsem nasprotni; zdi se, da zgolj lingvistichni pristop v zvezi z izvorom Venetov prinasha vech tezhav, kot jih razreshuje. Prav to sili k drugachnemu prijemu, ki ga Mario Alinei, tvorec teorije kontinuitete, imenuje »generaliziranje«. Izhodishche zanj je dejstvo, da se specialisti, vsak na svojem podrochju, tako poglobijo v izredno ozke raziskave, da izgubijo stik s predmetom; specialistichne raziskave postanejo nekako same sebi namen in se zaprejo v abstraktne

konstrukcije, ki so predmet neskončnih razprav le med redkimi posvečenimi posamezniki, katerih velikokrat niti ne briga vech, ali je njihove rezultate mogoche uporabiti she kje drugje. To velja za vsa znanstvena področja in nich manj za jezikoslovje. Zato deluje osvezhujoche, che se med specialisti najdejo posamezniki s posploshujochimi prebliski, ki osvetljujejo osrednji predmet v celovitejši luchi. Zgolj iz specialistichnih raziskav namrech she ne zvemo (skoraj) nich o celoti. Eden takih primerov je poskus slovitega Devota, ki glede etnika **wenet* oz. **veneto* pravi: »... da ga ne moremo drugache izenachiti kakor s fazo "osvajalcev", "organizatorjev" ... Kjerkoli naletimo na izraz "Veneti", tam so se uveljavili predstavniki neke ureditve z indoevropsko jezikovno preteklostjo, ki je vredna, da jo opredelimo in priznamo v primeri z drugimi kot tisto, ki je bila v bistvu "zmagovita"«.

Spoznanje, da v ozemeljskem smislu najdemo etnik Veneti v sredishchu in Arijece na obrobjih (keltshchina in indoiranshchina), Devota vodi do sklepa, da: » ... se je *Weneto* uveljavil ... na zelo obsezhnem indoevropskem področju, potiskajoch na obrobje ostanke bolj aristokratskega in premaganega izraza: *Arijci*. Očitna je zgodovinsko-kulturna vzporednost. Shirjenje etnichnega imena "Veneti" ustreza velikemu obmochju, na katerem so se z vechjo ali manjšho hitrostjo in mochjo razshirila zharna polja ... V germanskem svetu, znotraj katerega so iz korena *Wenə* nastale shtevilne izpeljanke, ki niso oznachevale etnosa, pa se oznaka Veneti za etnos nanasha na zunanje ljudi, na sosede, Slovane in poleg njih na Balte ...«.

Seveda je treba nemudoma opozoriti, da tako gledanje skriva v sebi jedro sporne teorije o premagancih in zmagovalcih, kakrshno z drugimi zagovarja Maria Gimbutas: o shirjenju Indoevropcejev »z ognjem in bojno sekiro«. Je pa ta teorija zanimiva po opombi, da se Veneti pojavljajo vzporedno s kulturo pokopov na zharnih poljih ter da se ime Veneti nanasha predvsem na Slovane in Balte. **Stalishche, da znotraj germanskega sveta oznaka *Wenə* nima etnichne vrednosti, po mojem ne more drzhati zhe zaradi tega, ker so bili Veneti tudi v Armoriki na zahodu Evrope; to pa vodi k sklepu, da je nekoch morala biti povezava med njimi ter baltishkimi in srednjeevropskimi Veneti, ki so jo mogoche pretrgali Germani, ali pa tudi ne, che sprejmemo teorijo Sergija, da so Germani le pogojno samostojna skupina; morda so keltsko-slovanska (venetska) razvojna faza, ki pojasnjuje, zakaj je v germanskem svetu dolgo ostalo toliko izpeljank iz *Wenə*. Sicer pa tudi Mario Alinei znotraj teorije kontinuitete domneva, da so neolitsko kulturo Germanom prinesli Slovani kot vmesni chlen med Blizhnjim vzhodom ter severno in zahodno Evropo.**

Pozornost pritegne Devotova teza: »... **Edina zadovoljiva zgodovinska skladnost etnichnega imena Veneti je z ljudstvom »zharnih polj**«. Njihov jezik je ustrezal govoru, ki je preostal od skupne indoevropshechine v drugi polovici 2. tisocheletja pr.n.sht. Medtem ko so skupnosti Grkov, Indoirancev in

Hetitov zhe izoblikovale svojo fiziognomijo, je venetska tradicija simbolizirala kontinuiteto, nagnjeno k nediferenciranosti ...» (PEL str. 250).

To bi bilo mogoče uskladiti s stalishchem sira Leonarda Woolleya, pisca knjige *Zachetki civilizacije* (v obsežni zbirki *Zgodovina chloveshtva*, izdani pod pokroviteljstvom UNESC-a), kjer pravi (ZGO I/2, str. 451): **»V srednji Evropi je popushchal ustvarjalni zagon stare únetishke kulture in približno sredi drugega tisochletja pred našim shtetjem jo je nadomestila luzhishka kultura, ki je bila sprva poganjek únetishke, a jo je preoblikovalo neko severno ljudstvo (morda pripadniki slovansko-baltskih plemen), ki je upepeljevalo svoje mrtvece in ki so mu bile ljubshe gomile kakor ravni grobovi únetichanov; luzhishki vpliv se je razshiril na zahod prav do Britanskih otokov, na jugu pa je, kakor vse kazhe, privedel do razvoja in deloma do ponovne naselitve Ilirije in Trakije.«** Negotov občutek vzbuja Woolleyeva oznaka: »...neko severno ljudstvo (morda pripadniki slovansko-baltskih plemen)...«; pri tem je v ospredju »severno«, saj je v geografskem smislu nenavadno postaviti Balto-Slovane na sever glede na »luzhishko kulturo«, ko pa je njihov položaj (tudi v ortodoksnih pogledih) bolj na vzhodu ali severovzhodu ne le po zemljepisnih merilih, ampak tudi po prazgodovinskih dogajanjih; negotovost se razblini, che dodamo zhe navedeno Devotovo mnenje: »Edina zadovoljiva zgodovinska skladnost etnichnega imena Veneti je z ljudstvom "zharnih polj"«.

Iz tega lahko sledi sinteza: Veneti so ljudstvo »zharnih polj«, morda pripadniki slovansko-baltskih plemen.

V *Zgodovini Slovencev* (CZ, Ljubljana, 1979, str. 39-40) Peter Petru pishe v poglavju o zharnih grobishchih: »Gotovo najvechji preobrat v evropski prazgodovini, osnovan na idejno-svetovnonazorski podlagi, je pripeljal do samosvoje omike, imenovane kultura zharnih grobishch. Oznaka zanjo povzema takratno navado pokopavanja sezhganih svojcev v planih nekropolah ... Vse te silovite duhovne spremembe so v 13. in 12. st. pr.n.sht. sprozhile medcelinske pretoke ljudstev in idej. Iz svojih zharishch v srednji Evropi je to gibanje v valovih preplavilo v naslednjih desetletjih vso celino. Prvotni udar, sprozhen v osrednjem Podonavju, je zadel industrijsko srchiko v Cheshki ter ustvaril novo jedro zharnogrobishchne kulture v obmochju Luzhic. Po mnenju poljskih raziskovalcev (a tudi Woolleya in drugih; op. L.V.) daje luzhishka kultura neposredno podlago staroslovanski omiki. Sočasni, proti zahodu usmerjeni val je shel preko Slovenije v Padsko nizhino in k cvetochim naseljem pod prelazom Brener; drugi krak istega sunka je zajel prehode iz Shvice v Italijo in bogata prekladalishcha ob ligurski obali. Hkratni vpadi neustrashnih gusarjev iz grshko-jadranskega prostora in prodori bojevitih nomadov (»ljudstva z morja«; op. L.V.) so dokazani s pisnimi viri v hetitski drzhavi v sredishchu danashnje Turchije, Sirije in v Egiptu. Prva bitka z vsiljivci je chasovno postavljena v obdobje vladavine faraona Meremptaha (1234-1220 pr.n.sht.); zakljuchni prodor novih ljudstev (»z morja«; op. L. V.) je povzrochil

propad staroegiptovske države za Ramzesa III. (1166 pr.n.sht.), ko so se ob obali od Palestine proti Egiptu naselili Filistejci ... v zvezi z razumevanjem idejnega ozadja celotnega zharnogrobishchnega gibanja so Filistejci pomembno potrdilo stroge, a k ljudstvu obrnjene ureditve ... Oznanjevalci prodora zharnogrobishchne omike v slovenski prostor so sštevilne zakladne najdbe iz zaključne bronaste dobe ... ki jih postavljajo v 13. st.pr.n.sht. in nakazujejo prvi udar zharnogrobishchnih ljudi proti Vzhodnim Alpam.«

Kljub po mojem mnenju nekaterim naivnim izrazom in poenostavljenim oznakam (gusarji ipd.), ki so posledica razumevanja prazgodovine v smislu »velikih selitev narodov« ali celo, da je v vsega nekaj desetletjih pretezhni del Evrope spremenil navado pokopov ipd., da gre torej za revolucijo, pretrese ipd., kar je sodobna arheologija v marsichem preseгла, pa se stalishche Petruja v bistvu ujema z Woolleyevim mnenjem, da »daje luzhishka kultura neposredno podlago staroslovanski omiki«, oziroma pri Devotu, da »shirjenje etničnega imena "Veneti" ustreza velikemu območju, na katerem so se z vechjo ali manjšo hitrostjo in močjo razširila zharna polja«; s slednjim je vzpostavljena relacija Slovani=Veneti.

Jezik

Po Devotu je poseben **problem venetshchine, da je razpoznavna samo v evganski Benechiji** (Venezia Euganea) (PEL str. 250) in ne na drugih krajih obsezhnega ozemlja, kjer se zgodovinsko pojavlja ime Veneti. Po njegovem mnenju bi morali spremeniti način gledanja in zgodovinsko postaviti shiritev etnika ne kot razlochevanje niti kot identifikacijo, ampak kot domnevo o znanju venetshchine v prav osrchju shirjenja indoevropizma (to je potekalo stoletja, z zharchenjem jezikovnih novosti v kronoloshko lochenih fazah; s tega zornega kota ni nujno, da prihod etnika Veneti sovпада z uveljavitvijo določene vrste jezika na enaki kronoloshki ravni s tisto, ki je prishla v Benechijo/Veneto in se je nadaljevala v venetskih napisih). To se mi zdi povsem logično, če se je dogajanje raztegnilo na zelo dolgo obdobje, ko se je jezik spreminjal; kljub določenim jezikovnim problemom, ki jih še ne znamo pojasniti, pa je po Devotovem mnenju arheoloshko potrjena kulturna povezanost z zharnimi polji. Toda Devoto je s formulacijo »... domneva o znanju venetshchine prav v osrchju shirjenja indoevropizma ...« zarezal v zelo fundamentalno vprashanje: So bili Veneti jedro Indoevropcejev?

Che prav razumemo, Devoto meni, da je bilo vech valov shirjenja Indoevropcejev (katerih pradomovina je po njegovem mnenju Panonska nizhina ali centralna Evropa v shirshem smislu) in prihod prvih Venetov v Benechijo ni obenem tudi zacetek uveljavljanje venetshchine, kakrshno poznamo iz raznih napisov. Posledichno tako gledanje nichesar ne razreshuje, marvech ustvarja nove zaplete, saj se postavlja vsaj vprashanje, kdo naj bi bili »prvi Veneti« in kakshen je bil

njihov jezik ter kdo so bili »drugi Veneti« nekaj stoletji kasneje, ki naj bi bili prinashalci venetshchine, kakršno poznamo z arheoloshkih najdb. Če velja njegovo mnenje, da je arheoloshko potrjena kulturna povezanost Venetov z žarnimi polji, glede katere smo zhe zgoraj navedli meritorna mnenja, da je v osnovi slovanska, potem nismo daleč od sklepa, da so bili vsaj »drugi Veneti« Slovani. Vsekakor pa ni najti pravih argumentov, da bi lochevali Venete na »prve« in »druge«, pa cheprav so morda res prishli v dveh valovih; v bistvu gre za isto ljudstvo, tudi che je v nekaj stoletjih prishlo do določenih kulturnih in jezikovnih razhajanj. Ob tem ne pozabimo na »jantarsko pot«, ki je ne smemo naivno razumeti kot cesto v danashnjem smislu, marvech gre za zgodovinski, prostorsko-chasovno-kulturno opredeljen kontinuum med Jadranom in Baltikom, che govorimo o smeri jug-sever, sicer pa prisotnost tega etnika potrjuje tudi smer vzhod-zahod.

Ni presenetljivo, da se jezikoslovci (Devoto, Prosdocimi) zatekajo v okrilje lingvistike, ker jim arheoloshko-predzgodovinska dejstva ne ustrezajo pri njihovih konstrukcijah, ki jih bomo spoznali v nadaljevanju, ter sklepajo: »Venetshchina predstavlja pri takem stanju stvari edino trdno dokumentacijo o samostojni jezikovni preteklosti, povezano z imenom Veneti, in ponuja formalne domneve za zgradbo etnika: torej potrjuje svojo praktichno prednost (ne pa teoretichne v smislu Kretschmerja) za definiranje Venetov (PEL str. 251).

Tak sklep Prosdocimiju omogoča, da venetshchino spravi v okrilje italških jezikov, natanchneje latinshchine, saj nadaljuje: »Potem ko smo razdvojili venetsko-ilirsko dvojico in zaznali venetsko-italske afinitete, je pri vprashanju italske enotnosti pomembno, da ozemeljska diskontinuiteta koristi venetshchini. Namrech, da je lochevanje dveh različnih skupin Latino-Faliski in Italiki (Osکو-Umbri ter manjše skupnosti), kot je to obdeloval Devoto, izhajajoch od A. Waldeja, osrednja opora za dokaz, da so afinitete novejshe in razlike starejshe.«

Obenem Prosdocimi navaja tudi druga mnenja (Diver): da je bila (a) prva faza preditalska enotnost z določenim shtevilom skupnih inovacij, ki ji je sledila (b) druga faza z osکو-umbrijsko skupnostjo v sredishchu ter latinško-falishchansko in venetsko skupino na obeh obrobjih, pri chemer jezikovne spremembe osrednje osکو-umbrijske skupine niso sovpadale z ostalima dvema, zato latinshchina in venetshchina kazheta tako arhaichne poteze. Shele v (c) tretji fazi se je izlochila oskijschina, ki naj bi se zachela okoli 700 pr.n.sht., ko se hkrati pojavi mnozhica skupnih inovacij v sosednjih centralnih jezikih umbrijschini in falishchini, tema pa se vchasih pridruzhi latinshchina, toda nikoli oskijschina in venetshchina.

Prosdocimi navaja F. Altheima (PEL str. 252), da je mogoche najti sorodnost med venetshchino in latinshchino na temelju nekaterih besed, toda pri kritichni presoji njegove analize se izkazhe, da je najti vzporednice tudi s slovanshchino. To je toliko bolj dvomljivo, ker Prosdocimi sam ugotavlja, da je Altheim vzel za izhodishche govor ljudi iz Valcamoniche na juzhni, italijanski strani Alp (to podrochje slovi po kamenodobnih jamskih slikarijah ljudstva Kamunov), ki ga ima

za tesno sorodnega latinsko-falishchanskemu jeziku. Namreč, prihod Venetov v Padsko nizhino naj bi sledil eno do dve stoletji za Latinci-Faliski; zacetek in vzrok verizhne reakcije naj bi bili Iliri 1200 pr.n.sht. (?), ko so Veneti-Iliri bivali med Odro in Vislo v stiku z Germani, ti pa so v 9. st.pr.n.sht. pritisnili na enovito latinsko-evgansko skupnost, ki naj bi prishla na jadranski konec stoletje ali dve pred tem. Prizadeti so se razcepili in Evganci so konchali v Kamunski dolini, Latinci pa v Laciju; del pa se je pomeshal z Veneti, in to pojasnjuje izoglose z latinshchino, medtem ko superstratum pojasnjuje afinitete z Dorci pod skupnim gospodovalcem – Iliri. To Altheimovo shemo so zavrnili tako s kronoloshkimi kakor z etnoloshkimi razlogi, poleg tega sodobna prazgodovina sploh zanika obstoj Evgancev, saj ni nikakrshnega verodostojnega dokaza zanje. Toda pogledimo jezikovne paralele med venetshchino in latinshchino, ki se zdijo Prosdocimiju tako pomembne:

venetshchina	latinshchina	slovenshchina
<i>zonasto</i>	<i>donare</i>	(glej podrobnejšo
<i>vhaxsθo</i>	<i>facio, faxo</i>	obrazlozitev)
<i>louzerai</i>	<i>Libera</i>	
<i>louzeropos</i>	<i>liberis</i>	
<i>vbetiana</i>	<i>fetialis</i>	
<i>*ferso, ladin. fursill</i>	<i>ferrum</i> (indev. <i>*bberso</i>)	
<i>Liquentia</i>	<i>liquere</i>	

Podrobnejsha razlaga:

zonasto, donare – donum »dar, darilo«, izpeljano iz korena *do* »dati«, identichno ohranjeno v sanskrtu *danam* in skoraj enako na keltskem, osko-umbrijskem, albanskem podrochju; na vmesnih podrochjih (grshkem, armenskem, slovanskem) je she dodan *-ro*, npr. grshko *doron* »dati«, medtem ko ima v hetitshchini pomen »vzeti«. Devoto pa je v kontradikciji s samim sabo, ko pod geslom *dare* pravi, da v keltshchini in germanshchini ni korena *do* (DEV, Dizionario). Po mojem mnenju je vzpostavitev relacije *zonasto, donare* sicer mogoča prek zapletenih pretvorb, a je she veliko blizhje *zonasto* »donesti, znesti< >zanesti«.

vhaxsθo, facio, faxo – *facio, feci, factum, facere* je beseda v mnogoterih pomenskih zvezah: (1) storiti, narediti, izvrshiti, opraviti, ustvariti, zgraditi, skleniti, pridobiti itd.; (2) spisati, dosechi, zasluzhiti, pretrpeti, povzrochiti itd.; (3) skrbeti ipd.; (4) napraviti za, izvoliti, ceniti, chislati itd.; (5) delati, ravnati, postopati, vesti se ipd.; (6) drzhati s kom, na strani koga stati, sluzhiti, koristiti ipd. In *faxim, faxitur, faxo=fecerim, factum erit, fecero*; vse v pomenu narediti, delovati, izvajati ipd. kot opredeljevanje chlovekove aktivnosti v vseh mogochih oblikah. V italijanshchino se je preneslo iz vulgarne, zgodnjeresrednjeveshke latinshchine (6. st.) kot *fare* »storiti, narediti; delati, povzrochiti«, krizhanec z *dare*. Koren za *facere* je indevr. **dhe* (it. »porre«, slov. »dati, denem; postaviti, polozhiti«), ki je v ital. prezhivel samo v

neprepoznavnih oblikah (*con*)do iz *(*con*)dho, od koder so se razvile besede *condito*, *perdere*, *suddito*. Pach pa koren *dhe* sodi med najpomembnejše in dokumentirane v indoevropski leksiki, tako na zahodu, npr. v nemščini *tun* »narediti«, kakor na vzhodu: podvojen npr. v sanskrtu (*da*)dha(mi) ali v grščini (*ti*)the(mi) »jaz denem, položim ipd.«; Devoto ne omenja nepodvojenega v slovanskih jezikih *dati*, *dam*, *da* in vseh mogočih izpeljank. Za *vbaxstho* (vhahstho>vasto>vesti?) bi bilo mogoče najti zveze: (1) *vesti*, *vedem* »peljati, voditi«, *izvesti*, *izvajati* itd., starocerkvenoslovansko *vesti*, podobno v drugih slovanskih jezikih; praslovansko **vezti*, sedanjik **vedo*; z mnogimi izpeljankami *voditi*, *vajati*, *predvajati*, *nevesta*, *obod*, *porod*, *povodec*, *proizvod*, *sprevod*, *svod*, *zavod*, *zvodnik* ipd.; ali (2) *vesti*, *vezem*, enako starocerkvenoslovansko *vesti* »utrjevati, jachati«, podobno v drugih slovanskih jezikih; praslovansko **vezti*, ponavljalni glagol *(*v*)oziti »ozhati, zadrževati, zadushiti«; za to sicer obstaja vseh poskusov poiskati indoevropsko osnovo, vendar se mi zdi *vbaxstho* povezljivo z *vesti*, *vedem* ali *vesti*, *vezem*, v seriji aktivnosti: storiti, narediti, izvršiti, opraviti, ustvariti, zgraditi, skleniti, pridobiti itd.

louzerai*, *Libera – osebno starolatinsko ime Proserpine, boginje plodnosti, vinogradništva in vina; po eni različici je njen brat ali mozh Liber, po drugi pa je mozh Pluton; Liber je starolatinski bog vinogradništva in vina, kasneje identificiran z Bakhom. Perzefona ustreza grški Perzefoni, imenovani tudi Kora; kot Hadova žena (hči Zeusa in Demetre) je kraljica podzemlja, kjer prebije tretjino leta, in je mrachna in strahna boginja; dve tretjini leta (od pomladi do jeseni) prezhivi na zemlji kot Kora, dobrotno božhanstvo pomladne rasti. Praznovanja v chast Bakhu (*Liberu*) so se imenovala *liberalia*.

Zanimivo je, da je bilo starolatinsko ime *Libentina-Labentina* drugo ime za Venero, boginjo ljubezni; v korenu *lub* ni težko prepoznati slovanskega »ljub, ljubiti, ljubezen«.

Da so povezali venetsko *louzerai* in starolatinsko *Libera*, je bil jezikoslovcem potreben dokajšen lingvistični aparat. Če pa venetsko *louzerai* obravnavamo po smislu, da je to bila boginja plodnosti, vinogradništva in vina, je zelo blizu *loža* »log, gozd, vinska trta, shiba veja« v slovanskih jezikih, sicer pa kot zelo pomembno in zgovorno tudi »pleme, rod«; pripona *-rai* razvita kot *loza*>*lozar*>*lozarje*/*lozarjeva*/*lozar*(ij)a (ESSJ). Toda še pomembneje se mi zdi opozoriti na zdavnaj pozabljeno besedo *ložesna* »uterus, maternica«, cerkvenoslovansko *ložesna* »uterus, naročje«, iz praslovanskega **logo*, v rodilniku **ložese*, razširjeno s formantom *-no*; k temu *ložba*, *ložbe* »posteljica; uterus«, v priponi prisotni *-r* kakor *mati*>*mater*>*maternica*.

louzeropos*, *liberis – v venetskem izhodishču povezano s prejšnjim primerom; ni nepomembno, da so se praznovanja v chast Bakhu kot kasnejšemu poimenovanju starega boga *Libera* imenovala *liberalia*; semantično izhodishče je *liber* »prost, neomejen«, a tudi »razuzdan, razposajen«, take pa so bile bakanalije, se pravi chashčenje vina in veselja, razuzdano veseljachenje, popivanje, razvrat. Če naj bi bil *louzeropos* v kakšni zvezi z *liberis*, potem more slediti *loža* »log, gozd,

vinska trta, shiba veja«, saj je bila Bakhov razpoznavni znak prav trta, trs, loza, kakor je Bakhov ekvivalent bog Dionizij nosil palico, na zgornjem koncu ovito z brshljanom ali s trtnimi listi.

vhetiana, fetialis – *fetialis* »vojni glasnik«, *Fetiales, Fetialis* »dvajseterica svechenikov v Rimu, ki so reshevali mednarodne zadeve«, *ius fetiale* »fecijalsko pravo, po katerem so se ravnali ti svecheniki«, v njihovi pristojnosti so bile vojne napovedi, mirovni sporazumi, sklepanje zaveznishtev; tem javnim zadevam so dajali pomen svetosti s pomočjo verskih obredov.

Mozhne razlage na slovenski osnovi:

vojni glasnik: (1) *vest* »novica«, vestnik, obvestiti, obveshchati itd., starocerkvenoslovansko *vestb* »zavedanje, védenje, znanje«, podobno v drugih slovanskih jezikih; (2) *vest* »zavest o moralni vrednosti lastnega ravnanja«, »znanje, védenje«; *vesten*, *vestnost*, enako in sorodno starocerkvenoslovansko in v drugih slovanskih jezikih; tudi »zvest, svest, ovesti se, vest, povest«;

veche, vecha »skupshchina, vashki zbor«, starocerkvenoslovansko *veshte* »posvetovalni zbor«, podobno v drugih slovanskih jezikih; praslovansko **vetce* »posvetovalni zbor«, prvotno **v* »posvetovanje, govorjenje«, izpeljano iz praslovanskega **vetiti* »govoriti« (obet, svet, odvetnik).

Povsem zadovoljivo po glasovni vrednosti in po smislu je *vhetiana* »dvajseterica svechenikov«, izpeljivo iz slovenskega *veche, vecha* »skupshchina, zbor« ali *vest* »novica; vestnost«.

***ferso**, latin. *fursill, ferrum* (indev. **bberso*) – Prosdoci mi je zhe sam posvaril pred (zgoraj zhe omenjeno) Altheimovo negotovo shemo naselitve Valcamoniche, toda tudi che bi to dopustili, a se obenem naslonili na teorijo kontinuitete, po kateri so Ladinci (od njih tu chrpajo obliko *fursil*), kot pravi Mario Alinei, v neolitiku »poslovanjeni Italidi« in mnogo kasneje romanizirani s strani rimskega imperija, bi spoznali, da je stvar bolj zapletena, kakor se zdi na prvi pogled ob enachbi **ferso* <> ladinsko *fursill* > *ferrum* < indev. **bberso*. O etimologiji in arheometalurgiji zheleza je bilo napisano zhe ogromno, a je she vedno povsem odprto vprasanje, cheprav je vsak razlagalec po svoje preprichan, da je nashel odgovor. Devoto pravi, da je *ferro* < *ferrum* brez jasnih indoevropskih povezav tudi zato, ker naj bi bilo odkritje zheleza kasnejshe od lochitve posameznih ljudstev iz indoevropske skupnosti in si je vsaka skupina locheno izoblikovala izraz za zhelezo. Osebno mislim, da vzrok pomanjkanja skupnega izraza za zhelezo ni razselitev indoevropske skupnosti (che je sploh kdaj obstajala). Povsem naravno bi tudi bilo, da s shirenjem zheleza ni shlo tudi ime zanj; take primere imamo she danes, ko Nemci ne rechejo »televizija«, ampak »Fernsehen«, ali namesto »radio« »Rundfunk«. Tudi N. Zingarelli pravi, da za *ferro* < *ferru(m)* ni zanesljive etimologije. Pach pa ga G. Semerano poizkusha rekonstruirati iz semitske osnove v pomenu »lucente; bleshchec, svetel«, v akadshchini *bararu* »splendere; sijati,

zhareti, bleshchati«, hebrejsko *barar* »bleshchech, chist«, etiopsko berur »srebro«, ugaritsko *brr* »bleshchecha kovina, chist«; odtod: akadsko *parzillu*, hebrejsko *barzel*, ugaritsko *brshl* »zhelezo«.

Zanimivo je (s tem smo se zhe ukvarjali zgoraj), da M. Snój razlaga: *zhelezo*, starocerkvenoslovansko *zhelezo*, podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko **zhelezo*, sorodno z litavskim *geležbis*, letishkim *dzelzys*, staropruskim *gelso*, morda gre k temu grško *khalkos* »bron«; beseda etimološko ni zadovoljivo pojasnjena, domnevno je izposojena iz nekega starega vzhodnega jezika, vendar predloga ni znana. Ker ima Prosdocimi zapisano indev. **bberso* in ker smo prebrali pri Semeranu na semitski osnovi zhe iz akadskega obdobja *bararu* > *parzillu*, hebrejsko *barzel*, bi ta zveza lahko obstajala. Vendar grško *sideros* »trda kovina, zhelezo«, kar naj bi izhajalo iz akadskega *sidu* »ingot, klada« + *daru* »trpezhen, stanoviten, trajen«, nima zveze z domnevnim indevr. **bberso*.

V prejšnjih poglavjih smo zhe obdelali etimologijo zheleza in jekla: npr. iz **zholch**, starocerkvenoslovansko *zhlchb*, praslovansko **zhlchb*, iz indoevropskega **ghelb* na temelju barve zhelezove rude; ter iz **zhelo**, starocerkvenoslovansko *zhele*, praslovansko **zhedlo*, iz **geltlo*, kar je ime orodja h glagolu za »bosti, boleti, gristi, umoriti«, iz indoevropske baze **ghelb* »bosti, zbadati«, v prvotnem pomenu »sredstvo za zbadanje, bodalo« ali praslovansko **zhedlo* »orozhje, sulica« in sorodno praslovanskim glagolom **zheti* »sekati, tolchi«. Vendar so v tem primeru indoevropske osnove **ghelb*, **geltlo*, **ghelb* – kot izhodishcha slovenski etimologiji – drugachna od **bberso*, ki naj bi ustrezala Altheimovi indoevropski osnovi v latinshchini in tudi, po Semeranu, akadskemu *bararu* > *parzillu* in hebrejskemu *barar* > *barzel*.

Slednje nas namrech spominja na *bron*. Tega pa ga za slovenshchino razlaga M. Snój kot retrogradno (usmerjeno nazaj, proti izhodishchu, povratno) izpeljanko iz slovenskega *bronec* »bron« (iz 16. st.), kar je kakor hrvashko *bronca* prevzeto iz italijanskega *bronzo* »bron«; izpeljanko so omogochili besedotvorni pari tipa *zvon-zvonec*. In she *bronza*, *bronsa*, *bronca* »zmes laka in kovine« (iz 20. st.), prevzeto prek nemshkega *Bronze* (in francoskega *bronze*) iz italijanshchine *bronzo* v enakem pomenu, prvotno »bron«, kar je verjetno izposojeno iz perzijskega *biring* »baker« (SNO). Devoto pa *bronzo* razlaga iz srednjeveshkega latinskega *brundum*, razshirjenega v *brundium*, kot izid krizhanja med perzijskim *biring* »baker« in srednjeveshko izpeljanko iz grshkega *bronte* »grom, tresk, donenje«, npr. *bronteion* »ochitno kovinski inshtrument za oponashanje grmenja na gledalishki sceni«. Po mojem mnenju, che zhe moramo izhajati iz onomatopejske (posnemanje zvoka z besedo) osnove, kazhe pogledati slovensko osnovo *brneti*, *brnenje*, *brndati*, *brenchati*, *brenkati*, *brencelj*, in podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko **br̃neti*, **br̃meti*, za kar naj bi bila indoevropska onomatopejska baza **b̃(e)rem*. Mislim, da je primerno dati bronu ime, ki brni, »kovinski zvok bronca«; iz iste indoevropske osnove je latinsko *fremere* »rezgetati, buchati, hrumeti, mrmrati«, starovisokonemshko *bremān* »godrnjati, brndati«, staroindijsko *bbramara* »chebelac«.

Devoto pa *fremere* gradi drugache, ne na osnovi **b^h(e)rem*, marveč kot davno onomatopejo iz serije *m...r* kot *murmuro*, *mormorare* »mrmrati« in s prehodom *mr-* na *fr-* kot pri *formica* »mravlja« ali *fracidus* »moker, gnil, trohnel«.

Iz navedenega ne vidim nobenega razloga, da bi si bili Slovenci po ovinkih izposojali besedo za bron, za katero imamo celo vrsto onomatopejskih vzporednic in she indoevropsko osnovo za povrh; kvechjemu gre za skupno dedishchino.

Che se vrnemo na venetsko **ferso* <> ladinsko *fursill* > *ferrum* < indev. **bherso*, se mi zdi, da kolikor bi shlo za staro mediteransko, predindoevropsko osnovo, bi se nekako izshlo s primerjavo semitske osnove she iz akadskega obdobja *bararu* > *parzillu*, hebrejsko *barzel*. A obenem ne bi zanemaril za ladinsko *fursill* slovanskega *brus* »kamen ali pribor za ostrenje, brushenje«, *brusiti*, saj je prav zhelezo omogochilo izdelavo izredno ostrih rezil, medtem ko je bron za to manj primeren. Ali sta *brus* in *brusiti* primarni ali sekundarni tvorbi? Izraz *brus* je v podobnih oblikah in različnih pomenih znan v vseh slovanskih jezikih, praslovansko **brus* je prevojnja stopnja k **br̥s*, od koder brsati »brcati, suvati« in »drgniti, ribati«, kar naj bi izhajalo iz indoevropskega **bhru*, **bher* »strgati«. Che je tako, potem se mi zdi smiselno, da je bila *fursill* kovina, ki se je dala uchinkovito brusiti oziroma je postala pripomoček za različna opravila: *strganje* > *strgalo*, *suvati* > *sovalo* ipd. Skratka: *brus*, pribor za brushenje, *brusilo*, je v prenesenem pomenu v imenu brushenca, ki je pridobil nove lastnosti, postal je orodje za najrazličnejša dela.

Liquentia, liquere – latinsko *liqueo*, *liquere* »tekoch, chist, jasen; ochit, javen« – je seveda glasovno primerljivo z venetskim *Liquentia*, toda etimoloshko izhodishche latinskega *liquidus* je derivat *liquere* »biti chist, bister« in izhaja iz »pushchen, da se sesede goshcha«, indoevropski koren je **leik_m*. Po drugi strani je tudi *limpidus* »bister, jasen« iz istega korena, a je prishel v latinshchino po drugi poti, prek osko-umbrijshchine, cheprav she vedno iz **leik_m* (DEV). Toda prav tako je mozhen ustrezen razvoj tudi iz slovenskega *liti*, *lij*, *lijak*, (*v*)*livek* itd. v vseh mogochih izpeljankah: starocerkvenoslovansko *liti*, podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko **liti*, iz indoevropske osnove **leib* (ali **lebi*) (SNO). Po drugi strani pa she bolj ustreza izhodishche *lichiti*, enako cerkvenoslovansko in praslovansko *lichiti*, in podobno v drugih slovanskih jezikih, vse v smislu »beliti, lepasti, krasiti, izboljševati zunanjo podobo ipd.«, izpeljano iz **lik_{eb}* (ali *liko* > *live*), od tod tudi *likati*, *lik*, *lice*. To tudi semantichno veliko bolj ustreza kot latinski *liqueo*, *liquere* »tekoch, chist, jasen; ochit, javen« in je glasovno primerljivo z venetskim *Liquentia*.

Neprevedene knjige

Lev Detela

NA DNU DRUZHBE LESTVICE

André Pilz: *Man Down*. Roman.

Zalozhba Haymon, Innsbruck 2010, 276 strani.

Petindvajsetletni Kai Samweber ne najde vech zhivljenjskega smisla. Po nesrechi pri delu, ko je, po poklicu krovec, padel s strehe in se resno poskodoval, ga muchijo kronicne bolechine. Shef podjetja, kjer je bil v sluzhbi, mu ne izplacha prisluženega denarja, poleg tega je zaradi pohlepa po dobichku zakrivil protagonistovo nesrecho, ker ga zaradi znizhanja delovnih stroshkov pri delu na strehi ni zavaroval.

Kai Samweber zhivotari brez denarja in perspektive v neki umazani luknji na zanemarjenem obrobju Münchna. Njegovi sosedje so razbijashki mladi neonacisti in razlicni brezdelnezh.

Samweberjevo zhivljenje postaja vedno bolj nevzdrzhno. Zato ishche uteho v alkoholu in mamilih. Njegov edini prijatelj je Turek Shane, ki mu prinasha mamila. Toda Samweber se je zadolzhil pri prijateljevih brutalnih bratih, dolga pa ne more vrniti. Prisiljen je, da zachne tudi sam razpechavati mamila. Pri tem se zaplete v tezhave z oblastmi in razlicnimi kriminalci.

Nenadoma spozna neko dekle, ki se v njegovi domishljiji spremeni v sanjsko zhensko zhivljenje. Zaradi te ljubezenske zveze postane zhivljenje glavnega junaka she bolj absurdno in kaotichno.

Z novim romanom *Man Down* ostaja na Predarlskem v Avstriji in v Münchnu zhivechi osemtridesetletni Andre Pilz zvest svojemu literarnemu nachinu, ki ga je razvil zhe v prvem romanu o skinheadih. Objavil ga je leta 2005 pod naslovom *No llores, mi querida – Ne jochi, moj zaklad*.

Osnovna tema Pilzovih literarnih sporochil je nasprotje med zapostavljenimi revnimi ljudmi na dnu in bogatini, ki se jim, cheprav so si roke umazali s prepovedanimi posli, nikoli ne zgodi kaj hudega, saj se znajo s pomocho zvez in denarja vedno znova izogniti roki pravice.

Pilzov roman je napisan v neprijetnem pocestnem slangu, ki zelo uchinkovito zrcali tragichno zavozhenost in brezperspektivnost zhivljenjskih situacij glavnih »junakov«.

Posebnost zadevnega romana so Samweberjeva pisma bratu, ki so videti kot tozhbe, napisane iz obupa v obliki fiktivnega monologa. Izkazhe pa se, da pisma niso fantazijska izmishljija, temvech resnichna sporochila bratu glavnega protagonista in dokument njegovega obupnega brezizhodnega polozhaja.

Man Down je ostro, trpko branje. Je zelo pesimistichen zapis o danashnji družhbi brez vesti in morale, za katero je pridobivanje na rachun shibkih in zapostavljenih nekaj popolnoma samoumevnega.

Chitalnica

Lev Detela

SLOVENSKI KOROSHKI KRIMINALNI ROMAN

Martin Kuchling: *Umor v zaspanem mestu*. Kriminalni roman. 224 strani.

Skupna knjižna izdaja vseh treh slovenskih Mohorjevih družb,

Celje, Celovec, Gorica 2009.

(Slovenske večernice 159.)

Redna zbirka Celjske Mohorjeve družbe za leto 2009.

Redna knjiga knjižnega daru Mohorjeve založbe v Celovcu za leto 2010.

Redna knjiga Gorishke Mohorjeve družbe za leto 2010.

V zadnjih dveh desetletjih so pisci kriminalk iz vseh vetrov sveta poskrbeli za zares učinkovito globalizacijo kriminalnega romana v internacionalnem prostoru. Pestro shtevilo komisarjev, komisark, inšpektorjev in raziskovalcev iz Italije, Španije, Portugalske, Velike Britanije, Grčije, Rusije, Nizozemske, Švedske, Islandije, Kanade, Japonske in tako naprej skrbi za najrazličnejše bralne okuse na različnih nivojih. Med njimi so tudi Slovenci.

Zanimivo je, da se pri tem zelo dobro odrezhe slovensko zamejstvo. Trzhacan Sergij Verch je na primer izumil samosvoj tip komisarja, ki raziskuje zagatne umore kar v pisateljevem domachem obmorskem mestu. Leta 2005 pa je pri celovški Mohorjevi založbi izšel tudi prvi slovenski koroshki kriminalni roman, ki ga je pod naslovom *Kratka pomlad* napisal na Rudi pri Velikovcu rojeni Jozhe Strutz.

Zdaj se mu je pridružila v skupni izdaji vseh slovenskih Mohorjevih družb, celjske, celovške in gorishke, še kriminalka drugega koroshkega slovenskega avtorja Martina Kuchlinga z naslovom *Umor v zaspanem mestu*. Ta se zaradi posebne politične tematike loči od Strutzovega romana, v katerem skuša celovški športni novinar Franc Petek skupaj z nekonvencionalnim policijskim inšpektorjem Viktorjem Mangartom razrešiti nenavadni umor tajnice celovškega mednarodnega podjetja Targus, pri čemer razkrije zakrite razsežnosti kriminalnega delovanja določenih gospodarskih podjetij v času globalnega kapitalizma.

Kuchlingov *Umor v zaspanem mestu* pa posega drugam, v zamotane koroshke slovensko-nemške narodnostne konflikte pa tudi v tamkajšnje interne slovenske razmike, katerim je avtor pridal še največjo sodobno slovensko travmo – poboj domobrancev po koncu druge svetovne vojne.

Leta 1970 v Celovcu rojeni Kuchling, tudi avtor pesniške zbirke *Okamenela sled*, nas v tem svojem novem delu zhe drugih popelje v »celovško zaspano mesto«.

Prvih je to storil leta 2000 v knjižnem prvencu *Iskanje Natashe*, kjer glavni junak, ki ga je zapustila prijateljica, brez cilja blodi po celovških mestnih ulicah. Zhe za ta prvi Kuchlingov kratki roman o ljubezenski odtujitvi je značilna napeta zgodba z nekaterimi značilnimi elementi, ki jih poznamo iz kriminalnih filmov in romanov. Glavni junak na primer ukrade v knjigarni knjigo Franza Kafke in prestrasheno pobegne, v gostilni popiva s pijanim klosharjem, na cesti ga obrcajo agresivni huligani, potem ponovno tava po celovških nočnih ulicah in zalezuje mlado zhenko, s kamnom razbije izlozhenno shipo ter končno spet pristane v gostilni, kjer mu bogata dama placha pijacho in ga povabi s seboj na dom.

Tokrat, v *Umoru v zaspanem mestu*, blodi po Celovcu tamkajshnji komisar Bregar, po rodu Slovenec, ki so ga njegovi nemshko razpolozheni kolegi primerno »podomachili« v Bergerja. Tej shovinistichni krivici se sicer skusha vedno znova upreti, vendar se je, kot veliko shtevilo koroshkih Slovencev, pravzaprav zhe resignirano vdal v usodo.

Ta zanimivi motiv slovenske izpostavljenosti v Slovencem vedno znova nenaklonjenem koroshkem okolju se kot rdecha nit vleche skozi vse odseke novega Kuchlingovega dela, ki skusha slediti klasični shemi kriminalnega romana z zanj značilno strukturo razvozlavanja zlochina z opisom suma in osumljencev ter s končnim razkritjem storilca.

Umor vodje manjshinskega urada pri dezhelni vladi v Celovcu Igorja Tropine, ki ga je neznani storilec na cesti pobil z odzhaganim kosom zhelezne ograje z vojvodskega prestola na Gosposvetskem polju, usmeri pozornost komisarja Bregarja najprej k nemshkim nacionalistichnim krogom, vendar se ta domneva izkazhe za nepravilno. Tokrat je namrech resnichni storilec slovenska polpreteklost z nerazchishchenim konfliktom med domobranci in partizani v drugi svetovni vojni. Po shtevilnih zapletih in velikokrat hudomushno opisanih spodrseljajih celovshki policisti s pomocjo ljubljanskih kolegov vendarle zasachijo dejanskega storilca iz vrst mlajshe generacije, ki je za kazen za prestale grozote iz slovenske polpreteklosti ubil Tropino, ki je sin she zhivechega koroshkega partizana, da bi z umorom nedolzhnega prizadel ostarelega udelezhenca povojnih zlochinov, pri katerih je bilo ubitih tudi mnogo nedolzhnih zhrtev.

Kuchling vplete v dogajanje pestro shtevilo najrazlichnejshih oseb, policistov, igralk, profesorjev, kulturnih organizatorjev, zmernih demokraticnih Avstrijcev ter nemshkih koroshkih nacionalistov, ki jim doda she vech koroshkih in matichnih Slovencev, ki tvorijo jedro dogajanja. Nekatere like zarishe dovolj spretno, cheprav se ne zna izogniti raznim stereotipom in klishejem. K svojim junakom vedno znova pristopi s humorjem. Njegov slovenski celovshki komisar Bregar rad uporabi nekonvencionalne prijeme, marsikdaj pa mu tudi spodrsne in se mu kaj izmuzne iz rok, vendar se končno, kot je lepo in prav, vse primemo razplete.

Avtor ne shtedi s kritiko na rachun velikokrat nebogljene koroshke stvarnosti. Zhe takoj na zachtetku z dobro mero ironije opishe glavne značilnosti kraja dogajanja:

»Tako zaspanega mesta, kot je Celovec, ne najdeš zlahka. Pa lahko obhodiš pol sveta in prejadraš morja še in še, nazadnje bosh spoznal, da je to pristna resnica!« Rad oshvrkne omejeni provincialni nemški koroshki shovinizem, vendar kritizira tudi slovensko zamejenost in neenotnost. Ena zanimivih figur v romanu je slovenski upokojenec »debeli Ferdi«, ki ga Bregar skusha na smeshen nachin vključiti v raziskovanje zlochina. Toda Ferdi je tudi nekakšen filozof in družbeni kritik, ki pove svoje mnenje o stanju danashnjega koroshkega slovenstva: «Slovenci tostran Karavank smo pa še posebni norci, le poglej si zgago okrog radia ali pa skupnega chasopisa. Vse bo shlo k hudichu! ... Chisto smo se razshli.« To zveni zelo zhalostno, toda, kot mu v odgovor zatrdi Bregar, tu »ne pomaga nobena nostalgija. Kar je, je.«

Kuchlingov jezik je gladko tekoch, preprost, nekoliko koroshko obarvan. Avtor zna pripovedovati z občutkom za detajle, vendar ponekod motijo nekoliko grobo oblikovani opisi dogodkov in razpolozhenj. Kljub temu njegov kriminalni roman na enostaven nachin pove veliko o mentalnem stanju nashega chasa in njegovih junakov.

Zdi se, da ima koroshki kriminalni roman ta trenutek konjunkturo prav zaradi slovenskih piscev. Jozhe Strutz pravkar dokončuje svoj drugi kriminalni roman *Ob bazenu*, ki se dogaja tudi v slovenskih Radencih, Kuchlingovemu *Umoru v zaspanem mestu* pa se je nedavno pridruzhil v izdaji celovshke Mohorjeve družbe še prvi nemshko napisani roman koroshkega Slovenca Ferdinanda Skuka *Chefinspektor Meissner und der Kranmörder* (Glavni inshpektor Meissner in morilec z zherjava).

Lev Detela

LJUBEZEN IN LEVKEMIJA

Eva Petrich: *Shkatla brez kozhe, lebdecha*.

Roman. Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 2009. 249 strani.

Roman *Shkatla brez kozhe, lebdecha* je zhe tretja slovenska literarna publikacija leta 1983 rojene Eve Petrich, vendar je to delo njen prvenec, kot izvemo iz avtorichine izjave v lanski junijski kulturni prilogi celovshkega tednika *Nedelja*. Pred to knjigo je leta 2007 pri celovshki založbi Drava izshla njena pesnishka zbirka *Ta prostor je shkatla*, ki je v lanskem letu dozhivela pri isti založbi objavo v nemshki prepesnitvi, založba Didakta v Radovljici pa je nedavno izdala »rachunalnishki roman« *Vsi so jedli sushi* te mlade, v shirshem mednarodnem kontekstu ustvarjajoche avtorice, ki se ukvarja tudi z drugimi umetnishkimi disciplinami, s slikarstvom, z umetnishko fotografijo, s filmom, z video – projekti, s performansom, instalacijami, plesom in morda she s chim.

Nekoliko nenavaden naslov pri celovshki Mohorjevi založbi objavljene proze *Shkatla brez kozhe, lebdecha* bi lahko bolje razumeli iz shirshlega chasovnega in prostorskega konteksta, v katerem so nastajali v zadnjem chasu objavljeni avtorichini teksti in razlichni umetnishki objekti. Eva Petrich tudi pri oblikovanju literarnih del razmishlja vizualno in prostorsko. Ochitno je, da prihaja med posameznimi odseki njenih besedil do vzrochne napetosti in gibanja vsebin in oblik. Svojo pesnishko zbirko iz leta 2007 je Petricheva poimenovala *Ta prostor je shkatla*, ta naslov pa je dvoumno ontoloshko utemeljila in razshirila zhe v prvi pesmi zbirke z naslovom *Ta ljubki prostor*, kjer med drugim pravi: »ta prostor je shkatla, jaz sem shkatla v shkatli od shkatel ...«. Motiv shkatle se v njenih pesmih pojavi she vechkrat, v pesmi *Monolog* pa na vprashanje »kdo sem?« popolnoma nedvoumno odgovori: »sem shkatla brez kozhe, lebdecha«. In na koncu pesnishke zbirke, po vseh geografskih premenah in interakcijskih chustvenih premikih ob priblizhevanju izmikajochemu se partnerju in iskanju zhivljenjskega smisla skozi svetovni prostor od Argentine in Zdruzenih drzhav Amerike do Evrope in Dunaja postavi Eva Petrich tej svoji »osebni shkatli« ranljivo piko na i tudi v zadnji pesmi zbirke: »ta prostor ni vech shkatla .../ zdaj si shkatla brez kozhe, lebdecha«.

V pesmih in v prozi Eva Petrich ni le oblikovalka literarnih besedil, temvech tudi neke vrste igralka, ki podobno kot pri svojih performansih in slikarskih in fotografskih permutacijah z oblikami in motivi, s svetlobo in senco pleshe ples besed, se igra z jezikom in premika svoje figure znotraj, spodaj, zgoraj, zunaj, vmes, v vijugah, chrtah, krogih, spiralah in ciklih po shahovnici, s katero se je predstavila zhe v svoji modernistichni pesnishki zbirki.

Tudi v najnoveshem, a po nastanku prvem, morda she nekoliko zachetnishko stereotipno zgrajenem proznem delu *Shkatla brez kozhe, lebdecha*, skusha v literarno sporochilnost vnesti prostorsko razgibano strukturo iz likov in besednih vsebin.

Mogoche je to, kot je zhe ugotovila kritika, she bolj razvidno pri branju njenega tudi v angleshki varianti objavljenega proznega dela *Vsi so jedli sushi*, kjer avtorica

poroča o nekem pravkar dokončanem scenariju iz treh zgodb, kar predstavi z aktualističnim načinom poročanja oziroma pristopa k tekstu. Ta je internetsko računalnishi, to pa pogojuje jezikovno strukturo dela.

Tudi v *Shkatli brez kozhe, lebdechi* je besedilo sestavljeno iz krajših sporočilnih enot, razmeroma preprostih besednih zvez brez podredij. Vendar to linearnost prebijata vizualna računalnisha razgibanost teksta z uporabo različnih tipov chrk in razvejano oblikovanje posameznih strani. Skozi tak »digitalni« kontekst drsi besedilo prek grafično zaznamovanih chustvenih poudarkov v na nov način predstavljeno zgodbo.

Petricheva je svetovljanka. Ker je bil njen oče v diplomatski službi, je odrashchala na najrazlicnejših koncih sveta. Spoznala je geografsko, politichno in kulturnozgodovinsko najrazlicnejsha okolja, gibala in sholala se je med Afriko, Azijo, Juzhno in Severno Ameriko, cheprav ni nikoli izgubila stika s svojim slovenskim izvorom. Ta avtorichina naravna biografska »svetovljanskost«, ki je v tej meri nekaj novega v slovenski literaturi, je razpoznavna tudi iz romana *Shkatla brez kozhe, lebdecha*. Zgodba se odvija na razlicnih geografskih in chasovnih ravneh, v Argentini v chasu vojashke desne diktature, v New Yorku pa tudi v Sloveniji – in to v preteklosti, predsedanjosti in sedanjosti, ko dobi vsebina knjige v zakljuchnem epilogu svojo tragichno piko na i.

Avtorichino porochilo o dveh mladih ljubimcih s slovenskim poreklom, mladi umetnici Lauri in Juanu, za katera se izkazuje, da sta polbrat in polsestra, je sicer zaradi svoje romantichne naravnanosti na način Ciglerjeve prve slovenske povesti *Srecha v nesrechi* malo verjetno. Obe figuri, Juana in njegovo prijateljico, smo pravzaprav spoznali zhe v pesnishi zbirki, kjer avtorica z vidnim avtobiografskim poudarkom krozi po relaciji Buenos Aires – New York – Dunaj. Petricheva si je zgodbo, ki bi bila primerna za kako televizijsko nadaljevanko, najprej zamislila kot scenarij za film. Cheprav jo je predelala v pripovedni tekst, je ogrodje she vedno izrazito filmsko.

Laura je hchi v Sloveniji zhivechega slikarja, ki je v chasu vojashke diktature imel v Buenos Airesu ljubezensko razmerje z revolucionarno usmerjeno hcherko povojnih slovenskih protikomunistichnih emigrantov, vendar so to argentinski oblastniki v chasu nemirov umorili, njunega skupnega otroka Juana, ki ga je she rodila v zaporu, pa je posvojila bogata argentinska družhina. Pripoved o mladi tezhavni ljubezni, ki se ujame v past Laurine levkemije, a bi tej pri zdravljenju lahko pomagal primerni darovalec kostnega mozga, torej protagonistkin polbrat, se v spletu navzkrizhnih dogodkov prevesi v tragichni zakljuchek. Umetnishi ustvarjajocha in chustvujocha Laura se umakne iz Juanovega zhivljenja, ko po dolgotrajnem poizvedovanju spozna, da je njen brat, ne da bi mu razodela njuno resnichno identiteto. Juan prepozno razvozla svojo zhivljenjsko skrivnost in izve za Laurin slovenski naslov. Ko se pojavi pri njenem in svojem ochetu, je njegovala polsestra zhe podlegla zahrbtni bolezni.

Avtorica kot predstavnica najmlajshe literarne generacije razmishlja globalno in svoje junakinje in junake postavlja v internacionalni kontekst. Zanimivo je tudi njeno prizadevanje, da bi posebni polozhaj slovenskih povojnih emigrantov v Argentini povezala z matichnimi Slovenci ter Slovence doma in po svetu združhila v skupni vezni usodi.

MED KONKRETIZMOM IN ESKAPIZMOM

Lev Detela: *Verdichtungen*, Edition LOG, Dunaj (s. a); *Grshke pesmi*, Mohorjeva, Celovec, 2009

Ob Detelovi 70-letnici (Maribor, 1939) sta izšli njegovi pesniški zbirki *Verdichtungen* in *Grshke pesmi*, ki kot »nemshko-slovenski par« nazorno predstavljata njegovo pesništvo kot robova celotne avtorske jezikovno-izrazno-vsebinske amplitude med (neo)avantgardističnim konkretizmom in (post)modernističnim (neo)ekspresionizmom (»novim tradicionalizmom«). Ta razteg je svojevrsten »most«, to pa je pojem, ki je znachilen za Detelov opus v smislu izvirnega, spontanega povezovanja ter »integralističnega« presejanja kalupov in opozicij, od avtobiografskih do »chisto tekstualnih« (slovenschina – nemshchina; izvirna literatura – literarna zgodovina s kritiko; proza – poezija; avantgarda – tradicija ipd.).

Zbirka *Verdichtungen* z zgovornim podnaslovom *Nonsensverse und Experimente* je v svojih izvorno nemshkih tekstih, ki se tako rekoč mimogrede dotikajo tudi ironično intoniranega »popevkarstva«, gosto (prim. naslov: upesnitve kot zgostitve) nabita z vsakršno jezikovno-eksperimentalno invencijo, podprto tako v zunanji opremi kot na vsaki posamezni strani s sijajnim, konkretistično funkcionalnim grafičnim oblikovanjem Alexandra Jonasa. To je depoetizirana »hard-boiled« lirika, objektivistično, deloma anarhoboemsko naravnana navzven, v socialno-ekološko chnohumorno, baladično-fantastično kritičnost. Nekaj znachilnih pesemskih primerov: *konkret* (neposredno imenovanje zadevnega stilskega postopka), *the new engdeutsch* kot ironija nemshke (p)angleshchine, *begräbnislied* kot lingvopopevka, natanko v sredishchu sta cikla *sprachphilosophicum I-IV* in *zauberspruch 1-5*, zhe v naslovih lingvistično-magično opredeljena, *schicksal* je groteska o usodi, *warte du holde* je duhovita parafraza Goetheja, *mein land, die alpen* in *bauernhochzeit* ironizirajo domachijski kontekst, zaključni *das selbstporträt* avtoironično poantira, da niti brezosebna »tehnična« tekstualnost ni brez osebne avtorske identitete in sporočilnosti ter tako napoveduje avtobiografski intimizem vzporedne zbirke. Poenostavljeno recheno: *Verdichtungen* opredeljuje vznemirjeno ironični intelektualizem (disciplina »jezikoslovne igre« kot avto/refleksije z elementi konkretizma), *Grshke pesmi* pa umirjeni ikonični senzualizem sodobnega turističnega eskapizma, s katerim se zlasti meshchani Zahoda, navelichani vsakdanjosti, skushajo vsaj za nekaj trenutkov »prezrachiti« v »razgledniškem« razkoshju drugih krajev in ljudi (»sem samo nespameten turist« ugotavlja pesnik ob eksotično bednem domachinu Grku v pesmi *Norec*).

Zbirki kot »simbolični par« nakazujeta dvojnost avtorjeve realne bivanjske pozicije med dunajskim mittelevropskim nemshtvom in slovenskim balkanstvom

kot »grshtvom« (tako Slovenci kot Grki so, vsak po svoje, majhna balkanska etnija). Pri tem je znachilno, da je Detelova metamorfoza v nemshkega knjizhevnika le delna, saj pretezhno pishe v slovenshchini. Tekstualno pa se zbirki zrcalita druga v drugi v smislu dialektichnega dopolnjevanja nasprotij med (danes zhe tudi skoraj »klasichnim«) avantgardizmom in tradicionalizmom (med provokativnim tehnicizmom in korporativnim fabulizmom, med ludizmom in tematizmom); slednji je v *Grshkih pesmih* v modernistichni, sproshcheno prostoverzni izvedbi in v glavnem brez interpunkcije (brez nje je tudi vechina besedil v *Verdichtungen*). *Grshke pesmi* so zhe v naslovu knjizhne celote z geografskim pridevnikom določeni pesemski teksti, od katerih je vsak podnaslovljen tudi z grshko verzijo svojega naslova; zemljepisni oznachenosti se pridruzhuje aluzija na antichno klasiko. Elegantno nanizani in odmerjeni verzi izvirajo iz intimistichne vedrine, odprte v prislushkovanje realno izkustvenim senzacijam pod razkoshnim grshkim soncem (ki je lahko tudi »to grozno sonce«, *Zhivljenje*) z nevsiljivo nakazano dozhivljajsko »dvojino«.

Poročilo *Grshkih pesmi* o praznichnem obhodu (tour) ali iz-letu (Aus-flug) kot obisku zibelke evropske civilizacije in kulture se zachne s tremi pesmimi prvega cikla *Prihod* in se po treh obseznejshih vmesnih ciklih (*Spomin*, *Otok*, *Ljubezhen*: spoznavanje novega se prepleta s spominjanjem, ki zajema celo *Sokratov zagovor*, z otoshkim odmikom od kontinenta in z vzajemnim iskanjem sreche v sochloveku) konchuje s ciklom *Donava in Sava*, kjer prva od shtirih pesmi *Glas iz radia* poudarja vrnitev domov: »Dame in gospodje! / Dobrodoshli doma / Dobro kdor ga ima« ... Na koncu je ohladitev, streznitev, vrnitev k srednjeevropskima rekama, ki povezujeta Detelovi dve domovini (kakor Cankarjev Blatni dol in Dunaj), se pravi vrnitev iz sonchne Grchije v srednjeevropski »Blatni dol«; druga in tretja pesem istega cikla zhe z naslovoma kazheta »novo« (staro) srednjeevropsko ozrachje: *Dezh*, *Senca* (prim. Presheren: »Iz krajev niso, ki v njih sonce sijek«). V določenem smislu gre za ponovljeno pot legendarnih argonavtov, zato je primerna poanta zadnja pesem *Argonavti*, intonirana kot sklepna depresija. Pri tem se ponuja asociacija na istonaslovno Seferisovo pesem, ki v motu omenja Platonovo zrcalo, v katerem se dusha zrcali v drugi dushi ali kot pravi Detela: »dusha se hoche spoznati / v pogledu druge dusha // Odkriti hoche srecho / v skupnem ogledalu / najine dusha« (cit. pesem *Dusha*). Tudi *Trije golobi* (ena od *Grshkih pesmi*) evocira Seferisovo miniaturo *Trije rdech golobi*. Detela je, skupaj z Mileno Merlak, poleg M. Tavcharja prvi prevedel Seferisa v slovenshchino (pet pesmi, med njimi *Argonavti*, v trzhashki reviji *Most*, 1964-1); podobno pionirski je tudi njegov prevod Borgesa (*Most*, 1964), kot sam omenja v opombi k pesmi *Osel* v prvem ciklu *Grshkih pesmi*.

Zadevni zbirki sestavljata markantno ustvarjalno dejanje, pomembno tudi v smislu avtorjeve visoko zrele rekapitulacije lastnega dosedanjega pesnjenja, ki podobno kot njegova (pretezhno poetichna) proza in manj obsezna, revialno objavljena dramatika (npr. farsa *Brodolom Titaveka*, SRP 25-26, 1998) s samosvojo nekonvencionalno zhivostjo razpira, povzema, prepleta najbolj divergentne stilske in idejno-vsebinske izzive.

Vprashalnica

Jolka Milich

O PREVAJANJU IN POEZIJI (XV)

(Nekaj uvodnih misli)

To vmesno razmishljanje samo o prevajanju, brez poezije, na zhalost, le s peshchico prevajalskih nasvetov, sploh ni v zvezi z mojim prejšnjim nadaljevanjem (XIV), marveč se navezuje na temo *Breda Smolnikar proti Erici Johnson Debeljak* oziroma na chlanek Igorja Bratozha, ki je izshel na kulturni strani *Dela* 10. 12. 2009 z gornjim nadnaslovom in z naslovom *Najprej iskanje pomoči, potem knjiga napak*. Svoj odziv bi zato morala poslati *Delu*, ker so njegovi uredniki prvi porochali in javno spregovorili o tej nekoliko muchni knjizhni zadevi. Moj zapis se nanasha tudi na Bredine pripombe in ugovore v *Delo-KL* 6. januarja 2010, namenjene pisatelju Evaldu Flisarju, ki se je bridkoironichno obregnil ob njeno »ne-knjigo leta« v shirshem porochilu *Knjige v letu 2009, ki so naredile vtis*, kjer Flisar nastopa skupaj z drugimi znanimi pishochimi in berochimi sodelavci *KL*. Porochilo je pripravil P.(eter) K.(olshek). Zakaj ne poshljem svojega premishljevanja *Delu*? Prvich: ker je predolgo za prostor, ki ga ima kultura na razpolago v tem slovenskem dnevniku, kjer bi morda objavili kakshen odmev ali pripombo pod pogojem, da ne bi bila daljsiha od dveh strani, she rajshi eno ali pol in she najrajshi nich; argumentov, ki se zelo radi raztegnejo, pa ni mogoche strpati tako na tesno, kaj shele skrčiti v aforizem ali telegram, ne da bi jih poshkodoval ali okrnil – jih torej prikrajshal za smisel in razumljivost. Drugich: prevajalstvo, sodech po doslejšnjih chasopisnih objavah, oчитno ne sodi med priljubljena podrochja urednikov *Dela*, zanje je prej shpanska vas, ki jih bolj malo zanima, kaj shele, da bi jih vznemirjala. Ne delajo si z njim nepotrebnih problemov. Zategadelj sem to dokaj nenavadno prevajalsko dogodivshchino, ki se je nedavno neprichakovano »zgodila«, pravzaprav je kar vskochila v moje zhivljenje, ad hoc vkljuchila v svoja premishljevanja.

»Zgodba«

Bojim se, da se Breda Smolnikar, sicer moja prijateljica, spozna na prevajanje in njegove »pritikline« kot zajec na boben, saj drugache ne bi mogla delati takshnih kiksov, pardon, napak, kot jih dela v zvezi z angleshkim prevodom njene knjige *Balada o divjem mleku*. V glavnem se popolnoma strinjam z Evaldom Flisarjem, tudi mojim prijateljem, ki jo je poshteno okrcal v omenjenem porochilu o lanskoletnih knjigah; je pa najbrzh v naglici spregledal, da je glavni krivec nekje drugje in je ni dovolj dobro informiral, kaj sme in chesa ne, saj ni mogoche, da ni opazil, da je povsem nevedna in da bi se veliko bolje odrezal zajec z bobnom kot ona glede

prevajalskih zadevshchin. Takih nevednezhev je sicer pri nas veliko; recimo, nekoch – na srečo le napol javno – Franjo Franchich v zvezi z italijanskim prevodom njegove *Domovine, blede matere*; v zamejstvu je kar nekaj avtoritarnih oseb, ki se s prevajalstvom sicer ne ukvarjajo neposredno, a se vanj s polno paro suvereno vtikajo in na svojo roko manipulirajo z njim, ne da bi se vprashale, ali to sploh smejo, in je potemtakem skoraj naravno, da se jim marsikaj neprimernege stori, zapíše in zareche (glej gorishki tednik *Novi Glas* z dne 12. 11. 2009). Saj je vobche znano, da pri nas prav tisti, ki najmanj znajo, največ gofljajo, namesto da bi se prej dodobra pouchili o tematiki, ki se je bodo lotili, in bi shele nato o njej kaj zelo previdno bleknili – she najbolje v rokavicah, da se ne opechejo ali ne dregnejo v osir.

A povzemimo na kratko Bredin primer. Iz njenega prvega pisma prevajalki Erici Johnson Debeljak zvemo, da njen prevod po preteku nekaj let ni bil vech primeren za prezentacijo v svetu in da ga konchujejo kar trije (!!!) prevajalci za angleshki jezik. Ochitno so to lastniki ali chlani kolektiva DEKS d.o.o. – družno. (Mimogrede potozheno: vech-rochno in vech-glavo prevajanje meni vzbuja resne dvome, ker vsak chlovek ima svoj jezik, svoj stil in svoj zelo oseben pristop. So se ti trije prevajalci zmiksali v koktajl?) To podjetje je namrech navedeno v prvem kolofonu in tudi v drugem ni spushcheno; za imenom prevajalke Debeljakove je pripisano z dolgo specifikacijo, kaj vse ji je tercet izboljshal. Med podrobno nashtetimi pogreshki je tudi meshanje amerishke in britanske angleshchine. Ker avtorica *Balade* ne zna angleshchine, so ji to ochitno (na svojo roko ali od nje naproseni?) dopovedali ti novi prevajalci, o katerih navadni zemljani kot jaz vemo bolj malo ali nich, pa cheprav smo prevajalske sorte in zelo zainteresirani za te probleme.

Vprashanja Bredi: Kaj ali kdo je v njej zbudil dvome o kvaliteti prevoda? In kako ve, che pa angleshchine ne zna, da je zdaj primeren za prezentacijo v svetu? Kdo ji zdaj jamchi, da je tekst jezikovno neoporechen, ne pa, da se bo chez leta spet nashel kdo in se spotaknil ob kaj drugega in bomo dobili nov zvezek errata in nove pritozhbe, Breda pa nove stroshke za novo angleshko izdajo zares reprezentanchne *Balade*? Samo sprashujem (ker ni greh): Imamo na Slovenskem take in tako neizpodbitno dobre ali veshche tujejezichne razsodnike, da bi lahko prisekali nanje? Prevajanje namrech ni eksaktna veda kot osnovnosholsko rachunstvo. To vejo zhe vrabci na strehi. Che pa ne vejo, je zhe skrajni chas, da zvejo, in naj jim kakshna nasha kulturna inshtitucija pripravi brezplachen techaj, da bodo primerno obveshcheni in bodo nehali chivkati ignoranco.

Vprashanje DEKSovi trojici: Kdo pravzaprav ste? Zazheleno bi bilo, da bi nam o sebi kaj vech povedali, se bralcem na kratko predstavili, da bomo vsaj vedeli, kam naj se v prihodnje obrnemo, da bi dobili nazaj besedila, prevedena v brezhbno angleshchino, bodisi britansko ali amerikansko, glavno je, da nam ne bo podtaknjena spet kakshna neuzhitna meshanica obeh jezikovnih variant, kot jo je bojda dobila Smolnikarjeva. Publicist Tom Lozhar, ki sicer zhivi v Kanadi in je

pred leti pisal sočne chlanke in chlanchiche v sobotno prilogo *Dela*, je nekoch shegavo odgovoril slavistu Miranu Hladniku, naj se ne boji za slovenshchino, da bi pri nas izumrla, ker da jo bo zamenjala angleshchina, ki zhe zdaj razsaja na sonchi strani Alp, saj Slovenci angleshchine niti ne znajo; to, kar »angleshko« pishejo in govoriyo, je nekakshen pidgin (navajam prosto po spominu). In dodajam: obichajno garniran s pravopisnimi napakami! Najbrzh tudi ta pidgin obvladajo priblizhno tako, kot so pred osamosvojitvijo – »jugoslovanshchino«, osamosvojeni pa she malo slabshe.

A pustimo shale. Morda ste, DEKSovci, res velemojstri jezika; to lahko preverijo angleshke zalozhbe in boljsi anglisti, sama nisem kompetentna, da bi presodila, toda o prevajalskih dolzhnostih in pravicah, se zdi, ste zelo slabo informirani. In v izogib kasnejshih moznhnih nevshechnosti, vam svetujem, da se chimprej azhurirate. Oचितno ne veste (skupaj z vasho stranko in avtorico, ki sploh noche vedeti, saj jo po e-mailu kar nonstop svarim in ji pripovedujem o nezanemarljivih pravicah prevajalcev od zacetka te male in neprijazne afere), da ne morete in ne smete **javno** shariti po tujem prevodu brez izrecnega prevajalchevega dovoljenja. Pa naj bo prevod she tako slab in pod vsako kritiko, eno samo streljanje mimo, skozinskoz napachno. S tem, ko kdo prevajalcu placha delo, sploh ni recheno, da je postal tudi lastnik prevoda. Lahko ga je celo preplachal, kot se v tem specifichnem primeru pritozhuje avtorica Breda, nich ne pomaga. Lahko mu ga je kdo celo podaril. Lastnishtvo ostane, vsemu temu navkljub, prevajalcu. Avtor prevod lahko kvechjemu kje objavi in objava je verjetno zazhelena tudi s prevajalcheve strani, a ne brez navedbe njegovega imena, pa brez vsakega dodatka in priveska. Nihche prevoda ne sme poljubno spreminjati brez prevajalcheve izrecne avtorizacije.

To je edino prav. Le tako je prevajalchevo delo lahko zavarovano, da ne bo lahek plen najrazlichnejshih bolj ali manj ali nich vestnih jastrebov, tatov, shakalov, piratov in navadnih kradljivcev pa nevednih prisvajalcev tujega potu. V to zadnjo kategorijo sodite vi, ki ste sebe samovoljno, ne da bi koga prosili za dovoljenje, vrinili v kolofon; uvedli ste pach novo modo in zakone po svoji meri, na shkodo prvega prevajalca, ki je (z)oral in pobranal ledino. Avtor lahko izrazi svoje nezadovoljstvo na sto drugachnih, legitimnih nachinov; najbolj idealni so tisti miroljubni in dobrohotni na shtiri ochi s prevajalcem (lahko tudi na shest in osem ochi) in s seznamom napak pod pazduho, saj bo spricho dokaznega gradiva, ki ga – denimo – ni mogoche spodbiti, (po)greshnik takoj sprevidel, da ga je kar prevechkrat in na debelo »lomchkak« (damska polepshevalnica za kidal!), in tudi, kaj se mu najbolj splacha: sechi v zhep in sam plachati usluge lektorjev in korektorjev, se opravichiti avtorju in sam sebi obljubiti, da bo pri naslednjih prevodih bolj pazljiv, che hoche – in hoche! – ohraniti renome dobrega prevajalca. Samo po sebi umevno je, da v kolofonu ostane le njegovo ime, kot je obichaj na Zahodu. Tam ni uzanca kot pri nas, da bi v knjigi omenjali lektorje in korektorje, kaj shele revizorje tekstov in supervizorje, saj velja, da gre za **interne**

samoposebiuemevne založniške posege in opravke, ki tovrstnim jezikovnim strokovnjakom dajejo vso pravico do honorarja, nikakor pa jih ne spremenijo v soavtorje dela. Za kdaj drugih pa: če prevajalec avtokritično presodi, da sam ne bi znal tudi lektorirati svojega prevoda, preden ga odda naročniku, naj le stopi do kakšnega strokovnjaka ali agencije, ki se s tem delom izrecno ukvarja, in naj mu tam pravočasno počistijo navlako. Shele nato naj prevod izroči naročniku in poterja domnenjeni honorar. V zadovoljstvo obeh strank in seveda bralcev. Če pa prevajalec prevoda ni tudi lektoriral, bi moral obvezno sporočiti naročniku, da bo za to moral poskrbeti avtor sam.

To in še kaj v premislek. Najpoprej Bredi, ki je na moč nespametno stopila v areno za svoje pravice – golih rok, ne da bi poznala eno samo pravilo igre, chisto butasto; kaj naj rechem drugega, če pa je bilo butasto? Naj lepotichim in se zatekam k evfemizmom? In padla je kot zrela hrushka v kremplje (oprosti, Evald! – v tachke) pronicljivega Flisarja, ki ji je premišljeno dozirano in brez potrate besed nabrenkal, kar je pravzaprav zaslužila, ne da bi ji nato milostno ali pietetno ali galantno naklonil vsaj kakšno drobceno olajshevalno okolishchino. Nich. Iz starega prijateljstva in zenske solidarnosti – prave feministke ne »zatajijo« nikoli! – ji jo ponujam jaz, tudi zato in zlasti, ker sem mnenja, da je pri nas prevajalstvo (tisto bolj pritlehno in mukotržno, praktični del, ne umetelna in napol abstraktna razgrabljanja o njem, niti ono vzvišeno, predvsem teoretično frfolevanje in trilchkanje, ki sodi v esejistiko in ga najrajši tiskajo v specializiranih revijah ali univerzitetnih zbornikih in je prava poslastica za sladokusce in strokovnjake, saj ga je uzhitek brati) skoraj tabu tema, do kraja nevhvalezhna in domala nedotakljiva. Gorje tistemu nebodigatreba, ki javno izreče kakšen upravičen sum ali kaj neprimernega vprasha oziroma se poshali o tem ali onem prevodu pa prevajalcu, ki se je povzpел in umestil kam visoko, onstran dobrega in zlega tako rekoch, saj je povsem netaktno in graje vredno, da kdo pokazhe s prstom na kakšno grobo napako, pa cheprav iz teksta prav shtli in mora biti slep, kdor je ne vidi. Ves prevajalski kolegij (tisti, ki nekaj shteje, da smo si na jasnem, ne zacetniki in ostala delovna sila na chrno brez posebnih referenc) pri prichi zgrozheni onemi in se nasrsheno svareche zastrmi v bogokletnika, ki si je upal spregovoriti ali kaj malega zdvomiti. Drugich, če ni prav debelokozhec ali srchne in skoraj samomorilske nature, se ne bo vech drznil drezati, kamor ni treba, kaj shele, da bi ponovno shel v ogenj – ac! – po vroch kostanj. Ne, ne, *a buon intenditor poche parole*, zapoved molka bo odslej tudi njegov evangelij. Proti vetru naj se mochijo drugi, tisti, ki imajo dovolj hlach, da si jih lahko po vsaki nezgodi menjajo, ne pa siromaki, ki zmorejo le kakshen par, in se morajo potem, ko so kaj neumestnega in neposvečenega zinili, zaviti v deko, chakajoch, da se oprane hlache posushijo, preden lahko spet skochijo vanje. In taki kot jaz, navajeni na batine, she bolj izzivalni in neustrashni, magari spet vprashajo kaj graje vrednega ali neprimerno odgovorijo, s kazalcem uperjenim v sporno in nezazheleno smer.

Tu lahko tudi iščemo glavni vzrok, zakaj je o tem sprotnem in praktičnem, vechkrat hudo vprashljivem prevajanju, ki se iz dneva v dan prodaja bralcem v knjigah, chasnikih itd. in je zlahka izmerljivo pa primerljivo in tehtljivo in ocenljivo, bolj malo in vedno manj govora. S posledico, da kvaliteta prevodov prej (vidno) pada, kot pa raste, saj ni nevarnosti, da bi kdo prevajalcem pogledal pod prste in jih poklical na raport, ko prevajajo prevech shportno. Nobena kazen ali sankcija ali globa jim ne grozi, ker so she bolj zashchiteni kot divji prashichi in volkovi na Krasu, medvedi pa v Kochevskem Rogu.

Ponovim: sem v glavnem na strani Evalda Flisarja v zvezi s to prevajalsko »zgodbo«, ki ji botruje zlasti nevednost, ne samo Bredina, marvech kar sploshna, ta pa neizbezhno privede do nesporazumov; vendar bi prichakovala od Evalda, ki je kot glavni urednik *Sodobnosti* lani le odstopil lepo shtevilo strani svoje revije Slavu Shercu (glej januarsko dvojno shtevilko in septembrsko), da se polemichno izkashlja. To polemiko omenja tudi Igor Bratozh v *Delu* z dne 10. 12. 2009 v chlanku z nadnaslovom *Breda Smolnikar proti Erici Johnson Debeljak* – na rachun trditev in prevodov Urshke P. Cherne, in se nato obregne tudi ob urednico Petro Vidali, da se je shla v majski shtevilki (*Sodobnosti*) »branilko, zashchitnico in odvetnico« inkriminirane prevajalke, namesto da bi se opredelila v zvezi z »vnebovpijochimi kolapsi«, nakar omenja she Tino Jurkovich iz junijske shtevilke (*ibid.*) in tudi njej delno pripishe predvsem »retoriko obrekovanja in klevetanja«, namesto da bi se ukvarjala s problemom. Zhe iz navedkov iz odgovora na izvajanja Jurkovicheve je razvidno, kam drsi raven diskurza in kako nizko in strmo lahko pade, ko pri nas zaigra prvo violino vihravo in burjasto samoljubje, namesto da bi zamolklo kot violonchelo zabrnela in donela nasha samozavest, ki je ne more zamajati noben veter, le trdni argumenti. Jaz bi prichakovala, da bi Shercu rimano, kot pravijo Italijani, odgovorila Chernetova, ne pa da kliche na pomoch druge, zunanje, ki vejo bolj malo ali nich, kaj je sploh prevajala, in lahko le s tezhavo branijo njeno delo, kaj shele, da bi ga uchinkovito in preprichljivo zagovarjali. Che pa jih ni klicala, ne razumem, zakaj se je zadovoljila, da jo drugi nespretno branijo, namesto da bi nasprotniku sama natočila chistega vina in dokazala s primeri, da se moti, ker je vse ali vechino spornih stavkov v resnici pravilno razumela in prevedla. Che pa je streljala kozle (nam prevajalcem se tudi to vechkrat zgodi, saj nismo papeshko nezmotljivi ex cathedra – mar ne pravijo Latinci, da je chloveshko motiti se, peklensko, in za povrh she nespametno, pa vztrajati v zmoti?), no, v takem primeru nich ne stane, che ponizhno – lahko tudi smeje – priznamo, da ima prav nash oponent. Saj ni treba, da to povemo skrusheno (v pomenu strto, potrto, unicheno), chisto dovolj je nekoliko skesano in z namero, da bomo drugih bolj pazljivi. Hvala, Sherc, za dragocena opozorila! She nekaj takih recenzentov nam manjka, da si bo prevajanje pri nas opomoglo! To bo v sploshno korist. Vchasih imata prav celo oba, prevajalec in njegov kontestator. In she kdo zraven. To velja tudi za lektorje in za lektorirane pisce, ki jih prvi vechkrat popravljajo chisto brez

potrebe, saj jim v bistvu vsiljujejo le svojo slovenshchino, izpodrivajo in odstranjujejo pa njihovo, do kraja samovoljno! Ponovim: ker prevajanje ni eksaktna veda, imamo ponavadi na voljo vseh različnih reshitev. Saj konec koncev tudi v slovenshchini in v vseh jezikih lahko povemo iste stvari na vseh pravih načinov. Seveda pa tudi na vseh napaknih, skreganih s slovnico. Bodimo iskreni.

No, od Evalda Flisarja bi zato pričakovala, da bo potem, ko je oshvrknil Smolnikarjevo, potegnil za ta sladke tudi Erico, pa naj bo she tako simpatična, nadarjena, sharmanтна, z debelim opusom prevodov, in za navrh – kar niso machje solze – she zhenа Alesha Debeljaka, ki se je vsem nam, njegovim zhe davnim privržencem, silno prikupil zhe kot rosi in obetavni mladenich. Oziroma bi bil lahko do nje she bolj obziren in ji na štiri oči prishepnil, naj le javno prizna svoje male shlamparije ali pa argumentira njihovo upravichenost, namesto da se dela nekoliko vzvisheno pa nevedno in skoraj uzhaljeno. Bo pri nas samo pridobila vech simpatije. Che pa bo odslej bolj pazljiva, bo to tudi njenim prevodom le v korist.

V tej prevajalski zdrabi sta se tudi Drushtvo slovenskih pisateljev in Drushtvo slovenskih knjizhevnih prevajalcev dokaj klavrno odrezali. Bolj mizerno se niti ne bi mogli, tako da se chlovek vprasha, zakaj sploh plachuje chlanarino, che od svojih cechov nima v stiski nobene zaslombe in pomochi, le oportunistichno izmikanje, zavito v shushtech staniolski papir lepih, a popolnoma nekoristnih besed. Avtorica se je zatekla po pomoch k obema, drushtvi pa sta jo uglajeno poshiljali od Poncija do Pilata, potem pa sta si obe v porcelanastem lavorju samovshechno in zadovoljno umili roke, najbrzh s francoskim dishachim milom, da bi bili blago dehtechi, kot se spodobi njenemu stanu in funkciji. Lahko bi jo pravochasno zaustavili in ji dopovedali, na omikan (predsednishki) nachin, kar sem ji jaz, zhal prepozno, po »revolversko«, naj malce pochaka in se ne prenagli, saj ne gori voda; drushtvi se bosta dodobra informirali in ji nato svetovali, se zavzeli zanjo in tudi za prevajalko, pa cheprav ni njuna chlanica, saj gre vendar za knjizhevno prevajanje in za promocijo literature, za dve rechi, ki sta prvenstveno v nashi pristojnosti, ne glede na chlanstvo in onstran vseh formalnosti. Che bi bilo potrebno, bi lahko tudi posredovali pri tem majhnem, skoraj zhepnem nesporazumu, ki je pridelal le kup zgubashev, saj so potegnili kratko chisto vsi, od prvega do zadnjega. Navsezadnje bi se lahko zmenili za pojasnjevalni ali spravni sestanek, kjer bi tako avtorica kot prevajalka ob skodelici kave in mrvici chajnega peciva eksponirali svoje svete in »sakrosanktne« razhone, in ni hudich, da ne bi nashli kakshne miroljubne, za vse zadovoljive reshitve, po kateri bi se Smolnikarjeva znebila nadvse nadležnih občutkov ogoljufanosti, Erica Johnson Debeljak pa bi si malce ohladila vest in tudi kaj novega in zanimivega zvedela in se mimogrede to in ono nauchila. Obe drushtvi, she zlasti pisateljsko, s prejšnjim predsednikom na chelu, pa bi pridobili vech kredibilnosti. Vsaj v mojih ocheh bi zrasli za kar nekaj pedi, pravzaprav klafter. Shkoda za zamujeno prilozhnost, da bi se drushtvi izkazali. Pa drugich, saj ne gori voda, nikoli ni prepozno!

Ostalo mi je nekaj strani, in da ne bo moj zapis tako obupno pritlehen in prozaichen, sestavljen iz samih prevajalskih nesporazumov, porojenih iz nevednosti, pristranskosti in malih zamer (preden se spet lotim odgovora Ivu Antichu, da mu do konca opisem, zakaj ne prevajam, recimo, Svetlane Makarovich, saj sem mu v zvezi z njo marsikaj zhe povedala v oktobrski shtevilki *Srpa*, 93-94), bom dala vmes kot katalizator ali mehchalec, da si malce oddahnem in opomorem od vse te proze, prevod pesmi *Son los ríos* splošno znanega in (pri)ljubljenega argentinskega pesnika, esejista in pisatelja Jorga Luisa Borgesa:

SO REKE

Smo chas. Smo znamenita
 prispodoba temnega Heraklita.
 Smo voda, ne trdi diamant,
 tista, ki se izgublja, ne ona, ki miruje.
 Smo reka in smo tisti Grk,
 ki se v njej ogleduje. Njegov odsev
 se spreminja v vodi spreminjastega zrcala
 v kristal, ki se spreminja kot ogenj.
 Smo prazna, vnaprej določena reka,
 ki se izteka v svoje morje. Senca jo je obdala.
 Vse nam je reklo zbogom, vse se oddaljuje.
 Spomin ne kuje vech svojih kovancev.
 A kljub temu je nekaj, kar ostane,
 a kljub temu je nekaj, kar se pritozhuje.

Lepo – ni kaj – tudi v skoraj improviziranem prevodu, opravljenem z vnukinjo Alenko shtiriročno kot vaja iz spanshchine, koristna za obe. V izvorniku pa je she lepsha. Samo po sebi umevno. A preshaltajmo na domacho poezijo.

V tistih zhe davnih chasih, ko smo se shli she socializem in so bile avtorske pravice vsem, tako zalozhbam kot avtorjem, deveta briga, sem kot mnogih drugih prevedla tudi kakshno pesem Svetlane Makarovich. Nekaj po naročilu *Nashih razgledov*, vse ostale pa iz chistega veselja do prevajanja; takrat je bilo sicer nasploh zelo malo mozhnosti, da bi v kakshni italijanski reviji objavili nashe pesnike. Revije so bile, kot so vechinoma she zdaj, skoraj hermetichno zaprte, ne samo za tujce, tudi za italijanske pesnike, che jih niso izrecno povabili, da kaj objavijo pri njih. Po vechini so bile tudi kratkoročnega trajanja, pretezhno ustanovljene volutaristichno s strani najrazlichnejshih skupin pesnikov, ki so izhajanje najvechkrat tudi sami finansirali, kolikor jim ni pomagala kakshna naklonjena krajevna ustanova ali krozhek, a nikoli niso ravno chofotali v cekinih, bolj so stiskali pas; revije, ki naj bi prispevke tudi honorirale, so (bile) prej bela muha kot obichaj, potemtakem zelo primerne (kar drag in zahteven shport!) le za resnichne ljubitelje poezije, lahko berete fanatike, ki jim ni ne za slavo ne za denar, pa she

chas se jim ne smili, ker jim zadoshcha tu in tam kakshna lepa objava. V bistvu nisi nikoli zanesljivo vedel, ali bodo poslane pesmi sploh objavili, pa cheprav so ti vchasih sporočili, da bo zagotovo vse objavljeno; nekajkrat se mi je zgodilo, da je urednik, s katerim sem imela zelo zhive stike, iz zasebnih razlogov izstopil iz uredništva in vse je padlo v vodo, ali pa je, kar je bilo she hujshe, neprichakovano umrl, vsi drugi pa niso nich vedeli o nachrtu, vdova menda she vedno chaka (zdaj se seveda shalim!), da ji bo kdo od stanovskih kolegov uredil mozhevo papirnato zapushchino, ker se sama ne znajde. Ali pa je, ker ni bilo druge mozhnosti, le sedla za pisalno mizo in papirje sama uredila, kakor je vedela in znala. Vchasih je kakshna revija zhe pred nachrtovano objavo prenehala izhajati zaradi nepredvidevanega pomanjkanja sredstev. In podobne ovire.

S takratno tajnico DSP Barbaro Shubert sem se posvetovala v zvezi z namero, da objavim kakshno nasho pesem v prevodu v Italiji, in ji omenila vse te mozhne homatije, zaradi katerih ne morem nikomur vnaprej jamchiti, da bodo (vedno nehonorirano!) pesmi res izshle, nerada pa vzbujam prazne upe. Pa mi je rekla: »Ti kar poshlji, ne da bi komu omenila svojo namero. Che pa bodo zares objavili in se bo ta in oni pa she tretji in shesti nash pesnik znashel v italijanski reviji, bodo prav gotovo vsi veseli.«

Pa niso bili. Makarovicheva mi je celo zagrozila s sodishchem. A menda she prej ali malo kasneje (letnice so moja Ahilova peta), skratka, pred kakshnimi dvajsetimi leti in verjetno she vech, ko smo se tudi mi, Slovenija, zacheli udelezhevati mednarodnih predstavitev mladinske literature in ilustracije v Bologni, sem prav posrecheno prevedla dve Svetlanini malobesedni, a srchkani slikanici: *Kaj bi mishka rada / Che vorrebbe il topolino* in *Chrni muc, kaj delash? / Cosa fai, nero micino?*. Poslala sem ji obe knjizhici, prelepljeni s prevodi, in se ponudila, da ji prevedem she kaj, morda *Sapramishko* ali kaj drugega po njeni zhelji. Cheprav bi mi gotovo skravzhljalo mozhgane zhe iskanje kakshne bolj ali manj posrechene in lahko izgovorljive italijanske variante naslovnega imena, v slovenshchini na moch srchkane Sapramishke, dvomim, da bi se dalo skovati kaj enako ljubeznivega: maledetto topolino (?) ali sorcetto maledetto (?) ali maxitop(in)o (?). Je she kaj? Saj moram imeti nekje mapo o Makarovichevi z vso korespondenco in neobjavljenim gradivom, a bi zgubila prevech chasa z iskanjem. Takrat je imela svojega zastopnika, in ta mi je poslal le njen zhivljenjepis z bibliografijo za urgenten prevod v nekaj dneh s sporočilom, naj se obrnem le nanj, che imam kakshno vprashanje za pisateljico, in sicer telefonsko pred osmo zjutraj ali pa zvecher po enaindvajseti uri. Nikoli, niti po zastopniku, ni potrdila prejema slikanic. She danes ne vem, ali ju je prejela. Zastopnik pa mi je poslal svojo telefonsko shtevilko za nagla vprashanja in nagle odgovore, saj ni bilo niti chasa za kakshno bolj pretehtano sprashevanje niti za premishljene odgovore po poshti na papirju. Takrat nisem imela telefona, ker ga nisem marala, in bi morala vsakich navsezgodaj na poshto (vecherne ure niso prishle niti v poshtev, ker je bila poshta odprta le do osemnajstih), da bi jo prek posrednika to in ono vprashala. On bi nato vprashal

njo, ona bi mu odgovorila, jaz pa bi shele potem, ko bi tekla naslednji dan na poshtni telefon, zvedela od njega, kaj mi pisateljica sporoča. Prav v stilu »rekla – kazala«, seveda ne neposredno, le prek posrednika. Prenaporno zame in tudi malce preblesav nachin komuniciranja. Sporočila sem zastopniku, da se tako sploh ne grem, ker je zame prezapleteno in prezamudno (Italijani bi rekli: Chi me lo fa fare?). Sicer shkoda, pa kdaj drugih, ko bodo za vse tri boljše razmere. Oba seveda prav prisrčno pozdravljam.

Ne navajam dobesedno (kje so zhe tisti chasil), le po smislu in spominu. Kasneje, ko mi je Makarovicheva zhugala s sodishchem, pa tudi she potem, sem dodobra razumela, da nisva za skupaj, ona prevech primadona, jaz prevech frajerka, in da je she najboljše, da se ne greva »kolaborantstva«. In da simpatizirava, to velja zame, ali antipatizirava, to velja zanjo, iz varne razdalje. Chim dlje, tem boljše. Da po nemarnem ne prileti kakshna klofuta na nepravo lice. Tej pa sledi za revansho kar tepeshka, ker jaz ne sodim med tiste vzorne kristjanke, ki ponudijo she drugo lice, potem ko je treshchila zaushnica na prvo. Meni tudi ni treba biti gentlemanska in galantna kot Marjan Zlobec, ker sem zhenska. Smem si privoshchiti luksus, da prejeto vrnem z obrestmi in da, kljub manualni intervenciji, ohranim dostojanstvo.

Naj se grem na koncu she – vedezhevalko? Mislím, da poezija Svetlane Makarovich, zlasti tako imenovana »baladno uglashena« in tesno povezana z ljudskimi pesmimi s pogostnimi referencami in odmevi na slovensko mitologijo, ni najbolj primerna za izvoz; tuje zanimanje bi bolj pritegnila, che bi jo pred dvema letoma v *Littera slovenica* DSP predstavilo zlasti z izborom pesmi iz njenih prvih treh zbirk, in sicer *Somraka*, *Kresne nochi* in *Volchjih jagod*, katerim bi kajpak dodalo she shopek **prevodno** najbolj uspelih in zvencih balad, Boris A. Novak pa bi v spremni besedi navijal zanje. Te balade so zavoljo vchasih nepremostljivih prevajalskih tezhav predvsem za domacho uporabo, zares uzhivajo jih lahko samo Slovenci (skupaj z avtorichinimi zhe prislovichnimi in nepogreshljivimi *slovenclji*), ker se pri presajanju iz materinshchine v druge jezike precej pomendrajó in razsujejo, da vechkrat bolj malo ostane od njihove prvinske lepote, tujci pa, najcheshche do kraja teshchi nashe kulture, odmevov niti ne zaznajo, in ker jim ne evocirajo nichesar, preprosto spregledajo vse tisto, kar nas dodatno gane in prevzame. Vech možnosti za prodor v svet imajo njene otroshke zgodbice in pravljice, a brez njene osebne ali zalozhnishke posebne marketinshke zavzetosti (agresivna reklama – nashi zahodni sosedi pravijo *battage pubblicitario*) in kar stalne promocije, ki bi preglasila gluho lozo, dosezhki prodora v shirni svet ne bodo ravno zavidljivi. No, konec koncev, tudi che obtichi doma, kot navsezadnje pach marsikdo, ne bo taka rech. Saj je »shirni svet« vechkrat chista iluzija in sodi med pravljice brez prave konsistence, ki si jih marsikdo rad pripoveduje, da se dela vazhnega pred sorojaki.

Pa she to: Kar lepo shtevilo botrov je neslo h krstu omenjeno edicijo DSP, Pena in Drushtva slovenskih knjizhevni prevajalcev, a je dalech od brezhibnosti, take elitne ustanove pa si ne bi smele privoshchiti shlamparije. Tudi angleshki prevajalec ne bi smel zbanalizirati Svetlanine bolj »redke ptice« (rara avis) torklje v navadnega demona. Njena dolgoletna prijateljica Breda Smolnikar (glej zgoraj) bi ob tej nasilni menjavi mitichne protagonistke, znachilne za pesnichin pesnishki repertoar, kar poskochila v luft in stekla kot blisk po pomoch k eksorcistom, ki se udinjajo pri DEKS d.o.o., da bi ji iz teksta izgnali hudicha, pardon, demona in ji vanj umestili angleshko torkljo ali kaj najbolj sorodnega. V tej zbirki za izbrance je torklja na str. 57 demon, na str. 121 pa nekaj chisto drugega; navedla bom verz v celoti: »witch – curses' rattle« (torklja ropota); dve rechi hkrati pa le ne more biti, ali pach lahko? Kaj je pravzaprav torklja? Zhe stokrat sem poizvedovala po tem bajeslovnem bitju in tudi zvedela, in stoenkrat pozabila, zdaj sem v fazi pozabe. Morda bi pesnica v kakshnem prihodnjem tisku milostno le pripisala v drobni in nevpadljivi fusnoti tudi pomen teh njenih ljubljenih kreatur: torklje, smrtnika, shkopnika, zhalik in pelin zhene, dodala bi lahko she latinsko ime kakshnega redkega cvetja, najbrzh narechno izpisanega, recimo kljucharice, mrachnice, magari s specifikacijo »izrecno za slovencljne, ki so notorichno ignorantni«. Tudi »Schlüsselblumen«, mi pravijo, ne da bi jim uspelo razprshiti moje mnogotere dvome, ni cvet(ica) narcise v ednini kot v angleshchini, marvech najbrzh cvetovi trobentic ali jeglichev. Kako pogresham ob takih prevajalskih zagatah pokojno dr. Darinko Soban, malodane vsevednico v rastlinju! Ona bi znala she kakshnega shkopnika za navrh spraviti na svoje mesto!

Skratka, odgovorila sem vech kot izchrpno na vse razloge, zakaj ne prevajam te nashe sicer vechstransko nadarjene, a po chloveshki plati vsaj zame malce tezhavne (v pomenu prezahtevne in skoraj techne) pisateljice. Vendar predvsem: ker mi ni treba. Saj ni mus.

She na dve Antichevi vprashanji moram odgovoriti in potem bo moj stari dolg poravnal. Naj koncham to svoje premishljevanje s XVI. kitico shpanskega pesnika Joseja Morena Ville iz zbirke *Carambas*:

Noch ne pride nikoli opoldne,
zato pusti, da se tvoje golobice she malo spreletavajo:
in che se s potk vafeljnovе barve
in z mishje sivih stezic
odtrgajo alegorije in sentence,
le popij svoj vrch mesechine in skrivnosti
z odlochnostjo chubarjev.

O ESENCI LITERATURE

Tako avstrijska ali slovenska literatura kot tudi književnosti iz drugih dežel in jezikovnih ter kulturnih območij so znale vedno znova vzpostaviti diagnoze in včasih celo nakazati terapije za premagovanje kriz, ki nas ogrozhajo. Toda kdo iz vrst univerzalnih politikov in strokovnjakov za vsa zadevna vprašanja zhivljenja in kdo od povprečnih bralcev se zna s to ponudbo in temi možnosti zares okoristiti? Kdo se zares zamisli in spremeni ob dejstvu, ki ga je avstrijski pisatelj Hans Lebert opisal v leta 1960 izdanem eksemplarichnem protivojnem romanu *Volchja kožha* (Die Wolfshaut) kot »zhivljenje, ki se v prsti pozabe, pod vedno bolj razrashajočo se travo, vztrajno izmika – in zdaj, ko smo ga tako dobro pokopali in tako odlično pozabili, vztraja in traja naprej in z vsakim dnem vedno bolj neprijetno zaudarja ...«

To ugotovitev lahko razumemo kot svarilni klic proti pozabljanju negativne avstrijske preteklosti, vendar jo lahko občutimo tudi shirshe in bolj splošno kot opozorilno znamenje zaradi ignoriranja težkih zgodovinskih spodrseljajev v Evropi in v svetu.

Tudi danes, vech desetletij po koncu druge svetovne vojne, je demokracija ogrozhena zaradi mnogih populistichnih tendenc, »berlusconizacij« in »haiderizacij« najrazlichnejshih vrst. Ob tem ne presenecha, da so mnogi negotovi zaradi sedanje gospodarske krize. Nekateri niso izgubili le denarja in dela, temvech tudi shtevilne lepe iluzije. Toda medtem ko nas prevech malodushni skushajo preprihati o nemochi nashih dejanj in nesposobnosti uradne politike, marsikdaj popusti moch odpora proti unichevanju občutka za resnichnost, ki ni nikoli brez pozitivnih perspektiv.

Dejstvo je, da ni mogoche zgraditi povezovalne svetovne kulture in združene Evrope, che zanikujemo ali unichujemo bistvene znachilnosti njene strukture: navzkrizhno evropsko medsebojno povezovalno prepletanje tako imenovanih manjših in vechjih kulturnih podrochij in enot. Ne moresh imeti ene same domovine zase, che se borish proti domovinam drugih narodov in proti drugache govorechim sorojakom v lastni domovini. Zdi se pa, da znajo nekateri kritichni avtorji predstaviti blizhine in daljave sveta, v katerem zhivimo, v katerem moramo zhiveti, v vechjih in globljih zgodovinskih, ekonomskih in kulturnih povezavah. Te zavezujejo vech razlichnih jezikovnih prostorov in mnoge rodove v skupno nalogo, ki pogojuje usode narodov in zhivljenja posameznikov.

»Vsaka tkanina iz besed je posebno cedilo, skozi katero lahko dobimo destilat resnichnosti«, je leta 1973 zapisala avstrijska pisateljica Hilde Spiel, ki je del svojega zhivljenja prezhivela v Veliki Britaniji. Tudi ta avtorica, ki je dolgo chasa zhivela

kot emigrantka sredi drugache govorečega okolja, sodi v chasu novodobnih političnih kriz in agresij s sštevilnimi begunci k vedno manj redki zvrsti tako imenovanih tujih avtoric in avtorjev sredi drugachnega jezikovnega in kulturnega okolja.

Zhidinja Hilde Spiel, ki je v emigraciji delovala kot londonska dopisnica različnih chasopisov, se je leta 1963 dokončno vrnila v Avstrijo. Toda nekateri drugi avtorji so ostali v novem okolju, kjer so našli zase tudi novo jezikovno domovino. Nekateri so ustvarili ali she ustvarjajo svoja nova literarna dela v dveh jezikih, v svojem materinskem jeziku in v jeziku nove dezhle, ali pa samo v novem jeziku. To je zagotovo posebno aktualen pojav v najnovejšem chasu velike razgibanosti in sštevilnih migracij s priblizhevanji novemu in drugachnemu, s prekoračevanji drzhavnih in jezikovnih meja, z medsebojnimi dotiki in odmiki. Leta 1956 je prishel v Avstrijo iz Madzharske po tamkaj neuspeli revoluciji proti komunističnemu sistemu pisatelj György Sebestyén. Avstrijsko knjizhevnost je opisal »kot prichevanje iz različnih rodov in tokov uresnichene duhovne samostojnosti« in jo obogatil ne le kot pisatelj, temvech tudi kot publicist in urednik z dognanimi esaji.

Prispevek tako imenovanih »inozemcev« v avstrijski knjizhevnosti ni nepomemben. Naj omenim na primer Vintilo Ivanceanuja, ki se je leta 1970 iz Bukareshte preselil na Dunaj in nemshko govorecho javnost presenetil z besedili, ki jih je pretkal s surrealamno fantazijo in ironično igrivostjo.

Avstrijsko izkustveno raven je v tej zvezi preprichljivo obogatil s temami svojih srbsko-panonskih mladostnih spominov leta 1923 v Budimpeshti rojeni in v Zrenjaninu in Beogradu odrashhajochi Milo Dor. Pomembna je predvsem njegova velikopotezna trilogija *Saga o Rajkovih*. V njej pisatelj prestopa ozko nacionalno in lokalno zamejenost in skusha kljub negativnim zgodovinskim izkushnjam najti humano zdruzhevalno raven, na kateri se lahko narodi in ljudje srechajo ob skupnih zheljah in ciljeh. Trije romani te sage – *Nich drugega kot spomin*, *Mrtvi na dopustu* in *Belo mesto* – so oblikovani iz sštevilnih posameznih scen in epizod, ki jih glavni protagonist Mladen povezuje v spretno sestavljeno družhinsko zgodbo. Ta je pretkana z najrazlichnejshimi zasuki usode, po katerih se skozi prostor in chas premikajo posamezni junaki Dorove trilogije. Propad družhine z njenimi družhbenopolitichnimi koordinatami v nekdanji avstro-ogrski monarhiji, ki ga Dor she enkrat predstavi v romanu *Nich drugega kot spomin*, je pravzaprav tema, s katero se je v svojih delih vedno znova spopadal tudi eden najpomembnejshih pisateljev hrvashke literature 20. stoletja Miroslav Krleža.

Mrtvi na dopustu so namenjeni eni od she danes prechih tem sodobne literature. Dozhivetja glavnega junaka Mladena, tega pisateljevega dvojnika, v grozljivem chasu nemshke zasedbe nekdanje Jugoslavije, njegov boj za prezhivetje med Beogradom in Dunajem ob koncu druge svetovne vojne, se razrastejo v nepremagljivi simbol zhivljenja. Ta vsebinski kompleks je v Dorovi trilogiji prepleten z melanholicnimi spomini, hrepenenji in optimistichnimi prichakovanji.

»Belo mesto« Beograd predstavi v Avstrijo priseljeni pisatelj iz kritične razdalje s pomočjo analitičnega pristopa, po drugi strani pa tudi prijazno ponotranjeno kot spomin na svojo lastno mladost.

Posebno vrednost ima Dorovo s humorjem in melanholično ironijo pretkano humanistično sporočilo, ki si ga je pridobil s pomočjo lastnih posebnih življenjskih preizkusev. V ospredju njegovega prichevanja je razumevanje in priznavanje drugega in drugachnega. To je povezal s svojim nekoliko romantičnim pogledom na tradicionalne zgodovinske ljudske izkušnje v nekdanji multinacionalni avstrijski monarhiji in jih združil s svojim osebnim s hrepenenjem »po stari Trakiji«. O tem se je med drugim razpisal v istoimenski noveli, objavljeni v zbirki *Moje potovanje na Dunaj*, kjer ljubeznivo ugotavlja: »Kje so pravzaprav ostala vsa ta ljudstva, ki so se pred mnogimi stoletji klatila med Peloponezom in balkanskimi gorami in med Jadranom in Donavo? Kaj je nastalo iz Skitov, Pajoncev, Odrizov ali Sitalkov? ... Če bi meni, slabemu Srbu in še slabšemu Avstrijcu, nevernemu pravoslavnemu kristjanu in brezdomskemu socialistu, vendarle uspelo zachrtati majhno absciso ali navadno ordinato, da bi se lahko z njuno pomočjo vsaj nekoliko zravnal, preden nastopi veliki mraz.«

Avstrija je bila, kljub nacionalističnim skrajnežem, vedno multinacionalna. Helmuth A. Niederle je leta 1999 izdal pri celovški Mohorjevi založbi antologijo *Tujina v meni*, v kateri je zastopanih okrog sto avtoric in avtorjev iz Avstrije, ki pišejo v jezikih avstrijskih narodnih manjšin ali v najrazličnejših jezikih priseljencev – ali pa so v nemškem jezikovnem idiomu nashli novo možnost za oblikovanje literarnih sporočil. V spremni besedi k tej antologiji Niederle poudarja, da je bila »Avstrija vedno tudi dezhela priseljevanja, in kulturni razcvet te dezhle v chasu preloma dveh stoletij okrog leta 1900 je bil in je izraz tega priseljevanja in multikulturalnosti«.

Literarna usmeritev k novemu kulturnemu in jezikovnemu prostoru je za avtorice in avtorje, ki prihajajo iz drugih kulturnih področij ali pa se vrachajo v svoje prvotno domače kulturno okolje iz dolgoletnega eksila ali izseljenstva v tujini, velikokrat povezana s shtevilnimi problemi. O teh vedno znova poroča poleg mnogih drugih tudi avstrijsko-ameriški pisatelj židovskega rodu Herbert Kuhner v svoji prozi, liriki in duhovitih satirčnih epigramih. Toda tudi takrat, ko izgubimo, hkrati pridobimo nekaj novega. Jasno pa je, da je ustvarjalnemu in stilistično zahtevnemu pisatelju v opisanem položaju težje kot praktičnemu in konkretnemu. Kritični kronist realnih dogodkov ima lažje delo kot ponotranjeni poet. Jean Améry, Erich Fried, Jakov Lind, Witold Gombrowicz, poljsko-ameriški nobelovec Czeslaw Milosz so samo nekateri primeri najrazličnejših razmejitev v ekstremnih pogojih izvrženosti ali izpostavljenosti v tujem okolju. Vsi ti, ki so morali iti skozi krize in nevarnosti druge svetovne vojne, so morda prav zaradi tega postali posebno samosvoji literarni prichevalci. Sem sodi med drugim tudi svetovljanski nobelovec Elias Canetti, doma med svojim bolgarskim

rojstnim krajem ter Dunajem, Zürichom in Londonom, ki je avtor pronicljivih tekstov z ironičnim podtonom. Ali pa pomembni humanist Manes Sperber, avtor romanov v nemščini in številnih poznejših esejev v francoschini, in Joseph Breitenbach, ki je večino svojih del napisal dvakrat, v nemščini in v francoschini. Toda tudi Madzhara Tibor Déry ali Julius Hay sta prekorachila meje narodnih jezikov in lokalnih čustvovanj.

Tudi miselni nesporazumi na dvojezičnem koroskem območju so zaradi prepogoste enosmerne enojezičnosti znamenja značilnih težav in zaviralnih dogodkov. Slaboumnost nekaterih ne zna literarnega izročila koroskih Slovencev in nemško pisanih avtorjev z istega področja na nikakršen način sinhronizirati, čeprav s pomočjo drugčnosti drugega jezika nastane posebna duhovna razsežnost, ki na novo interpretira in obogati miselni način drugojezičnega soseda.

Ko govorimo o nacionalnih literaturah in evropski kulturi, zato ne smemo pozabiti, da tvorijo nacionalne in regionalne tradicije esenco oziroma bistvo kulture, katere eksemplarična enotnost sestoji iz različnosti posameznih delov in iz istochasnega prizadevanja vseh teh delov k nekemu povezujočemu in bolj univerzalnemu cilju. Ozkosrčni nasprotniki drugih jezikov in kultur, zaradi katerih se baje pochtijo ogrozhene, unichujejo prav to, kar bi moralo biti najdragocenejshe in najbolj evropsko v novi Evropi. S svojim radikalizmom unichujejo vechsmerno in razlichno. Izpodkopavajo multikulturno mrežo in razvejanost, ki je nastala v dolgotrajnih zgodovinskih procesih in soodvisnostih, tako značilnih za naša območja.

(Prispevek na 75. kongresu mednarodnega PEN kluba 23. oktobra 2009 v Linzu. Avtorjev prevod iz nemščine.)

TRI MITROPSKE »NOBEL LOVKE«

(Na rob Nobelovim nagradam 2009)

Oktobra 2009 so bila v slovenskih medijih posebej opazna imena (vsako po svoje) treh pisateljic: Herta Müller, Alma Karlin, Mimi Malenshek. Kaj imajo nosilke teh imen (nemshko-romunska, nemshko-slovenska, slovenska pisateljica) skupnega, da se kazhejo kot svojevrstna »trojica zhenških fenomenov«? Ne povezuje jih le »oktoberfestni« priložnostni okvir, temveč jih družhi she nekaj kontekstualno simptomalnejših potez. Najprej je kot oktobrska medijska zvezda zasijala nova nobelovka Müllerjeva, nato je TVS jubilejno predvajala spominski film o Karlinovi, ki je bila »samo« kandidatka za Nobelovo, nakar she o Malenshkovi, ki je zlasti z vidika tematike svojih del, v katerih je z izjemno epsko močjo upodobila ključne točke narodne zgodovine (od pokristjanjevanja prek reformacije in moderne do druge svetovne vojne), pisateljica tako rekoch nobelovske (»lagerlöfovske«) mere. Vse tri so po svojem izvoru predstavnice treh variant specifičnega evropskega obrobja; izvirajo iz nemshko-slovansko-balkanskega stichishcha v jugovzhodni Evropi: Karlinova – Shtajerska, Malenshkova – Koroshka, obe torej iz Slovenije, ki je »Nichdorf«, se pravi za shirshi svet neznana in neeksistentna »vas«, podobno kot rojstni kraj Herte Müller v Banatu na meji med Srbijo in Romunijo. Vsaka od njih je po svoje »nemshko zaznamovana«; prvi dve pach s pisanjem v nemshchini, Malenshkova pa deloma s prevajanjem iz nemshchine (npr. Karl May, populist, menda slovenskega porekla, opisovalec eksotične tujine, predvsem Divjega zahoda in Afrike, kjer se dogajajo tudi nekatera njena izvorna dela). Ob tem »zhenskem fenomenu« ali treh primerih uspešnih zhenških, ki so z nedvomno tehtnim leposlovnim pisanjem dosegle določene elitistične družbene pozicije, na splošno tradicionalno rezervirane za moshke, se odpira tudi vprasanje, kakshen je sploh »aktualni fenomen« t. i. zhenške osvoboditve in enak(pravn)osti v svetovnem kontekstu. Shlo naj bi za globalni proces, in sicer ob hkratnem umikanju, upadanju moshkega bioloshko-eksistencialnega angazhmaja, toda zdi se, da je ta »epohalna evolucijska revolucija« v glavnem omejena na zelo ozke kroge na Zahodu. Po najnovejših demografskih podatkih namrech opazni trend vrachanja k zatiranju in odrivanju zhenšk zajema obsezhna območja zlasti v Aziji (Indija, Kitajska) pa tudi v JV Evropi (postsocialistične drzhave, Balkan). Ob vsem, kar se dogaja v tem kontekstu (ubijanje novorojenk, abortusi zhenških fetusov, prodajanje deklic, kitajska drzhavna politika enega otroka, močno porusheno naravno ravnotezhje med spoloma, vse vech samskih moshkih, ki so »suhe veje«, ker brez družhine nimajo mesta v tradicionalni družhbi), je medijsko opevana zhenška emancipacija videti kot elitistična afektacija (pre)bogatih zahodnih družhb in potemtakem zgolj kaplja v oceanu neobvladljive globalne reproduktivne eksplozije.

1. HERTA MÜLLER: OD »NICHENDORFA« DO STOCKHOLMA

Oktober je mesec globalno odmevne nobelovske zhetve; svetovne medije sta obshli tudi imeni letoshnjih nagrajencev za literaturo (»chitalnishka« Nobelova) in mir, v luchi pozornosti povezujoč eno od evropskih zakotij in vrhovno sredishche sveta (Banat – Bela hisha). Vechje presenečenje kot ne posebno znana in v primeri z Doris Lessing she »rosno mlada« Herta Müller (Nitchidorf, 1953) iz nemshke manjshine v romunskem Banatu (glede na nekatere druge manjshine v Evropi pravzaprav privilegiran izvor, ker se je iz Ceausescujeve »Drakulanije« lahko, skupaj z mozhem, zatekla v Berlin in bila tam sprejeta z odprtimi rokami kot pisateljica v nemshchini, evropskem megajeziku) je amerishki predsednik Obama kot najnovejsi nobelovski mirovnik.

Toda slednje po razmisleku postane manj presenetljivo: Obama je najbolj politichno od Nobelovih nagrad nedvomno dobil predvsem za opustitev t. i. raketnega shchita na Poljskem in Cheshkem, ki je za Rusijo pomenil nesprejemljiv izziv; s tem umikom se je »razblinik« ostanek hladnovojne napetosti v zdruzheni Evropi. Nagrada pomeni podporo Obami, ki mu amerishki konservativci v kontekstu aktualne gospodarsko-vojashke krize vse bolj »stiskajo zanko«, hkrati pa je tudi dolochen zunanji (evropski) pritisk nanj, saj mu tako rekoch zvezuje roke ravno v trenutku, ko s svojim shtabom pripravlja »reanimacijo« angazhmaja v Afganistanu. Zato je razumljivo, da Obamova reakcija na nagrado, kot je bilo videti na tv, ni kazala posebnega navdushenja: novico je uvrstil v »porochilo« o svojem družhinskem zhivljenju (nachrti mladoletnih hchera za vikend).

Sicer pa: che nagrada Müllerjevi, ki je prva osebnost iz Romunije z Nobelovo (romunski komentator: konchno Nobelova za Romunijo, cheprav le v oklepaju; mimogrede: tudi Slovenija ima edinega nobelovca prek »nemshkega ovinka« – Fritz Pregl za kemijo, 1923) nakazuje prihodnji shirshi posluh podeljevalcev do evropskih manjshin, ki z izjemo kosovskih Albancev nikdar nikogar niso zanimale, ima morda tudi skoraj stoletni italijanski manjshinec Boris Pahor »vechje možnosti« ...

In naposled, a v tej zvezi ne najmanj pomembno vprashanje: kaj pa je sploh »etnichna manjshina«? Kakshna je vloga etnichnih manjshin v evropski literarni zavesti (islandska mikroliteratura ima vsaj enega nobelovca)? Dejstvo je, da so ne le manjshi, temvech tudi glede na tradicionalna zahodna sredishcha obrobnejshi – zlasti na JV – evropski narodi, naj imajo lastno drzhavo ali so le (pol)uradne regionalne avtonomije, praktichno v polozhaju etnichnih manjshin z vrsto vsakrshnih »slikovitosti«. Iz vech kot 20-milijonske Romunije so evropski odmev dosegli le tisti kulturniki, ki so delovali v Parizu (Paul Celan iz romunsko-ukrajinske Bukovine celo v nemshchini); literatura vech kot 50-milijonske Ukrajine (skupaj z vech kot 10-milijonsko Belorusijo) je tudi za Slovane chista »terra incognita«; manjsho, vendar s specifichnim esprijem nabito cheshko literaturo med nobelovci zastopajo Seifertove »popevchice«, ki ob monumentalnem, resnichno evropskem Kunderovem opusu delujejo precej skromno; o sosednji Slovashki – podobno kot o Sloveniji ali Hrvashki – niti ne kazhe izgubljeni besedi; pravzaprav je,

slikovito recheno, celotno slovanstvo, z izjemo Rusije in deloma Poljske, nekakšna »luzhishkosrbska kultura«; madzharska osupljivo bogata in tehtna literatura je Nobelovo dochakala shele z ne najbolj znachilnim Imrejem Kertészem leta 2002 ...

A propos k aktualni »nobelovski temi« nemshkega manjshinstva v jugovzhodni Evropi (aktualno tudi zaradi sedanjih cheshkih zapletov v EU glede izgnanih sudetskih Nemcev) se ob dejstvu, da je to v knjizhevno-scenskih umetnostih redko obravnavan pojav, ponuja spomin na znani jugoslovanski film *Hitler iz nashe ulice* (rezhija Vladimir Tadej, 1975). Ta »chrnohumorni« film s tragicnim koncem se zdi danes, tudi v luchi zadnjih jugobalkanskih vojn, spet zanimiv kot umetnishko uspela upodobitev ene od razlicic pisane mitropsko-balkanske etnicne razdrobljenosti, ki v prelomnih zgodovinskih trenutkih zmeraj znova razkriva svojo usodnost. Film govori o vasi v vojvodinskem (srbsko-jugoslovanskem) Banatu, kjer so pred drugo svetovno vojno zhiveli Slovani in Nemci, slednji imenovani »folksdojcherji« (Volksdeutscher – termin z zacetka XX. stoletja, Nemec, rojen in zhivech zunaj Nemchije; zaradi nacistichne zlorabe danes Auslandsdeutsche). Ob izbruhu vojne in nemshki okupaciji vashkemu klatezhu Leksiju chez noch »zraste greben«; kot etnicni Nemec izrabi prilozhnost in se zachne postavljati z uniformo in orozhjem ter izvajati oblast.

Znachilno je, da iz folksdojcherskega konteksta na podrochju nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni ne bi mogla zrasti taka literarna osebnost, kot je to kljub neugodnim okolishchinam vendarle uspelo Herti Müller v blizhnji soseshchini, onstran meje, v romunskem Banatu, z univerzo v Temishvaru (kjer so manjshinci poleg Nemcev tudi Madzhari in Srbi). Nekdanjo razmeroma shtevilno nemshko manjshino v Jugoslaviji (v Vojvodini, Sremu, Slavoniji in na slovenskem Shtajerskem) so po letu 1945, po vsem sodech, temeljiteje »ochistili« kot v Romuniji; drugo zasedanje AVNOJ-a leta 1943 je narodnim manjshinam sicer zagotovilo pravice v federativni Jugoslaviji, a nemshka manjshina je očitno plachala poseben »vojni dolg«. V Sloveniji je bila celjska nemshko pishocha pisateljica Alma Karlin nekakšna »predhodnica« Müllerjeve, se pravi praktichno folksdojcherka, cheprav po starshih slovenskega porekla. Karlinova in Müllerjeva sta aktualna primera za osvezhitev vprashanja o fenomenu (srednjeevropsko-balkanske) literarne vechjezichnosti-drugojezichnosti, ki je pogostejshi, kot se na splošno priznava in obravnava.

Pod ta pojem na primer sodijo vsi utemeljitelji slovenske knjizhevnosti: Trubar (proza), Linhart (dramatika), Presheren (poezija), slovensko-hrvashka Zofka Kveder (zhenska proza), nemshko-slovenska Lili Novy (zhenska poezija); najpomembnejshi makedonski pesniki so dvojezichni (grshko-mak. Prlichev; mak.-srbhr. Racin, R. Pavlovski); v dolochem smislu sta dvojezichna tudi Krlezha in Andrić; Ukrajinec Gogolj je velikan ruske literature (za Velikoruse je Ukrajina le juzhnoruska narechna groteska; Putin: »Ukrajina je karikatura drzhave«; za ukrajinske nacionaliste so »Moskali« mongolizirani divjaki); Rusinja Marija Vilinska-Markovich, bolj znana z moshkim psevdonomom Marko Vovchok, je

pisala v ukrajinskini, rusini, francoski; veliki ukrajinski književnik Ivan Franko je pisal tudi v poljščini; nemški Rilke je pesnil tudi v francoski in nekaj malega v rusini; če imajo Čehi Kafka tudi za češkega pisatelja, je logično, da sedaj Karlinova pochasi postaja »spet slovenska«; Kundera v Parizu piše češko in francosko; pomemben srednjeevropski pisatelj je na Dunaju živeči, slovensko in nemško pisatelj Lev Detela. Nekaj z navedenim sorodnega »literarnega ozadja« dajeta filmu *Hitlerju iz naše ulice* tudi imeni književnikov Branka Ćopića in Arsena Diklića kot sodelavcev pri scenariju; oba sta srbska pisca z osebno izkušnjo balkanskih »transnacionalnih« migrantov (prvi je pršel v Beograd iz BiH, drugi iz Like).

Konec koncev pa tudi Obama kot »prvi chrnc v Beli hiši« simbolizira raznorasne manjšine in migrante v globalnem smislu ...

2. ALMA KARLIN: OKOLI SVETA NAZAJ DOMOV

Alma Karlin (12. 10. 1889 Celje – 14. 1. 1950, Pechovnik pri Celju), ime »domache pisateljice« s posebnim eksotičnim prizvokom, ki se kaže na treh simptomalnih nivojih: v knjižnem jeziku (nemščina v slovenskem okolju), v knjižni tematiki (globtroterske daljave v podalpski »luknji«) in v biografskih dejstvih (posebna psihofizična zaznamovanost).

TVS je 14. 10. 2009, skoraj na njen 120. rojstni dan, predvajala »biografski dokumentarno-igrani film« (oznaka v programu) *Alma M. Karlin: Samotno potovanje* (Slovenija, 2008; režija Marta Frelj), v glavnem korektno, tudi elegantno oddolžitvev spominu na legendarno pisateljico, ki ji je le »za las« manjkalo, da bi postala slovenska »Herta Müller« (med dosedanji slovenski kandidati je bila Nobelovi nagradi gotovo najbližje; imela je podporo znamenite švedske nobelovke Selme Lagerlöf). S filmskega vidika pa gre za dokaj neinventivno, mestoma tudi razvlečeno »vrtenje v krog« zbranega gradiva, z zgolj rahlimi omembami vrste izjemno dramatičnih točk v Almini biografiji.

Zhe njena osnovna pozicija pisateljice, ki v domachi, drzhavnopravno radikalno prenovljeni dezheli dosledno piše le v tujem jeziku kot »elitistichnem« ostanku pred kratkim propadlega cesarstva, je bila po svoje globinsko dramatična (ochitno drugojezichnost v jugovzhodni Evropi ni tako »neproblematicna« zadeva, kot v severni, kjer so poseben fenomen finski pisci v shvedshchini, npr. Runeberg, Topelius, Södergranova). Nemshchino je oznachevala kot svojo materinshchino, a obenem je kljub vmesnemu, razmeroma krajsnemu begu v svetovljansko potepushtvo, s katerim si je ustvarila mednarodno veljavo in soliden materialni standard, do konca vztrajala v celjski provinci dravskobanovinske province. Vse to v zadevnem filmu ostaja brez izrazitejshe refleksije, tako rekoch prepushcheno »samoumevnosti«. Veronika Drolc je v nemi vlogi Alme, cheprav gre za »igrani dokumentarec«, razmeroma ustrezen »fotografski model«, vendar brez vsaj nakazane pisateljichine deformacije obraza (levo-desna asimetrija), kar ni nezatna dezinformacija.

3. MIMI MALENSHEK: GLOBINE CHASA, DALJAVE PROSTORA

Dokumentarni portret pisateljice Mimi Malenshek (TVS, 25. 10. 2009; režija Slavko Hren) je solidna osvežitev »nacionalne vednosti« o najbolj plodni slovenski pisateljici ob njeni 90-letnici, ki jo je dočakala (zhe februarja, rojena 8. 2. 1919) s svojim tihim dostojanstvom in v dobri psihofizični kondiciji.

Osrednja slovenska »zhenska proza« XX. stoletja je v znamenju dvojnega para kratic MM; Mira Mihelich in Malenshkova (sorodni sta jima Ilka Vashte in Nada Gaborovich) sta si v marsichem podobni, zlasti v plodnosti nesporno avtentičnega epskega zamaha z izjemno delovno disciplino pisateljevanja (in tudi prevajanja, prva vrhunske literature iz angleshchine, nemshchine, francoshchine, druga poljudnejshega branja iz nemshchine). Kakshna zapisovalska »rabota« je v ozadju, je v filmu nakazal izrabljeni pisalni stroj Malenshkove: gradnja mogočnega knjizhnega opusa je zahtevala astronomsko shtevilo obichajno globoko v noh odmevajochih udarcev po tipkah, ki so v primeri z danashnjimi rachunalniskimi tipkovnicami prava »kamena doba«.

Tako obsezni opusi – z neizbezhnim prizvokom grafomanije – namrech she posebej zaostrujejo vprashanje »groze literature« zaradi neobvladljivosti; statistika britanskih knjizhnic na primer ugotavlja, da povprečno polovica izposojenih knjig ostaja delno ali povsem neprebrana (ni chudno, da je knjizhnicar in knjizhevník Borges bolj obchudoval dobre bralce kot dobre pisatelje). Obe sta zhe v otroshstvu »prishli iz tujine«, Mihelicheva iz Splita, Malenshkova iz Dobrle vasi na Koroshkem, obe sta mladi in dokaj gladko vstopili v literaturo ter kljub družhini in vech otrokom desetletja ustvarjalno vztrajali v njej, le da je bila Mihelicheva bolj v ospredju in je pretezhno veljala za prvo zhensko ime slovenske proze v drugi polovici XX. stoletja. Mihelicheva je tudi tematsko nekoliko ozhje omejena na okolje slovenskega meshchanstva, medtem ko je Malenshkova ekskluzivnejshi primer v svetovni literaturi dokaj pogostega tipa avtorice, ki »z lahkoto«, profesionalno solidno, spretno in berljivo zmore pisati zajetne romane tako rekoch o chemer koli (pisala je o vseh družhbenih slojih ter vsakrshnih chasih in krajih – od chrtomirstva, luteranstva, partizanstva do severnoamerishkih Indijancev, Africhanov in Eskimov); med slovenskimi sodobniki ji je podoben Ingolich.

V obdobju forsiranega modernizma, neoavantgardizma in deloma postmodernizma, ki so skoraj soglasno prezirali tradicionalno »banalno fabuliranje« (v glavnem linearno) in oznanjali zlasti »konec velikih zgodb« (»konec romana«) ter dokaj preferirali minimalizem, so Malenshkova, Mihelicheva ter med pisatelji zlasti Kranjec in Ingolich (socialni realisti) pomenili zglede tradicionalistichno realistichnega mnogopisja, ki z vztrajno samozadostnostjo in samoumevnostjo entropichno »kopichi gradivo«. Da je bilo tako »kopichenje« sploh možno v obliki sprotnega objavljanja pri osrednjih zalozhbah, je bila poleg specifichne osebne karakteristike seveda potrebna tudi ustrezna konkretno-materialna, tako domacha kot shirsha družhvena pogojenost, sprejetost, sprejemljivost (chisto drugachna je npr. usoda obseznhnih opusov Ivana Mraka ali Vitomila Zupana).

Danes, ko so vsi inovativni izmi izgubili vechji del svojega zaleta, saj postaja vse oচিতneje, da literatura v bistvu sploh ne more prav dalech od Aristotelove *Poetike* in je spet cenjena »zgodba«, ki nastopa kot »novoodkriti« ključni pojem ne le v literaturi, temvech celo v likovni umetnosti, opleta pa se z njo tudi drugod, tradicionalistichni zgodbarji niso vech videti »nachelno naftalinski«. Nedvomno je v opusih socialnorealisticnih prozaistov nekaj del, ki so trdno zapisana v zgodovino slovenske literature, saj so berljiva v smislu kvalitetnega »elementarnega« pripovednistva, nadchasovno, zunaj vseh idejno-stilskih in modnih preobratov. Poleg tega je sposhtovanja vredna zhe sama tovrstna produktivnost »kot taka«, saj vech desetletij pisati zajetne romane (navadno z nakladami »za vzorec« in za bralce, znane po imenu) v jeziku etnosa, ki je praktichno »mikromanjshina« tudi kot vechina, zahteva svojevrstno »herojsko prostodushnost«, v določenih okolishchinah pa pomeni tudi izjemno narodnoobrambno delovanje (npr. France Bevk, she danes bibliografsko najplodovitejsi slovenski pisatelj, na Primorskem pod fashistichno Italijo).

Pri Malenshkovi niti najbolj izbirschna kritika, che hoche biti kolikor toliko kredibilna, ne more spregledati na primer romana *Temna stran meseca* (1960), v katerem je pionirsko, izostreno, razmeroma nekonvencionalno, s protipartizanske strani upodobila »slovensko drzhavljanško vojno« (njena oznaka v filmu, s poudarkom, da v chasu izida ni bila dovoljena) med sochasno okupacijo. S tem delom se je izpostavila nevarnosti realsocialisticnega ideoloshkega pregona, podobnega tistemu, ki ga je nekaj let prej dozhivel Kocbek z zbirko novel *Strah in pogum* (1951), od katerih ima prva za chrko »drugachen« naslov (*Temna stran mesca*). V tej zvezi pozornost zasluži tudi zgodovinski roman *Bratstvo*, napisan leta 1942 med pisateljichinim begom pred Nemci, izdan pa shele leta 1957; v njem Malenshkova »metaforichno aktualizira« starodavne slovensko-obrske boje (tematsko soroden je she roman *Chrtomir in Bogomila*, 1959).

Kljub vsemu pa ostaja odprto vprashanje, kdo v chasu, ko skoraj nihche vech nima chasa za nich, kar presega vsakdanje pehanje za prezhitve (cheprav se na vse strani reklamirajo »uzhitki prostega chasa«), sploh she zmore prebirati shpehaste romaneskne shtorije z zaprashedenih knjizhnicnih polic. Ali bo bralec, ki bo prebral na primer biografski roman Malenshkove o Trubarju, ob vsej sicershnji faktografski korektnosti, izvedel o njegovi dobi in osebnosti res kaj bistvenega v primeri s tistim, kar neprimerno funkcionalneje omogocha strokovna literatura (npr. zhe dober leksikon), ali pa se bo prek »morja besed« zgolj prebijal skozi neko, v shirshem smislu ne ravno usodno pomembno osebno vizijo. Kakshna je pravzaprav razlika med »elitistichnim populizmom« in »populistichnim elitizmom«?

Matej Krajnc

NMAU CHEZ IZARO, NMAU CHEZ KOLPICO?

Ko je glasbeni urednik na Radiu Slovenija in velik glasbeni poznavalec Dragan Bulich pred kratkim dobil viktorja za zhivljenjsko delo, je med nagovorom na odru omenil tudi nekaj zadev, ob katerih so se zachele tresti spodnje in verjetno tudi zgornje cheljusti tistim, ki neradi slishijo kaj na svoj rachun ali na rachun she tiste trohice pozitivnega v slovenski glasbi, kar je je ostalo. Bulicha so, ko je na glas povedal, kakshen je status glasbenih izvajalcev s prostora bivshe drzhave pri nas, zacheli oklicevati za nacionalista. Kar je seveda smeshno, a chisto tipichno za trenutno stanje slovenske mentalitete.

Che je sploh she premoremo kaj. Sam nisem ravno ne vem kak ljubitelj govorjenja in mahanja s »slovensko narodno substanco«, prav tako ne mislim, da se raven patriotizma meri s shtevilom izletov na Triglav ali Bled ali da je slovenska dezhela najlepsha na svetu. Prav tako se mi zdi, da so vprashanja juzhne meje vechkrat zgolj distrakcija od drugih pomembnih vprashanj, ki se jih mete pod preprogo, in da bi se to vprashanje dalo chisto enostavno in precej neboleche reshiti z zgodovinskimi dejstvi, che bi se jih kdo upal vrechi na mizo (namesto tega se raje klanjamo zlochinskim vojashkim in religioznim organizacijam in ideji Evropske unije, ki she sama ne ve, kaj bi s sabo, kaj shele z nami). Zhalostim se, ko vidim, v kaj se je izrodila ideja osamosvojitve in kdo vse si jo prilashcha, pa tudi, ko ugotavljam, da Slovenci očitno nismo za samostojno zhivljenje – da zares uchinovito funkcioniramo, nas mora nekdo tlachiti in karakterizacija 'dunajskih kochijazhev', s katero nas je nekoch 'onechastil' Bora Đorđevichh, niti ni dalech od resnice, she manj Cankarjeva karakterizacija, ki jo vsi poznamo. Vendar pa sem od politichnih in narodnostnih vprashanj bolj ali manj dvignil roke, cheprav me seveda jezijo, kako me ne bi. A imam veliko pomembnejshega dela. V krdelu naj tulijo drugi. Bulichev govor pa me je spomnil na nekatera vprashanja, ki ostajajo vechno nedorechena in ki morda nimajo toliko opraviti s politiko kot s tistim Cankarjevim poimenovanjem, ki ga kot pripadnik tega naroda sicer so-prenasham, vendar se mu skusham izogibati, kar se le da.

Bulich je v svojem govoru med drugim na glas povedal, da hrvashki in drugi izvajalci s prostora ex-SFRJ na veliko nastopajo v Sloveniji, medtem ko mi v njihovih drzhavah ne nastopamo ali pa zelo redko. Che zhe, so ti nastopi zreducirani na kako obchasno Rebeko Dremelj, Tanjo Zhagar, Kreslina in Predina in je zhe konec. Omenil je tudi, da Plavi orkestar niso ravno svetovni bend shtevilka 1 in da bi na proslave sredi Ljubljane (kot tudi na viktorje) lahko vabili primarno slovenske izvajalce. To je chisto zdravorazumska ugotovitev chloveka, ki se v svojih oddajah ni nikoli branil vrteti kakovostne glasbe (izvzemshi njegovo

zavzemanje za uboge revezhe tipa Pop Design in Vili Resnik, ki sodijo v naftalin in na police kakšnih starejših gospa z zelo omejenim okusom). In ja, Plavi orkestar so sredi osemdesetih izdali en dober album. In to je bilo to. Pa niti tisti ni imel pesmi, ki bi sodile na kakršno koli proslavo, nasho ali tujo.

Ljubljana ima zhupana, kakršnega ima. O njegovi politiki ne bomo, she manj o shtadionu, ki je popolnoma nepotrebna, nepomembna in finance goltajocha investicija (v Ljubljani sta dva shtadiona, ki bi se ju dalo obnoviti in usposobiti), priznamo pa mu, da je uredil sredishche mesta, zaprl Tromostovje za promet in naredil promenado do Karlovshkega mosta. To, da se vchasih obnasha kot lastnik mesta in meni, da ima pravico, da hruje na vsakega mimoidochega, che mu ne ugaja, kako se obnasha, tudi ni relevantno. Ampak ko organizira proslave sredi mesta, je zraven nujno Danijela, nikjer pa nikoli, denimo, Tomazha Pengova. Da ne privablja mnozhic? Morda zato, ker se nihche ne potruDI, da bi ga kdaj povabil na mnozhice privabljajocho slovesnost?

Osebno nimam nich proti hrvashkim ali srbskim izvajalcem. Nekaj jih je dobrih, vechina povprečnih. Razni Oliverji, Gibonniji, Kesovije, Danijele, Grashoti, Dugmeti, Parni valjki in podobni so precej precenjani. Vchasih so Hrvati in Srbi imeli odlicne pop bende – Nove fosile, Srebrna krila, Film, Bajago i Instruktorje ... A njihovi chasi so mimo. Danijel je bil po moje najboljši pevec na podrochju SFRJ z izjemo Pestnerja. A je zapravil kariero za prilagajanje trendom. Izmed vseh, ki redno prihajajo k nam z juga, je edino Balashevichh tak, ki, vsaj po moje, premore trubadurske kvalitete, ki ima pesnishko izrochilo, glasbeno in izpovedno moch te vrste, da ga lahko oznachimo za pravega umetnika. On in, ja, seveda, Arsen Dedichh. A svojevrstna nostalgija po starih chasih je na vrhuncu, kar po svoje ni chudno – Jugoslavija je vsaj na videz premogla svoje sanje in jih vsaj na videz 50 let tudi uresnichevala. Slovenija jih je imela dve, tri leta, jih pognala po grlu in jih ne uresnicjuje niti na videz. She vech, iz lastnih drzhavljanov se odkrito in brezsravno dela norca. Hkrati pa politiki chvekajo o zgodbi o uspehu. Zgodbi o zapravljenem uspehu. Pa s tem ne govorim, da je bila SFRJ kaj boljsha. Saj je morala propasti.

In gre chlovek po Zagrebu in na glavnih trgih nikjer ne vidi Iztoka Mlakarja ali Ota Pestnerja, kaj shele kak plakat, ki bi vabil na njihov koncert. Pa je Oto na Hrvashkem (upravicheno) veliko vechji kot pri nas. A Hrvati se ne sramujejo svoje glasbe, vsaj ne v taki meri. In ker so jim posli v kulturi vedno bolje shli, si rechejo: pa naj grejo malo na sever, tam itak pozhrejo vse, kar dishi po tistem, chesar imamo mi zhe dovolj. Vechina tistih njihovih izvjalcev, ki veselo nastopa pri nas, na Hrvashkem ni nujno ravno v vrhu.

Res je, da ljudem ne moresh narekovati, kaj naj poslushajo. Tega Bulich niti ni hotel. Pa naj politiki uzhivajo v Danijeli! Sramota je, da se nihche niti ne potruDI, da bi v slovenski glasbi izbrskal dobre izvjalce in jim dal prilozhnost – raje instantno uvazhamo tuje. Radijske postaje se izgovarjajo, da »ljudje pach zhelijo to poslushati«. Kar velja tudi za slovenski mishmash. Che ne bi vrteli Rebeke

Dremelj, Chukov (ki so od obetavnih 'preshernovskih' pop zadev preshli v popolno destrukcijo vsega, na chemer so zastavili), Helene Blagne, Brendija (pa ta vsaj prizna, da dela shit), Atomikov in podobnih, jih tudi poslushali ne bi. Če taisti izvajalci ne bi imeli vsakotedskega ekspezeja na nacionalki pri slovenistu, ki se izgublja v 'druzhinskosti' in osladnih klishejih, bi ljudje morda res she vedno poslushali tisto, kar so poslushali v sedemdesetih in osemdesetih – kvalitetno slovensko glasbo in takrat ne bi bilo treba vabit tujih izvajalcev, ker bi nas pred lastnimi ne bilo sram in ker bi jih znali ceniti. Lahko bi pa enakopravno soobstajali z njimi. Hja, komisija za shund in cenzura le nista bili tako slabi zadevi, kot kazhe!

Verjetno bom zdaj po temle pisanju tudi jaz nacionalist, cheprav nimam nikakrshne tezhnje po tujih ozemljih. Pa bodi! Doma si bom z veseljem vrtel Danijela, Fosile, Balashevichha, pa tudi Pengova, Martine Krpane, Hazarde, Majdo Sepe ... Morda bom tu pa tam rahlo nostalgichno pomislil na chase, ko smo she imeli jajca, da smo zavrnili skupna jedra. Ampak hej, imamo politike, kot si jih zasluzhimo. Imamo kulturo, kot si jo zasluzhimo in tudi tak odnos do nje, kot si ga zasluzhimo. In che kdo odpre kljun in pove, da nas je vchasih lahko sram, ni to nich slabega. Potem pa upajmo dochakati dan, ko bomo Je v Shishki she kaj odprtega ali Danajo slishali na podelitvi porinov. Takrat bomo lahko rekli, da kulturna izmenjava poteka pravichno in bomo tudi mi povabili koga na viktorje. Samo, lepo prosim, vsaj Arsena. Pustite samozagledane modre orkestrante pri miru, oni sodijo res kvechjemu na kako vashko feshto.

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.